

Coperta și viziunea grafică
Doina DUMITRESCU

Desene
Arh. Cecilia LUMINEA

Fotografii
Arh. Lucia STOICA
Arh. Neculai IONESCU-GHINEA
Arh. Mihaela MAXIM
Arh. Lidia ANANIA

Foto copertă
Arh. Neculai IONESCU-GHINEA

Paginare computerizată
Mihaela VOICU

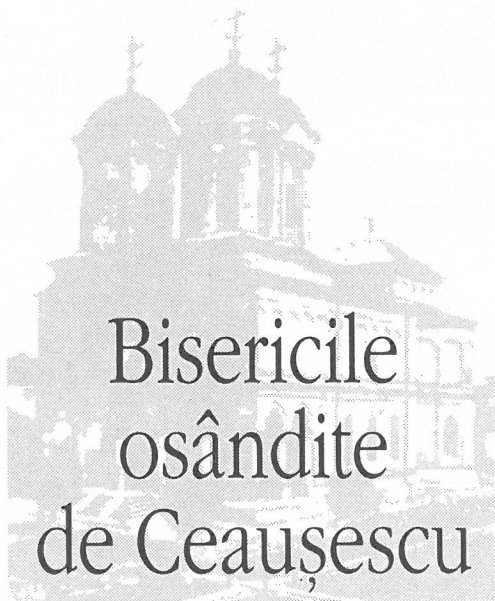
Prelucrări foto
Eugen RĂDAN

Titlul prezentei lucrări aparține Editurii Anastasia

© **ANASTASIA** 1995

ISBN 973-97145-4-4

Arh. LIDIA ANANIA • Arh. CECILIA LUMINEA
Arh. LIVIA MELINTE • Arh. ANA-NINA PROSAN
Arh. LUCIA STOICA • Arh. NECULAI IONESCU-GHINEA

Bisericile osândite de Ceaușescu

București 1977-1989

Această lucrare a fost tipărită cu sprijinul
Fundației Soros pentru o Societate Deschisă

EDITURA

ANASTASIA

1995

**„ Omul e liber și eliberat numai în templul creației,
acolo, în ritual, când se comunică tainele care învăluie
deopotrivă și pe sacerdoți și pe credincioși“**

Petre Țuțea

***Biserici demolate, biserici omorâte,
biserici deplasate, biserici deportate
din sânul odrăslirii sacre***

Rana adâncă e în suflet. Prin demolarea bisericilor a fost rănit un popor în sufletul lui, în adânc. Biserica, locașul sfânt, este simbol al Trupului lui Hristos. Mântuitorul, izgonindu-i pe profanatori, numește templul „Casa Tatălui Meu”. Iudeii Îl provoacă: „Ce semn ne arăți că faci acestea?”. El le zice: „Dărâmați templul acesta și în trei zile îl voi ridica... Iar El vorbea despre templul trupului Său” (Ioan 2, 16; 18, 21). Mântuitorul identifică deci biserica-templu cu templul Trupului Său, casa lui Dumnezeu cu propria casă a sufletului. Atunci și suferința se identifică. Suferi ca pentru propriul trup, pentru propria casă. A lovi într-o biserică înseamnă a lovi în Casa Părintelui ceresc, în Trupul Fiului Său Iisus Hristos, în trupul unui om, în trupul unui neam sfințit în Duhul Sfânt. Orice biserică așa se și zidește: „Cu vrerea Tatălui, cu lucrarea Fiului, cu săvârșirea Duhului Sfânt”, operă a „Treimii celei de o ființă și nedespărțită” care cheamă sufletele să fie la fel de unite și nedespărțite în credință, în adevăr și în dragoste. Biserica este locul sacru al acestei unități după chipul Treimii. A lovi într-un asemenea locaș înseamnă a lovi în cel mai sfânt loc al ființei neamului, înseamnă a lovi în puterile lui spirituale, în credința care este stâncă de rezistență, în nădejdea care-l înaripează, în iubirea divină care-i dă viață, care-i susține viața. Oare nu este iubirea principiul vieții? Toate aceste valori și puteri care ne constituie firea, definiția, sănătatea, toate în Biserică își au izvorul, leagănul, locul. Pen-

tru că nu există valori, idei, principii fără sursa lor supremă, personală care este Dumnezeu. Iar Biserica de aceea se și numește loc și casă ale unei deosebite prezențe a lui Dumnezeu, potrivit invocării lui Solomon: „Casă a numelui Lui“, iar **numele** dezvăluie prezența lui Dumnezeu.

Într-o biserică ortodoxă credinciosul se simte inspirat de rugăciunea domnească: „Precum în cer așa și pe pământ“. „În Biserica slavei Tale în cer mi se pare a fi Născătoare de Dumnezeu“, el se simte părtaș prin har la familia lui Dumnezeu, concetățean cu Prea Curata Maică și cu Profeții, Apostolii, Martirii, Ierarhii, Cuvioșii și toți sfinții; se simte adăpostit ca într-o navă. De aceea bisericile ortodoxe, tradițional, se și construiesc în chipul unei nave înscrise în cruce. Capătă deodată forma atât a navei cât și a crucii, întruchipând astfel condiția existenței și vieții umane. Ești în biserică ca într-o corabie înaintând prin valuri, răstignind ispitele și încercările puterilor demonice, cu ochii ațintiți spre Răsăritul cel de Sus, spre Soarele dreptății. De aceea în biserică credinciosul se simte acasă, în sânul iubirii și luminii divine atotcuprinzătoare. Simte radiind în el Dubul Sfânt, dragoste, bucurie, pace, îndelungă-răbdare, dreptate, credincioșie, bunătate, înfrânare; simte unitatea lăuntrică, echilibrul. Se simte regenerat ori de câte ori ia parte la Sfânta Liturghie. Iată cum mărturisește un învățat contemporan, Francois Jacob (laureat al Premiului Nobel): „Este o cerință a spiritului să aibă o viziune coerentă și unificatoare despre lume. În lipsa acesteia apar angoasele și schizofrenia“.

Așa s-a suferit atunci. Așa s-a manifestat durerea, de la proteste în scris sau strigăte, la plâns în hohote sau plâns tainic al inimii. Când nu mai ai lacrimi în ochi atunci să ai „plânsul inimii“, învață Părinții. Atunci a apărut și nu s-a stins încă strigătul de durere: cum să distrugi asemenea locașuri ale păcii, ale sănătății umane? Cu ce conștiință sau lipsă de conștiință propovăduiau pacea, se intitulau apostoli ai păcii și demolau cele mai pure locașuri ale păcii? Era mai adâncă setea de distrugere... Îi irita condiția fundamentală a Bisericii de a revela sensul suprem al existenței și forța ei mobilizatoare. Doreau și încercau să instituie în locul lui Dumnezeu idoli, chiar Turnul Babel.

Ca motive erau invocate planuri de sistematizare. Dar la Atena privești cu uimire o bisericuță mică, o bijuterie, străjuită de un bloc imens ca și cu o aripă ocrotitoare deasupra-i. Nu numai că nu s-au socotit ostile cele două lumi, dar oferă privirii o simbioză a armoniei sacre.

Și iarăși, te mai întrebi: oare simțeau ei că lovesc în sufletul semenilor lor, în valorile cele mai înalte, în tradițiile și istoria unui popor? Luau ei cunoștință de suspinele inimilor rănite în ceea ce aveau mai scump, mai netrecător? Suferi când ți se ia pâinea de la gură, dar suferi și mai profund când ți se ia pâinea spiritului. Nu ajungeau până la urechile lor nici lacrimile, nici blestemele. Erău inconștienți, iresponsabili, căci unelteau, o dată cu demolarea locașurilor sfinte, demolarea conștiințelor, a neamului, demolarea istoriei, a rădăcinilor. Cu fiecare biserică demolată se smulgea câte o rădăcină grăitoare de neam și credință, de nume de voievozi, de căpetenii. De ne vom gândi numai la Biserica Mihai-Vodă, surghiunită între solidele blocuri comuniste, biserică simbol deopotrivă al domnitorului unificator de țară și al tezaurului istoriei ca locaș al arhivelor statului. Păstra în cabinetul său chipul lui Mihai Viteazul și demola în același timp biserica unde acesta se rugase în genunchi Sfântului Nicolae ca să-l izbăvească de osânda morții, după cum citim în „Cronică”.

Cum să lovești cu atâta cruzime și inconștiență în mărturiile atât de vii ale istoriei? Rădulescu-Motru observa cu adâncă intuiție și subtilitate că Tradiția este pentru istorie, cultură, spiritualitate ceea ce este ereditatea în biologie. Nu e de conceput o ființă fără ereditate. Teologic, Tradiția a fost numită „memoria vie” a Bisericii. Se poate spune în același sens că **Tradiția** este și memoria vie a istoriei unui neam.

Conștiințele care s-au angajat la opera de față sunt sigur că au suferit în propriul lor suflet martiriul locașurilor lui Dumnezeu; erau de față când se loveau cu târnăcopul niște trupuri sacre, iar ființa lor îndura bărbătește și intuiia deopotrivă învierea memoriei, anamneza.

În final, nu pot să nu împărtășesc cititorului imaginea ce-mi vine în spirit: nu are competența grupului de mărturisitori și o semnificație mai adâncă?... Arhitecte și un singur arhitect! Asemenea Sfintelor Mironosițe care nu l-au părăsit pe Mântuitorul în timpul suferinței Crucii Sale, ci l-au însoțit pe Apostolul Iubirii și s-au învrednicit primele de arătarea Celui Înviat, sunt și ele martore ale pătimirii Sfintelor Locașuri. Fie ca să trăiască și bucuria Învierii, a neamului și a lor personală!

Amin!

Părintele Galeriu

CENTRUL ORAȘULUI

Cu toată amploarea pe care o luaseră în întreaga țară așa-numitele „sistematizări“, era greu de crezut prin anii 1970-1980, chiar și pentru cei mai sceptici, că ar putea fi în primejdie însuși centrul Bucureștiului.

Cutremurul din 4 martie 1977 a deschis o breșă în această opinie optimistă. Avariile produse, de regulă la construcțiile vechi, au fost un pretext pentru a amplifica la cote incredibile disprețul pentru arhitectura anterioară anului 1944, și în mod special pentru biserici.

Din acest moment se produce o accelerare a ritmului distrugerii patrimoniului arhitectural urban și rural.

Dezastrul începe în plin centrul Bucureștiului cu Biserica Enei, situată în apropierea Universității și Facultății de Arhitectură. Blocul „Dunărea“, alăturat, se prăbușește la cutremur, în porțiunea opusă bisericii.

Monument istoric de la începutul secolului XVII, cu o valoare arhitecturală și ambientală deosebită, Biserica Enei marcase un adevărat cap de serie în suita de biserici realizate în secolele următoare în Țara Românească. Astfel, de la ridicarea unei construcții la alta — case de locuit (pentru târgoveți, negustori, boieri sau boierași), hanuri, dar mai ales biserici, împrumutându-se tehnici, meșteri, materiale și elemente decorative, inovând și îmbogățind — s-au cristalizat proporțiile și s-a desăvârșit acel stil românesc de arhitectură denumit stilul brâncovenesc.

Structura de rezistență a Bisericii Enei se comportase bine la cutremurul din 1977, datorită zidăriei robuste și a turelor refăcute în beton armat după cutremurul din 1940. Dar s-a recurs la o stratagemă perfidă: lovirea bisericii în timpul nopții cu brațul macaralei. Cu avaria produsă și profitându-se de conjunctura dramatică a momentelor de după 4 martie 1977, în

mai puțin de două luni (1 mai 1977), Biserica Enei a fost doborâtă la pământ.

O altă biserică monument istoric de pe vechea Cale a Moșilor împiedica ofensiva blocurilor de tip „colhoz urban“ (cum le-a denumit prof. dr. Dinu C. Giurescu). Era Biserica Olari de la răscrucea fostului Pod al Târgului de afară (Calea Moșilor) cu Bd. Republicii (Bd. Carol I), o frumoasă realizare de la mijlocul secolului XVIII, ce și-a păstrat și învelitoarea din olane (așa cum îi „sta bine“ unei biserici din mahalaua Olarilor).

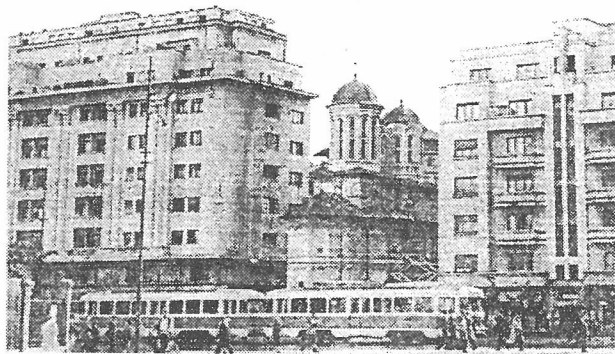
Biserica Olari a fost translată în 1982-1983 pentru a fi cât mai ascunsă privirilor. Dar așa ascunsă în spatele blocurilor, în capătul străzii Olari, ea a continuat să ființeze, recompunându-se și o micuță grădină în jur, bine împrejmuită și îngrijită.

Nu putem să nu menționăm și pierderea arhitecturii care personaliza Calea Moșilor, acolo unde zone întregi erau puse sub protecția Direcției Monumentelor Istorice (construcții de la finele sec. XIX și începutul sec. XX), precum și pierderea a numeroase studii și proiecte de revitalizare și integrare a acestor clădiri tradiționale. Toată această muncă a arhitecților a rămas „materializată“ doar în revistele de specialitate.

Cea de-a doua biserică istorică translată din centrul orașului a fost Biserica Cuibu cu Barză din str. Știrbei Vodă. Această veche arteră a fost și ea în mare parte mascată prin înlăturarea arhitecturii de bună calitate ce reprezenta începutul și mijlocul secolului XX.

Această biserică are cel mai pitoresc nume, preluat din vremea când strada se numea Podul de Pământ locul fiind din lemn, acoperit cu șindrilă, având și un cuib de berze.

A fost translată în 1986 și se găsește astăzi exilată în curtea de serviciu a blocului ridicat pe colțul dintre străzile Știrbei Vodă — Berzei. Oferă o imagine dezolantă, căci a dispărut grădina cu brazi și magnolii, acel spațiu îmbietor cu multă liniște și soare. Un adevărat surghiun strâmt și neprimitor...

BISERICA ENEI

Biserica Enei văzută din B-dul Bălcescu (înainte de 1977)

Biserica Enei sau „Jenii” — după numele ctitorului de la anul 1611 —, monument cu valoare deosebită, a fost prima biserică sacrificată în anul 1977.

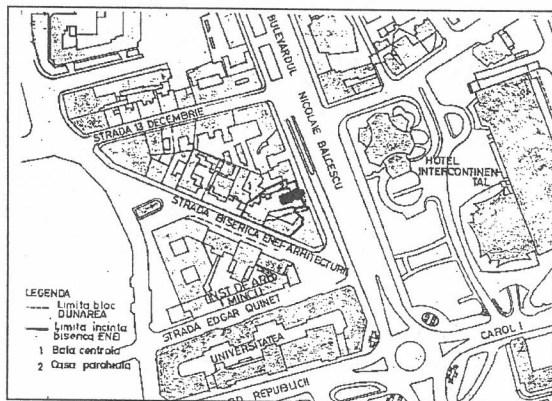
Era implantată de veacuri în centrul Bucureștiului, cu altarul spre Bd. Nicolae Bălcescu (fost I.C. Brătianu), lângă vechiul bloc Dunărea și cu pridvorul deschis spre Facultatea de Arhitectură. Ultima adresă poștală: str. Biserica Enei nr. 4-6.

După lărgirea bulevardului, la începutul sec. XX, absida altarului ajunsese să ocupe jumătate din lățimea trotuarului, astfel încât era și mai „prezentă” spre stradă și în viața bucureșteanului, care obișnuia să folosească curtea bisericii drept „scurtătură” pentru a traversa spre și dinspre Calea Victoriei. De aceea, porțița gardului spre bulevard, pe latura de sud a bisericii era permanent deschisă și o alee conducea prin grădina la strada Enei, apoi pe lângă biserică „Dintr-o zi” și strada Academiei, prin pasajele Englez, Victoria sau Comedia, în Calea Victoriei și la Palatul Telefoanelor.

Plan inițial (str. Biserica Enei 6)

Această oază în plin centru mai avea o caracteristică amuzantă, care, sperăm, nu a fost de tot uitată: pomii cu vrăbii, încă o dovadă a beneficiității locului. Timp de mulți ani, suita de copaci de pe bulevard pe latura bisericii era locul de adunare al vrăbiilor, foarte gălăgioase în amurg. Și acest detaliu, numai aparent nesemnificativ pentru omul grăbit ce ignoră legătura cu minunata Creație, s-a pierdut. Fenomenul poate că nu era de tot întâmplător: „Templul este spațiul sacru, în așa fel încât și vecinătățile devin sacre”, spunea Petre Țuțea.

Așezate față-n față, între Biserica Enei și Facultatea de Arhitectură se stabilise demult

un dialog spiritual, rămas în amintirea multor generații de studenți de la Arhitectură sau de la Universitatea situată la câțiva pași. Gardul bisericii (cel cunoscut de noi a fost montat după anul 1940, prin mutarea celui ce împrejmuise la început grădina Ateneului Român) sau treptele de la intrare au fost, în decursul vremii, locurile pline de emoții ale așteptării rezultatului examenelor...

O vecinătate ce dădea o notă pitorească zonei era și faimoasa Baie Centrală, lipită de casa parohială a bisericii și dărmată cu aceeași ocazie. Aceasta era renumită pentru bazinele cu sursă proprie de apă și băile de abur.

Și baia își jucase rolul ei în viața bucureșteană, dar și în viața studenților arhitecți, născând o întreagă anecdotică, cum numai inventivitatea și umorul tinerilor pot născoci, în atmosfera mai deconectată dintre cele două războaie mondiale. Au rămas să circule numai poveștile teribiliste cu „boboci” (studenții anului I) pictați de colegii din anii mari. O risipă de imaginație și haz ce se încheia cu purtarea în alai a „victimelor” pentru spălare la Baia Centrală vecină, pe cheltuiala pictorilor. Obiceiul pictării a reînviat în ultimii ani la Facultatea de Arhitectură. Atenuat în pas cu vremurile mai economice și mai practice, el nu mai atentează la bustul gol al băieților, ci se rezumă la pictarea unei măști de carnaval direct pe față, deopotrivă la fetele sau băieții din anul I.

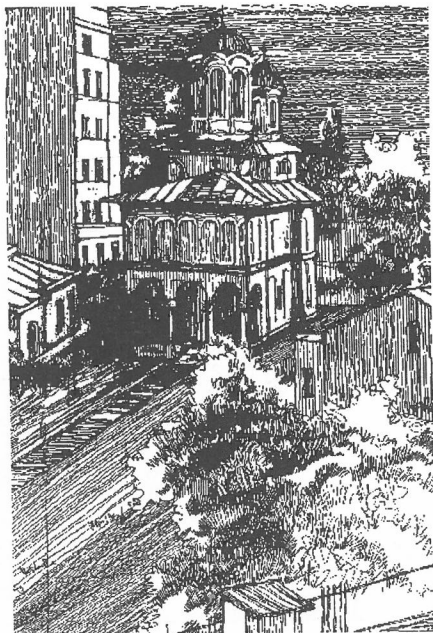
Dar curtea bogat înverzită a bisericii era și micul rai al copiilor crescuți în blocurile din jur.

Am atins în treacă aceste „fărâme de viață” pentru a sugera atmosfera colorată și tinerească din jurul unei biserici bătrâne...

Revenind la istoricul Bisericii Enei, se știe că a existat aici o biserică din lemn, la 1611, datorită pietrei funerare ridicată din porunca jupânesei Iana, în memoria soțului „Mihai ot Târgșor”, cupețel (negustorul) omorât în acest loc de oamenii și din porunca domnitorului Radu Mihnea. Această piatră funerară cu epitaf — actul de naștere al bisericii — s-a păstrat până în zilele noastre.

Biserica este reclădită din piatră și cărămidă, între anii 1720-1724, de altă jupâneasă, Safta, pentru și din „drepte ostenele” ale răposatului ei soț Pană Negoescu, mare logofăt și frate al Maricăi

Biserica și casa parohială (desen)

Doamna, soția lui Constantin Brâncoveanu (și nepot al lui Antonie Vodă din Popești), ispravnic fiind Mihai logofăt.

La hramul inițial al Sf. Ierarh Nicolae s-a adăugat mai târziu cel al Sf. Mc. Varvara, protectoarea minerilor.

Pisania de deasupra ușii de la intrare, consemnată de Nicolae Iorga în „Inscripții din Bisericile României” — 1905, glăsuia astfel, în litere chirilice:

„Doamne D(um)nezeule nostru, căruia ceriul îți iaste scaun și pământul supt picioarele Tale, întăriaște sfântul acesta lăcaș al mării Tale care întru slava Ta și întru cinstea Sfântului Erarb Nicolae din temelie s'au zidit și cu toată podoaba bisericească s'au înfrumusețat din drepte ostenelele răposatului robului tău jupan Pană Negoescu Vel Log(ofă)t, nepotul prea-pomenitului Io Constantin Basarab Vo(e)vod cu sârguiala cucernici roabei jupaniții Safti soția pomenitului boiar, dup' pristăvirea lui, și primeaște rugăgiunile ce ți se vor aduce întru el neîncetat, pentru toată pravoslaviia, pentru răposat părinții lor, ctitorilor și pentru înșii ei, la prea-sfântul cerescul tău jăutânic. În zilele prea-luminatului Domn Io Nicolae Alexandru Voevod, la anul de la Zidirea Lumii 7232, iar de la Nașterea Mântuitorului H(risto)s 1724, Av(gust)ă 1 dne.“

Pe stâlpul din stânga ușii de la intrare se afla săpată în piatră următoarea inscripție:

„Mihaiu logofătul ispravnic”.

Iar în proscomidie, pomelnicul:

„Ctitori: Pană Safta, Constantin Voevod, Marica Doamna, Antonie Voevod, Neagul, Ilinca Antonie, Neagul, Constantin, Bunea, Marica, Vâlcu, Iliva, Marga, Mateiu, Vâlcu, Maria, Catrina, Tudora, Calea, Stanca.

Cei de au ajutat: Mihai Jana, egumenul Parthenie, Nicolae, Enache, Dobrea, Gheorghe, Maria, Panait, Anița, Zamfir cu tot neamul lor. Luxandra Păianica, Matei Filișeanu cu tot neamul lor”.

Ca majoritatea bisericilor vremii, inițial a fost biserica unei mănăstiri, înconjurată de chilii, anexe mănăstirești și cimitir.

Pornit „Pe urmele lui Nicolae Filimon” (Ed. Sport-Turism, 1985), Constantin Mateescu reface în această carte atmosfera sfârșitului de epocă fanariotă din București, și îndeosebi în mahalaua Ienii: „o mahala selectă, locuită de mulțime de boieri,

dar și de negustori ce-și desfăceau produsele pe strada Colței sau pe Podul Mogoșoaiei. După o catagrafie din 1810, ea număra 44 case, 182 bărbați, 181 femei, 363 suma totală. Mândria mahalalei o constituia biserica”.

Viața lui Nicolae Filimon (1819-1865) s-a depănat în bună parte în mahalaua Ienii, căci tatăl său „Popa Mihai sin Mihai” a fost preotul acestei biserici timp de 20 de ani, între 1810-1830, și a locuit cu familia sa în chiliile din jur. Acestea (chiliile) erau împrejmuite cu ziduri groase, înalte, așa cum se constată dintr-o fotografie din 1855, făcută de pe acoperișul Teatrului Național, și adăposteau nu numai camerele preotului, ci și un han cu treisprezece prăvălii aflate sub administrația epitropiei.

Secerat la numai 46 ani de una din epidemiile ce bântuise orașul, părintele Mihai „este înmormântat lângă altar, sub zidurile ctitoriei logofetesei Safta”. Pe foile Mineiului din iulie, tipărit la Râmnic, este notat: „Să se știe de când s-au săvârșit părintele Mihaiu, la 1830 Iulie 22 zile”.

Chiliile mănăstirești au dispărut cu vremea, fiind înlocuite de casa parohială (clădită în 1866 de Sultana Maria din familia Câmpineanu), dar prăvăliile epitropiei au dăinuit până în zilele noastre și le-am privit de pe ferestrele Facultății de Arhitectură: magazinul de plisat al d-lui Braunstein, un atelier de împăiat păsări, o croitorie, o legătorie de cărți și o pivniță de vinuri cu magazin, administrat de blocul Dunărea.

Din punct de vedere arhitectonic, Biserica Enei făcea parte din categoria bisericilor cu plan treflat (cu absidele laterale mici), cu pronaosul ușor supralărgit, cu turlă pe naos și turlă-clopotniță pe pronaos, tip preluat și dezvoltat în secolul următor în mod strălucit.

Tratarea exteriorului era cea caracteristică sec. XVII, cu două registre de panouri arcuite, cu ferestrele în ancadrame de piatră lucrate cu baghete întretăiate de tip moldovenesc (ca și la bisericile Scaune și Kretzulescu), iar ancadramentul intrării era sculptat de asemenea în piatră, cu un motiv floral în stil brâncovenesc.

Pridvorul deschis, cu 3 arcade în plin cintru, rezemate pe stâlpi poligonali din zidărie, amintea de Biserica Doamnei.

În „Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din București” (1961), Nicolae Stoicescu face o descriere amănunțită a arhitecturii monumentului, subliniind „elevația foarte bine proporționată, de o zvelțețe deosebită”. Silueta elansată a corpului bisericii, accentuată și de cele două turlă (una octo-

gonală, alta hexagonală) amintea de Biserica Kretzulescu, rămasă din fericire în picioare.

Din descrierile foarte detaliate ale monumentului rezultă soliditatea lui. Astfel, vorbind despre naos și sistemul de boltire, N. Stoicescu spune: „Nișele proscomidiei și diaconiconului sunt săpate în grosimea zidului”, sau, descriind pronaosul: „Zidul dinspre apus, foarte gros (de peste 1,50 m) cuprinde, amenajată în grosime, scara ascunsă ce duce la clopotnița de deasupra pronaosului”.

Din alte surse aflăm că Safta Negoiescu a înzestrat biserica cu mobilier, strane, un jeț arhieresc (prezentat ca piesă reprezentativă a artei feudale românești cu ocazia unor expoziții internaționale!), uși de intrare bogat sculptate în lemn de stejar, în stil brâncovenesc.

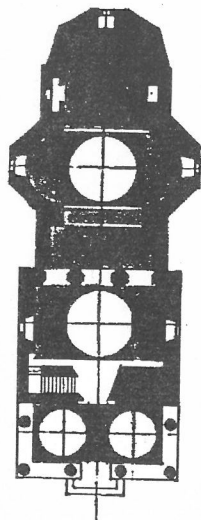
Între anii 1868-1870, cu ocazia unor renovări, biserica a fost repectată de Gheorghe Tattarescu, dar s-a păstrat și din fresca originală din sec. XVIII pe peretele de apus al pronaosului și în pridvor.

Deși la cutremurul din 1940 turlele bisericii nu au căzut, s-a apreciat necesară refacerea lor în beton armat. Așa se face că la seismul din 4 martie 1977, care a prăbușit o serie de blocuri ale centrului (între care și blocul Dunărea învecinat), biserica Enei nu a avut de suferit decât fisuri superficiale în tencuieli, fără a-i fi afectată structura de rezistență.

Asupra acestui important moment avem mărturia scrisă a celui ce a păstorit îndelung acest locaș bisericesc: preotul paroh Stan Dimancea (1911-1990), mărturie ce ne-a fost transmisă prin bunăvoința văduvei sale, doamna Victoria Dimancea.

Ultimii 33 de ani de viață ai bisericii se împletesc cu viața acestui ultim slujitor venit la altarul Bisericii Enei în anul 1944, când avea 33 ani și nevoit să o părăsească în 1977, la 66 de ani. Gândurile ce i-au supraviețuit poartă titlul: „Prima biserică din București demolată din porunca tiranului”. După ce face un scurt istoric, preotul S. Dimancea povestește ultim 10 de zile de viață ale bisericii, între data cutremurului și cea a agresiunii puse la cale în vederea demolării. Acestea, împreună cu alte amintiri, mărturii ale locuitorilor din jur, și date din documente, au întregit derularea evenimentelor din primăvara îndoliată a lui 1977.

Vineri 4 martie se prăbușește colțul spre bulevard și Universitate al blocului Dunărea. Se trece rapid, zi și noapte, sub conducere militară, cu soldați în termen, la demolarea lui, în

vederea salvării eventualilor supraviețuitori. La fel s-a procedat cu toate celelalte blocuri căzute.

Se trăia tensionat, în atmosfera doliului național, a luptei cu dărâmturile. În paralel, armata de medici și personal medical era angajată direct în luptă cu moartea pentru găsirea supraviețuitorilor.

La două-trei zile după cutremur, o comisie formată din specialiști ai Institutului de Construcții și ai Direcției Patrimoniului Cultural Național cercetează biserica și casa parohială, comunicând preotului: „Edificiile sunt în bună stare, puteți sluji în biserică fără nici o grijă, puteți locui în casa parohială, fără să vă faceți nici un fîl de probleme”.

Se apropia Sărbătoarea Paștelui. Biserica era în mare curățenie (covoarele au fost spălate la „Nufărul”, ne-a povestit preoteasa Victoria Dimancea), se fac pregătiri, începe Săptămâna Patimilor și în noaptea de 10 aprilie 1977 se oficiază — cu o notă de tragism și religiozitate mai puțin obișnuite după 1944 — ultima Înviere la Biserica Enei, cu incinta plină de locuitorii cartierului și muncitorii de la demolări.

Această ultimă slujbă de înviere, cu marea de luminițe aprinse ce se revărsau printre dărâmturi pe bulevard, a supărat, se pare, în mod deosebit Puterea.

A doua zi de Paște, preotul primește vizita unor înalte persoane oficiale, care, după ce se miră că biserica este nevătămată, cer încetarea slujbelor, sub pretextul pericolului ce-l reprezintă lucrările de demolare a blocului vecin.

La câteva nopți după această vizită, brațul unei macarale ce lucra la demolarea blocului Dunărea lovește „printr-o manevră greșită” turla-clopotniță, care însă rezistă. Se pare că era noaptea de 13 (sau 17) aprilie 1977. Din acest moment se aglomerează dovezile asupra ordinului de demolare a bisericii „primit de sus”.

Departamentul Cultelor și Cabinetul Patriarhal pun în vedere preotului să părăsească „temporar” biserica și casa parohială și în noaptea de 22 aprilie 1977 biserica este lovită din nou, în peretele de sud, de astă dată făcându-se o spărtură sub golul ferestrei.

Asupra datei demolării propriu-zise există unele neconcordanțe între mărturiile locuitorilor din cartier, lipsite de importanță de altfel și explicabile, dată fiind starea de tensiune ce domnea după cutremur și de care s-a profitat

Biserica alături de blocul Dunărea distrus de cutremurul din martie 1977

din plin pentru înlăturarea criminală a unui monument istoric al oraşului. Oricum, data de 1 mai 1977, biserica era la pământ.

Importante sunt documentele deţinute de Direcţia Monumentelor, Ansamblurilor şi Siturilor Istorice privitoare la acest monument. Din corespondenţa purtată între acest for, pe de o parte, şi Departamentul Cultelor, Ministerul Turismului, Institutul „Proiect Bucureşti” şi Institutul de proiectare „Carpaţi”, pe de altă parte, rezultă că încă din anul 1969 exista „indicaţia” de a se acoperi biserica cu un bloc de P+9 etaje, prin ocuparea spaţiului verde spre str. Biserica Enei. La toate solicitările de avize, Direcţia Monumentelor Istorice se opune proiectului,

Refacerea blocului Dunărea

susţinând necesitatea păstrării spaţiului verde aferent bisericii şi intenţia de a se întreprinde o restaurare ştiinţifică care să-l pună mai bine în valoare.

Asupra atacării bisericii în noaptea de 22 aprilie 1977, reproducem integral, din aceleaşi documente păstrate la D.M.I., raportul de expertiză al IGSIC, sub semnătura inspectorului general de stat, ing. Mircea Georgescu:

„În ziua de 22 aprilie 1977 orele 2, ca urmare a lucrărilor de demolare la blocul „Dunărea”, s-a produs un accident tehnic prin căderea unui volum important de elemente de construcţii peste clădirea bisericii.

Ca urmare, fațada dinspre sud a fost în mare parte distrusă. Această parte făcea corp comun cu bolta de susținere a turlei dinspre vest.

S-a mai constatat că și celelalte bolți ale turlei principale dinspre est sunt puternic avariate, fie crăpate, fie fisurate.

De asemenea, și fațada dinspre nord a bisericii prezintă crăpături între cele două turle.

Ținând seama de cele arătate, precum și de faptul că biserica se află într-o zonă dens locuită, pe o arteră principală de circulație, se impune demolarea acesteia.”

Și de astă dată, la solicitarea acordului pentru demolare cerut de Departamentul Cultelor — Direcția studii, relații externe, protocol (director Eugen Munteanu — adresa nr. 8257/25 aprilie 1977), Direcția Patrimoniului Cultural Național (cu adresa 4301/04. 1977) răspunde:

„Aprobarea solicitată nu intră în atribuțiile directe ale DPCN. Pentru demolarea unui obiectiv-monument istoric este necesară întocmirea unei documentații cât mai complete (relevee și fotografii) ce va fi supusă discuțiilor Comisiei Centrale de Stat a Patrimoniului Cultural Național, după care, în cazul avizării, este necesară elaborarea unui proiect de HCM ce va fi supus aprobării Consiliului de Miniștri, în conformitate cu legislația în vigoare” (HCM 661/1955).“

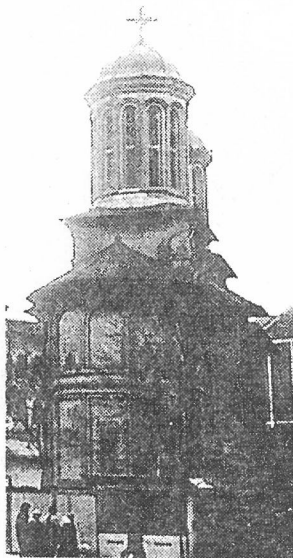
Fără aprobările organismelor ce protejau monumentele, fără împlinirea prevederilor legii, „din ordin de sus”, Biserica Enei (cuprinsă în lista monumentelor istorice întocmită prin îngrijirea lui Nicolae Iorga) a fost demolată în 15-20 aprilie 1977.

Refuzul Comisiei Monumentelor Istorice de a-și da acordul la demolare și protestele unor oameni de cultură au atras desființarea acestei comisii, de astă dată printr-un decret în toată regula, semnat de Ceaușescu, pe data de 1 decembrie 1977.

Comisiunea Monumentelor Istorice luase ființă prin Decretul regal nr. 3658 din 17 noiembrie 1892, care promulga „Legea pentru conservarea și restaurarea monumentelor publice”, votată de Senat la 27 martie și de Cameră la 27 mai a aceluiași an. Era rodul unor strădanii de decenii ale intelectualității românești de a pune sub ocrotire patrimoniul național.

Acest for, care a format specialiști și a fost slujit de multe personalități ale culturii, în activitatea susținută timp de 85 de ani (1892-1977), a reușit pe de o parte să realizeze un inventar general al monumentelor țării, iar pe de altă parte s-au făcut

Rezistă încă...

numeroase restaurări și acțiuni de salvare (a monumentelor propriu-zise, a cadrului lor arhitectural sau natural etc.).

Decretul de desființare din 1977 a întrerupt brusc șantierele ce erau în curs (abandonate fără nici o măsură de protecție) și a deschis drum liber dezastrului demolărilor ce au urmat timp de 12 ani, până în 1989.

Biserica Enei, cu un altar vechi de 366 ani (1611-1977), monument istoric de la începutul sec. XVII, ce marca prin arhitectura sa începutul unei epoci de construcție, definită mai târziu ca „stilul brâncovenesc”, ar fi putut îmbogăți și astăzi zona centrală a orașului păstrând vie o tradiție arhitectonică și spirituală.

În locul ei s-a reconstruit blocul „Dunărea”, cu o cârciumă și mai mare la parter. S-a păstrat doar obiceiul locului, de traversare „pe scurt” între bulevard și str. Academiei, dar nu printr-o grădină și pe lângă un monument al istoriei, arhitecturii și artei, ci printr-un fel de culoar îngust și accidentat, mai nepriamitor prin activitățile gospodărești ale restaurantului și gunoaiile blocurilor.

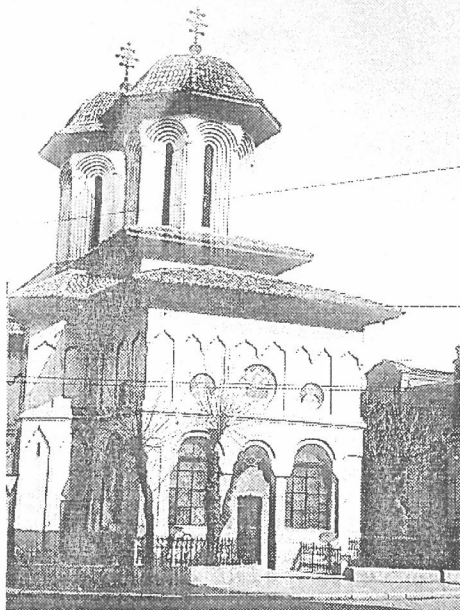
Referitor la inventarul mobil de preț al bisericii, îl vom cita din nou pe părintele paroh Stan Dimancea:

„Mobilierul din biserică, catapeteasma, icoane împărătești, strane, sumedenie de cărți, dintre care unele grecești, s-au transportat în mare grabă la mănăstirea Antim, iar ulterior la mănăstirea Căldărușani. O oarecare supraveghere s-a făcut din partea unor lucrători de la Institutul de Artă. Condițiile în care s-a petrecut totul au dus și la unele pierderi.

La Institutul de Artă trebuie să se afle: piatra cu numele ctitorilor, pisania de deasupra ușii, poate ușa de la intrare, jețul arhieresc, piesă de mare valoare artistică, care a fost expus de mai multe ori peste hotare, ca exemplu de artă feudală românească”.

Prea era valoros acest monument, prea a fost prezent în toate prefacerile centrului orașului și axei lui de N-S ca să nu-i fie marcată existența și străvechiul altar cu un element ce ar putea aminti sfântul locaș de odinioară. Iar suprapunerea de profan și sacru (restaurant — biserică) va fi o problemă incitantă la care va răspunde, poate cândva, ingeniozitatea și fantezia unor arhitecți sau artiști plastici.

Sperăm și în vremuri mai bune, în măsură de a-si venera ilustrații dispăruți.

BISERICA OLARI

Este numită așa după mahalaua Olari, aflată în zona actualiei străzi cu același nume, la intersecția cu Calea Moșilor. Pe acolo erau „gropile de unde se iau pământ de oale” — cum spune un document din 1752.

În prima jumătate a secolului XVIII a existat o altă biserică, probabil din lemn, așezată în apropierea celei actuale. Într-un plan din 1847 se menționează „Biserica Ceauș-Precup ce-i zice azi a Olarilor”. Într-un registru al bisericii din anul 1850 se precizează că pe locul casei parohiale de atunci exista o zonă îngrădită unde fusese pistolul vechii biserici.

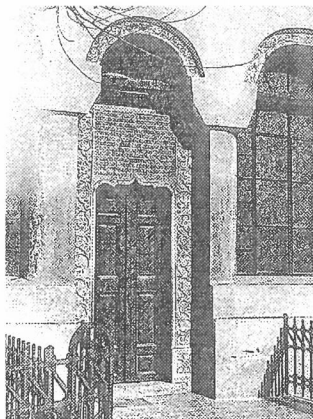
Din pisania cu litere chirilice, din piatră, așezată deasupra ușii de la intrare, aflăm:

„Întru numele Tatălui și al Fiului și al Sf. Duh, ziditu-s'au această sfântă și dumnezeiască biserică ce să cinstească și să prăznuiaște Adormirea prea Sfintei stăpâne Născătoare de Dumnezeu și pururea fecioară Maria și a celui întru sfânt părintele nostru Nicolae de la Miralichia, făcătorul de minuni și s-au zidit den temelie de pe cum se vede de robul lui Dumnezeu dumnealui Dumitrașco Racoviță (n. n. frate cu Mihai Viteazul și ginerele lui Mihai — Spătarul Cantacuzino) — Vel Vistieru și rămânând niște bani de la robul lui Dumnezeu Mihai Băcanul, s'au dat la această Sf. Mănăstire, dempreună cu Iancul Căpitanul ajutorând și alți creștini pravoslavnici în zilele Domnului nostru, Io Scarlat Ghica Voevod, fiind Mitropolitul chiriu din Filaretu;

Octomvrie lest 1758.”

Biserica a fost la început înconjurată de ziduri și de chilii (unde a funcționat și o școală) ce au fost dărâmate la sfârșitul sec. XIX.

Portal intrare

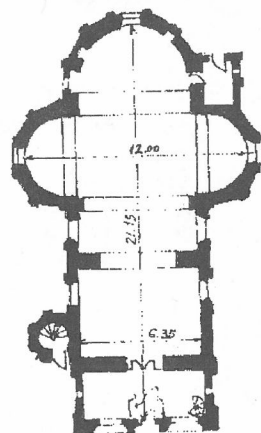
Are un plan treflat, cu abside poligonale spre exterior, cu ziduri groase de 30 cm, cu două turlle: una pe naos și o turlă-clopotniță pe pronaos, la care se ajunge pe o scară aflată într-un turn adosat pe latura de nord a pridvorului. Coloanele ce separau naosul de pronaos au fost desființate. La început a avut un pridvor deschis, cu 3 arcade semicirculare, legate la bază cu o bârnă-tirant de stejar și sprijinite pe stâlpi din zid. Arcadele au ornamente florale în frescă, de culoare roșu-mar-negru.

Biserica a fost restaurată în anii: 1836 (când s-a închis pridvorul), 1863 (când i s-au făcut turlle din lemn), 1914, 1939-1943 (cu ajutorul Comisiei Monumentelor Istorice), când s-au refăcut turllele din zid, care au rămas până astăzi, și s-a învelit cu olane.

Tot la 1836 s-a executat o nouă pictură în ulei de către pictorul Eustațiu Stoenescu, iar la 1869 a fost repictată în genul școlii Tattarescu, cu tablouri izolate. Pictura a fost spălată în 1881 și 1909, dar în prezent este aproape complet înnegrită.

Decorația exterioară, refăcută și ea, păstrează cele două registre de firide, despărțite de un brâu simplu. Firidele de jos au marginea superioară în acoladă treflată, iar cele de sus de asemenea, dar sunt cuplate câte două. Pe fațada de la intrare, există 3 medalioane în frescă, datând din 1943 și reprezentând Adormirea Maicii Domnului și Sf. Apostoli Petru și Pavel de o parte și de alta. Ferestrele bisericii au fost mărite, iar o parte din ancadramentele din piatră cu înflorituri a fost refolosită la închiderea pridvorului.

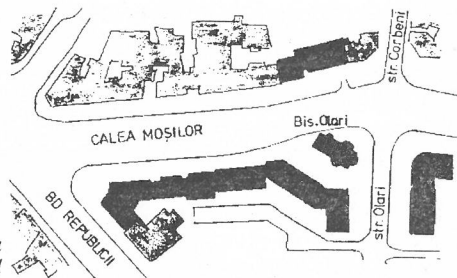
Prin vechimea și însemnătatea sa, Biserica Olari a fost declarată monument istoric. Biserica posedă icoane valoroase, placate cu aur și argint aurit. O icoană a Maicii Domnului, cu valoare istorică, a fost adusă — se spune — la 1810 de refugiații din localitatea Arnăuchiul din Turcia (în urma războiului ruso-turc), așezați prin mahalele Bucureștiului. Odoarele aduse de ei au fost depuse mai întâi în Biserica Batiște, apoi la biserica din Pitar-Moși, iar în 14 iunie 1830, prin decizia Mitropoliei Bucureștiului, icoana este statornicită la Biserica Olari. Un epitaf lucrat artistic pe pânză roșie, datând din 1820, ostenit cu mială de Stefanos Dimitrios, este așezat deasupra ușii de la intrarea în naos și reprezintă punerea în mormânt a Maicii Domnului. Biserica mai păstrează icoane argintate pe catapeteasmă, o Sf. Evanghelie (Veneția, 1810), cărți vechi, potire și tăvi valoroase.

*Străduța din spatele altarului
(februarie 1979)*

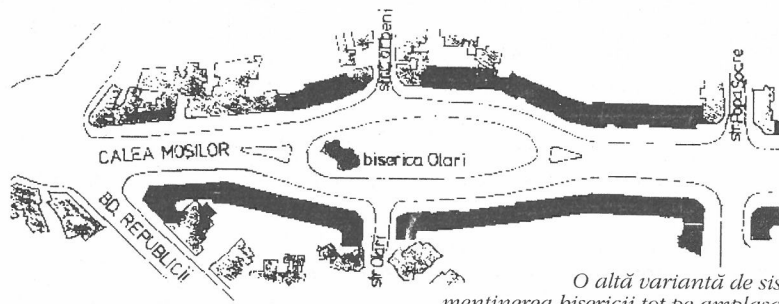

Biserica înainte de translare

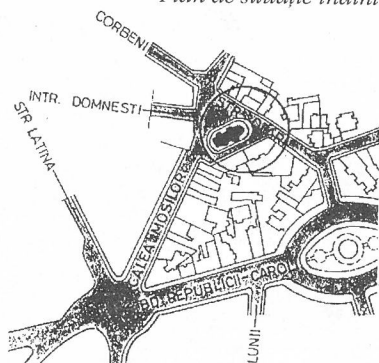
Variantă sistematizare cu menținerea bisericii pe amplasamentul inițial

Artera Calea Moșilor care a fost străjuită de această biserică din 1758 până în 1982 a fost supusă — după cutremurul din 1977 —, ca și întreaga Capitală, unor ample lucrări de sistematizare care au afectat și Biserica Olari. Deși au fost studiate de către proiectanți (șef proiect: arh. Petre Iliescu) mai multe variante de păstrare și punere în valoare a bisericii pe locul său, într-o insulă, ocolită de artera ce se lărgea, sau păstrată împreună cu casa parohială într-o alveolă de blocuri pe noua arteră, acestea nu au fost acceptate. S-a adoptat în final metoda de translare a monumentului în spatele viitoarelor blocuri, pentru

O altă variantă de sistematizare cu menținerea bisericii tot pe amplasamentul inițial

Plan de situație înainte de sistematizare

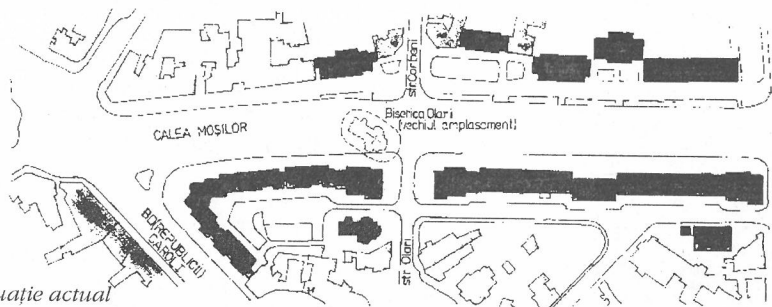

Biserica între blocuri

ca aceasta să nu participe la arteră, așa cum impunea „puterea” acelor zile.

Astfel, după lucrări pregătitoare de consolidare (cu 2 centuri din beton armat înglobate în zid, legate cu 30 de stâlpișori), biserica a fost translată (la 22.09.1982, în 25 de ore) pe direcția laturii de sud-vest, cu 58 m. Apoi a suferit o nouă deplasare în direcția axei longitudinale de 22,35 m (la 5. 12. 1983), după o rotire cu 28°, fiind depusă în poziția de astăzi, cu absida altarului spre str. Olari, vizibilă totuși din Calea Moșilor, în spatele noului bloc. A fost pusă în funcțiune la 13.04.1984. Există posibilitatea — de viitor — a scoaterii ei la lumină printr-o nouă translare, cu intrare direct din Calea Moșilor, în spațiul rămas între blocurile 4 și 6 și devierea circulației pe strada Olari.

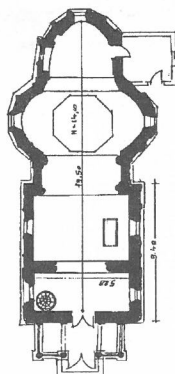
Generațiile viitoare vor hotărî!

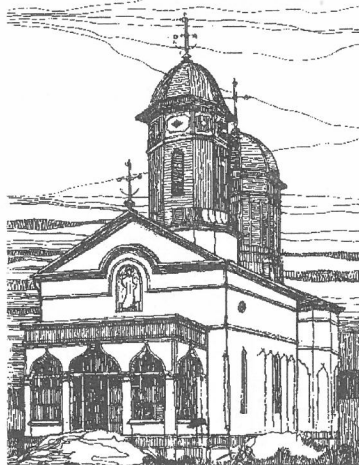
Plan de situație actual

Biserica pe vechiul amplasament

BISERICA „CUIBU CU BARZĂ”

Așa cum ne arată pisania existentă din 1898 deasupra ușii de la intrarea în pronaos, biserica s-a numit „Cuiu cu barză” deoarece, în vechime, mult timp berzele și-au făcut cuiburile pe acoperișul său de șindrilă.

Pe latura de sud a Podului de Pământ (ulterior strada Știrbei Vodă, aproape de intersecția cu strada Berzei s-a aflat o mică biserică ce se ruinase înainte de anul 1760. Pe locul acesteia a fost construită o nouă biserică, de către „piosul creștin Clucerul Dona și soția sa Zamfira, cam pe la anul 1760”. Mormântul ctitorilor se află în naos, având pe lespede inscripția: „Supt această piatră odihnește oasele robu lui Dumnezeu Cruceru Dona și-a soții dumnealui Zamfira, ctitor biserici; 1830”. Biserica a mai fost apoi succesiv reparată la 1853 și la 1853 și 1877

(când s-a reparat și construit din nou turla cea mare), iar la 1898 s-a reparat în mod radical cu concursul arhitectului T. Dobrescu, fiind pictată în interior în stil bizantin de preotul-zugrav Vasile Damian. Hramul bisericii este primul Mucenic și arhidiacon Ștefan.

Biserica, așa cum se prezintă azi, păstrează numai planul treflat original, pridvorul fiind închis, iar în față i s-a adăugat un alt pridvor cu 3 arcade în acoladă. S-au desființat stâlpii care despărteau naosul de pronaos. Biserica a fost cuprinsă în lista monumentelor istorice.

După stricăciunile cutremurului din 1977, s-a reparat și consolidat începând cu anul 1984. I s-au făcut 3 centuri de beton

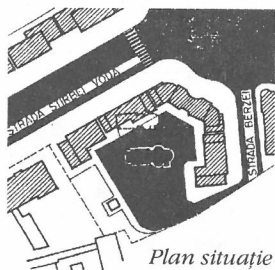
În timpul translării

armat, legate între ele cu stâlpișori, s-a consolidat turla de pe pronaos. Pe fațada de apus s-a aplicat un medalion de mozaic (făcut de frații Profeta). În interior, pictura a fost curățată și restaurată de către d-na Virginia Videa. Reparațiile au fost făcute prin grija preotului paroh Vasile Axinia, cu concursul arh. Gh. Naumescu. Lucrările s-au realizat încet și mai mult pe ascuns pentru a „nu se risipi forțele și materialele pe astfel de lucrări”, fiind terminate în 1987 — an în care erau dezlănțuite din plin demolările de biserici. În acel an s-au demolat 5 biserici: Sf. Vineri, Olteni, Bradu Staicu, Spiridon Vechi, Sf. Treime Ducești, iar Cuibu cu Barză își aștepta rândul pentru a lăsa loc noii artere Știrbei Vodă.

Dar prin strădania arhitecților proiectanți s-au căutat și s-au găsit mijloacele de salvare a monumentului, prin mutarea acestuia din calea dreaptă ce trebuia deschisă pentru defilări și parăzi militare. A apărut chiar nota prin care „monumentul istoric «Cuibu cu Barză» se va transla în spatele noilor fronturi cu clădiri de locuit ale arterei Știrbei Vodă” (bl. 25).

Aceasta s-a înfăptuit la 22.02.1988, dată cu care se încheie seria celor 8 monumente translate în București de către echipa de specialiști inițiată și condusă de ing. Eugen Iordăchescu. Mutarea s-a făcut după pregătirile necesare, în timp de două ore, fiind deplasată cu 12 m spre sud, pentru a fi cu totul ascunsă privirilor trecătorilor. A fost repusă în funcțiune și resfințită la 21 ianuarie 1990.

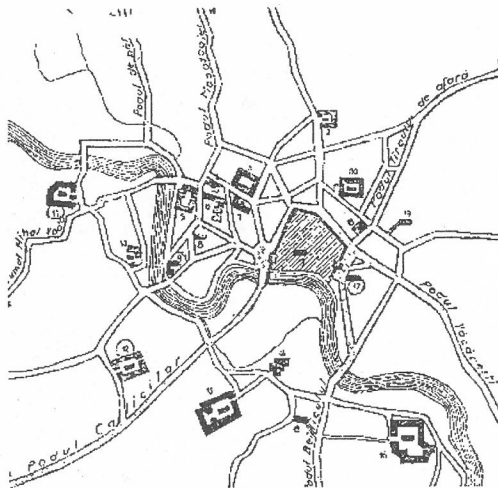
Plan situație după translare

*Plan inițial
(str. Știrbei Vodă 95)*

Biserica așezată între blocuri

*Bucureștiul în veacul al XVII-lea
(după „Istoria arhitecturii
românești” de Gr. Ionescu)*

CARTIERUL IZVOR

Am numit „Izvor” toată acea zonă de peste râu de Curtea Veche, cuprinsă între Dâmbovița, Dealul Mitropoliei — Bd. Coșbuc și în jurul Dealului Spirei — Mihai-Vodă.

Se mai numea și cartierul Uranus, după strada ce pornea din Izvor și urca paralel cu coama dealului spre Bd. Tudor Vladimirescu, sau cartierul Mihai-Vodă, după mănăstirea înălțată în culmea promontoriului spre Dâmbovița cu care se termina Dealul Spirei (sau Dealul

Arsenalului), sau cartierul Rahova, după cea mai bătrână arteră — Podul Calicilor (sau Calicilor), devenită azi Calea Rahovei.

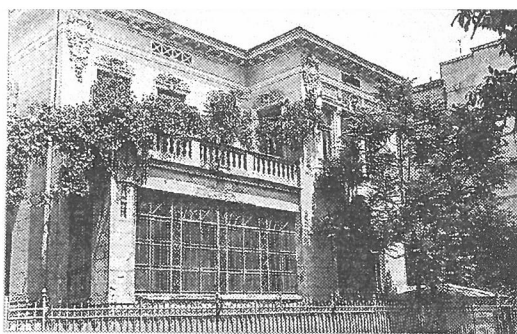
Prin vechi documente apar și denumirile de „mahalaua Postăvarilor”, la est de Dealul Spirei, „mahalaua din Prund”, lângă așezămintele Brâncovenești, cartierul Sfinții Apostoli de lângă Piața Senatului. Și poate că nu am epuizat toate denumirile pe care le-a purtat în vremea în care prin cartier sau „mahala” se înțelegea o grupare mult mai restrânsă de case.

Am ales numele de Izvor deoarece amintește o caracteristică a locului — izvoarele —, dar și pentru frumusețea lui și înțelesul mai adânc al noțiunii, atât de binemeritate de acest cartier cu prestanță istorică deosebită din cuprinsul Bucureștiului.

Un cartier al dealurilor și izvoarelor ce pornise a crește de sub poalele Mitropoliei, cum este notat într-o cronică: „În timpul lui Brâncoveanu, Bucureștii începuse a se întinde mult și mai cu seamă în mahalaua Calicească (Rahova), pe aici boierii

Str. Palas colț cu Schitul Maicilor

Str. Sapienței 4

încep a-și clădi case spre a fi mai aproape de palatul cel nou al Domnului, construit la poalele Mitropoliei, azi înlocuit cu piața de zarzavat”.

Cartierul s-a extins în lungul Dâmboviței spre Dealul Spirei și peste deal cu străzile Izvor, Uranus, Hasdeu, iar la sud-vest până în str. Sabinelor și Bd. Tudor Vladimirescu.

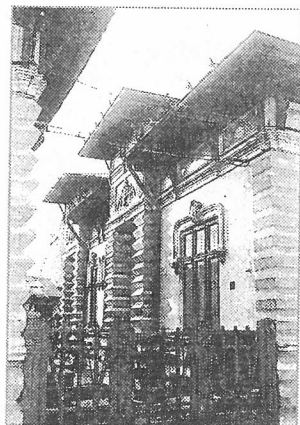
Rețeaua de străzi era fie sinuoasă (str. Bateriilor, Cazărmii, Sf. Apostoli, Antim), fie o grupare regulat paralelă urcând cornișa dealului (str. Lăzureanu, Minotaurului, Ecoului, Meteorilor, Arionoaia), fie miniaturală, cu inflexiuni pline de surprize (str. Schitul Maicilor, Apolodor, Vânători, Seneca, Brutus, Orfeu etc.). Toate prezentau grădini, astfel încât case și natură se împleteau în bunele tradiții ale arhitecturii românești.

Amintirea numeroaselor izvoare de odinioară se păstrase în toponimie: străzile Izvor, Inundației, Puțul cu apă rece și câte o fântână ici-colo. Demnă de amintit era fântâna Emil Lahovary de lângă Teatrul de Operetă.

Ajuns în zilele noastre la o suprafață de cca 190 ha, cartierul Izvor era compus în cea mai mare parte din construcții valoroase ce ilustrau câteva secole de existență. Dispunea de un fond locativ de bună calitate, ce ar fi putut fi adus la nivelul tehnic actual cu cheltuieli minime.

Cele mai vechi case se găseau pe Calea Rahovei — o grupare cu front continuu la stradă, din secolul XIX, între numerele 122—126, fiind incluse pe lista monumentelor istorice împreună cu Pasajul Nirescher de la nr. 3—5, Casa Argetoianu de la nr. 34, Casa Alexandru Odobescu nr. 38. Pe această listă mai figurau: Casa de târgoveți din str. Antim nr. 48, str. Cazărmii nr. 44—52, str. Puțul cu apă rece nr. 53—57, str. Militari nr. 1—13, Intr. Bagdad, o întreagă zonă în jurul ruinelor Curții Arse.

Str. Sf. Apostoli 11 colț cu Sapienței

Str. Lăzureanu 12-14

Str. Vitănești 1

Str. Lăzureanu

Vederi ale străzii Lăzureanu

Mai există, rămase într-o stare jalnică, Casele Dănescu și Pompilian din Calea Rahovei nr. 47 și 56.

Astfel erau și grupurile de locuințe cu prăvălie de la sfârșitul sec. XIX—începutul sec. XX, spre Podul Mihai-Vodă (str. Izvor, str. Mihai-Vodă) și spre Piața Senatului (str. Apolodor, Vânători, Sf. Apostoli), construite de negustori, meseriași, prăvăliași, cu pivnițe adânci și zdravene, cu parterul ocupat de ateliere sau comerț, cu nelipsitele obloane rulante. Accesul spre curtea din spate și la locuințele de deasupra (cu un etaj-două) se făcea printr-un gang.

Casele valoroase erau însă cu mult mai numeroase, dar punerea lor sub protecția legii patrimoniului arhitectural nu se mai aprobase, cu mult timp înainte de desființarea, în 1977, a Direcției Monumentelor Istorice, iar lungile liste cu propuneri au rămas (dacă au rămas!) în rafturile prăfuite ale diverselor instituții în care au existat specialiști pasionați de arhitectură.

Perioada anilor 1920—1930 își adusese benefic contribuția la îmbogățirea cartierului cu locuințe de tip vilă, unele implantări de blocuri cu maximum șase nivele și clădiri publice (Administrația Financiară de pe str. Bateriilor, Primăria din Splaiul Independenței), probând astfel înflorirea școlii românești de arhitectură.

Se realizaseră și parcelări în jurul Schitului Maicilor, ca urmare a exproprierii unei porțiuni din proprietatea schitului și a împroprietăririlor de după primul război mondial (str. C. Moroiu, Gh. Panu, S. Mihalcea, Emil Costescu, Seneca).

O grupare de locuințe cu o densitate mai mare, cu regim de înălțime de două-patru nivele, era cea cuprinsă în triunghiul format între Dâmbovița și străzile Izvor și Hasdeu. După 1980, demolarea iminentă fiind de notorietate, acest loc este supra-

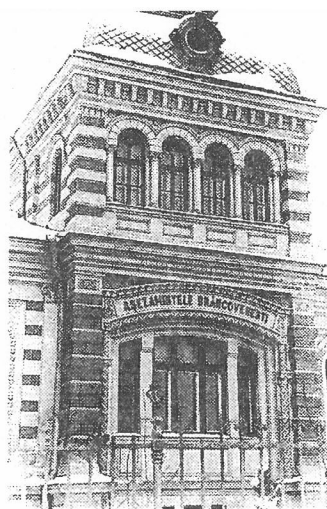
numit „Triunghiul Bermudelor”, cu umorul negru ce se practică în epocile negre ale istoriei.

Cea mai mare bogăție a cartierului Izvor au constituit-o bisericile sale. Inițial au fost biserici de mănăstire sau schit, născute în secolele XVI—XVIII, altare istorice care nu și-au mai păstrat incintele decât fragmentat — cuhnii, clopotnițe, paracisuri, pivnițe boltite (în Dealul Mitropoliei, Schitul Maicilor, ansamblul Antim și mai ales Mihai-Vodă). Câteva au fost refăcute din temelii în sec. XIX sau începutul sec. XX (Alba Postăvari, Izvorul Tămăduirii, Spirea Veche).

Unitar în diversitate, armonios și pitoresc, cu comoara ansamblurilor și bisericilor sale, cu atmosfera de tihnă patriarhală în care își trăise anotimpurile, cartierul Izvor era un cartier istoric în întregime sa. Restaurat cu pricepere, ar fi fost un tezaur urban viu. A fost distrus în totalitate.

Dezastrul a început în Dealul Spirei (Dealul Arsenalului după Unirea Principatelor Române), cel mai înalt deal al orașului, rezervație arheologică prin vestigiile reședinței domnești ridicate de Alexandru Ipsilanti în 1775, cu numele de Curtea Nouă, devenită Curtea Arsă după ce este mistuită de incendiul din 1813. Rețeaua de pivnițe și tuneluri se păstrase sub deal. Pe strada Cazărmii, într-un zid de sprijin cu contraforți uriași, rămas aproape intact după trei secole, impresiona încă o ieșire dintr-un asemenea tunel, cu o boltă în arc de cerc.

Curtea lui Ipsilanti a avut și ea o biserică, abandonată de credincioși după ocuparea vremelnică a locului de către turci și transformarea ei în geamie. Este vorba de bătălia din 13 septembrie 1848 din Dealul Spirei, între „un grup de bravi pompieri români și armata cea mare a lui Omer Pașa”, ce a inspirat

Spitalul brâncovenesc

urmașilor ridicarea monumentului de cinstire a pompierilor pe str. Uranus și botezarea căii 13 Septembrie.

Peste toate acestea, cu eforturi incalculabile, s-a construit colosul ruinător numit „Casa Poporului” (după 1989, „Casa Republicii”). Cum s-a putut ridica un asemenea „uriaș dezlănțuit” răspunde în bună măsură cartea „Robi pe Uranus” de Ioan Popa, Ed. Humanitas, 1992.

Din acest epicentru, dezastrul s-a tot extins, cuprinzând tot cartierul.

După gradul de distrugere suferit, cele 12 ansambluri și biserici ale cartierului Izvor se pot împărți în trei categorii:

- a. dărâmate
- b. parțial translate — dărâmate
- c. imaginea inițială alterată

a) Biserici dărâmate

BISERICA ALBA POSTĂVARI era situată la intersecția str. Bateriilor cu str. Cazărmii, sub versantul de est al Dealului Spirei.

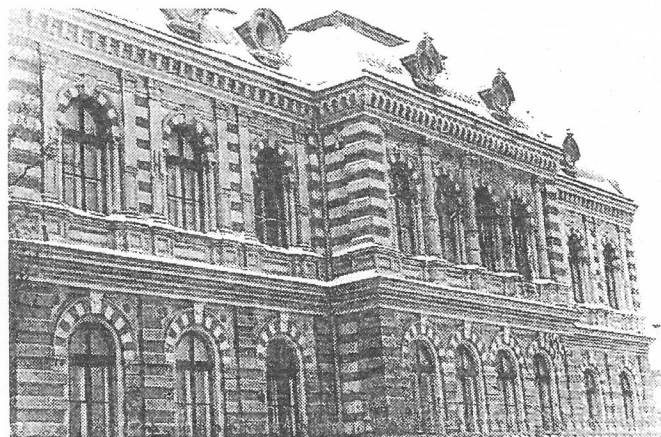
Atestată documentar în anul 1595 ca schit de călugări, ea a fost dărâmată în 1984 (după 420 de ani de viață). Era legată prin legendă și hramul Sf. Nicolae de Mănăstirea Mihai-Vodă.

În pisania montată cu ocazia refacerii din sec. XIX, era consemnată ca fiind cea de-a doua biserică ca vechime, după Biserica Bucur.

BISERICA IZVORUL TĂMĂDUIRII, așezată pe versantul de vest al Dealului Spirei, la intersecția străzilor Puțu cu apă rece și Ceres cu strada Izvor, era atestată documentar la 1785, ca biserică din lemn. Era inclusă pe lista monumentelor istorice.

În 1794, a fost ridicată din zidărie, prin eforturile comune ale megieșilor: „Gheorghe lumânărar, Petco croitor, Stroe dulgher și Constantin Ciolac cărmădar”, după cum consemna pisania. O pagină emoționată de istorie, la nivelul lumii modeste, harnice și cu dragoste de Dumnezeu dintr-un cartier de secol XVIII al Țării Românești.

Este dărâmată în 1984. În 1985 ar fi împlinit 200 ani.

BISERICA SPIREA VECHÉ era legată prin nume și primul altar de cel ce a botezat și dealul cel mare al „Bucureștilor” de odinioară, „dof-torul” Spiridon Kristofi. Hramul acestei biserici de schit era Sf. Petru și Pavel, iar zidirea a avut loc prin anii 1740—1750, potrivit datelor de pe placa de mormânt a ctitorului.

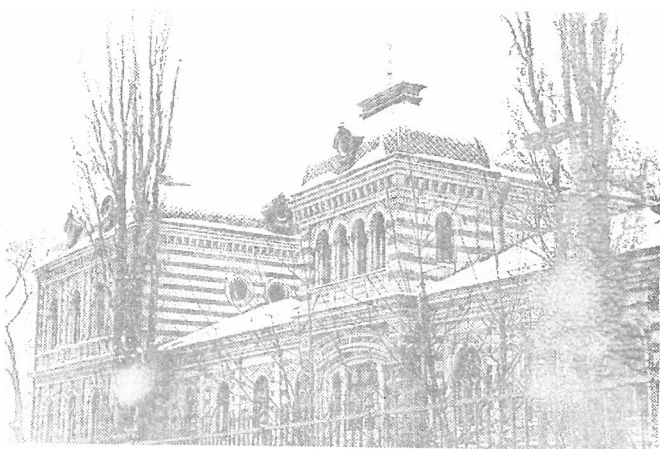
Nerezistând vremii, nici chiliile călugărilor nici biserica, în 1915 altarul de secol XVIII a primit o în-veșmântare cu prestanță de catedra-lă, minunat pusă în valoare de culmea Dealului Spirei și de copacii seculari din jur. A fost meritul arhitectului Ioan Traia-nescu — autor și al Catedralei din Timișoara — de a izbuti o admirabilă sinteză a ortodoxiei românești, transpusă în tehnica betonului armat.

A fost dărâmată prin dinamitare în 1984.

BISERICA SFÂNTUL SPIRIDON VECHI, o bisericuță ce intrase în peisajul obișnuit al locului ei de așezare din secolul XVII, la capătul de sud al Podului Mogoșoaiei (Calea Victoriei), pe o latură a Pieței Senatului (Piața Națiunilor Unite).

Asistă cu calm la toate transformările din jur, pierzându-și chiliile împrejmuitoare, dar păstrând veșmântul arhitectural al refacerii ei din sec. XVIII până în zilele noastre. Se schimbaseră doar scara de percepție a monumentului față de construcțiile înălțate în jur și rămânerea pardoselii bisericii sub nivelul străzilor. Dar aceste modificări îi accentuau volumetria mi-niaturală, de biserică-chivot, și farmecul patriarhal.

Era la fel de legată de râul Dâmbovița ca orașul însuși, de-oarece apele râului o scâldaseră din sec. XVII din toate părțile, cu acel curs plin de meandre și capriciile revărsărilor dinaintea lucrărilor de îndiguire. A fost clădită „pe malul stâng, lângă Podul Cilibiului”, povestește Gheorghe Crutzescu, dar ajunge pe malul drept după cumintirea cursului apei.

*Spitalul brâncovenesc,
vedere din B-dul Coșbuc*

Spitalul în timpul demolării

În Biserica Sf. Spiridon Vechi au îngenuncheat mulți strămoși iluștri, inscripția pisaniei sale în limba greacă și arabă fiind mult comentată, iar cei care s-au aplecat asupra istoriei orașului București i-au închinat cel puțin un gând. Trecutul acestei biserițe ar putea fi țesut numai din citate.

A fost dărâmată în 1987.

b) Ansambluri parțial translate — dărâmate

ANSAMBLUL SCHITUL MAICILOR oferea o oază de frumos în miezul cartierului, ctitorit ca schit de maici la începutul secolului XVIII.

Ansamblu armonios, cu biserița din mijloc elansată elegant, își pierduse chiliile mănăstirești dimprejur, ruinate prin vreme, dar se reîntregise în secolul nostru cu un cadru arhitectural în același spirit stilistic (înglobând și o cuhnie veche), care punea monumentul în valoare în mod desăvârșit.

În anul 1982, construcțiile-cadru, în care funcționa Institutul Biblic, au fost dărâmate, iar biserica smulsă din locul ei și trasă la o distanță de 245 m. Mai există încă, așezată pe un tronson rămas din strada Mitropolit Antim Ivireanu, înghesuită în spatele noilor ministere (streășina biseriței aproape că atingea clădirea atât de agresiv alăturată).

ANSAMBLUL MIHAI-VODĂ din Dealul Mihai-Vodă era cel mai vechi ansamblu mănăstiresc păstrat în București (1595), marcând un monument istoric de la finele secolului XVI românesc.

Un ansamblu de clădiri în care s-a tot construit mereu, timp de aproape 400 ani, cu rădăcini atât de adânci în istoria națională, ar fi trebuit să dăinuie cât lumea, transmis generațiilor viitoare ca simbol al întâiului întregitor de neam — Mihai-Vodă Viteazul.

Devenit în ultimul secol de viață din mănăstire-cetate un potrivit locaș al Arhivelor Statului, imprima urbei noastre patina nobilă a vremii care nu a trecut degeaba.

Clădirile din jurul bisericii lui Mihai-Vodă Viteazul și Dealul Mihai-Vodă cu vestigiile sale arheologice au fost distruse, astfel încât nu li se mai cunoaște urma.

Biserica, cu arhitectura ei unică, împreună cu turnul-clopotniță dinspre răsărit au fost translate cu mari eforturi, pentru a nu mai putea fi văzute de niciunde.

Istoria bisericii lui Mihai-Vodă Viteazul continuă în starea ei de acum: abandonată pe un maidan, în spatele blocurilor, fără ansamblul Arhivelor Statului și fără Dealul Mihai-Vodă. Este astăzi, după revoluția din 1989, tot în perioada de surghiun.

BISERICA SFÂNTUL ILIE-RAHOVA din apropierea Așezămintelor Brâncovenești (o prelungire de fapt, în spațiu și timp, a ctitoriilor familiei Brâncovenilor) se găsește la intersecția Căii Rahova cu str. Sf. Ilie.

O fiică a domnitorului martirizat, Safta Brâncoveanu, a ridicat la 1705 o mănăstire închinată Sfântului Ilie cel „înălțat la cer într-un car de foc”.

În locul chiliilor și acareturilor mănăstirești de odinioară, biserica era încadrată de construcții parter sau parter și etaj (proprietatea bisericii), ridicate prin anii 1880 în arhitectura caracteristică sfârșitului de secol XIX.

În anul 1984, aceste clădiri-cadru care o protejau prin formarea unei incinte au fost dărâmate, iar biserica a fost translată la o distanță de 49 m de altarul inițial, în spatele cortinei de blocuri înalte (din Bd. Unirii).

Joc al întâmplării sau nu, acest efort de mutare a adus un locaș brâncovenesc de secol XVIII alături de sediul securității din Calea Rahovei 31—35. Poate că duhul acestei biserici va mai atenua ceva din sinistrul renume al acestei instituții.

ANSAMBLUL MĂNĂSTIRESC ANTIM, așezat pe strada cu același nume, este ctitoria de faimă a cărturarului-mitropolit și neobosit răspânditor de cultură Antim Ivireanu, sfințită în anul 1715. Altarul Bisericii Antim este mai vechi de această dată, actuala biserică fiind precedată de una din lemn.

Acest ansamblu monastic a fost un centru de cultură activ, în care au funcționat, alături de mănăstire, școala și tiparnița, cu relații întinse în lumea creștină. El a fost întregit la începutul secolului XX cu Palatul Sinodal (arh. N.C. Mihăiescu).

Deși era posibilă păstrarea incintei în întregimea sa istorică (și astfel au fost întocmite inițial planurile de sistematizare), ordinul de supralărgire a „Căii Victoria Socialismului” a dus la mutilarea Antimului.

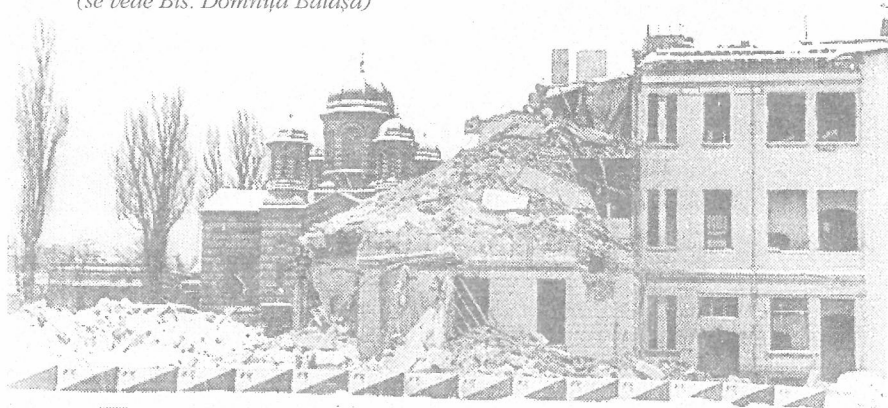
Colțul de nord-est, cu chilii și o cuhnie boltită în tehnica sec. XVII—XVIII, a fost dărâmat în 1985. Din terenul incintei a fost răpită o suprafață de cca 500 mp, iar Palatul Sinodal a fost rotit și trasat cu 20,31 m spre vest, în afara curții, asimetric și nefuncțional.

Și acest ansamblu istoric, de o mare frumusețe și echilibru, a fost mutilat, sărăcit și strivit de blocuri.

c) Cu imaginea inițială alterată

Menționăm și alte 4 monumente ale cartierului Izvor rămase pe amplasament, dar a căror imagine a fost alterată prin

*Spitalul în timpul demolării
(se vede Bis. Domnița Bălașa)*

„sistemizările” din jur, în speranța unor studii și găsirii unor eventuale soluții de ameliorare a situației.

ANSAMBLUL DIN DEALUL PATRIARHIEI

Comparat de cei ce s-au aplecat asupra istoriei Bucureștilor cu rolul jucat de Capitoliu pentru Roma antică, Dealul Mitropoliei (Dealul Patriarhiei începând cu anul 1925), cu cele două clădiri-simbol din culmea sa — biserica de secol XVII ridicată de Constantin Șerban Basarab și Parlamentul clădit în 1907 —, domina Piața Unirii.

Această imagine de marcă a fost grav alterată prin implantarea agresivă la poalele dealului a blocurilor masive care au închis perspectiva spre ansamblu și l-au minimalizat.

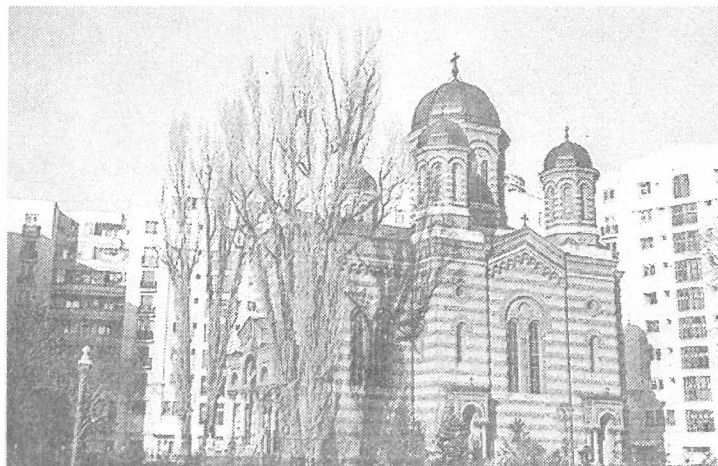
Trebuie să amintim că și biserica a fost în primejdie de a fi dărâmată.

BISERICA DOMNIȚA BĂLAȘA

A fost ctitorită la finele veacului XVII de una din fiicele supraviețuitoare „jertfei Brâncoveanului”, ca biserică de mănăstire, în care au funcționat o școală cu limba de predare româna (ce a funcționat până în 1890), un azil pentru bătrâni și un azil de noapte.

Mănăstirea Domnița Bălașa întregea Ansamblul spitalicesc brâncovenesc, așezământ cu tradiție, cunoscut de tot bucureșteanul și provincialul, modernizat, completat și extins permanent de nenumărate generații, dând impresia că era așezat

Domnița Bălașa „încorsetată”

pentru vecie pe latura de sud-vest a Pieței Unirii. Așezămintele brâncovenesti ocupau un patruleter de cca 2 ha.

Spitalul brâncovenesc a fost dărâmat în 1985.

Biserica Domnița Bălașa — străjuită de ctitorița întrupată în marmură de sculptorul Karl Storck — avea o largă deschidere spre Dâmbovița și o perspectivă generoasă spre splaiurile sale. A fost încarcerată între blocurile ridicate în jur, rămânând ascunsă și cu o infimă grădină.

Prin distrugerea Așezămintelor brâncovenesti s-a profanat un loc devenit sacru prin pagina de istorie înscrisă de domnitorul Constantin Brâncoveanu. „Un caz unic pe plan cosmic, fără pereche nici în rândurile martirilor din primele veacuri” — așa l-a numit N. Steinhardt, sau „cea mai shakespeariană dramă a Românilor” — cum a numit-o dl. Zaharia Sângiorzan.

BISERICA SFINȚII APOSTOLI

Situată în apropierea Pieței Senatului, este atestată documentar la sfârșitul sec. XVI ca biserică din lemn, ridicată apoi în zidărie, în secolul următor, de Matei Basarab, împreună cu Mănăstirea Târnovului (sau Arhimandritului).

Cadrul mănăstiresc a dispărut ca la cele mai multe asemenea locașuri ale cartierului, o dată cu intensificarea vieții laice. Îi rămăsese grădina (destul de mică) și o casă parohială, ridicată după planurile arh. Cristofi Cerchez.

Și acest monument a fost vitregit de spațiul său minimal de respirație. Blocurile de locuit, înalte, implantate în splai, se apropie la numai 10 m de biserică, agresând prin activitățile

*Biserica Sfinții Apostoli
neagresată de blocuri*

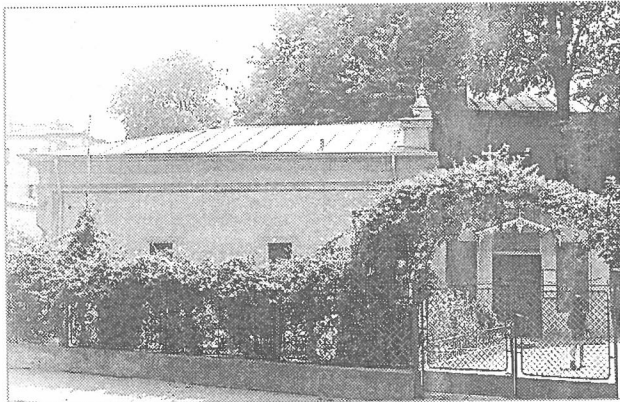

gospodărești ce sunt incompatibile cu viața unui locaș de cult. Clopotul din turla-clopotniță înălțată deasupra pronaosului bate în ferestrele blocului.

Din fericire, această biserică din sec. XVII a fost consolidată după cutremurul din 1977 de răposatul preot I. Pașoi. În schimb, casa parohială este într-o stare de degradare alarmantă, iar terenul alăturat (care a aparținut de asemenea fostei mănăstiri a Târnovului) este un maidan de gunoaie. Se impune îngrijirea acestuia și împrejmuirea lui, pentru a crea monumentului un minim de protecție.

BISERICA SAPIENȚEI

Este cea de-a douăsprezecea biserică a fostului cartier Izvor, cea mai mică (naos și pronaos) și modestă (nu are nici turlă), dar nu mai puțin istorică. A fost ctitorită în 1710 de către marele vornic Iordache Kretzulescu și soția sa Safta, fiica lui Constantin Brâncoveanu, ca paraclis de familie cu hramul Adormirea Maicii Domnului. În anul 1884, interiorul este îmbogățit de pictura lui Gheorghe Tattarescu, frescă restaurată în 1969 de către pictorița Olga Greceanu.

Biserica Sapienței

Păstrată de urmași în familie și transmisă prin testament din generație în generație, a fost donată în 1931 Arhiepiscopiei Bucureștilor de către ultimul descendent, Alexandru Lahovary, împreună cu casele familiei Kretzulescu situate în fața bisericii (str. Sapienței 4), care au servit drept orfelinat, cămin de nevăzători și Casă de Pensii a Sectorului 5.

A fost amenințată cu demolarea (pentru a aduce Biserica Mihai-Vodă pe locul ei), dar a fost salvată prin străduința deosebită a preotului paroh Constantin Voicescu. În schimb, a fost dărâmată minunata Casă Kretzulescu. Pe locul ei se află abandonată Biserica Mihai-Vodă, căreia îi poartă de grijă tot preotul C. Voicescu.

Menționăm dărâmarea în cartierul Izvor și a două sinagogi: Rezith Doath (1920-1984) din str. Antim nr. 13 și Aizic Ilie din str. Vânători nr. 13 (1900-1984).

Am încercat o „portretizare” a fostului cartier Izvor, cu personalitatea lui distinctă din cadrul orașului. Fiecare stradă își avea individualitatea și specificul său, în primul rând prin mulțimea și valoarea monumentelor, dar și prin „locurile de tradiție”. Astfel erau:

- Spitalul Brâncovenesc cu numeroase corpuri și pavilioane care acopereau aproape toate specialitățile unui spital modern, de la chirurgie la balneologie și tratament ambulatoriu;

- Teatrul de Operetă, fostul Teatru Regina Maria;

- Dealul Arsenalului (Dealul Spirei), care pe lângă vestigiile arheologice, era primul loc de reorganizare a armatei naționale după Unirea Principatelor, cu prima pulberărie instalată în fosta biserică a „Curtii Arse”;

— Prima Stație de Salvare cu spital de urgență și școală samariteană din Splaiul Independenței (între Podul Mihai-Vodă și str. Sapienței), datorate profesorului dr. Nicolae Minovici (împreună cu Muzeul Etnografic Minovici de la Băneasa). Înainte de demolare muzeul a funcționat ca policlinică pentru sportivi;

— Arhivele Statului din ansamblul Mihai-Vodă.

Pentru cei ce nu au cunoscut frumusețea acestui cartier și drama pe care a trăit-o, cuvintele sunt o palidă încercare de a-l descrie.

Deși neglijat în ultimele decenii, când a început barbaria demolărilor casă cu casă, el și-a arătat trăinicia și adevărata calitate. A fost o pradă bogată de materiale de construcție, vânată asiduă și cu aprobări speciale (tâmplăria ușilor și ferestrelor din lemn de stejar și nuc, lemnul șarpantelor, tabla sau țigla acoperișurilor, parchetul din stejar și alte esențe, elemente decorative, feronerie și scări interioare, sobele din teracotă etc.). Dar multe din toate acestea s-au prăpădit...

În acele vremuri nemaivăzute, în acel șantier apocaliptic, printre case devastate și dărâmturi, prof. arh. Peter Derer împreună cu studenții săi au cules fragmente interesante din feronerie (balustrade de scări, balcoane, grilaje) și diverse elemente decorative, încropind la acea dată un insolit muzeu într-una din curțile interioare ale Institutului de Arhitectură „Ion Mincu”.

BISERICA ALBA POSTĂVARI

Biserica Alba Postăvari, cu hramul Sfântului Ierarh Nicolae, era așezată la intersecția străzii Bateriilor cu strada Cazărmii, sub poala de răsărit a Dealului Spirei (denumit Dealul Arsenalului după Unirea Principatelor și reorganizarea armatei sub domnitorul Alexandru I. Cuza).

Prima biserică atestată documentar pe acest loc a fost cea din sec. XVI, ridicată de jupâneasa Caplea o dată cu un schit de călugări, între „1564 martie 31 și 1568 iunie 8”. Jupâneasa Caplea era soția boierului Stoica Ghiorma, menționat prin documentele vremii drept mare postelnic în divanul domnesc.

Era deci biserică de schit, pomenită în secolele următoare fie sub numele de Biserica Albă sau Albă „dă schit” fie Schitul Sfântul Nicolae din mahalaua Postăvarilor, fie numai Biserica Postăvari sau Postăvarilor.

Prezintă în viața orașului de la mijlocul secolului XVI, este citată mereu în scrieri sau documente ca „una din cele mai vechi biserici ale orașului” (Nicolae Stoicescu), „a doua după Biserica Sf. Atanasie –Bucur”, se spune în pisania de sec. XIX.

Era biserică-monument istoric.

Venerabila bătrânețe a Bisericii Alba Postăvari și legendele ce s-au țesut în jurul ei privind perioada de dinainte de domnia lui Mihai-Vodă Viteazul au legat-o strâns de mănăstirea ridicată în imediata ei vecinătate, pe deal, de eroicul domn al istoriei românești.

Potrivit legendelor, schitul jupănesei Caplea cu icoana cea făcătoare de minuni a Sfântului Nicolae este locul unde s-a rugat Banul Mihai, viitorul domn, pentru a-i fi salvată viața, în momentul în care era prizonierul lui Alexandru cel

*Biserica Alba Postăvari
în sept. 1983*

Rău. Consemnate de cronicarul Radu Popescu și de alți cercetători în mai multe variante, toate legendele menționează legământul viitorului domn de a ridica o mănăstire în apropierea Bisericii Albe de va scăpa cu viață, legământ cu prisosință împlinit, începând cu 1589, prin zidirea vestitei Mănăstiri Mihai-Vodă.

Legate prin legende, prin hramul Sf. Nicolae și prin „nașterea” în a doua jumătate a secolului XVI (la numai 25 de ani distanță în timp), cele două monumente au viețuit alături — schitul în vale și mănăstirea în deal — la o distanță de cca. 500 m între altarele lor, până în anul 1984. Se poate spune astfel că au fost legate și prin moarte!

Locul de așezare a schitului și Bisericii Albe se dovedește neprielnic, căci pe de-o parte izvoarele naturale de pe versantul estic al dealului, care alimentau bălți în preajma schitului, și, pe de altă parte, revărsarea periodică a unui ostrov al Dâmboviței duc la părăsirea locului de către călugări și la căderea în ruină a așezământului.

Biserica recapătă din nou viață la începutul secolului XVIII, în ultimii ani de domnie a lui Constantin Brâncoveanu, când este refăcută de locuitorii cartierului, în mare parte postăvari așezați aici pentru a-și spăla postavuri, pânzeturi și borangicuri în apele unui vechi braț al Dâmboviței.

Între timp zona devenise mai salubră prin lucrările de asanare a pâraielor și prin îndiguiri ale Dâmboviței, iar cartierul se dezvoltase mult.

Această „a doua zidire”, când primește și numele de Alba Postăvari, este închinată „metoh” Mănăstirii Mihai Vodă, un fel de subordonare administrativ-gospodărească, ce probează de asemenea legăturile strânse dintre cele două locașuri.

În „Repertoriul monumentelor feudale din România” N. Stoicescu povestește: „Avariată de cutremurul din 1838, biserica era în ruină la mijlocul secolului XIX. Locuitorii mahalalei

au dăruit-o în 1855 și au refăcut-o pe vechile temelii, fiind gata la 1857 sept. 28“.

Cele trei faze din existența bisericii au fost confirmate și de săpăturile arheologice „de pe Dealul Mihai-Vodă și în împrejurimi“, cuprinse în „Bucureștii de odinioară“ în care Gh. Cantea consemnează:

„În veacul XVI a existat o primă biserică din care au rămas fracțiuni de construcție folosite la ridicarea bisericii ulterioare. În jurul bisericii a luat ființă cimitirul. Sub domnia lui Constantin Brâncoveanu, la începutul veacului XVIII a fost construită a doua biserică – închinată ca metoh al mănăstirii Mihai Vodă. În anii 1856-1857 a fost construită biserica ce a rezistat timpului până în zilele noastre, menționată în pisanie. În jurul ei, înmormântările au continuat până în 1879, când a fost interzisă înmormântarea în curțile bisericilor.“

Redăm și pisania acestei biserici ce a rezistat timpului până în zilele noastre, dar nu și sistematizării cu buldozerele:

„Această Sf. și Dumnezească biserică, cu bramul Sf. Nicolae nu scie de cine este zidită înteu; și cu toate cercetările și străduințele ce s'au întrebuințat întru această nu s'au găsit nici măcar o însemnare cât de mică, însă după tradiția unora să dice că ar fi fost o a doua biserică după Sf. Atanasie Bucur ce să dice; apoi fiind clătită de rîu s'au ruinat în cât nu se mai putea repara. S'a sfătuit și s'a unit mai mulți mabalații a o dăruia de tot și a o zidi din temelie, care s'a început la 1856 Februar 17. Iar dintr'acești mabalații iubitori de Dumnezeu care a contribuit cu răvna și fapta Dumnelor, adică: jupân Gheorghe Ión Franzelaru și Dumnelui Serdaru Costache Constantinescu, Nicolae Constantinescu franzelaru, și frații Iancu și Costache Staicovici. A mai ajutat și alte multe persoane străine evlavióse, și așa s'au severșit și înfrumusețat după cum se vede. Tot de o-dată cu această ocaziune, pe lângă bramul Sf. erarb Nicolae s'au mai adăugat încă două bramuri: Sf. mucenic Gheorghe și a Sf. 40 de mucenici. Și astfel a luat sfîrșit această Sf. biserică, și s'au sfîrșit la anul 1857, septembrie 28. În zilele cămăcanului Domn Alexandru Ghica al țerei românesce și Arhiepiscop D. Nifon Mitropolit Ungro-Valahiei, 1857, sept. 28.“

„E metoh al mănăstirii Mihai Vodă și are sobă la 1787. Acestea's toate amenunțele ce scim despre Sfântul Nicolae din Postavari. Ea sa fie biserica lângă care s'a oprit Mihai Viteazul pentru a se ruga cand se ducea la morte, scu Sfântul Nicolae al jupanessii Caplea, viitoare Mihai Vodă?“

Istoria Bucureștilor, G.I. Ionescu-Gion

În biserică mai era o mică inscripție:

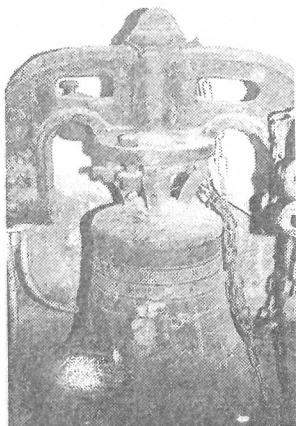
„Pictura acestei Sf.biserici a'aû reparat cu ajutorul Dlui avocat D. Georgescu, a soției sale Dna Lica, precum și cu ôrecare parte din fondurile bisericeii. Prin străduința episcopilor N. Georgescu, P. Teodor și preotul M. Georgescu. De către pictorul Anton Serafim, 1889“.

Cu ocazia acestei a treia zidiri a bisericii, pe vechiul ei altar și temelile de sec. XVI, la hramul Sf. Nicolae se mai adaugă cele ale Sf. Gheorghe și Sf. 40 de Mucenici.

Cei ce reclădesc biserica la mijlocul secolului trecut, „mahalagii iubitori de Dumnezeu“, cum menționează pisania, nu mai sunt postăvari sau țesători în borangic, ci pânzelari, slujitori în armată (serdar = comandant de cavalerie), avocați etc.

În 1889 pictura interioară a bisericii a fost repictată de către pictorul Anton Serafim.

Biserica a mai fost reparată în 1908, în 1925 și după bombardamentele din 1944.

Clopotul bisericii (în prezent la biserica din Leordeni)

De dimensiuni modeste, cu un mic vestibul închis înaintea pronaosului (o adăugire din 1912), cu naosul treflat (cu abside semicirculare ample) și două turle (din paiantă) pe naos și pronaos, înalte încă o dată cât biserica și învelite în tablă, biserica și-a meritat permanent numele de „albă“, căci preoții ce au slujit-o s-au îngrijit să-i păstreze albeața fațadelor văruite simplu, decorate reținut, cu o profilatură de tip neoclastic. Ultima refacere a bisericii, de la mijlocul secolului XIX, a adoptat goluri ample, arcuite în plin cintru, ce lăsau să pătrundă generos lumina în interior. Era deci o biserică luminoasă în interior și în exterior.

Alături de biserică, în curte, era clopotnița din lemn ce susținea cele trei clopote, dintre care două turnate după primul război mondial, fiind cunoscut că în perioada ocupării Bucureștiului de către trupele străine, armatele austro-ungare au jefuit orașul de clopotele sale pentru a le transforma în gloanțe.

Ultimii 38 de ani, Biserica Alba Postăvari a avut parte de același preot paroh, prof. Nicolae Șerbănescu, venit la altarul bisericii la data de 16 decembrie 1946, când avea 38 de ani și rămas să o slujească cu fidelitate până la 25 februarie 1984, când, fiind sărbătoarea moșilor de iarnă, are loc ultima liturghie săvârșită complet, cu enoriașii săi deja risipiți prin blocurile neterminate de prin tot Bucureștiul.

Prin bunăvoința domniei sale s-a îmbogățit cu amănunte semnificative povestea calvarului străbătut de cartier și locuitorii săi, pentru care nelișiștea a început în 1979, o dată cu primele zvonuri asupra primejdiilor „sistemizării”.

În 1980-1981 încep lucrările în Dealul Arsenalului (el însuși un tezaur arheologic) din care zi și noapte este escavat pământ și depozitat în preajma bisericii, din ce în ce mai aproape. În 1981 se taie alimentarea cu gaze, apoi curând apa și lumina. În același an este demolată casa parohială, distrus gardul împrejmuit, iar mormanele de pământ din jur ajung până la jumătatea înălțimii ferestrelor bisericii (mărturie stau fotografii din 1983). În biserică se intra pe poteca făcută peste mormanul de pământ, adesea prin noroi, dar slujbele continuă să se mai țină la lumina câtorva lumânări, cu apă adusă în sticle de pe unde se mai găsea, în frig, fără condițiile unei întrețineri normale, dar cu speranța preotului ce o sluja într-o salvare miraculoasă.

În jur, casele parter sau parter și etaj căzuseră; continua aprig și bătălia dărâmării blocurilor, nu puține la număr (str. Bateriilor nr. 19, 21, 52, clădirea Administrației Financiare sau imobilul „semnat” de arh. Horia Creangă).

Incinta Schitului Maicilor fusese distrusă, iar biserica schitului, încorsetată în schele, cabluri și trolii, „ridicată” din locașul ei, apăruse, siluetă bizară și singulară, proiectată pe cer și pe ruinele acestui aberant război.

În acest cadru și în aceste condiții au fost slujiți în slujba pentru îngropăciune cei ce nu au mai apucat să fie mutați din casele lor, mulți se pare, căci cei trei-patru ani trăiți sub tensiunea amenințărilor cu demolarea, zbuciumul găsirii unei noi locuințe, vizitele dese ale „conducerii de partid și de stat” cu numerosul alai al demnitarilor, comisiile ce băntuiau cartierul și presau populația să-și părăsească casele pentru a da drumul buldozerelor, toate acestea și-au spus cuvântul în sănătatea și viața oamenilor. Este de amintit și vizita mașinilor negre cu „număr scurt” ce viza materialele de bună calitate ale caselor ce urmau să fie distruse: tâmplăria și parchetul din stejar, lemnul șarpantelor, feronerie, tabla, sobe etc., pentru a le achiziționa cu aprobări și prețuri „speciale”. Câte vile nu s-au construit astfel, discret, chiar și în afara perimetrului constructibil (restrâns prin altă acțiune a regimului, pentru dărâmarea satelor)! Comunele din jurul Bucureștiului și din Sectorul Agricol Ilfov au foarte multe asemenea „vile fortificate”, care nu aparțin țăranilor.

Întâmplarea ne-a favorizat un fel de sondaj în blocul cu cinci nivele și 11 apartamente situat chiar în fața Bisericii Alba

Postăvari (str. Bateriilor nr. 52): din cele 11 familii ce l-au locuit, cinci persoane au decedat înaintea mutării, alții după, unii au părăsit apoi țara, restul au rămas marcați psihic și fizic pe viață. Toți erau locuitori vechi ai cartierului, cu o întreagă viață trăită în acest climat patriarhal, cu toate economiile muncii adunate în realizarea unei locuințe.

Dărâmarea Bisericii Alba Postăvari (1564-1984) a fost o „sarcină îndeplinită” și s-a comis duminică 18 martie 1984 (mărturia preotului prof. Nicolae Șerbănescu), după 420 ani de viață. Mobilierul și obiectele de preț, catapeteasma sculptată în lemn de tei, cu icoane pictate de pictorul Nicolae Grigorescu (în perioada de tinerețe), candelabrul principal (lucrat de Nicolae Faur din Brănești), cărți din secolele XVII și XVIII, obiecte de cult și clopote au înzestrat Biserica Sf. Mihail și Gavriil, în reconstrucție, din satul Popești-Leordeni. Vestita icoană făcătoare de minuni a Sf. Nicolae, a intrat, potrivit legendelor, în Muzeul Mănăstirii Antim.

Catapeteasma bisericii (în prezent la biserica din Leordeni)

BISERICA IZVORUL TĂMĂDUIRII

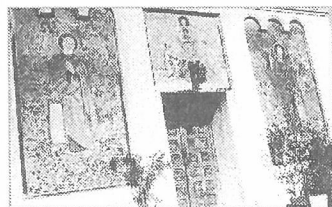

Prin nume și așezare, la intersecția străzilor Puțul cu apă rece și Izvor, această biserică amintește caracteristica principală a locului: izvoarele. Atestată documentar „la 1785 martie 30”, ca biserică din lemn, ctitorirea Bisericii Izvorul Tămăduirii se înscrie în extinderea cartierului pe versantul de vest al Dealului Spirei, o dată cu zidirea în deal, prin anul 1775, a Curții Noi a lui Alexandru Ipsilanti.

Se repeta în veacul al XVIII-lea ceea ce se întâmplase la sfârșitul veacului anterior, când domnitorul Constantin Brâncoveanu își clădise curtea sa de la poalele Dealului Mitropoliei, iar mulți din boieri și slujbași și-au făcut case pe malul drept al râului Dâmbovița, în zona „Podului Calității” (Calea Rahovei), după cum au consemnat cronicarii.

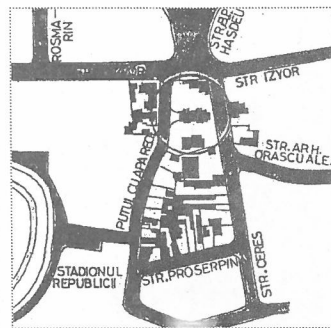
Curtea domnească din Dealul Spirei are o viață scurtă și rămâne cunoscută în istoria locului cu numele de Curtea Arsă, din cauza incendiului care a mistuit-o.

Dar nu se stinge și interesul constructiv, zona se populează în continuare, iar înmulțirea caselor, în spiritul acelor vremi, însemna și înmulțirea bisericilor. De astă dată meseriașii sunt cei ce clădesc și refac Biserica Izvorul Tămăduirii (ctitorul inițial nu ne este cunoscut), înscriindu-și numele alături de meșteșugurile lor în pisania montată deasupra ușii de la intrare la „1794 septembrie 8”, când se sfințea locașul în noul veșmânt

Detaliu fațadă

*Plan inițial
(str. Puțu cu apă rece 27)*

din cărămidă: Gheorghe lumânărar, Miul abagiu, Petco croitorul, Stroe dulgherul și Constanti Cioluc cărămidarul. Dar numeroși locuitori ai cartierului erau brutarii, prezenți și ei la refaceri, pictări și repictări de biserici (amintim bine cunoscuta fabrică de pâine Gaghel, din imediata apropiere a Bisericii Izvorul Tămăduirii).

Aceste câteva nume, cu breslele pe care le reprezentau, pot reface o adevărată lume, cu viața ritmată de duminică și sărbătoare, o lume harnică și prosperă, care reușea adunându-și forțele să clădească, reclădească și astfel să renoveze de la generație la generație (și după fiecare cutremur mai mare!) locurile care-i reunea la toate evenimentele însemnate ale vieții.

Astfel, Biserica Izvorul Tămăduirii este refăcută mai mare și cu trei turlle după cutremurul din 1838. Este apoi renovată în 1861 și 1909, iar după cutremurul din 1940 i se refac cele trei turlle. În urma bombardamentelor din 1944 au fost necesare de asemenea unele reparații. Ultimele lucrări de întreținere s-au făcut în 1969 și înaintea dărâmării din 1984 (reparații la acoperiș, trotuare, soclu etc.).

Din clădirea inițială, în afara altarului, s-a păstrat catapeteasma din lemn, sculptată și aurită, și icoana de hram, lucrată în argint, ce au înzestrat după 1984 biserica din Vălenii de Munte.

Așa cum a traversat timpurile, în volumetria echilibrată a sec. XIX, rezultată din planimetria clară a suitei — pridvor închis, pronaos, naos treflat —, era o biserică frumoasă.

Caracteristică și conferindu-i o siluetă particulară era gruparea de trei turlle egale ca mărime și identice ca tratare, ce se înălțau deasupra bisericii. Octogonale în plan, turllele aveau o arhitectură îngrijită, cu colonițe pe muchiile octogonului și cu arce ce se înălțau pornind din capiteliuri.

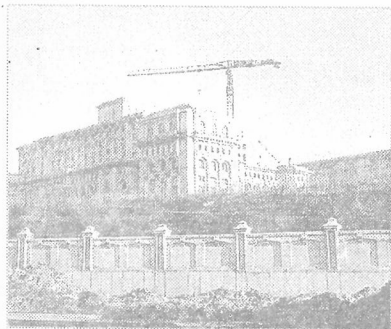
Corpul bisericii era tratat cu ferestre alungite, grupate câte trei, cu un registru continuu în treimea superioară a înălțimii. Respira măreție și eleganță, îmbogățită de cele două panouri pictate ce flancau ușa de la intrare.

Ordinul de dărâmare a Bisericii Izvorul Tămăduirii este comunicat de Arhiepiscopia Bucureștiului preotului paroh Silviu Stănculescu, prin poștă. Este cazul majorității bisericilor dărâmate.

A dispărut în trei zile: în 4, 5 și 6 august 1984. Altarul fostei Biserici Izvorul Tămăduirii este astăzi îngropat în taluzul din partea de N-V a Casei Poporului, lângă gardul din prefabricate din lungul străzii Izvor, la intersecția cu str. B. P. Hasdeu.

Reamintirea altarului și a meștesugarilor cititori din sec. XVIII ar putea fi un interesant subiect pentru realizarea unui grup sau a unui element decorativ, troiță sau clopotniță modernă etc., ce ar atrage fără îndoială arhitecți și sculptori deopotrivă.

*Ceea ce există astăzi pe
fostul loc al bisericii*

BISERICA SPIREA VECHIE

Biserica Spirea Veche era așezată pe strada Uranus, pe cel mai înalt deal din cuprinsul orașului București, care în veacul al XVIII-lea a primit numele de Dealul Spirii, după ctitorul bisericii, „doftorul“ Spirea sau Spiridon Kristofi, originar din Corfu.

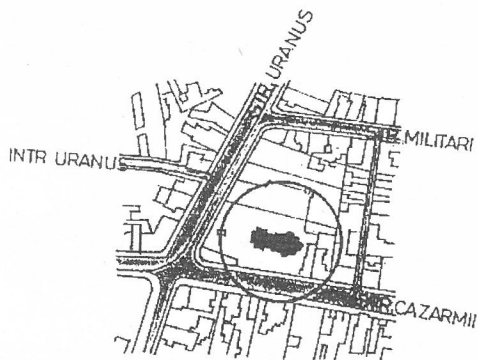
În timpuri străvechi, Dealul Spirii era acoperit cu o pădure bătrână ce se lega cu pădurea Cotroceni, amintită în scrieri până în secolul XIX și dovedită din cercetările săpăturilor arheologice ca fiind milenară.

Până în timpul domnitorului Alexandru Ipsilanti, acest deal nu intra în cuprinsul orașului București, fiind acoperit cu vii și livezi. Începe să se populeze în cursul veacului XVIII când se construiesc mai multe biserici, printre care Biserica Spirea, ridicată înainte de anul 1765, deoarece piatra de mormânt a „doftorului“ Spiridon Kristofi poartă această dată; unii cercetători cred că exista în 1740, alții o „socot“ de prin 1750.

După moartea ctitorului, biserica este închinată Arhiepiscopului Bucureștilor de către rudele acestuia, care mai întâi îi termină zugrăveala, o pardosesc și o înzestrează.

Când domnul Ipsilanti și-a ridicat palatul domnesc pe locul pe care până la demolările masive pentru construirea Casei Poporului se afla Arsenalul Armatei, domeniul acestui domnitor cu plantații întinse de vie ajunsese până în preajma Bisericii Spirea Veche. La 1777, Alexandru Ipsilanti închină biserica Mănăstirii Sfântul Gregorie de la Muntele Athos, cu obligația din partea bisericii de a ține aici schit de călugări, care a și purtat numele de Schitul Spirea.

Biserica a suferit unele modificări: în sec. XIX, în cursul anilor 1832, 1834, 1847, 1865 și 1883 i s-au adăugat abside laterale, s-a lărgit pro-

Plan inițial (str. Uranus 27)

Așa cum era cunoscută Biserica Spirea Veche

naosul, s-a închis pridvorul, i s-a adăugat o clopotniță, s-a mărit proscomidia, s-au lărgit ferestrele și s-au suprimat stâlpii dintre naos și pronaos.

În timpul războiului din 1828-1829 a fost folosită ca magazie.

După războiul de independență din 1877-1878, în fiecare an Măria Sa Carol venea la Biserica Spirea Veche să asiste la slujba religioasă și apoi la parada ce se făcea în ziua de 28 noiembrie, ziua cuceririi Plevnei.

Din cauza bătrâneții, a intervențiilor și transformărilor multiple, biserica s-a șubrezit, ajungând în cele din urmă o ruină, încât preotul Ionescu, parohul bisericii, împreună cu episcopul Andrei Ionescu au decis s-o dărâme în 1915, considerându-se că nu mai poate fi salvată doar prin reparații. Din obolul credincioșilor s-a ridicat pe același loc biserica nouă, operă a arhitectului Ioan Traianescu, o construcție asemănătoare — ca arhitectură și spațiu — Catedralei ortodoxe din Timișoara.

Dominând din înălțimea Dealului Spirei pe strada Uranus, biserica era mândria cartierelor din jur, până în anul 1984, în noaptea de vineri 27 aprilie, când, datorită solidității ei, nu a putut fi demolată decât prin dinamitare. De altfel, maestrul din partea ICRAL ce trebuia să execute lucrarea a refuzat să o facă. Oamenii care cu disperare înconjuraseră biserica spre a o apăra de amenințarea catastrofală au fost goniți de milițieni, în urmă alegându-se praful și pulberea. În durerea lor sfâșietoare, ei ridicau de jos câte o cărămidă, o sărutau, unii luând-o cu ei pentru a le sfinți casa și ca pe o relicvă ce le amintea frânturi ale propriilor trăiri, ale unor vremuri dispărute pentru totdeauna.

Deși biserica avea o arhitectură deosebit de frumoasă și o măreție de catedrală, fiind construită recent, ea n-a figurat în lista monumentelor istorice; nu au rămas studii și cercetări asupra ei, nu s-a putut salva nimic din elementele valoroase de tâmplărie, feronerie, nici măcar pisania, deoarece hotărârea de demolare a fost luată mișelește, într-o noapte spre dimineață, după ce tuturor li se dăduseră asigurări că nu va fi demolată.

Obiectele cu valoare de patrimoniu au fost depuse în complexul muzeistic de la Palatul Mogoșoaia. Alte obiecte au intrat în dotarea bisericilor sărace. Clopotele au fost duse în curtea Fabricii de lumânări.

Locul pe care a dăinuit altarul acestui locaș sfânt timp de 244 ani (cca 1740-1984), aflat la colțul dinspre sud-vest al Casei Poporului, ar putea fi marcat spre neuitare.

Se încep lucrările de demolare

**„În general toate bisericile
vechi ori noi pot fi pretextul
unui subiect decorativ, unui
decor plăcut, căci toate
aceste elemente la un loc
vor păstra caracterul
Bucureștilor și tot ele îl vor
scăpa de o totală
americanizare sau
banalizare“**

arb. G.M. Cantacuzino, D. Marcu,
I. Davidescu, R. Bolomey, „Memoriul
planului de sistematizare, 1934“

Rămășițele bisericii

BISERICA SFÂNTUL SPIRIDON VECHI

Vedere din Piața Operetei

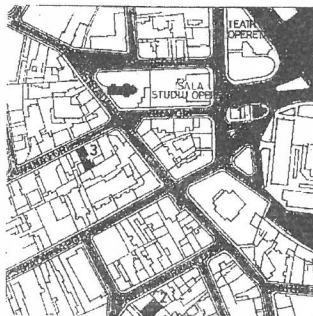
În vara anului 1987, Biserica Sf. Spiridon Vechi își depăna liniștită firul tradițional al trăirii creștine la întretăierea a două trasee, unul de circulație orășenească iar celălalt al unui gigantic șantier. Circulația orășenească se desfășura pe Calea Victoriei traversând Piața Națiunilor Unite și, trecând razant pe lângă biserică, își continua drumul mai departe. Celălalt traseu, pe albia Dâmboviței, era o rană uriașă de du-te vino, de oameni, mașini și utilaje care mușcau pământul, îl transportau, cărau betoane ce îmbrăcau malurile.

Construcția localului operetei, încă în picioare, păstrând încă prestigiul de fostă Operă Română, era vecină acestui locaș sfânt.

Biserica a fost dărâmată la 27 august 1987. A fost anunțat părintele paroh Al. Zaharescu care, îngrijorat, a mers la Patriarhie, dar nu s-a mai putut face nimic. Clădirea fiind mică, distrugerea s-a făcut rapid cu ajutorul buldozerelor. În după-amiaza aceleiași zile locul a fost golit.

Pietrăria coloanelor și ferestrelor împreună cu obiectele de preț au fost duse la Mănăstirea Cernica. De acolo a dispărut în

*Plan inițial
(P-ța Națiunilor Unite)*

Biserica înainte de demolare

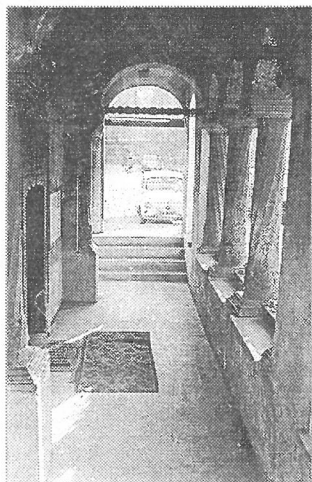
1990 icoana primită de la Patriarhul Silvestru al Antiohiei în 1748, icoană care era mândria bisericii.

Biserica Sf. Spiridon mărturisea tradiția ortodoxă într-o piață importantă a capitalei — Piața Națiunilor Unite — ce era flancată de o parte și de alta de construcții moderne.

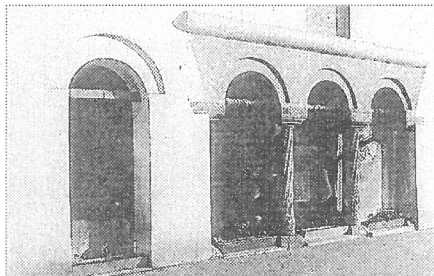
Atunci când a început construirea clădirii senatului ale cărei fundații sunt sub blocul Gioconda se zvonea că biserica va fi dărâmată, dar intervenția energică a lui Iorga a oprit dezastrul.

În anul 1974 D.M.I. obține de la Consiliul Popular al Capitalei și de la I.T.B. devierea traseelor de autobuze de lângă biserică, înlăturând astfel elementele nocive: praf, zgomot, vibrații etc.

Proiectele de sistematizare ale zonei au ocrotit clădirea, dar fără rezultate. I.P.B. a întocmit studii de sistematizare în mai multe variante, fie prin translarea bisericii spre Casa Soare, având un bloc în față spre Dâmbovița, fie ca biserica să rămână pe loc, iar blocul vecin să se oprească la 15 m de aceasta.

Pridvorul bisericii

Variantele nu au fost aprobate iar biserica a fost dărâmată înaintea apariției decretului care legaliza acest act.

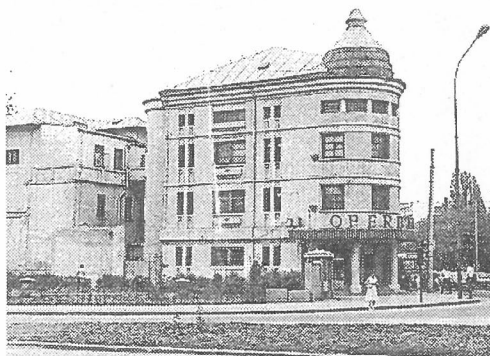
Această bisericuță din inima Bucureștiului a avut parte poate de cea mai tumultuoasă soartă prin schimbarea locului împrejmuitoar.

În sec. XVII aici era o mănăstire: Mănăstirea Sf. Spiridon care a avut la început o biserică din lemn, ridicată poate de boierii Florești.

În sec. XVIII, la 1716, biserica avea case de zid în jur (în una din ele locuia Mitrofan tipograful) și probabil ea însăși era din zidărie.

Ultima pisanie a bisericii arată că aceasta precum și celelalte clădiri au fost zidite de Patriarhul Silvestru al Antiohiei cu banii lui Constantin Mavrocordat, între anii 1746-1748, și închinată Patriarhiei de Antiohia. Așezată deasu-

*Opereta în 1979
(fostul Teatru Regina Maria)*

**„Dâmbovița curgea mult mai
spre miazăzi. Chiar și Sf.
Spiridon (Vechi), frumoasa
biseriță albă, azi pe
jumătate intrată în pământ,
era pe malul stîng“**

Gheorghe Crutzescu, „Podul Mogoșoaiei“

*Așa cum arată astăzi
biserica reconstruită*

pra acoladei din piatră a portalului de la intrare, pisania era scrisă în limbile greacă și arabă. Textul grecesc avea opt rânduri. La mijloc era stema lui C. Mavrocordat și însemnele domniilor acestuia atât din Moldova cât și din Țara Românească: un cap de zimbru și un corb cu o cruce în cioc. Urma apoi textul arab care era identic cu cel grecesc.

„Această sfântă și prea cinstită biserică, cu bramul celui între sfinți părintelui nostru Spiridon al Trinității, făcătorul de minuni, s-a zidit cu toate clădirile ei de primpriejur, în vremea stăpânirii Prea Înălțatului și iubitorului de Christos, Domn și Stăpânitor a toată Ungro-Valahia, Domn Ioan Constantin Niculae Voevod, cu cheltuiala și pe socoteala Prea Înălțimii Sale, pentru sufleteasca sa mântuire.

Și s-a închinat prea sfântului apostolicesc și patriarhicesc Scaun al mării cetăți a lui Dumnezeu, Antiobia, fiind patriarh prea fericitul Kir Silvestru care, în vremea zidirii ei, era de față și supraveghea.

În anul 1747 de la Christos.“

Istoria cu chipurile ei de domnitori cu familii numeroase a lăsat urme și aici. Gh. Crutzescu descrie înscăunarea lui Grigore Ghica în „Podul Mogoșoaiei“:

„În dimineața zilei, după datină, Vodă ascultă slujba la Sf. Spiridon unde își puse cuca pe cap, după aceea trecu la Curtea Veche unde în genunchi, pe o pernă roșie, fu uns de către Mitropolit...“

Aici și-au găsit locul de veci Scarlat, fiul lui Gh. Ghica, și Alexandru Nicolae Șutu care, răposând în timpul revoluției din 1821, tot aici a fost adus.

De-a lungul vremii, biserica este marcată atât în planurile întocmite de F. I. Sulzer și F. Purcell din sec. XVIII, cât și în hrisoavele voievozilor Șerban Cantacuzino din 9 martie 1680 și Grigore Ghica din 25 iunie și 1 septembrie 1742. În 1852 apare în planul Borroczy.

Sfântul locaș a atras atenția din timpuri vechi. Informațiile cuprinse în publicația părintelui Antoine Rabbath „Documents inedits pour servir a l'histoire du christianisme en Orient XVI-XVII siècle“ l-au făcut pe marele istoric N. Iorga să consacre un articol Bisericii Sf. Spiridon Vechi în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice“ nr. 6 din iu-

nie-septembrie 1929, sub numele „O biserică siriană în București”.

Cutremurele din 1802 și 1838 aduc stricăciuni atât bisericii cât și caselor egumenești. Turla s-a dărâmat probabil după cutremurul din 1838, întrucât în 1862 biserica nu mai avea turlă iar casele egumenești fuseseră reparate. Clopotnița aflată spre Piața Operei de atunci a fost dărâmată în 1898.

Biserica a fost reparată de multe ori în secolele XIX și XX.

Lucrările orășenești din jur au făcut ca sfântul locaș, care era la început pe malul stâng al Dâmboviței, să stea pe malul drept după ce cursul apei a fost schimbat.

Nivelul pardoselii din interiorul bisericii era sub nivelul străzii cu un metru mai jos, diferența de nivel provenind din tasarea pământului la lucrările de schimbare a cursului Dâmboviței, amintite mai sus și executate între anii 1880-1882.

Mănăstirea Sf. Spiridon cu casele egumenești s-a risipit de-a lungul timpului; nu a mai rămas decât clădirea bisericii care a suferit și ea modificări.

La origine biserica prezenta un plan trilobat, iar apoi i-au fost lărgite pronaosul și pridvorul. Farmecul clădirii era nu numai sculptura volumului de umbre și lumini, ci și grația arcelor care delimitau pridvorul. Sprâncenele arcelor sprijineau pe coloane unelte de piatră cu caneluri răsucite și se terminau cu elegante frunze de acant.

Pereții exteriori, albi, erau tăiați la mijloc de un brâu.

Fațada principală a fost modificată la ultimele reparații când i s-a construit frontonul de deasupra porticului.

În pridvor, pe peretele dinspre pronaos, se mai păstra fresca originală.

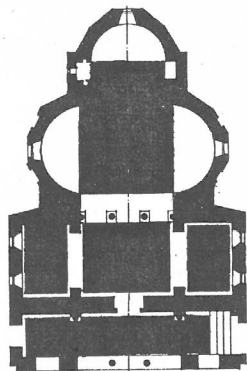
Biserica a fost reconstruită prin grija Patriarhiei, ajungând ca în 1995 construcția să fie complet ridicată și acoperită. Au fost respectate atât conturul fundațiilor, cât și vechiul nivel al pardoselii interioare, cu cinci trepte mai jos decât trotuarul.

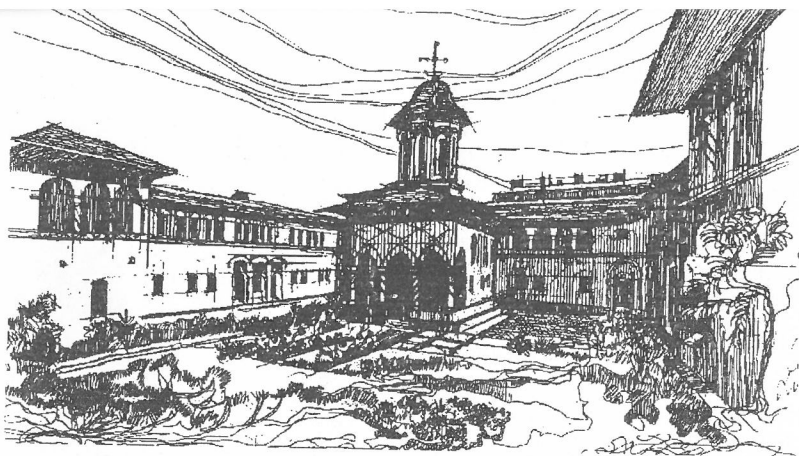
Nu se cunosc proteste scrise pentru dărâmarea acestui locaș, dar mărturia faptei unui ostaș ce a refuzat să ia parte la distrugere este o dovadă a cugetului curat.

Soldatul al cărui nume a rămas necunoscut nu a vrut să pună cu mâna lui grenada, faptă în urma căreia a fost mutat în altă unitate, apoi a fost trimis în judecată primind ani grei de închisoare. După revoluția din 1989 a fost eliberat.

Cele de mai sus au fost difuzate la postul național de radio la data de 24 oct. 1992.

Fapta soldatului încă necunoscut fac cinste națiunii noastre.

ANSAMBLUL SCHITUL MAICILOR

În mijlocul cartierului Izvor – aproape ascuns – era acel locaș unic numit „Schitul Maicilor” din strada cu același nume.

Adâncitura terenului și strânsa îmbrățișare a clădirilor din jur cu două și trei niveluri (străzile Schitul Maicilor, Gh. Panu și C. Moroiu) îl făceau aproape invizibil din stradă.

Când porneai să-l afli prima oară, nu era un lucru simplu, prin labirintul străzilor, mai cu seamă „păzit” cum era de un gard din zidărie, înalt de peste doi metri, cu creastă din olane. Doar în dreptul intrării arcuite, cu o poartă metalică transparentă, aveai surpriza descoperirii.

A doua surpriză era la deschiderea porții, care antrena un clopot în miniatură, fixat pe o latură a arcadei. Sunetele din aramă ce anunțau vizitatorii, te opreau în loc o clipă și făceau parcă și mai adâncă tihna locului.

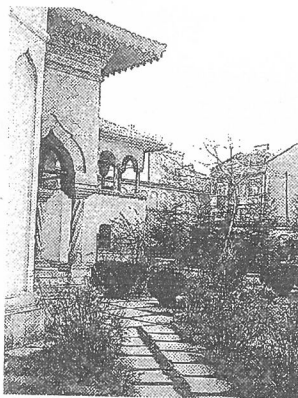
Te lua apoi în primire grădina cu abundența ei vegetală și aleea ce cobora prin șapte trepte la nivelul curții.

Era un adevărat efect de regie pe care îl trăiai de fiecare dată la fel de puternic: din peisajul străzii, citadin, patriarhal, pășei într-o oază ospitalieră, aproape neanimată. În afara orelor de slujbă, era rar frecventată, iar gazdele își vedeau de treburile și nu se grăbeau să te întâmpine.

Te întâmpina în schimb biserica – adevărata surpriză – care prin micime și frumusețe te îndemna să-i spui „bisericuță”, cu pridvorul ei deschis pe coloane din piatră, elegant răsucite și arcadele amintind tăietura frunzei de arțar. O învăluiai dintr-o privire, cu acea încântare anume în fața proporțiilor izbutite.

Toată alcătuirea planimetrică era cea tradițională, conformându-se trinității: pridvor, pronaos, naos treflat. Pe pronaos

Vedere din incintă

se înălța o mică turlă zveltă cu scara de acces la clopot, alipită strâns de un turnuleț de pe fațada nordică (se aseamănă ca plan cu Biserica Sfinții Apostoli din apropiere).

Un plus de frumusețe îl da veșmântul din olane al acoperișurilor, prezent peste tot cu căldura lui ce emana din formă și culoare, începând cu creasta gardului împrejmuitor și sfârșind cu căciulița turlei.

Dimensiuni și proporții, coloane torsionate, dantelăria în piatră la baze, capiteluri și traforuri, olanele, toate imprimau monumentului o grație particulară.

Față de aerul de maiestate „patriarhală” a bisericii din Dealul Patriarhiei, față de robustețea și aerul medieval al ansamblului Mihai-Vodă, de bogăția decorativă a ansamblului sinodal Antim, de simplitatea albă și modestă a Bisericii Alba Postăvari sau față de acea biserică-chivot ce a fost Sfântul Spiridon Vechi, biserica din ansamblul Schitul Maicilor aducea o notă de feminitate, întregind cu o nouă fațetă frumusețea și bogăția de monumente a cartierului Izvor.

Cercetându-i istoricul, aflăm că Schitul Maicilor s-a numit pe vremuri Schitul Hagi Dina. Ajungem astfel la ctitoriță și la povestea ei, câtă s-a mai păstrat în piatra pisaniei de deasupra ușii și prin hrisoave, chitanțe, acte de prin arhive, ce vorbesc despre „cazii”, „mile”, sau judecăți cu vecinii asupra hotarelor și a proprietăților schitului (sau „schitulețului” cum mai era numit).

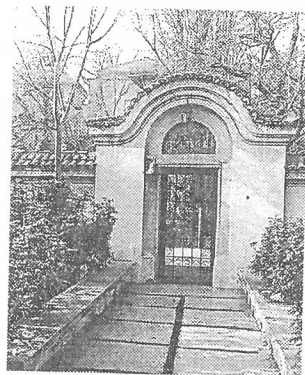
Prin bunăvoința preotului paroh Mihai Ionescu, care a slujit ultimii 11 ani această biserică, redăm pe scurt „nașterea” schitului, o întâmplare cu un parfum de epocă mai deosebit, așa cum a fost istorisită de preotului slujitor G. Drap, în 1968:

„Scăpând din robia turcilor, Tatiana Hagi Dina dorește să-și închine viața lui Dumnezeu și cu multă osteneală și cheltuială zidește biserica și un corp de chilii în jur, în cinstea Bunei Vestiri, ca mulțumire Prea Sfintei Fecioarei, cu dorința de a așeza aici obște de călugărițe nevoitoare cu rugăciuni către Domnul”.

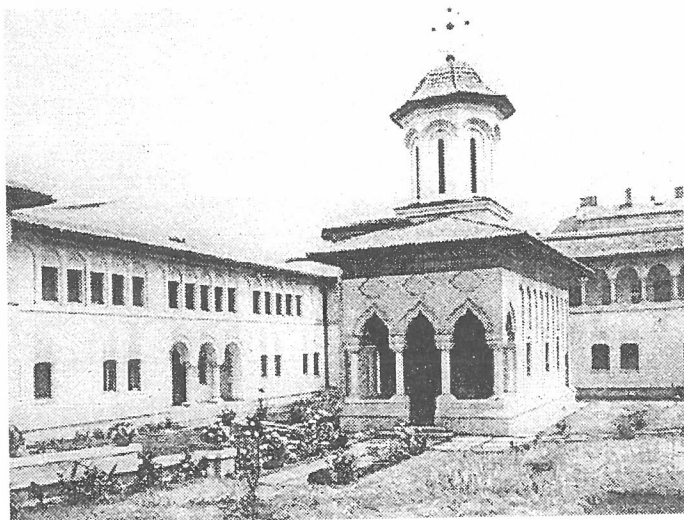
Prin călugărire, Tatiana Hagi Dina ia numele Timoteia și mai apoi de Kiriaki Schimonahia, nume sub care apare în pisanie.

Poarta de la intrarea în schit

Ansamblul Schitul Maicilor

Redăm pisania de deasupra ușii, așa cum a notat-o preotul Marin Dumitrescu în 1902, în „Istoricul a 40 de Biserici din România”:

“In dillele prea luminatului și prea înălțatului domn Ion Nicolae Alexandru vv. Mavrocordat, întru al 8-lea an dintru a doua domnie a Mării Sale; din Dumnedeeiască râvnă, rōba lui Dumnedeu Starița Chirieachi Monahiea, care a fost din nēmul rusesc, după mântuința din robie, fiind pornită spre multă evlavie aū înălțat din temelie acēstă sfântă și Dumnedeiască biserică, întru cinstea Bunei Vestiri a prea blagoslovitei stăpânei noastre Născătore de Dumnedeu și Pururea Feciōrei Mariei. Infrumusețând'o pe din năuntru și pe din afară după cum se vede cu chilia și împrejmuitul locuinței călugărițelor. Ajutând și D-nealui Paharnicul Calzare și săvârșindu-se la luna lui Octombrie 1 lēt. 1731.”

Nicolae Stoicescu spune în „Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din București”: „A fost zidită de Tatiana monaha (numită și Hagi Dina) și jupâneasa Smaranda, înainte de 1726 oct. 1 (data pisaniei), ispravnic fiind Pashali, mare căpitan de seimeni. La 1730 nov. 1 ctitora închină schitul său mitropoliei.”

Iar Constantin C. Giurescu, în „Istoria Bucureștilor”, vorbind despre înzestrarea bogată a schitului, pomenește între

altele de „300 de stânjeni din moșia domnească – ce iaste în marginea orașului București despre Podu Calicilor deasupra – a primit de la voievodul Nicolae Mavrocordat și soția acestuia Smaranda.”

În decursul timpului, condus o bună vreme de stareța Kiriaki Schimonahia – cu o deosebită râvnă și pricepere se pare – schitul înflorește, își mărește avuția, iar la fiecare schimbare de domnie reînnoiește jalbele pentru scutirea de dări și taxe, pentru animale, magazinul de vinuri și băcănie, albine, vie etc.

Începând cu anul 1805, deoarece „se înmulțise lumea cartierului, stânjenind viața schitului”, Mitropolitul Dosoftei hotărăște mutarea maicilor cu avutul lor la Mănăstirea Țigănești, schitul devenind metohul acesteia. Biserica schitului, cu cei doi preoți hotărâți dintru începuturi a o sluji, rămâne cartierului.

O catagrafie din 10 ianuarie 1805 arată că la acea dată biserica era în stare bună și avea în jur 15 odăi și 5 chilii, plus „casele cele înalte” din fața bisericii.

În 1865, după secularizarea averilor mănăstirești, schitul este în grija Bisericii Alba Postăvari din apropiere (la cca 300 m, pe strada Bateriilor) până în 1926, când revine la Mănăstirea Țigănești.

În 1896, Biserica Schitului Maicilor este renovată și repictată, cum rezultă din pisania montată în interior. Repictarea, în maniera sec. XIX se face peste fresca originală de către un grup de pictori sub conducerea lui Gh. Stoenescu, elev al lui Tattarescu. Fresca de sec. XVIII se mai poate vedea doar la plafonul pridvorului.

Cu ocazia acestor lucrări se schimbă și tâmpla, „dar se păstrează icoanele împărătești” (Buna Vestire – icoana hramului, Iisus Hristos, Sf. Nicolae și Maica Domnului).

Chiliile din jurul Bisericii, nelocuite permanent, cad în ruină. Prin 1935, starea schitului era aceasta: „Din vechea mănăstire Schitul Maicilor au mai rămas numai cinci chilii, păzite de o călugăriță, folosite pentru găzduirea maicilor în trecere prin oraș și o imensă bucătărie transformată în grajd. Imensa grădină de odinioară a fost parcelată, iar cimitirul schitului a devenit grădină de zarzavat; prin colțurile curții vezi crucile aruncate de pe mormintele celor uitați”.

După primul război mondial, primăria a făcut împroprietăririi cu o bună parte din vatra schitului și după 1920 s-au construit case cu parter și două etaje. Astfel au luat naștere noi străzi, în detrimentul schitului, a cărui grădină a suferit o reducere destul de însemnată (întregul ansamblu s-a redus la cca 400 mp).

Începând cu anul 1952, Schitul Maicilor intră sub oblăduirea Patriarhiei, devenind Paraclis Patriarhal.

Prin grija Patriarhului Justinian, între 1955-1958 s-a restaurat biserica și pictura în formele sale inițiale.

Clădirile din jurul bisericii s-au refăcut într-o arhitectură de inspirație brâncovenească, având parter și un etaj, dar „proporțiile au fost strunite pentru ca monumentul să nu fie pus în umbră”.

Grupul de trei travei al pridvorului bisericii a fost reluat cu abilitate de arhitecți în porticele intrărilor, ritmând astfel „la unison” cu ansamblul format din biserică și cele trei laturi ale clădirilor ce o înconjoară. Inspirația nu a fost străină nici de ansamblul Mănăstirii Antim, situat de altfel atât de aproape (cca 400 m).

Coloanele porticelor, din piatră de Albești, lucrate chiar de meșterii albeșteni, torsionate și ele, reluau motive cunoscute de la Mănăstirea Comana (pe latura de răsărit), iar foișoarele de capăt ale etajului, motive inspirate de la Mănăstirea Hurezi și Palatul Mogoșoaia. Traforurile erau asemănătoare celor de la Mănăstirea Antim.

Din vechile zidiri ale schitului s-a putut restaura trapeza cu cuhnia de pe latura de răsărit, cu „bolți de cărămidă suprapuse, trompe conice de colț și primul tambur octogonal”.

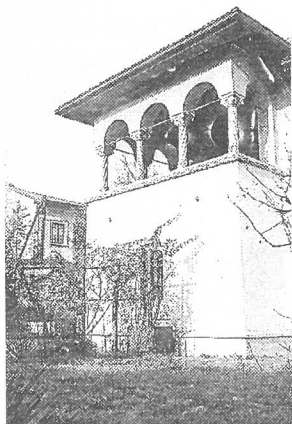
Subliniem valoarea arhitecturii acestor clădiri-cadru ce flancau biserica pe trei laturi, având parter și etaj, terminate cu foișoare de capăt generoase. O arhitectură românească tradițională, cristalizată în proporții și elemente decorative, în care fusese înglobată cuhnia inițială a schitului din sec. XVIII, cu inegalabila tehnică a boltirii din zidărie de cărămidă.

Foișoarele aveau și ele rolul de „a întâmpina”. Cu biserica alături și cu grădina la picioare, îmbiau la odihnă și meditație.

Întregul ansamblu era înscris în lista monumentelor istorice a Academiei Române.

Tot din istoricul întocmit în 1968 de preotul G. Drap, aflăm că: „lucrările au fost executate prin talentul și munca depuse de Serviciul Tehnic al Sf. Patriarhiei, conduse de arhitecții: D. Ionescu-Berechet și Richard Liablich, Ing. Dumitru Ionescu, meșterii Alfredo Mella și Ioan Bizon, consilier patriarhal fiind P.C. Vasile Stefan și pr. Zaharia Bâlbăie”.

La restaurarea bisericii și trapezei de sec. XVIII (inclusă în clădirile-cadru) – atât de bine făcută în secolul nostru – o contribuție de seamă a avut Direcția Monumentelor Istorice, care prin profesioniștii formați în decursul timpului, a asigurat asistența de specialitate necesară tuturor lucrărilor.

Foișorul

În construcțiile-cadru se instalează Institutul Biblic, cu ateliere diverse, în care s-au lucrat obiecte de artă veche românească și obiecte de cult, „cunoscute în toată ortodoxia”.

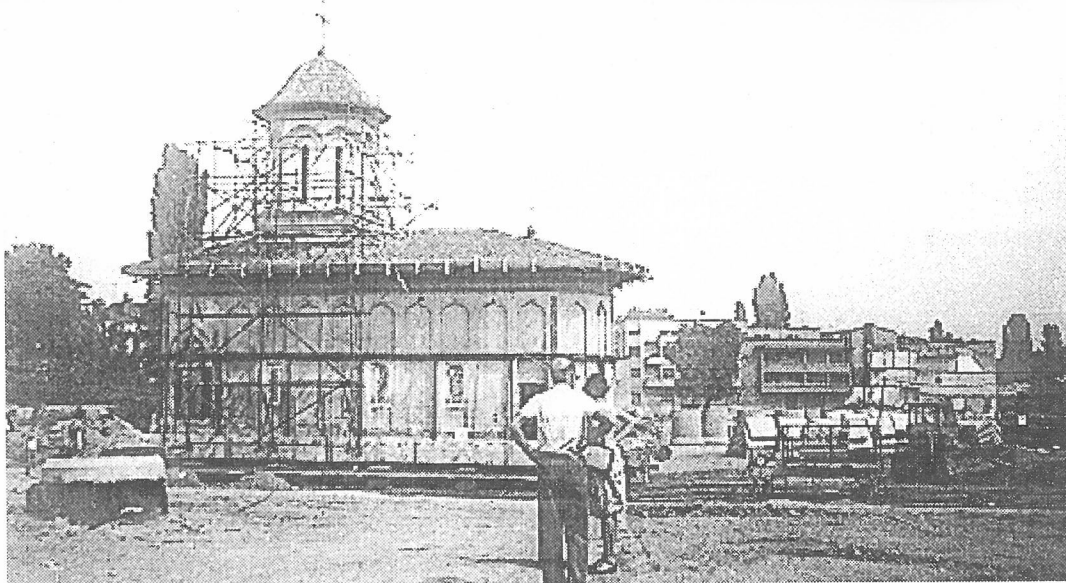
Când încep masivele demolări din cartierul Izvor, pentru a se face loc colosalei „Casa Poporului” și noilor ministere, ordinul dat de „conducerea de partid și de stat” a fost de a se curăți tot ce era pe teren.

Axul impus noilor artere din fața „colosului” trecea peste multe monumente istorice, printre care și peste ansamblul Schitul Maicilor. În fața acestei situații, Institutul Proiect București elaborează cu grabă o variantă de salvare a bisericii (măcar a bisericii!), prin translarea ei, cu tehnica pusă la punct de colectivul de specialiști al Institutului, condus de dr. ing. Eugeniu I. Iordăchescu, conform Brevetului de invenție nr. 80218/1982.

Această variantă extremă la care se recurge este susținută și de vicepreședintele ce răspundea de construcții în conducerea primăriei, ing. N. Iordache și astfel se experimentează tehnica mutării unei construcții de pe un amplasament pe altul. A fost un început în aplicarea metodei, salvând câte ceva în București și în alte orașe ale țării. Iar Biserica Schitul Maicilor – „monument în cea mai bună tradiție brâncovenească” (C. Giurescu), păstrat nealterat de la începutul sec. XVIII, este prima biserică „ridicăată” din altarul ei în acest mod. Prin complicate și costisitoare operațiuni, ea a fost îndepărtată cu 245 m de altarul străvehi.

Vedere parțială a incintei

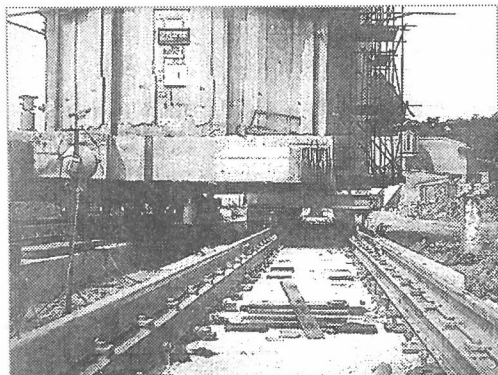
*În timpul translării
(august 1982)*

Translarea bisericii s-a făcut începând cu luna iunie 1982 și a fost precedată de lucrări pregătitoare și de consolidare, care au înlăturat și efectele cutremurului din 1977, și anume: injecții în zidăria fisurată, eșafodaje speciale de susținere a pridvorului, arcelor și bolților interioare, a turlei și turnului scării. Toate aceste operațiuni sunt explicate pe larg de inițiatorul lor în lucrarea „Translația construcțiilor”, Ed. Tehnică, 1986.

Lucrările au durat cinci luni, din care deplasarea propriu-zisă 72 de ore, și au constat în linii mari din cinci mișcări: o ridicare pe verticală cu 1,67 m, două rotiri, deplasarea în linie dreaptă de 245 m și coborârea pe noua fundație cu 0,25 m. Monumentul a poposit în strada Mitropolit Antim Ivireanu nr. 49, în spatele ministerelor ce s-au construit ulterior.

Cadrul arhitectural, care fusese cu atâta artă refăcut în secolul nostru pentru a pune în valoare biserica, minunata grădină, grija deosebită pentru cel mai mic detaliu (re-amintim „glasul” clopotului de la intrare), împreună confereau ansamblului o armonie unică. Fără toate acestea, Biserica Schitul Maicilor rămâne „o parte” dintr-un întreg distrus.

Trebuie menționat că inițial arhitecții au prevăzut în proiect un spațiu de respirație în jurul monumentului, absolut necesar de altfel, dar și cu gândul secret de a asigura în viitor posibilitatea reconstruirii ansamblului în întregime sa indisolubilă și fără de care biserica nici nu poate

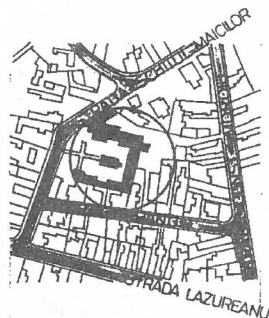
fi percepută la valoarea ei reală. Dar au intervenit „directivile superioare” de extinderi succesive ale clădirilor ministerelor, care au condus la situația actuală în care bisericuța este înghesuită la maximum, între două construcții (cu trei și patru nivele) rămase și ele „orfane” pe amplasament (urmasă să fie demolate), iar streșina bisericii aproape se atinge de masivitatea zdrobitoare a sălii de ședințe a ministerului alăturat, construit la numai cca 3 m distanță. Noua construcție este o prezență agresivă ce scoate din scară monumentul.

*Incinta schitului
rămasă fără biserică*

Preotul Mihai Ionescu ne-a mai povestit că locul pe care biserica a dăinuit timp de 256 ani (1726-1982) a fost marcat cu o cruce metalică. Dar această cruce a dispărut curând, nu se știe cum, în forfota de zi și noapte a șantierului de la Casa Poporului. Acest colos ruinător are în preajma sa patru altare de biserică-monument istoric, sacrificate pentru a-i face loc: pe latura de N-V – în taluzul ce a acoperit și Stadionul de Atletism al Republicii (fost ANEF, stadion ce corespundea standardelor europene!) – a fost Biserica Izvorul Tămăduirii; pe latura de sud, Biserica Spirea Veche; în partea de S-E, ansamblul Schitul Maicilor, iar altarul celei de a patra – Biserica Alba Postăvari este în afara incintei, pe latura de răsărit, în carosabilul pieței semicirculare din fața ministerelor. Credem că readucerea în memoria

*Amplasament inițial
str. Schitul Maicilor 23*

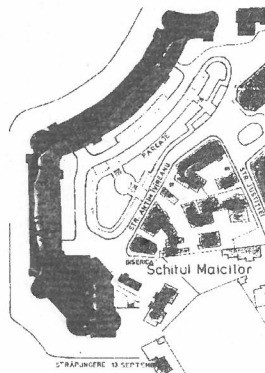
Noul amplasament al bisericii

oraşului a locului acestor altare sacrificate ar putea constitui cândva temă de studiu pentru arhitecţi şi artişti plastici.

După translare, în 1983, preotul Mihai Ionescu s-a îngrijit de readucerea și remontarea mobilierului, candelabrelor și mai ales de remontarea catapetesmei și curățirea ei. Apoi a slujit în biserica timp de o lună, până când i s-a interzis și biserica a fost închisă.

Nici anul 1989 nu a adus vreo schimbare în situația Bisericii Schitul Maicilor. Monument istoric de sec. XVIII, cu o valoare arhitecturală deosebită, el este încă mai abandonat și mai pustiu sub aceeași „oblăduire” a Patriarhiei, al cărei paraclis a fost.

Agresată de noile construcții

ANSAMBLUL MIHAI-VODĂ

Dealul Mihai-Vodă a fost până nu demult cel mai „înalt” deal al Bucureștiului, cu cel mai bătrân complex mănăstiresc, monument istoric de secol XVI, cu o valoare deosebită în cadrul orașului.

Dealul Mihai-Vodă constituia capătul dinspre râul Dâmbovița al Dealului Spirei, pinten ce a împins cursul apei imprimându-i o arcuire spre nord.

Acest bot de deal este ales de viitorul domn Mihai-Vodă Viteazul, pe când era Ban al Craiovei, pentru zidirea mănăstirii sale. Este momentul în care și dealul este botezat cu numele acestui „Domn al Țării Românești, al Transilvaniei și a toată țara Moldovei”, cum singur și pe bună dreptate s-a intitulat în anul 1600.

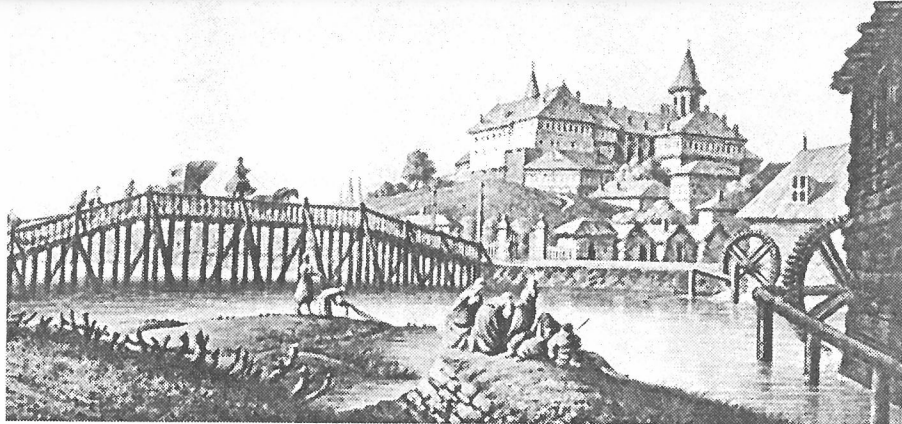
Lucrările ulterioare din jurul Dealului Mihai-Vodă (modernizări ale drumurilor, canalizări, drenări ale numeroaselor izvoare) îl vor separa tot mai mult de Dealul Spirei.

L-am numit dealul cel mai înalt nu după cota lui față de nivelul mării, ci gândind la personalitatea de excepție a voievozului Mihai-Vodă Viteazul, care în numai opt ani de domnie (1593-1601) a întrupat pentru posteritate vitejia și a izbutit pentru o clipă, cu valoare cât vecia, independența și unirea tuturor românilor.

Încărcat de istoria a mai bine de patru veacuri, cu biserica mănăstirii lui Mihai-Vodă Viteazul înălțată chiar în creștet, cu coroana de zidiri din jur ca o strajă, Dealul Mihai-Vodă a constituit vreme îndelungată — împreună cu Dealul Mitropoliei — o axă de spiritualitate creștină și imaginea emblematică a vechiului „Bucuresci”.

Astfel ne-a fost transmisă cel mai des imaginea Bucureștiului de odinioară, în gravuri și desene de epocă, privit de pe malul stâng al Dâmboviței, cu cele două dealuri-simbol, cu podurile și morile de apă ce erau presărate pe râu. Astfel a fost descris orașul de călătorii străini, impresionați de mulțimea bisericilor, de bogăția pădurilor, viilor și livezilor din jur.

Deși prea des bântuite de horde ne-prietene și întâmplări ne-creștine, cele două dealuri-axă ale spiritului, cu verticalele turelor și turnurilor clopotniță, au vegheat viața orașului cu glasul clopotelor, iar orașul de la poale, trezit mai des la primejdie decât chemat la sărbătoare, a tot renăscut din cenușa vi-tregiilor de tot felul.

*Mănăstirea la 1794
(aquatinte de W. Watts, după
un desen de Luigi Mayer)*

Istoria foarte veche a Dealului Mihai-Vodă a fost dezvăluită de arheologi și istorici (Institutul de Arheologie al Academiei) care, între 1953-1957, au întreprins cercetări în zonă. Rezultatul săpăturilor efectuate a fost publicat în lucrarea „Bucureștii de odinioară”, Gh. Cantea, Ed. Științifică, 1959. Materialul arheologic dat la iveală (vetre, fragmente ceramice, obiecte etc.) probează existența unei așezări dacice „adânci” de trei milenii, așezare ce a dăinuit până la mijlocul sec. I d.Hr.

Despre *Vatra Dacică* ce a servit drept altar de cult populației locale și care a fost conservată în incinta mănăstirii sub o copertină special amenajată în 1954, prof. Virgiliu Z. Teodorescu spune (în Revista Arhivelor nr. 1/1990):

„Prin caracterul de unicitate al vetrei, această așezare se înscrie în rândul descoperirilor de referință ale arheologiei românești din ultimele decenii, constituind o valoroasă piesă de patrimoniu de importanță națională”.

Istoria veche a Dealului Mihai-Vodă începe cu ridicarea unei mănăstiri de către Mihai Banul Craiovei, între anii 1589-1591, înainte de venirea sa în scaunul Țării Românești.

Legenda – ca la orice monument vestit – a țesut în timp mai multe versiuni asupra ctitorului și împrejurărilor ctitoririi. Potrivit uneia din variante, Mihai, fiul lui Pătrașcu-Vodă cel Bun (și al frumoasei crâșmărițe Tudora, sora lui Iane din Epir), bănuind fiind că aspiră la domnie și uneltește în acest scop, este prins din porunca lui Alexandru-Vodă cel Rău și dus către Piața Sf. Anton, locul de osândă, într-o iarnă deosebit de aspră. Drumul trecând pe la Biserica Albă din mahalaua Postăvarilor de sub Dealul Spirei, cu îngăduința paznicilor săi (și ei înghețați, se pare), el se oprește la Sfânta Liturghie și la icoana cea făcătoare de minuni a Sfântului Nicolae (hramul acestei bise-

Vedere dinspre Podul Izvor
(1938)

rici), unde face legământ de a ridica o mănăstire pe dealul din apropiere de va scăpa cu viață. El scapă ca prin minune de osândă, datorită chezășiei depuse de doisprezece din boierii de vază ai țării, după una din versiunile legendei. După altă versiune, Banul Mihai – „un bărbat falnic și deosebit de arătos” – este eliberat sub presiunea norodului strâns în număr îngrijorător de mare la locul pregătit pentru execuție. Față de reacția mulțimii, Alexandru-Vodă este nevoit să cedeze, eliberând prizonierul.

Banul Mihai purcede îndată la îndeplinirea legământului făcut, ridicând mănăstirea din deal, cu același hram al Sf. Nicolae, ca și al Bisericii Alba Postăvari la care se rugase.

Biserica este „nspus de valoroasă”, spune acad. prof. arh. Grigore Ionescu, căci meșterii autohtoni au reușit în acest monument „*să se apropie de desăvârșire, prin însumarea întregii lor experiențe în arta construirii de biserici, acumulată de zidiri anterioare*”. Influențele decorative ale altor culturi, pătrunse pe la sud de Dunăre, s-au topit și ele armonios în tradiția și materialele locale. Toate meseriile și-au dat mâna în mod fericit, întrecându-se întru perfecțiune, dar îndeosebi pietrarii și zidarii ce au izbutit această minunată țesătură din piatră alternată cu rânduri de cărămidă, de o frumusețe robustă și nobilă în simplitatea ei. Fațadele sunt ritmate de două șiruri de arcade oarbe, cu un brâu între ele, care încinge biserica de jur împrejur.

De un echilibru deosebit al formelor și în plan, elevație și decorație, biserica mănăstirii lui Mihail-Vodă Viteazul ne trezește aceeași admirație și nouă, celor de astăzi, ca și generațiilor care ne-au precedat și care s-au străduit mult să ne-o transmită, căci în decursul vremurilor nu a fost scutită de cutremure și incendii.

O importantă lucrare de refacere a bisericii s-a efectuat în 1838, potrivit pisaniei „pe d'inuntru zugrăvită” (se pare că era

Înainte de prima restaurare

destul de ruinată în urma cutremurului din 1838). Iată textul menționat:

“Cu două veacuri și jumătate înainte, împodobind Scaunul Daciei, gloriosul mântuitor al Terii-Românești, faima cea mare a Domnilor, Mihai-Vodă, zis și Viteazul, al doilea părinte al supușilor săi, a ridicat din temelie această biserică cu aceste osteneli nesfârșite, rănit numai de râvna Dumnezeiască și, ca semn al biruinții de căpitan, a pus-o ca amintire sfântă, întru cinstirea

Sf. Nicolae. Dar, de oare ce pajerea cea aspră a Timpului, care înghite toate, cea neîmblânzită, și pe dânsul l-a luat într-o vrednică de jale peire, îndemnat de Dumnezeu, cu caldă râvnă, cu sânguință nesfârșită și vădită și cu aplecare înaltă și sfântă, a fost înnoită (biserica) de cucernicul arhimandrit Contopulo, vestit bărbat din Vosporos, cel ce fusese orânduit și egumen al Simopetrei, întru slava lui Dumnezeu Tatăl, în anul 1838, luna Iunie”.

Pe ușa de la intrare mai este săpat cu litere cirilice:

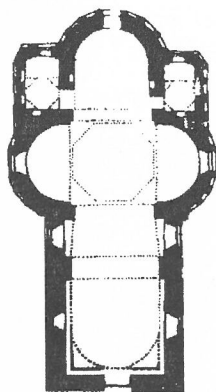
“La 1594 s’a clădit biserica, iar poarta în anul 1711, fiind egumen Iosif, cel din Milos”.

O dată cu monumentala biserică – sufletul ansamblului –, tot la sfârșitul secolului XVI s-a ridicat și centura de construcții din jur, închizând un perimetru de peste 300 m. Era formată din chilii mănăstirești, case egumenești, casele viitorului domn, un turn-clopotniță pe latura de răsărit, trapeze și cuhnii, numeroase acareturi, toate întărite cu ziduri de apărare puternice, cu contraforți peste tuneluri de legătură și pivnițe trainic boltite. Pivnițele de pe latura de vest, bine păstrate, au fost cercetate cu ocazia săpăturilor arheologice din 1953-1957.

Cele trei turle ale bisericii (cel principal pe naos și două mai mici deasupra proscomidiei și diaconiconului) priveau peste această coroaă de clădiri și ele cu turnuri și turnulețe, ca o cetate medievală ce a străjuit timp de patru veacuri biserica, realizând împreună un minunat monument de referință al secolului XVI muntenesc.

După urcarea în scaunul domnesc, în anul 1593 (la vârsta de 35 de ani), Mihai-Vodă înzestrează mănăstirea sa cu „noi danii de moșii, ajungând astfel una din cele mai bogate din țară”.

Călătorii străini care au pășit pe meleagurile „Cetății Dâmboviței”, după memorabila domnie a „Viteazului” (sau Mihai Bravul cum îi perpetuează numele un bulevard al

Bucureștiului), au fost deosebit de impresionați de măreția edificiului domnesc. Turcul Evliya Celebi vede mănăstirea pe la 1666 și povestește că era „așezată pe deal”, cu dependențele alcătuite „din o sută de încăperi, totul construit din piatră”. Paul din Alep, care a vizitat-o pe la mijlocul secolului XVII, afirmă că era „întinsă și măreață”, iar biserica avea trei turluri.

Măreța mănăstire își începe viața liniștit și pașnic, cu călugării ei. Devenită reședință domnească, viața incintei va fi mai intensă și diversă, așa cum răzbate fragmentar prin însemnări și documente, ajutându-ne să refacem cu oarece continuitate firul evenimentelor.

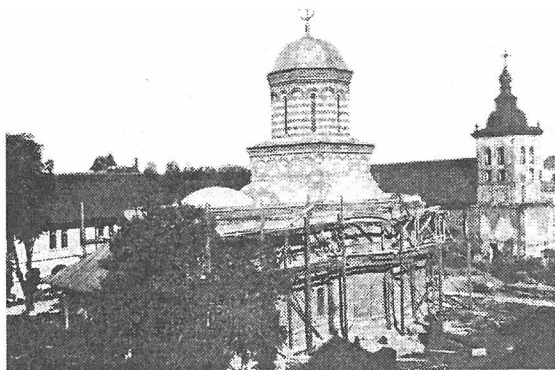
Curtea domnească din Dealul Mihai-Vodă strălucește scurt timp (opt ani), cu zăngănit de arme și-un șir de bătălii, dintre care învingerea lui Sinan Pașa la Călugăreni în 1595 de către o mână de români (în comparație cu puhoiul turcesc) în frunte cu „principele cel mai vrednic de laudă din Europa”, ce duce vestea în tot apusul înspăimântat de turcii-otomani.

Istoria zbuciumată a Țării Românești se răsfrânge în continuare asupra Dealului Mihai-Vodă și a cetății sale. Întărit cu ziduri și șanțuri de apărare, acesta devine curând un loc de refugiu, apoi spital, școală sau atelier, iar dealul este mereu urcat și coborât, când de oaspeți și soli, dar mai ales de oști turcești, rusești, tătărești, nemțești și... rareori pământene.

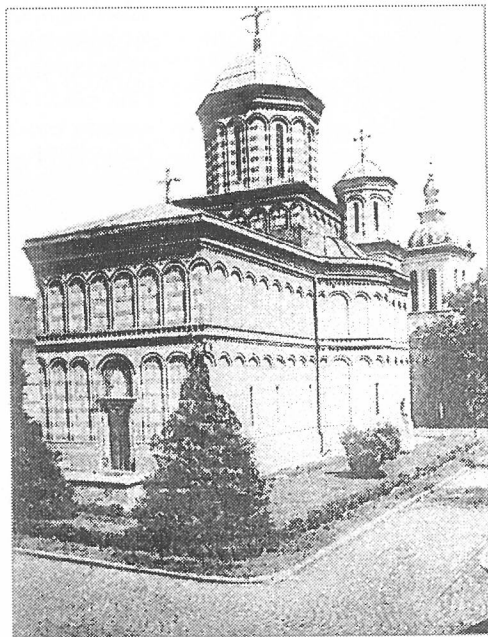
Construcțiile au astfel „multe stricăciuni și ruinări de suferit”, dar au fost și ele mereu refăcute, reamenajate, extinse și îmbogățite în pas cu vremea, într-o arhitectură tradițional românească, ce a conferit întregului ansamblu unitate, valoare istorică și arhitecturală unice.

În secolul XVIII se ridică o nouă turlă-clopotniță pe latura de sud a incintei (strada Arhivelor) pe al cărei frontispiciu s-a scris mai târziu „Arhivele Statului”. Aceasta devine intrarea principală, bine cunoscută de bucureștenii secolului nostru.

În perioada fanariotă, mănăstirea este pomenită doar din când în când ca reședință domnească, apoi în 1821 adăpostește oastea lui Tudor Vladimirescu, iar în 1825 aflăm din cronica unui meșteșugar că se fac reparații pentru a găzdui curtea lui Grigore IV Dimitrie Ghica.

În timpul primei restaurări

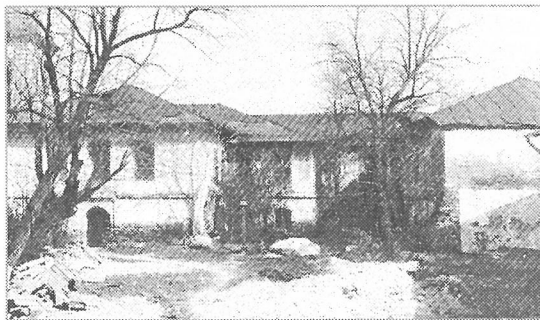

Înainte de translare

Pe timpul războiului ruso-turc (1828-1829) casele domnești sunt transformate în spital pentru soldații ruși, iar mai târziu pentru oștile pământene.

La 1856, domnitorul Barbu Dimitrie Știrbei înființează în câteva încăperi o școală de mică chirurgie, sub conducerea doctorului Carol Davila care pregătea personalul sanitar pentru armată, iar în timpul lui Alexandru Ioan Cuza funcționau aici și ateliere pentru confecționat haine militare.

În timpul războiului de independență (1877-1878) mai sunt adăpostite și unele servicii administrative ale capitalei (primărie de sector, poliție).

Înainte de prima restaurare

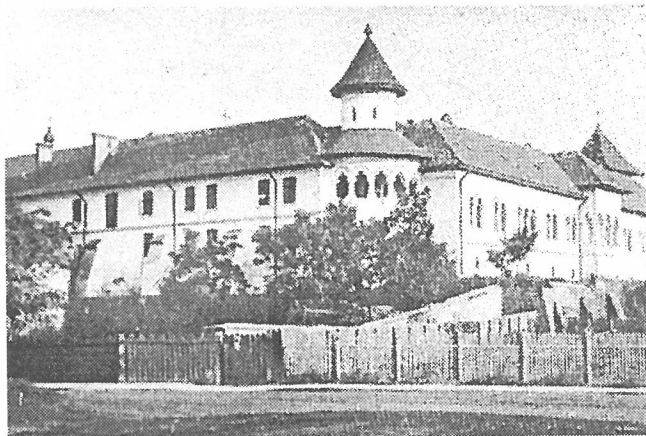
Către sfârșitul secolului trecut, ritmul de viață ce pulsa în ansamblul Mihai-Vodă se mai domolește, o dată cu organizarea locului de păstrare a arhivelor neamului românesc, toată acea bogăție de acte, hrisoave, scrisori, peceti etc. din care se naște Istoria. Inițiativa data încă din 1831 și se organizase mai întâi în Dealul Mitropoliei, apoi la Mănăstirea Radu-Vodă.

Din momentul mutării Arhivelor Statului în Dealul Mihai-Vodă, bătrânele ziduri capătă o nouă viață, mai tihnită, însă de mare importanță. Biserica rămâne în aceeași enclavă de liniște, studiu și cercetare, slujind cartierul patriarhal din jur, iar tot brâul de construcții va fi reamenajat, extins și completat potrivit noii destinații. Și aceasta, prin „strădania stăruitoare” a unor personalități de prestigiu ale culturii românești ce au stat în fruntea Arhivelor Statului: Bogdan Petriceicu Hasdeu, Dimitrie Onciul, Constantin Moisil.

La începutul secolului nostru se întreprind lucrări importante, desfășurate mai bine de două decenii sub conducerea unor cunoscuți arhitecți români: Nicolae Gabrielescu, Alexandru Băicoianu, Cristofi Cerchez și Petre Antonescu, care prin talentul lor au îmbogățit ansamblul și valoarea lui arhitecturală.

Pentru realizarea unui Muzeu al Arhivelor Statului (strădanie începută încă de pe vremea domnitorului Alexandru I. Cuza), arhitectul Petre Antonescu întocmește proiectul (prima construcție civilă realizată cu beton armat) într-o inspirație arhitectură românească, menită să întregască armonios ansamblul. Amplasamentul muzeului a fost ales pe latura de sud, în locul trapezei mănăstirii, foarte ruinată pentru a mai fi restaurată.

Șantierul se desfășoară între anii 1911-1914, dar lucrările se întrerup în timpul primului război mondial și se reiau între 1920-1924. Inaugurarea Muzeului Arhivelor Statului are loc la 1 mai 1925, cu participarea Regelui Ferdinand, a primului ministru Ioan I.C. Brătianu și a personalităților culturale și politice ale timpului: dr. C. Angelescu, ministrul Instrucțiunii, Al. Lapedatu, ministru al Cultelor și Artelor, Constantin Moisil, director al Arhivelor, G. Olszewski, directorul Muzeului Arhivelor.

Vedere dinspre Dâmbovița

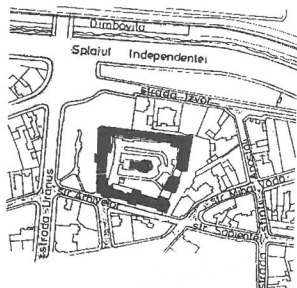
Între 1928-1935, Comisia Monumentelor Istorice, prin îngrijirea arhitectului Emil Costescu și în baza unui proiect de specialitate întocmit cu competență, a întreprins ample lucrări de restaurare a bisericii, care au readus monumentul la forma sa originală sub care l-am moștenit.

După cutremurul din 1940 până în 1943, curtea interioară a fost reamenajată, s-au renovat clădirile, iar sub patronajul Ministerului Apărării Naționale se construiește o casă parohială.

Ultima lucrare în acest ansamblu – un tronson ce va închi-de complet latura de est a incintei – are loc în anii 1954-1956.

După această dată nu se mai acordă monumentului nici o atenție, deci nici fonduri, iar avariile suferite la cutremurul din martie 1977 sunt remediate cu modestele mijloace locale.

Toate demersurile conducerii Arhivelor Statului și Muzeului pentru includerea ansamblului în planurile de reparare-restaurare sunt respinse ca neoportune, concomitent cu zvonurile din ce în ce mai alarmante răspândite printre locuitorii cartie-

Plan inițial (str. Arhivelor 2-6)

rului privind „sistematizarea” zonei Izvor–Uranus–Mihai-Vodă. Or, noțiunea de sistematizare, în prelunga domnie a ceaușeștilor, însemna a distruge fără discernământ.

În Dealul Arsenalului (Dealul Spirei) - și el un tezaur arheologic prin ruinele Curții Arse a lui Alexandru Ipsilante - militari și civilii, cu tot „arsenalul” lor, fuseseră evacuați. Căzuseră victime mai întâi numeroșii copaci și locul era acum o mare concentrare de utilaje pentru distrugerea în masă a cartierului, cu toate valorile sale. Începuseră și lucrările în adâncurile subterane ale viitoarei Case a Poporului.

Pericolul se apropia din ce în ce mai mult și de acest monument unic pentru istoria țării.

Pentru așa-zisa „sistematizare” din preajma „colosului” și pentru această ciclopică investiție, arhitecții și proiectanții Institutului Proiect București au întocmit nenumărate variante. S-au consumat tone de energie inutilă și tone de materiale irosite. Machete uriașe se încărcau în camioane pentru a se transporta la sălile de vizionare sau chiar și la vila de la Neptun a prezidențialilor.

Se aprobă până la urmă varianta cu translarea bisericii și a turnului-clopotniță de pe latura de răsărit și încep demolările clădirilor pe această parte a Dealului Mihai-Vodă pentru eliberarea căii de coborâre.

În „cazul” Mihai-Vodă, dubla translare (biserica și turnul), greutatea proprii mari ale construcțiilor, pantele și terenul accidentat, distanțele mari de parcurs au complicat operațiunile și au necesitat ample lucrări de pregătire, un adevărat „război al geniștilor”, în mijlocul unui război mai aprig al dărâmărilor ce ridicau în jur munți de moloz și nori de praf.

Deoarece monumentele erau avariate de cutremurul din 4 martie 1977, au fost de asemenea necesare lucrări de consolidare: o nouă structură de sprijinire a calotei din beton armat a turlei principale a bisericii, injectarea zidăriei fisurate în zona

Arhivele Statului, latura N-V

*În timpul demolării
Arhivelor Statului*

altarului și absidelor laterale și consolidarea cu profile metalice a turnului clopotniță.

Complicatele lucrări, cu o mare doză de spectaculos, s-au desfășurat din toamna lui 1984, până în primăvara lui 1985 și au fost descrise de autorul lor în lucrarea „Translarea construcțiilor”, Ed. Tehnică, 1986. Aflăm astfel că: „Biserica a fost trasată pe distanța de 289 m în direcția est și coborâtă de la cota 78,35 m la cota 72,45 m, ceea ce reprezintă o diferență de nivel de 6,20 m. Clopotnița, situată la est de biserică, la o distanță de 20,30 m, a fost deplasată pe aceeași cale de rulare pe distanța de 255,29 m și coborâtă 4,97 m”.

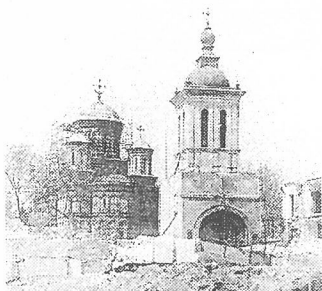
Pentru a parcurge această distanță cu importante denivelări de teren, biserica, având o greutate de 3100 tone, a efectuat 5 mișcări în spațiu:

- translația pe un plan înclinat cu o pantă coborâtoare de 2,8%, pe o distanță de 25 m în direcția vest pe axa bisericii, obținându-se o coborâre de 0,70 m;
- o deplasare pe plan orizontal pe o distanță de 15 m în direcția sud, perpendicular pe axa bisericii;
- o deplasare pe un plan înclinat cu o pantă de 2,8% paralel cu prima mișcare, pe o distanță de 197 m în direcția est, obținându-se o coborâre de 5,52 m;

*Vedere de ansamblu
din timpul demolării*

Arhivele Statului, latura S

*Turnul clopotniță și
biserica după translare*

– translația bisericii pe aceeași axă în continuare pe distanța de 44,88 m, însă în plan orizontal;

– deplasarea pe o axă perpendiculară pe axa bisericii, pe distanța de 7,04 m, în plan orizontal.

Dr. ing. Eugeniu Iordăchescu descrie în continuare translația turnului-clopotniță, la care succesiunea operațiilor a fost mai complexă, fiind necesară efectuarea a 6 mișcări în spațiu.

Și toată această desfășurare de competență și aberant efort era pentru a înlătura de lângă megalomania unor primitivi simbolul unei personalități adevărat ziditoare, care constituia în fapt Istoria în zona sa înaltă, ce ne impune cinstirea și ne dă curajul de a ne ridica fruntea.

Biserica lui Mihai-Vodă Viteazul a trăit acele momente dramatice pentru a fi apoi abandonată pe un maidan.

Ultimii preoți ce au slujit-o, Orlea Păsculescu și I. Severeanu, nu au trăit destul pentru a ne mai transmite mărturiile lor din acele zile fierbinți.

Concomitent cu lucrările de translare, ce au făcut multă vâlvă în București, se continua lupta de distrugere a construcțiilor incintei. Muzeului Arhivelor Statului și prețioaselor sale documente le vine rândul în ianuarie 1985. A fost ca un iureș, în timp de iarnă și pe viscol, în decurs de numai o săptămână (pentru asemenea valori!) și „într-un ritm infernal”, povestește dl.

prof. Virgiliu Z. Teodorescu în Revista Arhivelor nr. 1/1990: „s-au evacuat cele ce se puteau evacua, multe rămânând să fie sortite buldozerului. Amintim în acest sens abandonarea din ordin a plăcii inaugurale a Muzeului Arhivelor Statului”. Deci o evacuare întreprinsă sub imperiul grabei ne-bune și improvizației a unor valori teaurizate cu atâta trudă de generații... Poate că vom afla odată ce și cât de mult s-a pierdut în această acțiune specifică activiștilor P.C.R., ignorantă și nesăbuită.

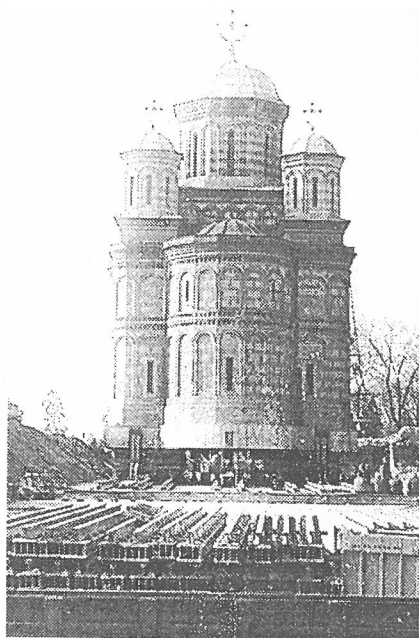
Construcțiile-strajă din jurul bisericii timp de aproape patru veacuri (1589-1985) au fost în bună parte dinamitate. Grosimea zidurilor, consolidările și completările în beton armat din ultimele secole de viață au opus o aprigă rezistență. În vremi normale, în 1989 am fi putut sărbători cei 400 de ani de existență ai celui mai vechi ansamblu medieval păstrat întreg în capitală.

La evocarea acestor ultime momente ale Muzeului Arhivelor Statului ne-am amintit mica expoziție înghebată în 1991 în holul actualului sediu central al acestora din Bd. Kogălniceanu nr. 25, pentru a marca împlinirea a 160 de ani de la înființarea instituției (1831-1991).

Printre facsimile ale unor prețioase documente cu peceti, ce ar face gloria oricărui muzeu de acest fel din lume, printre steme, miniaturi, fotografii ale personalităților culturii românești ce și-au împletit destinele cu muzeul arhivelor, am notat un citat din Vasile Alecsandri, elocvent pentru atitudinea intelectualilor secolului trecut față de patrimoniu cultural național:

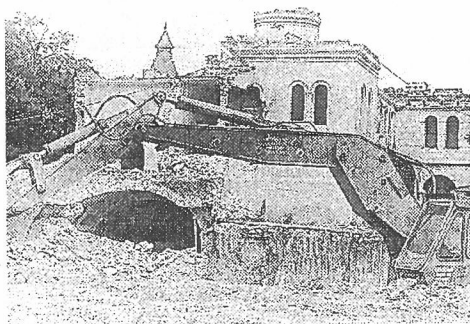
„Arhiva unui stat este o avere publică ce merită cea mai de aproape îngrijire a cârmuirii. Ea este colecția tuturor actelor publice, atât administrative, cât și judecătorești și politice, care slujesc de temelie legiuitorilor și istoriei țării”.

„Temeiul” legiuitorilor și istoriei țării a fost transportat parți-

Biserica și turnul clopotniță se așază pe noul amplasament

*În timpul demolării
pivnițelor de pe latura vest*

al, în grabă și la întâmplare de ocârmuirea comunistă, ca pe niște hârtoage oarecare și în timp ce buldozerele mușcau din clădiri și din deal...

Ansamblul Mihai-Vodă, unic pentru istoria țării, pe care nu l-au distrus nici hoardele otomane, rusești, nemțești sau alte asemenea, scăpat din cele două războaie mondiale, din cutremure mari și mici, a dispărut împreună cu dealul natural din care crescuse. Și asta cu eforturi aberante ce întrec nebunia epocii lui Nero (54-68).

Față de sacrilegiul pus la cale și apoi în fapt, reacțiile au cuprins toată gama, de la relatările elogioase din ziarul Scânteia, trecând prin „starea” celor mulți – de rușine, umilință și durere mută – la atitudinea curajoasă în scris și verbal a unor intelectuali de frunte. Cele mai „originale sistematizări” din estul Europei secolului XX au stârnit vâlvă și dincolo de granițele țării (sau mai ales acolo).

Vom enumera câteva din demersurile intelectualilor români pentru salvarea ansamblului Mihai-Vodă și a altor valori ale patrimoniului național, cuprinse în cartea istoricului Dinu C. Giurescu „The Razing of Romania's Past”, 1990:

– scrisoarea referitoare la Mănăstirile Văcărești și Mihai-Vodă, înaintată în 1985 Comitetului Central PCR, semnată de 7 membri ai Comisiei Naționale pentru Patrimoniul Național: prof. dr. arhitect Grigore Ionescu, dr. Răzvan Teodorescu –

După blocuri (1992)

istoric de artă, prof. Dinu C. Giurescu – istoric, prof. Dionisie M. Pippidi – arheolog, specialist în istorie veche și membru al Academiei Române, prof. dr. Vasile Drăguț – istoric de artă, director al Patrimoniului Cultural Național și membru al Comitetului Național Român, dr. Radu Popa – arheolog, specialist în cultura medievală românească și dr. arhitect Aurelian Trișcu – profesor la Institutul de Arhitectură București (înregistrată sub nr. 377/24 ian. 1985);

- scrisoarea înregistrată la CC-PCR cu nr. 6368/ 22 oct. 1985 semnată de: Grigore Ionescu, Dinu C. Giurescu, Răzvan Teodorescu, Vasile Drăguț și acad. Virgil Cândea;

- emisiuni la Radio Free Europe Research, în data de 17 ianuarie 1986 și 10 octombrie 1986;

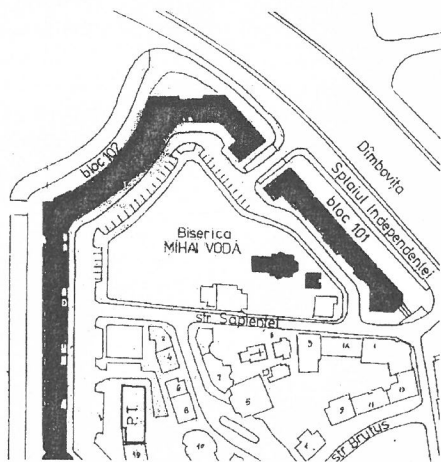
- memoriul contra demolării Mănăstirii Mihai-Vodă trimis de Dinu C. Giurescu Președintelui Statului (nr. 1790/12 ian. 1985) și Secretariatului cu Presa și Propaganda al CC-PCR (nr. 150/12 ian. 1985 și nr. 211/15 ian. 1985), Președintelui Consiliului pentru Cultură și Educație Socialistă la 14 ianuarie 1985, Patriarhului Bisericii Ortodoxe Române (nr. 240/12 ian. 1985) și Comisiei Centrale de Stat pentru Patrimoniul Cultural Național;

- la 1 martie 1985, arhitectul Ștefan Gane a înființat la Paris „Asociația Internațională pentru Protecția Siturilor și Monumentelor Istorice din România”, cu scopul de a informa opinia publică și asociațiile guvernamentale și neguvernamentale, naționale și internaționale, cerându-le sprijinul pentru apărarea monumentelor și siturilor istorice din România. Asociația menționată face la data de 2 februarie 1987 un apel la UNESCO, însoțit de o listă a monumentelor demolate în București. Directorul General al UNESCO reacționează pozitiv sesizând Ambasada Română.

- arh. Șerban Cantacuzino, Vice Chairman of ICOMOS și secretar al Comisiei Regale de Arte Frumoase al Marii Britanii, scrie în „ICOMOS Information” nr. 2/ aprilie-iunie 1987, articolul „Reconstrucția Bucureștiului și consecințele asupra moștenirii sale arhitecturale”;

- alte numeroase articole în ziare și reviste.

După translare, Biserica Mihai-Vodă și turla-clopotniță au fost încercuite strâns prin construcția blocurilor și ministerelor ce fac frontul nou spre Splai și spre noul Bulevard al Libertății.

Pentru cei ce vor să descopere locul, cea mai sigură cale este Splaiul Independenței, prin strada Sapienței, de unde o vor zări la un moment dat dacă vor înainta pe dreapta, în curtea de serviciu a blocurilor. Practic, un maidan cu gunoaie, bărci și alte urme ale șantierului. În acest cadru al „epocii de aur”, Biserica lui Mihai-Vodă Viteazul a rămas ferecată și golită de sacralitatea cu care a investit-o istoria. Catapeteasma, icoanele, mobilierul, candelabrele și celelalte obiecte și valori au fost transportate în Dealul Patriarhiei.

Dar chiar și astfel îngropată, ea impune prin echilibrul nobil al volumetriei și prin plastica arhitecturală de o atât de rafinată simplitate. Un tip de arhitectură în care ne putem recunoaște.

În fața ei, pe str. Sapienței, se mai află mica Biserică Sapienței, fost paraclis al familiei marelui vornic Iordache Crețulescu și al soției sale Safta, fiică a lui Constantin Brâncoveanu, singurul monument al cartierului scăpat neatins împreună cu grădina sa. Părintele paroh al acestei biserițe, pr. Constantin Voicescu, veghează și asupra Bisericii Mihai-Vodă.

În locul Dealului Mihai-Vodă, cu cetățuia sa străveche încununată de turlle bisericii, cu turnurile și turnulețele sale ce-i dădeau acel bine cunoscut aspect medieval și în locul Dealului Spirei sau Arsenalului (și el un important tezaur arheologic), privim astăzi un colos amorf și haotic, aglomerat de elemente decorative fără sens.

Readucerea la *lumină* și la *izvor* a bisericii, pe vechea sa vatră și altar, se impune și va marca încă o renaștere a culturii românești.

Un „*ansamblu Mihai-Vodă reclădit*” ar fi de altfel în trista tradiție a orașului, de atâtea ori reclădit, de astă dată renăscut dintr-o epocă distrugătoare de valori pe toate planurile ființei și activităților umane.

Menționăm că soluția de retranslare a celor două monumente pe vechiul amplasament a fost materializată de colectivul condus de dr. ing. E. Iordăchescu (proiect I.P.B. nr. 22800/1992) în proiectul elaborat la comanda Direcției Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice. Din cele trei variante – cu și fără refacerea dealului și a construcțiilor cadru – s-a avizat soluția de retranslare cu refacerea incintei și ridicarea monumentului la o cotă apropiată de cea inițială. Varianta cu ridicarea monumentului s-a dovedit de altfel și mai economică,

deoarece nu afectează lucrările edilitare îngropate între timp în subsol, în zona de traversare a căii de rulare.

Această lucrare face parte dintr-un studiu urbanistic mai amplu care a cuprins toată zona din jurul Casei Poporului. Tema includea realizarea unor investiții de importanță deosebită (hotel internațional, centru financiar internațional, birouri, centre de conferințe, bursă, spații culturale și comerciale, locuințe etc.) în conceptul de asimilare a Casei Poporului prin segmentarea sau blocarea perspectivei. În acest context, valoarea retranslării ar urma să fie integrată în costurile generale.

BISERICA SF. ILIE-RAHOVA

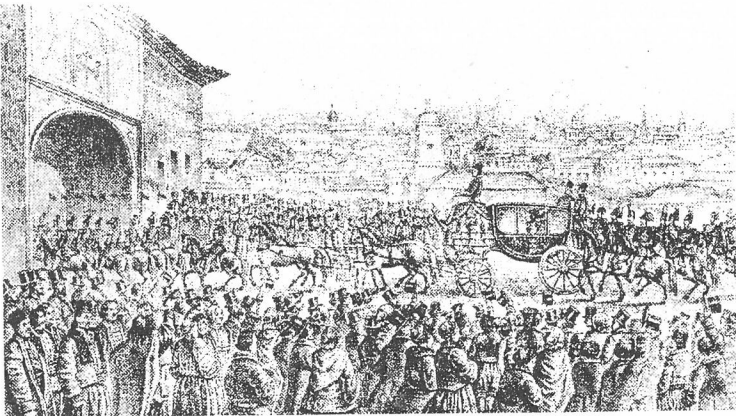
Litografie de C. Danielis, reprezentând pe domnitorul A.I. Cuza aclamat de bucureșteni în drum spre Adunarea României din Dealul Mitropoliei. În plan secund, Biserica Sf. Ilie Rahova, martor tăcut al acestui eveniment

În partea de jos a Dealului Patriarhiei, cam pe la anul 1738, monahul Isaia Novăceanu, sora sa Sanda și cu soțul ei Anastasie zidiră spre a lor pomenire și în cinstea proorocului Ilie o biserică, pe locul unei biserici mai vechi ctitorită de Safta Brâncoveanu în 1706. Aici se adunau credincioșii din împrejurimi, în mare parte plăpumari, pantofari, dogari și vărari. Biserica exista la 3 aprilie 1747, când este numită „Biserica Sf. Ilie cea nouă”. La 11 iulie 1754, mahalaua se numea tot Sf. Ilie. La 25 februarie 1767, Sanda, ctitor al bisericii, se angaja să facă acesteia și patru chilii.

În urma marelui cutremur din 1802 biserica a fost grav avariata. După trecerea a 26 de ani, vornicul Fotache Știrbei, ajuns la adânci bătrâneți și fiind iubitor al casei Domnului ca și părintele său, a hotărât împreună cu soția sa din neamul Ghica-Vodă să rezidească biserica în cinstea Sf. Treimi. Pentru acest nobil scop a întregit terenul aferent cu încă o bucată de loc, în apropiere de casele sale de pe Podul Calicilor (Caliții), arătând în același timp și ce dimensiuni trebuie să aibă acest sfânt locaș. Iar dacă se va întâmpla să treacă în neființă fără să poată îndeplini dorința, atunci să facă aceasta epitropia numită de el, alcătuită din P.S. Neofit, episcopul Râmnicului, și Banul G. G. Filipescu.

Pentru întreținerea locașului, Fotache Știrbei dăruiește întreaga sa avere mobilă și imobilă, afară de ȝigani robi, care vor fi eliberați la moartea sa. Din avutul acestei biserici se vor întreține doi preoți, doi dascăli și, dacă veniturile vor prisosi, și un diacon.

Sfârșitul zilelor sale a împiedicat însă pe donator să-și vadă visul cu ochii. Dar de îndată epitropia întocmită de dânsul începe zidirea bisericii, pe care o termină în 15 august 1838. Conform dorinței vornicului Știrbei, Biserica Sfântul Ilie s-a reclădit pe vechiul altar al bisericii Safta Brâncoveanu și al Novăceștilor, pe un plan dreptunghiular (27,40 x 12,00 m) cu o absidă semicirculară și două turle: una pe naos și o turlă-clopotniță pe pronaos.

Stilul arhitectonic este neoclasic, iar turla joasă și amplă a pronaosului îi conferă o siluetă particulară ce amintește basilicele grecești.

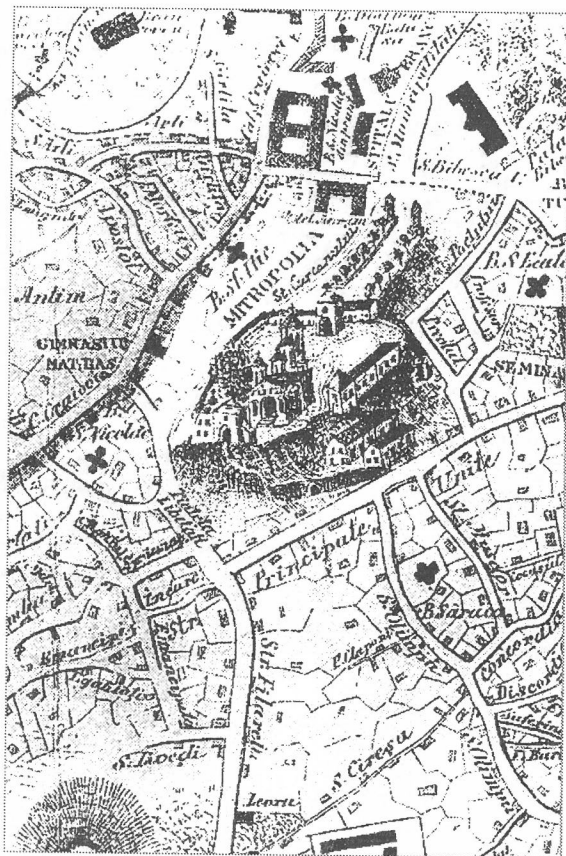
Principala restaurare a bisericii a avut loc în 1874, din fonduri proprii, sub îngrijirea episcopului Apostol Grăjdănescu. În același an a fost executată pictura interioară de către Gh. Tattarescu. Pictura a fost restaurată în anul 1950.

În a doua jumătate a sec. XIX au fost ridicate și construcțiile din jurul bisericii (unele pe locul fostelor chilii), într-o arhitectură eclectică, cu elemente proprii academismului de școală franceză. Aceste clădiri ce închideau o curte de 35x 40 m, cu vegetație bogată, constituiau cadrul arhitectural ce păstra scara monumentului, asigurându-i protecția, dar și prosperitatea, căci adăposteau prăvălii, camere de oaspeți și 36 de apartamente. Chiria acestor spații asigura un venit sigur bisericii.

Deosebit de interesantă ca arhitectură era construcția cu etaj de pe colțul Căii Rahova cu str. Sf. Ilie, care marca intersecția prin cupola de deasupra.

Iată cum glăsuiește pisania acestei a treia zidiri ce a ajuns până în zilele noastre:

„În locul acestei biserici, fiind mai nainte zidită altă biserică, de sînt peste 90 de ani, de repausatul monah Isaiea Novăceanu, sora sa Sanda și Atanasie soțul său, avînd bramul Sf. Prooroc Ilie Tesvitenul, care biserică mai în urmă din pricina cutremurului întîmplat la teatrul 1802, stricându-se foarte rău, cu mare frică se aduna creștinii, spre rugăciune, dar în anul 1828, repausatul întru fericire, Vornicul Fotache Știrbei, din râvnă creștinească, îndemnat fiind, prin scris a lăsat să se zidească o biserică din temelie întru slava Sf. Troițe, orînduind, spre săvîrșirea acestei dorințe a sa și Epitropi, pe iubitorul de Dumnezeu părintele Neofit – Episcopul Râmnicului și Dumnelui Benu G. G. Filipescu, prin a căror osîrdie s'a făcut din nou acest Sf. locaș, înfrumusețându-se precum se vede, spre veșnică pomenire a mai sus numitului blagoslovit repausat boier, cel ce se află îngropat aici

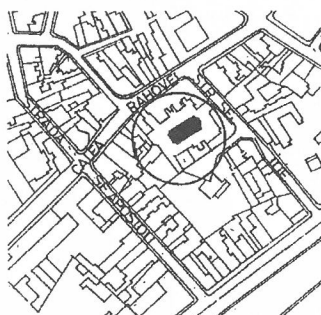

Dealul Mitropoliei și bisericile
dîmprejur, după harta lui
D. Papasoglu, 1871

Incinta bisericii

*Plan inițial
(Calea Rahovei 17-19-21)*

înauntru, împreună cu soția sa Ralița Ghica și fiii lor, puindu-se de acum înaintea brâului Sf. Troiță și cel mai dinaintea praznic al „Sf. Ilie” ca un al doilea brâm, luând săvârșire în zilele Prea Luminatului Domn Al. D. Ghica V. V. în anul de la Mântuitorul Christos 1838 August 15”

Calvarul Bisericii Sf. Ilie și a clădirilor din jur ce-i aparțineau a început în anul 1978. Cu adresa nr. 2942 din 27.02.1978, Departamentul Cultelor anunță Arhiepiscopia Bucureștilor că „în urma indicațiilor superioare de stat, imobilul din Calea Rahovei nr. 17-19-21, proprietatea parohiei Sf. Ilie-Rahova, urmează a fi expropriat” prin Consiliul Popular al Municipiului București — D.G.D.A.L.

La adunarea din 10 aprilie 1978, consiliul parohial al bisericii condiționează aprobarea exproprierii de plata despăgubirilor legale (care vor constitui fondurile necesare reparațiilor exterioare ale bisericii și pentru recondiționarea picturii). În urma demolării acestor clădiri, sursa de venituri a parohiei a fost anulată, iar situația a fost adusă la cunoștință Patriarhiei (scrisoarea din 18 aprilie 1984).

Pentru a permite o comparație, vom spune că în anii 1903-1904 parohia Sf. Ilie-Rahova realiza un venit de 37.170 lei într-o epocă „când leul era leu-aur, deci douăzeci de lei făceau un napoleon, iar la Zurich leul nostru era cotelat la un franc elvețian și cinci centime. Untul de vacă topit se lua cu un leu, un leu și cinci bani „ocaia”, adică 1,270 kg, găina se vindea tot cu un leu, iar puilul mare cu cincizeci-șaizeci de bani” (C. C. Giurescu, Amintiri, vol. I, Ed. Sport-Turism, 1976).

Pentru evitarea accesului în biserică al demolatorilor, se oficiau permanent slujbe cu enoriașii și studenții de la Teologie al căror părinte spiritual era chiar preotul paroh.

Dar apar alte „indicații” și Departamentul Cultelor trimite Arhiepiscopiei Bucureștilor o nouă comunicare oficială la 4 octombrie 1979, anunțând că „în cadrul planului de sistematizare a Căii Rahova se preconizează și demolarea locașului Bisericii Sf. Ilie-Rahova” și solicitând acordul. De altfel, însuși primarul general Gh. Pană împreună cu vicepreședintele N. Iordache, la o vizită făcută pe teren, au confirmat că biserica se va demola. Preotul paroh a întrebat care este motivul dărâmării, mai ales că tocmai se întocmise un deviz pentru refacerea picturii lui Gh. Tattarescu. A urmat o altercație din care vom menționa doar cuvintele preotului paroh Mircea Gorețchi: „Eu sunt primar în biserică, iar biserica este a credincioșilor!”.

Aceasta se întâmpla în 1979! Mai târziu, în 1990, într-un interviu acordat ziarului „România liberă“, Prea Fericitul Patriarh Teoctist a arătat curajul unor preoți care s-au opus demolării, menționând cazul preotului de la Biserica Sf. Ilie-Rahova.

Consiliul Parohial întrunit de urgență la 6 oct. 1979 declară în procesul-verbal nr. 5 că nu este de acord cu demolarea, întrucât este înregistrată ca monument istoric și de artă. Iată o hotărâre care face cinste preotului și consiliului parohial.

*După demolarea
construcțiilor înconjurătoare*

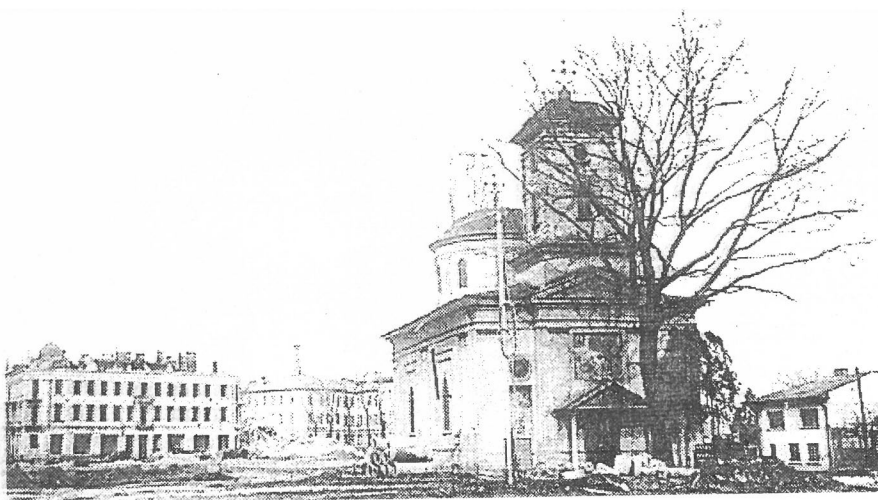

În această atmosferă tensionată încolțește ideea salvatoare a translării, susținută și de vicepreședintele C.P.M.B., N. Iordache.

Prin eforturile preotului paroh Mircea Gorețchi, la care se adaugă cele ale arheologilor și proiectanților din I.P.B., se întocmește documentația necesară. Translarea este confirmată prin adresa I.P.B. nr. 2761 din 22 martie 1984 și se cer măsuri de evacuare a mobilierului, lucrările urmând să înceapă la 1.04.1984.

Și la această fază a evacuării obiectelor din biserică se face față onorabil, sub conducerea preotului paroh și cu ajutorul studenților de la Institutul Teologic, fiind bine cunoscută „metoda“ caracteristică a grabei și a ordinelor date de azi pe mâine, astfel încât s-au evitat pierderile întâlnite la mult prea multe asemenea evacuări. Obiectele de cult s-au predat în custodie Mănăstirii Căldărușani, arhiva și piatra de mormânt a ctitorului Scarlat Urlățeanu la Mănăstirea Antim și bogata colecție de carte veche la Biserica Stavropoleos.

Potrivit lucrării „Translația construcțiilor“ (Eugeniu Iordăchescu, Ed. Tehnică, 1986), lucrările pregătitoare au durat două luni. S-au executat mai întâi consolidarea monumentului și întărirea zidăriei (necesare în urma cutremurului din 1977).

Înainte de translare

Centura armată prevăzută sub cornișe a fost înglobată în zidărie pentru a nu altera arhitectura inițială.

Cadrul purtător a fost conceput ca o rețea de grinzi, capabilă să preia atât încărcările provenite din greutatea de 2100 tone a bisericii, cât și din acțiunea forțelor ce rezultau din mișcarea de deplasare.

Calea de rulare a fost montată sub biserică, la un unghi de 23° față de axele principale, pentru a fi evitată o operație de rotire, fiind prima translare de acest gen.

Deplasarea monumentului a fost executată în ziua de 19 iunie 1984, la o distanță de 49 m de altarul inițial și a durat 18 ore.

După translare au urmat alte eforturi pentru readucerea obiectelor de cult, readucerea și repararea mobilierului, redeschiderea bisericii la data serbării hramului, 20 iulie 1986, cu un sobor de preoți și credincioși. Slujirea pe noul amplasament, fără aprobarea Departamentului Cultelor și a Patriarhiei, nu a durat mai mult de o lună.

În urma solicitării telefonice a noului Patriarh de „întreprindere a slujbelor până la noi ordine“, preotul paroh este nevoit să predea cheia bisericii preotului Staicu, paroh la Biserica Sf. Nicolae-Vlădică. În 1987 parohia este desființată și afiliată parohiei din str. 11 iunie.

Biserica Sf. Ilie-Rahova a fost redeschisă după anul 1989. Resfințirea a avut loc după lucrările de renovare, la 20 iulie 1994.

Referitor la despăgubirile legale pentru construcțiile-cadru expropriate prin Decretul 152/1980 și apoi demolate, acestea nu s-au mai primit niciodată.

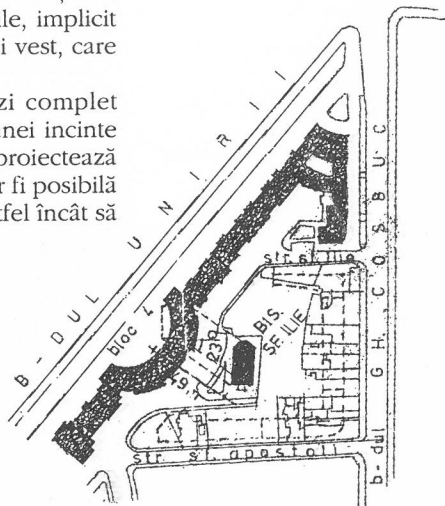

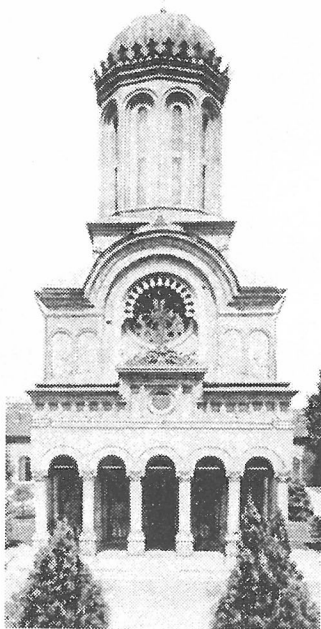
Poziția actuală

A fost purtată o întreagă corespondență între Patriarhie, Secția Financiară, Ministerul Justiției, Tribunalul Suprem și CPMB, pentru ca în final C.P.M.B. să comunice prin adresa nr. 14171 din 24.10.1983 că „organizațiile de cult nu beneficiază de prevederile Decretului 467/1979“, nefiind organizații obștești sau cooperative. În opinia C.P.M.B., dispoziția C.P.C.P. nr. 11279/1408/04.02.1981 era mai relevantă decât deciziile Tribunalului Suprem. Era un joc al organelor de stat pentru a nu plăti compensațiile legale.

Biserica Sf. Ilie-Rahova este acum izolată spre est și nord cu un ecran compact de blocuri înalte (blocurile noi de la intersecția Bd. Coșbuc cu Bd. Unirii). În schimb, a avut șansa ca o dată cu decembrie 1989 să fie sistate demolările, implicit construirea celor patru blocuri prevăzute spre sud și vest, care ar fi ascuns-o complet.

Imaginea acestui monument istoric este astăzi complet schimbată. El nu mai este perceput din interiorul unei incinte înverzite și la o scară constructivă adecvată, ci se proiectează pe acest ecran imens de beton. Atenuarea situației ar fi posibilă în viitor prin reconstruirea laturilor de vest și sud astfel încât să fie pusă în valoare biserica.

MĂNĂSTIREA ANTIM – MĂNĂSTIREA TUTUROR SFÎNȚILOR

Mănăstirea Antim, unul din cele mai frumoase ansambluri monastice din București, a fost mutilată în 1986 atât prin demolarea cuhniei din colțul de nord-est și a chiliilor din zona adiacentă cât și prin translarea Palatului Sinodal. Toate acestea au dus la micșorarea apreciabilă a incintei și la deteriorarea echilibrului compozițional al ansamblului.

Situată în piațeta de la întretăierea străzilor Antim și Justiției, după „sistemizările” aplicate cartierului Izvor, mănăstirea poate fi găsită cu greu în spatele ecranului continuu de blocuri înalte al Bd. Unirii (fosta Cale Victoria Socialismului din fața Casei Poporului).

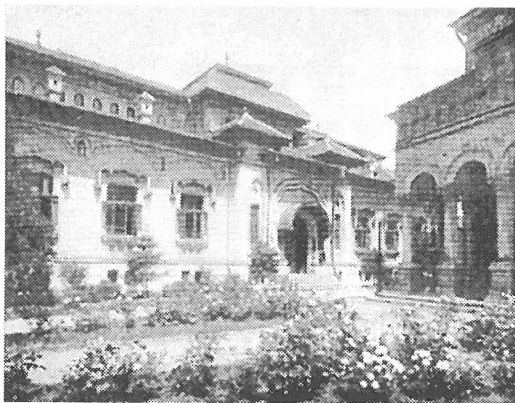
Cândva o adevărată mândrie a Bucureștiului, mănăstirea apare pe numeroase gravuri de epocă sau acuarele semnate de Michel Bouquet, Felix Torigny, Karl Johann Mayerson, ca o vie permanentă în profilul caracteristic al orașului.

Mănăstirea Antim a fost ridicată de Antim Ivireanu, originar din Gruzia (Ivria), mitropolit al Țării Românești între 1708-1716, cărturar de seamă al vremii sale, care a luat hotărârea acestei ctitoriri în urma unui vis consemnat în testamentul său. Locul ales, în „mahalaua Popii Ivașco”, pe altarul unei biserici din lemn construită de paharnicul Staicu Merișanu, îi va purta numele începând cu 12 noiembrie 1745.

Zidirea a fost începută la 5 februarie 1713 – zi de pomenire a Muceniței Agata – iar sfințirea a avut loc în 1715.

În decursul celor peste două secole și jumătate de existență, Mănăstirea Antim a jucat un rol deosebit de important în cultura românească. După 1715 aici a funcționat o bibliotecă și o tipografie înființate de ctitor, el însuși un iscusit tipograf. În 1797 s-a înființat o școală de învățătură pentru preoți ce a de-

Palatul Sinodal

Mănăstirea Antim (Palatul Sinodal înainte de translare)

venit, începând cu anul 1836, Seminarul Mitropoliei Ungro-Valahiei, pentru un timp Arhivele Statului (1840).

După perioade de înflorire și scurte eclipse, ruinări și refaceri, în 1909 se aprobă înființarea Palatului Sinodal, ministrul cultelor fiind atunci Spiru Haret. Palatul a fost realizat între 1910-1912, după planurile arhitectului N. C. Mihăiescu, într-o arhitectură neoromânească, și dispus pe latura de nord a incintei, spre turla-clopotniță.

Prin această amplasare se intervine în concepția inițială a ansamblului mănăstiresc care urma stilul adoptat în epoca brâncovenească.

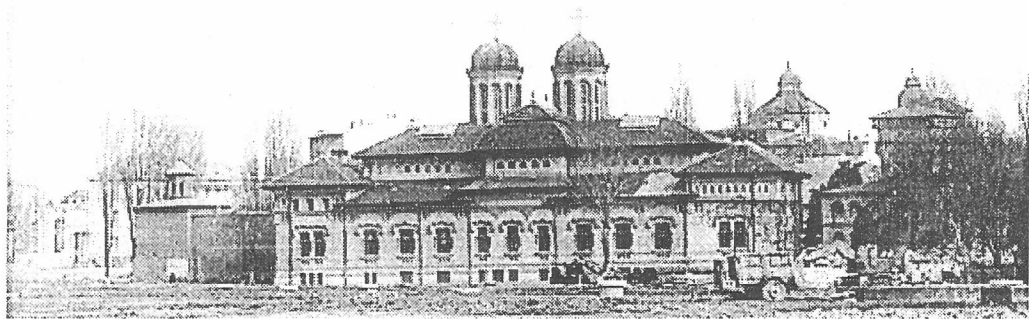
La începutul anului 1984, Nicolae Ceaușescu a vizitat de două ori zona mănăstirii. La aceste vizite nu era admisă prezența fețelor bisericești. Totuși, Ceaușescu a fost văzut arătând cu mâna către Palatul Sinodal și către toate construcțiile din jurul bisericii. Ulterior s-a aflat că se dorea demolarea întregii incinte, cu excepția Palatului Sinodal și a bisericii, care trebuiau translate spre sud-vest.

„Indicațiile” ce trebuiau a fi aplicate după aceste vizite sunt consemnate în următorul text datând din ziua de 15 mai 1984:

„În vederea asigurării unei circulații corespunzătoare în zona Căii Victoria Socialismului, construcția Casei Sinodale și a cuhniei din Complexul Antim se vor transla în cadrul incintei existente”.

Biserica a rămas pe loc deoarece mutarea nu era strict necesară, operațiunea fiind costisitoare, iar impactul produs asupra numeroaselor grupuri de vizitatori georgieni și armeni ar fi fost imens. Aceștia veneau des cu danii pentru mănăstire, iar mutarea bisericii și demolarea incintei i-ar fi impresionat negativ, putând da naștere la proteste internaționale care nu conduceau conducerii ceaușiste.

În acest context, menționăm că nu s-a elaborat nici un decret sau hotărâre privind translările sau demolările de la Mă-

*Ansamblul Mănăstirii Antim
după demolarea construcțiilor
înconjurătoare*

năstirea Antim, toate „indicațiile” fiind verbale. În final s-a renunțat cu greu la demolarea sau translația jumătății de sud a incintei ce cuprindea turnul de la intrare până la mijlocul laturii de est (incluzând și Paraclisul).

În schimb, latura de nord compusă din Palatul Sinodal și construcțiile cuprinse între acest palat și centrul laturii de est a incintei a fost iremediabil afectată prin demolare. Între aceste construcții se remarcă cuhnia situată pe colț, de o frumusețe externă excepțională, boltită în sistemul caracteristic secolelor XVII-XVIII.

În baza planului de translație, clădirea Palatului Sinodal a fost rotită spre biserică cu un unghi de cca. 13° și deplasată paralel cu axul longitudinal al incintei pe distanța de 20,35 m.

În prima fază s-au demolat chiliile. Bucătăria s-a translat la mijlocul laturii de est, apoi, constatându-se că locul nu e convenabil, a fost demolată. În același timp a fost deplasat Palatul Sinodal, cea mai grea construcție mutată în România, de cca. 10.000 tone. La greutatea clădirii de 9.000 de tone s-a adăugat greutatea estimată a bibliotecii și depozitului de carte de peste 1.000 de tone.

Durata de execuție a fost de patru luni și jumătate.

Operația de rotire a avut loc în ziua de 21 ianuarie 1985, o zi în care temperatura exterioară era de minus 18° și a durat 6 ore și 20 minute pentru a parcurge distanța de 9,8 m, reprezentând o viteză de 1,56 m/h.

Deplasarea construcției a avut loc în ziua de 20 februarie 1985, pe distanța de 20,35 m către vest. Deși temperatura era de minus 20° , operațiunea de translație s-a efectuat cu succes, durata deplasării fiind de 13 ore și 38 minute. Viteza de deplasare obținută a fost de 1,52 m/h (Eugeniu Iordăchescu, „Translația construcțiilor”, 1986, pp. 73-78).

După mutarea Palatului Sinodal și demolarea cuhniei abia translată, a fost executat un corp de legătură alcătuit din chilii, foarte aproape de biserică. În felul acesta suprafața incintei s-a

*Cuhnia translată
(înainte de demolare)*

micșorat cu cca. 500 mp, căpătând o formă neregulată de dimensiuni meschine.

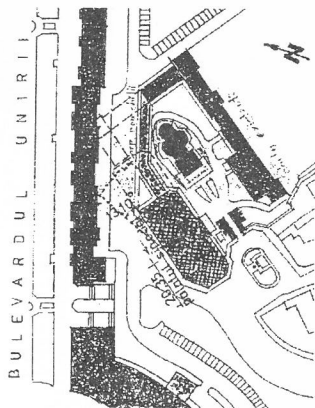
La refacerea corpului de chilii cu o înălțime mai mică decât a celor deja existente s-au folosit materiale din demolări și s-au recuperat două din frumoasele coloane torsionate din piatră, din cele patru care existau inițial la porticele chiliilor demolate. Celelalte două au dispărut.

Ca rezultat al demolărilor și translărilor de pe latura de nord, biserica nu mai este axată, colțul de sud-est al Palatului Sinodal este foarte apropiat de pridvorul bisericii, distanța dintre palat și clopotniță fiind foarte mică, iar piațeta din fața complexului Antim a fost sacrificată. Aceste operațiuni costisitoare și consecințele lor nefaste puteau fi evitate dacă în frontul de blocuri de pe fosta Cale Victoria Socialismului s-ar fi prevăzut o pauză care să conducă privirea spre acest valoros complex.

Aflată acum în vecinătatea imediată a unor blocuri înalte de pe Bd. Unirii care o strivesc, mănăstirea și cadrul ambiantal au pierdut mult din valoarea de altă dată.

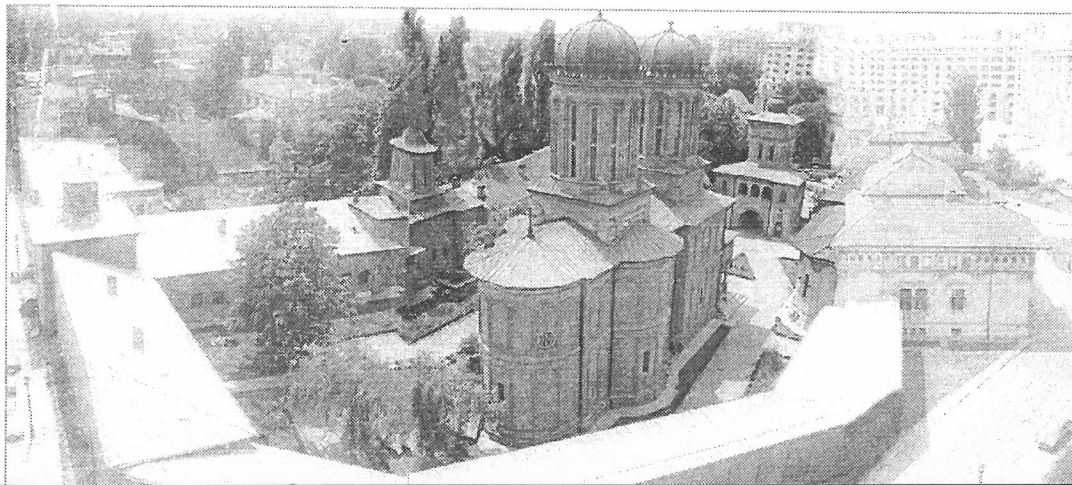
În prezent, în chiliile refăcute se dorește înființarea unui muzeu pentru obiectele de artă bisericească, pentru moment înghesuite în zona celei de-a doua cuhnii, de mult timp dezafectată. În interiorul și exteriorul aceleiași zone se află câteva pietre de mormânt, frumos sculptate, aduse de la alte biserici demolate sau translate, păstrate aici până când vor regăsi o mai potrivită punere în valoare.

De asemenea, se mai pot aduce îmbunătățiri piațetei din fața intrării prin pavaje decorative, plantații. Binevenită ar fi și amenajarea unui spațiu verde protejat în unghiul interior dintre Palatul Sinodal și noul corp de chilii.

*Plan actual cu incinta redusă
(str. Mitropolit Antim Ivireanu)*

Incinta astăzi

CARTIERUL COTROCENI

În continuarea cartierului Izvor, spre vest, la poalele Dealului Cotroceni și Academiei Militare („Școala de Război”, construită în 1939), se dezvoltă la începutul secolului nostru un cartier de case-vilă cu două-trei niveluri și grădini minuscule.

Avântul constructiv în această parte mai retrasă față de centrul orașului s-a datorat inițial creșterii importanței reședinței domnești de la Cotroceni, dar și construirii în 1902 a Facultății de Medicină și Farmacie. Majoritatea străzilor din acest cartier poartă numele unor reprezentanți de seamă ai medicinei românești.

Cu această ocazie se realizează și principala arteră de acces spre cartierul Cotroceni, prin prelungirea Bulevardului Carol I cu Bulevardul Regina Elisabeta (acum Bd. M. Kogălniceanu) și Bulevardul Ardealului (Eroilor Sanitari) până la intrarea în curtea Palatului.

Vecinătatea ansamblului Cotroceni și a Grădinii Botanice, prezența universitară și a Operei Române au imprimat acestui cartier un aspect îngrijit.

Și bisericile din această parte a orașului au fost amenințate dar din fericire au scăpat. Biserica Sf. Elefterie Vechi, monument de arhitectură aflat într-o insulă a străzii, trebuia demolată, iar Catedrala Sf. Elefterie, cap de perspectivă la intrarea în cartier din Piața Operei, trebuia ascunsă în spatele unui bloc.

În schimb, fostul ansamblu mănăstiresc și reședință domnească, ridicat în sec. XVII de Șerban-Vodă Cantacuzino în Dealul Cotroceni, și-a pierdut miezul său spiritual: biserica — martor al nașterii României moderne. La cutremurul din 1977 biserica suferise avarii ca și restul construcțiilor, dar în timp ce acestea au fost restaurate, remodelate și extinse, deși inclusă în proiect, biserica nu a primit aprobarea și fondurile necesare pentru restaurare, cu toate demersurile făcute de proiectanți.

Ordinul de demolare a fost dat și executat în vara lui 1984. Astfel a fost sărăcit ansamblul și patrimoniul național de monumentul său principal de arhitectură, acum când ansamblul Cotroceni a revenit în centrul atenției.

ANSAMBLUL COTROCENI

Prin Cotrocenii cei de acum patru veacuri și mai bine se înțelegea colina bine împădurită dinspre apusul „Bucurescilor”, cu un schit de călugări în creștet, numită și Cotrocenii cei de Sus (sau Cotrăcenii), spre deosebire de Cotrocenii de Jos, adică satul de cărămidari așezat între deal și lunca Dâmboviței.

Acești cărămidari-cotroceni au săpat vreme îndelungată locurile, pregătind mereu cărămizile necesare zidirii și iar rezidării orașului. Ampla escavație a vechilor cărămidării este ocupată azi de clădirile și terenurile Institutului Politehnic București, iar la limita de sud trece linia I a metroului, cu stația Politehnica oprită chiar în taluzul gropii.

Prima atestare documentară asupra așezărilor de la Cotroceni datează din anul 1598: un zăpis de vânzare a unor locuri către Schitul Cotrăcenii.

Dintr-un hrisov dat la anul 1614 de Radu-Vodă Mihnea, aflăm că satul Cotrăcenii a fost luat „pe seama domniei” în timpul lui Mihai Viteazul.

Satul Cotroceni a ajuns în stăpânirea lui Șerban Cantacuzino la 1660, iar la 1671 acesta își întregeste proprietatea „plătind 360 galbeni fiilor lui Ghiorca Căpitanul”, fostul stăpân al satului.

Dar săpăturile arheologice întreprinse în timpurile noastre pe latura de sud a incintei principale a mănăstirii ne poartă mult mai departe în timp, aducând la suprafață vestigii de mare interes ce încep cu epoca neolitică. Astfel, au fost identificate vatra unei locuințe și obiecte neolitice, cât și o seamă de piese valoroase datând din sec. XVII, unele deosebit de frumoase: monede, sfeșnice, câni, vase de Murano ce probează legăturile familiilor domnitoare cu nordul Italiei.

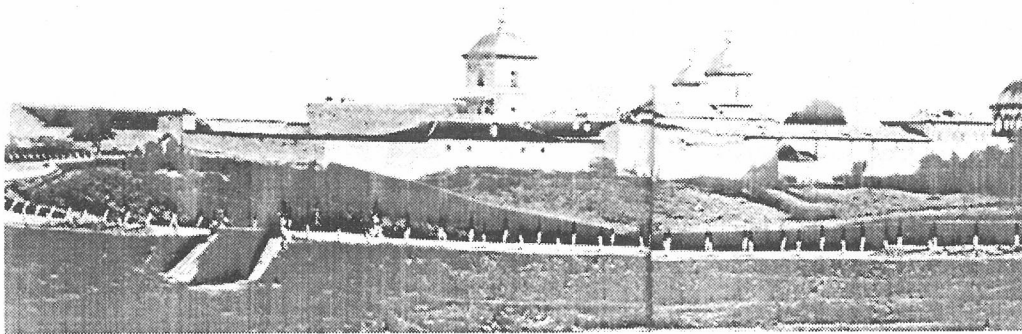
Pe drept cuvânt, putem vorbi de cel puțin patru secole de viață ale locașului.

Vechiul schit din lemn — cu hramul Sf. Mucenici Serghie și Vacho (sărbătoriți la 7 octombrie) — era așezat pe partea cea mai înaltă a colinei, într-un luminiș al pădurii de odinioară.

Schitul și pădurea din jur au fost loc de refugiu și ascunzătoare pentru prizonierii din diferite pricini (de altfel, „a cotroci” avea și înțelesul de „a ascunde”).

Tablou votiv din pronaos

Mănăstirea în a doua jumătate a secolului

Un asemenea prigonit a fost la un moment dat Șerban Cantacuzino, mare logofăt, descendent din vechea familie a Basarabilor. Personalitate puternică a vremii sale, împreună cu o mână de boieri, răsculați și ei împotriva lui Gheorghe Duca, încerca pe la 1669, în mod „revoluționar”, să înduplece poarta otomană pentru „curățirea pământului de greci, spre a se reve-ni la bunele datini de pe vremea lui Vodă Matei bătrânul”.

Sfatul de taină al potrivnicilor domniei lui Gheorghe Duca și-a găsit adăpostul în schitul din codrii Cotrocenilor și, tot aici, când se dezlănțui furia domnului, și-a găsit Șerban Cantacuzino ascunzișul „trei zile și trei nopți”, timp în care se roagă și face legământ în fața icoanelor de a ridica pe locul schitului salvator „o mândră mănăstire”, cu același hram al Sfinților Serghie și Vacho.

Istorisirea are, firește, iz de legendă, întâlnită în versiuni asemănătoare la nașterea multor asemenea locașuri vestite, de-ar fi să amintim numai de la fel de cunoscuta legendă a Mănăstirii Mihai-Vodă.

Șerban Cantacuzino ocupă scaunul Țării Românești între 1679-1688. Domnitor energic, de o mare abilitate politică, este în același timp un om cultivat, cunoscător și iubitor al artelor.

Istoricul Anton Maria del Chiaro, în scrierile sale despre „Valachia”, vorbește cu admirație despre el, căci impresiona până la frică cu „maestoasa lui statură și teribilul sunet al voci”. Tot del Chiaro mai povestește: „Șerban-Vodă întemeia la Curtea sa un trai mai poleit, aduse dascăli din țări străine, pe care-i plătea scump, ca să învețe pe fiii nobililor gramatica, istoria și filosofia; el sili deasemeni pe boierii care nu aveau încă numele lor de familie format, să și-l iee după moșia lor cea de

baștină, așa că de atunci se formă la multe familii numele, prin adăugirea sufixului -eanu sau -escu, la cel de moșie”.

Din relațiile diplomatice cu imperiul otoman, dar mai ales din atenția (și ajutorul!) față de curțile europene (curtea habsburgică a Vienei în principal) și deosebitele înfăptuiri culturale, se simte iradierea în Țările Române a curentului Renașterii din cultura europeană.

Șerban Cantacuzino se înconjoară de o curte pe măsură, între care se remarcă și alți descendenți basarabeni, educați de asemenea în vestitele universități renașcentiste din nordul Italiei, între care strălucitul cărturar stolnicul Constantin Cantacuzino și spătarul Mihai Cantacuzino, amândoi frați ai domnitorului.

În primul an de domnie, Șerban Cantacuzino poruncește la zidirea Mănăstirii Cotroceni, pe locul vechiului schit din lemn.

Mihai Cantacuzino, cu studii de arhitectură la Padova și Ravenna, este numit ispravnic al lucrărilor. Același Mihai Cantacuzino va supraveghea după anul 1690 și lucrările Mănăstirii Hurezi, ctitoria cea mai de faimă a Brâncoveanului, dar numele său este legat de multe asemenea zidiri (Biserica Doamnei de pe Podul Mogoșoaiei cu casele alăturate, biserica din Filipeștii de Pădure etc.).

Mănăstirea Cotroceni se ridică între anii 1679-1682 după un plan și tehnici constructive bine intrate în tradiția Țărilor Românești: cu două incinte și biserica în centrul curții principale, înconjurată de chilii, de case mănăstirești, case domnești, un turn-clopotniță de acces și numeroase acareturi.

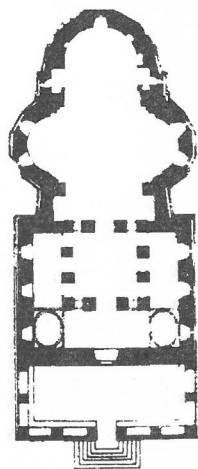
Planul Bisericii Cotroceni era o reluare — mai mică, dar cu aceleași desăvârșite proporții — a tipului Bisericii lui Neagoe Basarab de la Mănăstirea Argeșului și anume:

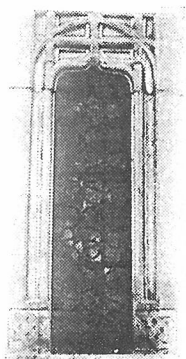
— naosul trilobat, aici cu absida altarului amplu-semicirculară și cele două abside laterale sub formă de segmente de cerc, totul încununat de o turlă;

— pronaosul lărgit, încăpător față de naos (până la linia absidelor laterale), cu cele 12 înalte coloane-apostoli în mijloc, purtând pe umerii lor cea de-a doua turlă. Canelurile convexe ale fusurilor coloanelor (tipice Cotrocenilor) le dădeau suplețe, iar bazele și capitелurile din flori de crin stilizate le dădeau eleganța princiăară bine cunoscută.

Inițial, spre peretele de apus al pronaosului se mai aflaseră două turlite, dar acestea, o dată căzute, nu s-au mai refăcut după cutremurul din anul 1802.

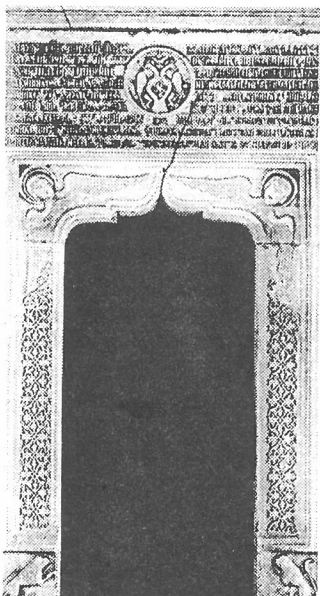
Biserica Cotroceni era îmbogățită (ca și Biserica Mitropoliei care a precedat-o în perioada 1654-1665) cu un pridvor des-

Ancadrament fereastră

*Portal de piatră la
intrarea în biserică*

chis, primitor, ce crea trei etape în parcurgerea bisericii. Lungindu-i axul longitudinal, pridvorul conferea în același timp proporții mai elansate edificiului.

Cu cinci travei în față, pridvorul era acoperit de o boltă semicilindrică, susținută de cele opt coloane din piatră (pentru prima dată din piatră și nu din cărămidă, dând deci posibilitatea unor deschideri mai generoase), cu secțiuni octogonale și o decoratie trădând influențe orientale.

Ancadramentele din piatră ale ferestrelor erau de tip moldovenesc (sub influența goticului transilvan), cu baghete încrucișate (amintind Biserica Stelea din Târgoviște a lui Matei Basarab).

Este de subliniat acest schimb de elemente decorative, tehnici, meșteri ș.a.m.d. între țările românești, căci ele au contribuit la menținerea uniunii de spirit a românilor.

De altfel, unul dintre gândurile călăuzitoare ale politici domnitorului a fost tocmai această aspirație unionistă, ca și a iluștrilor săi înaintași — Mihai Viteazul, Matei Basarab. În numai nouă ani de domnie, Șerban Cantacuzino a ridicat mult prestigiul Țării Românești; în timpul său „nici un dușman nu a pus piciorul în Valachia” și toate acestea au fost premisele domniei neobișnuit de îndelungate ale urmașului său, Constantin Brâncoveanu.

Ancadramentul ușii de la intrare a fost refăcut în marmură în sec. XVIII. Deasupra, pisania originală, în limba românească dar cu litere chirilice, consemnează începerea zidirii bisericii și închinarea ei de data aceasta hramului Sfintei Fecioare Maria:

„Aastă sv(ă)ntă și d(u)mn(e)dzeiiască mănăstire zidită iaste de în temeliia ei până în săvârșit întru proslăvirea și mulțimirea numelui preasv(i)nte de D(u)mn(e)zeu Născătoarei Fecorei Mariei, a căriia și bramul Dormirea-i acesta iaste, de prea-luminatul și slăvitul Domn Io Șarban Voevodu, strămoșilor, moșilor, părinților și Mării Sale veacnică și fericită pomenire, dănd și laudă nemoartă marelui și bătrânului lui ne(m), pre-buna faptă în(să) nesăvârșat lăsă(n)du, începutu-se-a se zidi la cursu anilo(r) 7187 (1679), Maiu 26.”

(Nicolae Iorga, „Inscripții din Bisericile României”, 1905)

Lucrarea a fost deci începută la data de 26 mai 1679, dată înscrisă și pe turnul-clopotniță dintre cele două incinte.

Dar Șerban Cantacuzino mai emite prin cancelaria domnească, la 1683, un „Hrisov de ctitorie și închinare a Mănăstirii Cotroceni”, ce s-a păstrat din fericire și care glăsuiește astfel:

„Iar carii din Domnii vremurilor acelora ar fi au arbierei, au boieri mari, au mici, măcar carii ar fi, de nu voi ținea acest ce legăm ci vor fi îndemn uri spre neținerea acestora și spre stricăciunea și paguba acestor Sf. morți, aceea să fie blestemați și orbiți de deplânsa și nedespărțita preasfântă Troiță, și să aibă toate blestemele câte proorocul David în psalmul 109 numește, și împotriva să-i fie și înfricoșat, prea curatul trup și sângele Domnului nostru Isus Cristos în toată rătăcita lui vieți, și în ceasul morții lui să-i fie pierzare și în ziua înfricoșatului și nefățarnicului giudețu să fie pârași singură Maica lui Dumnezeu Sfânt mucenicului Serghe și Vacho și mila cerească sufletul acelor în Sânul marei și cutremurător Sata-ne, în veaci de veaci”.

(Preluat de la Muzeul Cotroceni)

Precum vedem, un adevărat hrisov de afurisenie adresat celor ce-ar îndrăzni să tulbure somnul de veci al celor aflați în necropola domnească a pronaosului...

Biserica Cotroceni avea deci două hramuri: Adormirea Maicii Domnului (15 august) — înscris în pisanie, și Sf. mucenici Serghie și Vacho (7 octombrie) — menționat în hrisov.

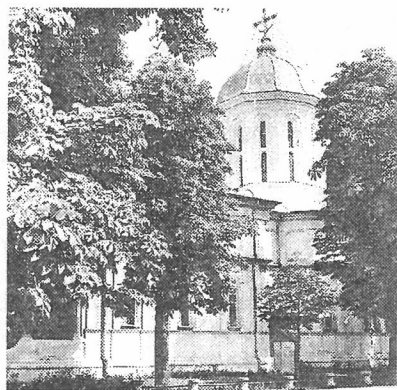
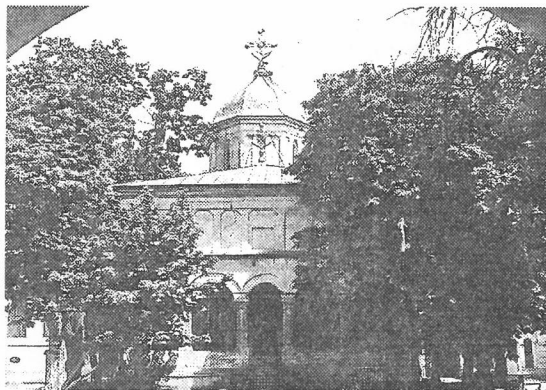
De o deosebită valoare era fresca interioară, realizată de un „zugrav” vestit în epocă: Pârvu Mutu. Fresca de sec. XVII rezistase timpului în forma ei originală, cel puțin până la momentul nașterii bolților, așa cum rezultă din cercetările întreprinse înaintea demolării (arh. N. Vlădescu în rev. „Arhitectura” nr. 1-6/1990).

O dată ridicată, biserica este mândria ctitorului și-a vremii sale și este înzestrată cu dărnicie de domnitor și de numeroasa sa familie cu icoane, candelă și candelabre, obiecte scumpe de cult și veșminte preoțești, fără a mai pomeni moșiile și felurite alte bunuri.

Icoana de hram cu Adormirea Maicii Domnului era, se pare, strâns legată de viața ctitorului, provenea de la Muntele Athos, era socotită făcătoare de minuni și ținută la mare cinste.

Mănăstirea Cotroceni face senzație în epocă. Este admirată încă de la început pentru frumusețe și bogăție și este consemnată în cronici de către cărturarii vremii, dar și de călătorii străini.

Din anul 1702 avem o prezentare a mănăstirii datorată epigrafistului englez Edmund Chisthull: „Este socotită cea mai frumoasă din toate cele clădite în acest ținut de domnii de acum ori dinainte”. Călătorul englez o descrie astfel: „Are forma unui

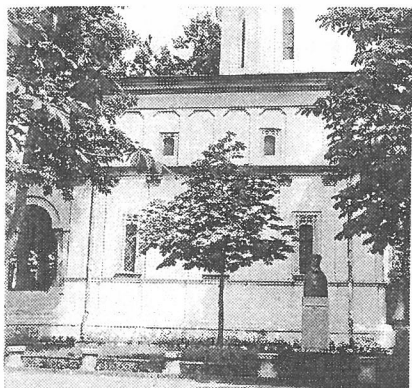
dreptunghi alungit, zidit din blocuri de piatră cioplită, despărțită în chilii pentru vreo patruzeci de călugări, cu locuință pentru stareț, o sală de masă comună, cuhnie, ca și alte încăperi pentru găzduirea străinilor”.

Dar în afara acestei „minunate mănăstiri Cotroceni” (numită astfel de învățatul grec Helladus) sau „fala Munteniei” (cum a numit-o mai târziu secretarul lui Constantin Mavrocordat, Constantin Chesarie Daponte), Șerban-Vodă Cantacuzino a citorit ceva mai de seamă, tot la Cotroceni, în tiparnița instalată de el aici, ce-l situează o dată mai mult printre spiritele luminate ale vremii sale, și anume Biblia în limba românească.

Această biblie în limba cea românească (în traducerea integrală a fraților Șerban și Radu Greceanu) este un important act de cultură pentru sec. XVII românesc, „opera vieții” lui Șerban Cantacuzino și „încă un instrument puternic de împlinire a ambiției de unificare spirituală a celor de același grai” (arh. Nicolae Vlădescu).

Pentru a întregi portretul acestui domn, este de menționat și înființarea unei Academii domnești la Mănăstirea Sf. Sava, precum și numeroase lucrări de îmbunătățire a cetății Bucureștilor, lucrări de îndiguire și regularizare a râului Dâmbovița, Podul (astăzi Calea) Șerban-Vodă și hanul cu același nume, Biserica Doamnei și „casele coconilor” din incinta acestei biserici, un „palat” în Podul Mogoșoaiei.

Șerban-Vodă Cantacuzino ședea la Cotroceni mai mult pe timpul verii, dar îndrăgește deosebit acest loc. În viață fiind lasă „cu limbă de moarte” să fie îngropat în Biserica Cotroceni. Ceea ce s-a și întâmplat și se consemnează într-o cronică a vremii astfel: „...iar a doua zi după suirea pe tron a lui Constan-

tin Brâncoveanu, Domnul împreună cu toată boierimea și cu toți archiereii și preoții l'au dus pe răposatul Șerban-Vodă Cantacuzino la Monastire la Cotroceni și cu cinste mare ca pre un Domn și făcându-se slujba pogrebaniei cum se cade, l'au îngropat în Biserică”.

Constantin Brâncoveanu, nepot și urmaș al lui Șerban Cantacuzino, preia reședința de vară în casele „domnesci” de la Cotroceni, „unde primea și ospeta pe înalți demnitari ai marilor puteri europene”, căci și pentru acest „mare și în nefericire Domnitor” aceasta a fost reședință preferată.

Din acest moment, un lung șir de domnitori cu curtea lor trec pragul bisericii și caselor domnești ale Cotrocenilor, în domnii mai lungi sau mai scurte, cu prilejul unor sărbători, ceremonii, sau refugiați de urgia vreunei epidemii, năvăliri sau războaie. Astfel sunt pomeniți: Ștefan Cantacuzenul, venit după uciderea sângeroasă a Brâncovenilor, Nicolae Mavrocordat, Ioan Mavrocordat sau Constantin Mavrocordat.

În timpul acestuia din urmă, armatele nemțești intrate în țară ajung până la Cotroceni, unde își stabilesc lagărul, iar „generalul nemțesc Ghillany se instalează în palat”. Năvălirile străinilor și războaiele ținându-se lanț, la Cotroceni ajung și turci, tătari, ruși...

Alexandru Ipsilanti se îngrijește deosebit de ansamblul Cotroceni și de marele său parc și construiește în 1775 un fastuos chioșc de grădină, înalt de 20 metri, cu coloane canelate din piatră, „din care se vedea întreaga capitală cu împrejurimile”. Faimosul chioșc se dărâmă însă o dată cu vechile case „dom-

Turnul clopotniță

nesci”, la sfârșitul secolului XIX, dar coloanele de tip Cotroceni sunt integrate în noul palat și în extinderile ce au urmat.

Tot la Cotroceni, Alexandru-Vodă Moruzi îl primește în 1793 pe ambasadorul Rusiei, Kutusof.

În scurtele răgazuri dintre multe războaie, în vremea domniei lui Alexandru Moruzi biserica și „casele” sunt locul de desfășurare a două nunți princiare, rămase vestite în vreme: în iulie 1793, căsătoria domniței Ecaterina, sora lui Vodă Moruzi, iar în ianuarie 1795, nunta fiului vornicului Slătineanu cu fiica visternicului Filipescu.

În cartea „Bucureștii din trecut și de astăzi” editată în 1935 la Editura ziarului „Universul”, colonelul Popescu-Lumină se încumetă la descrierea unui asemenea alai de nuntă cu doamne, domnițe și jupănese, cu boieri și boiernași, dregători și arnăuți, în vestimentația grea de blănuri, podoabe și arme a sfâr-

șitului de veac XVIII: „...să descrie cine poate droaia de slugi purtând afumători în cătui de argint, stropitori de miresme, tave cu dulceturi și cafele; să pomenească cine nu-i cunoaște diversele cete spătăresci și agiești înșirate pe la poarta curței până la camerile unde se trage danțul zi și noapte. Dar, boi întregi puși la frigare, berbeci întorși, vânaturile cele mai alese. Dar, buțile desfundate, cari în bătătura Mănăstirii și pe la răspântii de poduri se deșertau de popor. Dar, putinele cu păcură aprinse noaptea și masalalele cu miile liminând curtea și ulițele de căpetenie. Serbare afară în tot orașul. Tunurile ce au rămas de la bietul Mavrogheni acopăr sgomotul puscelor și pistoalelor; boerii epistați ai nunței cu năfrâmi de fir la bastoane veghează în toate părțile”.

După această colorată descriere, ne putem ușor imagina că pășim noi înșine în urma unui asemenea alai domnesc pe pragul bisericii, prag trecut de atâtea și atâtea generații...

Istoria Bisericii Cotroceni și a întregului ansamblu se împletește din ce în ce mai strâns — la bine și la rău — cu istoria Țării Românești.

Secolul XIX este mai greu de traversat pentru monument. La cutremurul din 1802, biserica, clopotnița, foișorul domnesc, zidurile de incintă au mult de suferit.

Biserica a fost refăcută după cutremur de egumenul Visarion, păstrându-se arhitectura inițială de sec. XVII, cu excepția celor două turlițe de pe latura de apus a pronaosului. Se refac de asemenea turnul-clopotniță de la intrare și „casele mari”, se repară dependințele.

La Cotroceni este locul de refugiu al lui Vodă Caragea (1812-1818), al cărui nume și domnie au rămas legate de epidemia îngrozitoare de ciumă care a împrăștiat și îngrozit locuitorii orașului, apoi reședința lui Mihai-Vodă Suțu, apoi tabăra pandurilor lui Tudor Vladimirescu, veniți pe 16 martie 1821 la Cotroceni, „pe care îl întăresc cu șanțuri, cu trupe și cu artilerie”. Datorită și sacrificiului domnului Tudor și al revoluționarilor săi, după 1821 se revine la domniile pământenene, primul domn după fanarioți fiind Grigore Dimitrie Ghica (1822-1828) de care nu avem știre că ar fi locuit la Cotroceni.

Revoluția de la 1848 din Țara Românească trece ca un vârtej și prin Cotroceni. Între zidurile sale au fost închiși majoritatea conducătorilor revoluției, în frunte cu Nicolae Bălcescu, înainte de a fi duși la Mănăstirea Văcărești.

După revoluția de la 1848, turcii năvăliți din nou în țară (urmați repede de rușii conduși de Luders) ocupă Cotrocenii și fac din biserică „ierbărie”. În pictura bisericii turcii lasă urme adânci, ținta iataganelor fiind de preferință ochii sfinților.

Domnitorul Barbu Dimitrie Știrbei a locuit și el la Cotroceni. Prin grija sa, în 1852-1853 s-a mărit palatul și s-a reamenajat parcul (o dată cu grădina Cișmigiu). Aceasta deoarece se deschisese Șoseaua Cotroceni, care împarte în două marele parc al așezărilor domnești. În zona de parc desprinsă spre nord va lua ființă în 1860, din inițiativa lui Al.I. Cuza, Grădina Botanică.

Răscrucea istorică a unirii Principatelor Române aduce și pe românii moldoveni în viața monumentului.

Biserica este reparată în timpul domnitorului Alexandru Ioan Cuza care locuiește la Cotroceni cele șapte veri ale guvernării sale (1859-1866) și petrece aici ultima sa noapte pe pământ românesc, după abdicarea din 11 februarie 1866, înainte de a fi condus peste graniță.

O nouă etapă în istoria țării și a Cotrocenilor începe cu principele Carol I de Hohenzollern. După căsătoria sa cu prințesa Elisabeta de Wied, în 1869, ansamblul Cotrocenilor le este reședința din timpul verilor bucureștene prea fierbinți.

Regele Carol I în fața pridvorului bisericii (fotografie de grup)

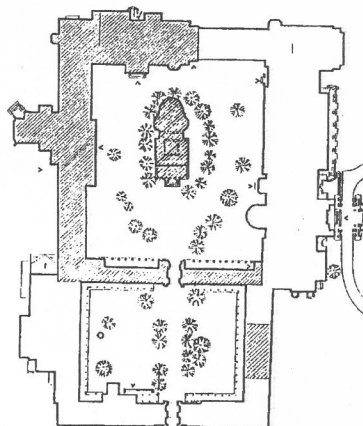
La Palatul Cotroceni s-a născut în august 1870 unicul copil al perechii princiere, prințesa Maria; în Biserica Cotroceni este botezată în religia ortodoxă „într-o zi însorită” de octombrie a aceluiași an și tot aici este înmormântată după numai „trei ani, șase luni și o zi” de viață, în martie 1874.

Monumentul ridicat în parcul Cotrocenilor în memoria acestui copil, cu statuia din marmură realizată de sculptorul Carl Storck, a dispărut după 1944. Iată cum este el descris de V. Mestungean într-o carte de „note biografice” dedicată reginei Elisabeta (Carmen Sylva), intitulată „Regina noastră” (Ed. „Universul”, 1914):

„Monumentul reprezintă pe prințesă în mărime naturală, culcată pe spate; ea și-a ridicat ușor genunchiul stâng așa cum obișnuiesc să facă copiii în timpul somnului”.

Ansamblul Cotroceni participă intens la războiul ruso-româno-turc din 1877-1878 prin spitalul de campanie organizat și condus de Regina Elisabeta, care în tot timpul războiului a fost „sufletul operei de asistență a răniților”, de unde și denumirea de „mama regină” ce i-au dat-o ostașii români. Întreg palatul a fost transformat din primul moment al izbucnirii războiului în ateliere pentru Crucea Roșie.

O dată cucerită cu grele jertfe independența țării și proclamat Regatul României, în ședința istorică din 14 martie 1881 a Camerei Deputaților, se simte nevoia modernizării ansamblului Cotroceni, mai ales după anul 1888, când a fost stabilită succesiunea la tron a principelui Ferdinand, care va locui permanent la Cotroceni.

*Porticul din fața chiliilor
de pe latura vestică*

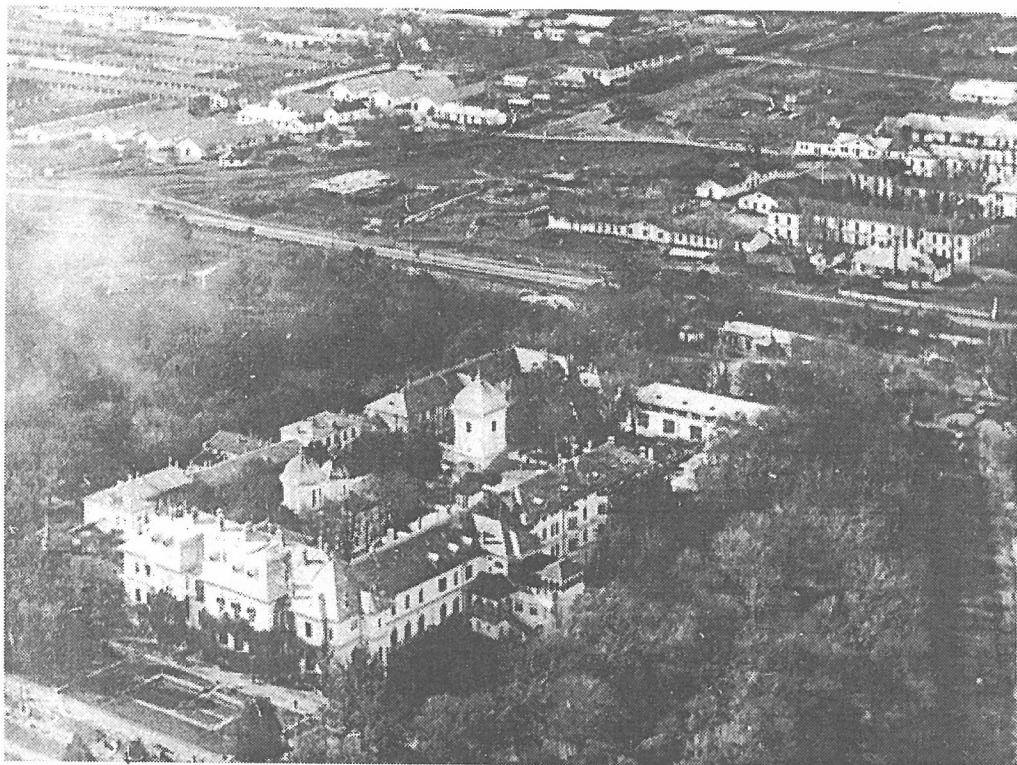
Între anii 1893-1895, palatul este reclădit după planurile arhitectului Paul Gottereau, arhitectul curții. Câțiva ani mai târziu, arhitectul Grigore Cerchez reface și latura de nord a ansamblului într-o arhitectură românească, legând-o de edificiul conceput de arhitectul francez, cu elemente de arhitectură tradiționale și specific românești, în special cele două foișoare, dintre care cel de pe fațada de răsărit cu o elegantă scară ce îl leagă de grădină, o reluare a cunoscutului „Foișor al lui Dionisie” de la Mănăstirea Hurezi.

Biserica a fost și ea restaurată în 1903.

Astfel refăcut și extins, ansamblul Cotroceni este pregătit să înfrunte evenimentele secolului XX.

*Ansamblul Cotroceni
la început de secol XX*

Regele Ferdinand și Regina Maria au locuit în ansamblul Cotroceni între 1914-1927. În memoriile sale, Regina Maria,

care a imprimat interioarelor palatului personalitatea sa artistică, numea această reședință „acasă”.

Dar acest „acasă” trebuie părăsit în grabă în timpul ocupării țării din primul război mondial. Izbucnit în anul 1914, România nu i se poate sustrage și este antrenată, începând cu 1916, în acest uragan sângeros, plătind un tribut greu.

Consiliul de coroană prin care se hotărăște intrarea României în război alături de Aliați s-a ținut în sala tronului, denumită astăzi „Sala Cerchez”. (Menționăm că în aceeași sală au fost depuse, succesiv, trupurile neînsuflețite ale Regelui Ferdinand și al Reginei Maria, înainte de a fi duse la Curtea de Argeș.)

Din nou ansamblul Cotroceni participă la războiul ce a însemnat întregirea hotarelor României. De astă dată, Regina Maria este cea care organizează într-o aripă a palatului un spital pentru răniți. Totul trebuie însă abandonat sub amenințarea înaintării armatelor dușmane spre București, în noiembrie 1916, la câteva zile numai după înmormântarea în Biserica Cotroceni a lui Mircea, fiul cel mic al Regelui Ferdinand și al Reginei Maria, victimă a epidemiei de holeră. (Prințul Mircea este reînhumat după război în biserica din Curtea de Argeș).

Și, din nou, trupe străine ocupă Bucureștiul și Cotroceniul...

Biserica Mănăstirii Cotroceni încetează a mai fi biserică parohială începând cu anul 1925, o dată cu importanța dată Palatului Cotroceni ca reședință regală permanentă.

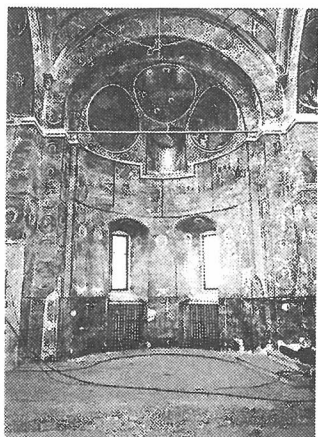
În urma cutremurului din anul 1940 Biserica Cotroceni este reparată. După război biserica este definitiv închisă.

Între decembrie 1947 și martie 1950 va fi închis și Palatul Cotroceni.

La 1 iulie 1950 s-a înființat Palatul Pionierilor. Cu această ocazie se fac reparații, amenajări, se demolează unele anexe și se construiesc altele noi (o sală de festivități și o sală de sport în pavilioane independente așezate în parc, la intrarea dinspre Bd. I. Marinescu, amenajări pentru joacă și sport.)

În 1969, în partea de nord-est a parcului s-a construit și o clădire cu două niveluri pentru pregătirea cadrelor ce lucrau cu pionierii.

Cât timp au fost ocupate de activități pionierești, construcțiile ansamblului au fost supuse unor „inițiative” care au degradat în special decorațiile interioarelor, cum ar fi ștergerea stemelor regale, acoperirea cu vopsea de ulei a scării de stuco-

*Absida nordică,
vedere din interior*

marmură, a unor elemente din marmură, lambriuri, panouri, tâmplărie din lemn de nuc, stejar etc.

În anul 1976 pionierii sunt mutați și se începe elaborarea unui proiect de restaurare și extindere a întregului ansamblu, în vederea transformării lui într-o nouă reședință prezidențială.

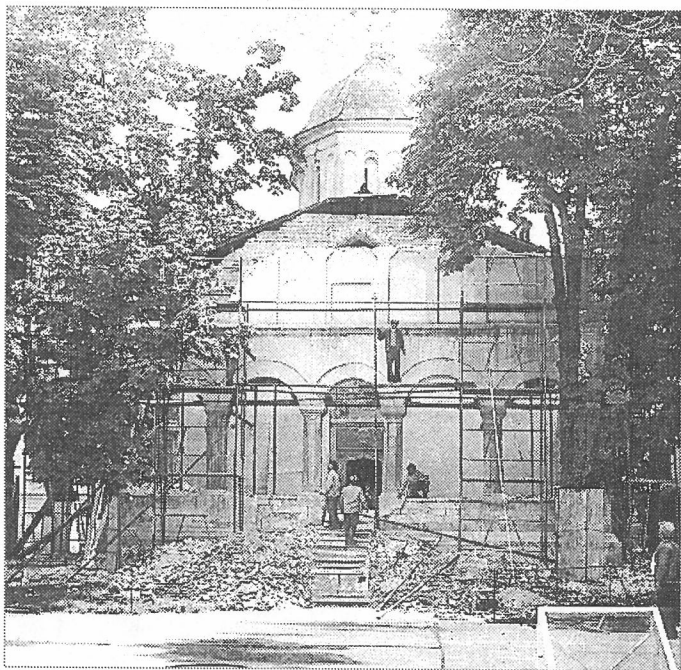
Un colectiv de arhitecți, ingineri, meșteri de „toată isprava”, coordonat de un cunoscut și stimat arhitect al zilelor noastre, dl. arhitect Nicolae Vlădescu, pornesc această lucrare.

Intervine însă cutremurul din 4 martie 1977, dezastruos nu atât pentru construcțiile incintelor — care oricum urmau să fie consolidate —, cât pentru biserica din centrul ansamblului, a cărei situație plutise de la început în incertitudine.

Biserica, rămasă complet neîngrijită mai mult de 30 de ani, suferă avarii grave la acest cutremur: partea de nord a pridvorului împreună cu un colț al pronaosului se prăbușesc. Întreaga structură era fisurată.

Din acest moment, viața bisericii este și mai în primejdie.

Șantierul de restaurare a Cotrocenilor se desfășura din plin, proiectarea mergând în paralel cu execuția.

Biserica în timpul restaurării

Pentru a se include în lucrări și biserica, arhitectul N. Vlădescu transmite forurilor diriguitoare și de cultură — Arhiepiscopiei Bucureștiului și Patriarhiei — o serie de note informativ-explicative asupra valorii cu totul deosebite, istorice și arhitecturale a Bisericii Cotroceni: „monument de referință pentru spiritualitatea românească”, „evenimentele de pe parcursul a aproape patru sute de ani sunt teaurizate în aceste zidiri”. De asemenea, face propuneri de utilizare laică a bisericii ca spațiu muzeistic, expoziții ocazionale, pentru concerte „à capella”, spectacole de sunet și lumină, filmări etc.

Pe șantierul Palatului Cotroceni (început în 1977), între proiectanți și meșterii executanți se stabilise o deosebită conlucrare și un fel de conspirație tacită în ce privește „ocrotirea” în orice fel a bisericii.

O strategie în acest sens a fost realizarea de vitralii la toate spațiile ce debușează spre curtea interioară cu biserica. Arhitecții nu au dorit numai îmbogățirea decorației, dar și ascunderea monumentului în timpul „vizitelor de lucru”.

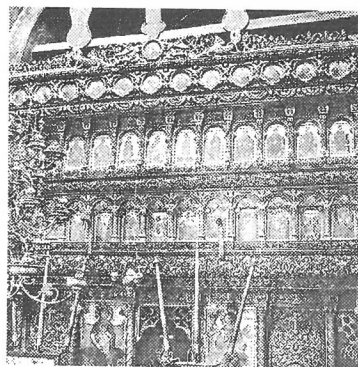
Demersurile pentru aprobarea lucrărilor de restaurare a Bisericii Cotroceni — monument înscris pe lista monumentelor istorice, împreună cu întregul ansamblu, de către Nicolae Iorga (în calitate de Președinte al Comisiei Monumentelor Istorice) — rămân fără ecou.

Cu toate acestea, lucrările pregătitoare unei eventuale restaurări a bisericii fuseseră deja demarate, prin grija grupului de arhitecți condus de arh. N. Vlădescu, profitându-se de lucrările ce se desfășurau pentru palat. Astfel se fac studii asupra zonelor avariate de cutremur, se execută un relevu fotografic, fotografierea completă a exteriorului și interiorului și un film documentar.

Mult temutul ordin de demolare este dat în 1984. Muzeul de Istorie al orașului București a primit o înștiințare seacă de la Gospodăria de Partid, semnată de Mihai Ghere, asupra demolării Bisericii Cotroceni.

Tot ceea ce se mai putea face în această situație, a fost pus în practică și anume:

- s-au inventariat și s-au desfăcut coloanele, ancadramentele, lespezile tombale și celelalte elemente din piatră (arce, brâuri, traforuri etc.) și s-au depozitat fie la Mănăstirea Cernica, fie s-au depus sub porticele din partea veche a palatului sau în subsoluri. Așa este cazul portalului principal și al pietrei de pe mormântul ctitorului — un superb altorelief din marmură de Carrara, în care floarea și frunza de dovleac sunt ridicate la înălțimea acvilei bicefale valahe din stema cantacuzină.

Catapeteasma

- s-a desprins o suprafață de cca 80,00 mp din fresca originală realizată de Pârvu Mutu pe peretele ctitorilor din pronaos, operație executată de specialiștii Muzeului de Artă, unde a și fost transportată.

- s-au desfăcut „sub îndrumare de specialitate, conform legii patrimoniului” cele șase morminte din necropola voievodă-lă din pronaos: mormântul lui Șerban Cantacuzino, a doi dintre frații săi — Iordache și Matei — și alți trei membri ai familiei.

Despre acest episod, arh. N. Vlădescu povestește: „Osemin-tele au fost depuse în câte un mic sicriu din lemn, căptușit cu tablă de zinc și îmbrăcat la interior cu pluș vișiniu. În fiecare sicriu, pe o tăbliță de alamă au fost gravate numele și anii de domnie sau de viață, iar plăcuța introdusă într-un bloc de rășină sintetică transparentă, spre buna conservare. Deasupra sicriului cu osemințele domnitorului a fost plasată o placă de piatră cu vulturul bicefal — stema domnitorului — în basorelief, dar montată cu fața în jos, din motive lesne de înțeles. Osemin-tele au fost înhumate în 1985 în Biserica Fundenii Doamnei, ctitorie a aceluiași Mihai Cantacuzino-spătarul (revista „Arhitec-tura” nr. 1-6/1990).

Este de subliniat că placa „cu vulturul bicefal” a fost cioplită chiar în șantierul de la Cotroceni, dar cu foarte multă „discreție” de către meșterii pietrari, după desenul dl. arh. N. Vlădescu, care s-a îngrijit și de „darea pe față” a plăcii, după revoluția din 1989. În prezent, prin aceeași grijă și desenată de aceeași mână, la Biserica Fundenii Doamnei există o placă tombală de dimen-siuni normale, care spune cu mai puțină discreție despre cele petrecute cu mormintele strămoșilor Basarabi și Cantacuzini.

Biserica Cotroceni — „fala Munteniei” — nu a putut fi salvată în epoca demolării patrimoniului național, dar, spre deosebire de celelalte monumente istorice — majoritatea unice și cu va-loare arhitecturală, care se poate spune că „au fost omorâte pe la spate”, dărâmate cu buldozerele, chiar dinamitate, uneori noaptea, fără a se putea salva din ele mare lucru —, în acest caz s-au putut demonta și păstra elementele mai valoroase și ima-ginea fidelă a monumentului, prin relevee complete, fotogra-fiere și filmare.

Dar s-a mai întreprins ceva: „conservarea întregului perime-tru al fundațiilor, la o cotă de cca 50 cm peste nivelul aleilor”. Conspirația a fost generală, condusă de arh. N. Vlădescu, iar deasupra s-a amenajat repede un spațiu verde. Și toată această operațiune hazardată era făcută într-un moment în care evo-

luția viitoare a evenimentelor era opacă, imprevizibilă și mai cu seamă descurajantă. Era anul 1984!

De altfel, toate operațiunile întreprinse asupra bisericii au fost strecurate printre lucrările șantierului înconjurător (și protector) fără vorbe, fără a se solicita aprobări, cu ajutorul acelei solidarități tacite a tuturor, de care am pomenit.

În revista „Arhitectura” nr.1-6/1990, dl. arh. N. Vlădescu, sub titlul „Zidiri vechi, zidire nouă”, publică câteva din gândurile unui studiu mai amplu, adâncit în detalii subtile cu incursiuni în documente, biografii, heraldică, ce l-au condus la interesante observații asupra acestui fragment de istorie românească transpusă în „zidire”. Biserica Cotroceni este analizată nu numai în sine — și se simte de la primul cuvânt „vibrația” autorului cu sufletul monumentului —, dar și în înșiruirea cronologică a unui întreg lanț de ctitorii ridicate de domnitorii Basarabi, lanț în care Biserica Cotroceni reprezintă „veriga de mijloc” a monumentelor de acest tip.

Astfel, tradiția constructivă valahă, cristalizată în mănăstirea lui Neagoe Basarab de la Curtea de Argeș în 1508, este preluată în linii esențiale de monumentele următoare: Biserica Mitropoliei, ridicată „pe o colină înaltă, în mijlocul viilor” de Constantin Șerban Basarab în 1655, urmată de Mănăstirea Cotroceni în 1679, Mănăstirea Hurezi în 1694 și Biserica Sf. Gheorghe Nou din București în 1705, ultimele două datorate lui Constantin Brâncoveanu. Dar această înșiruire poate fi bine întregită cu alte multe locașuri, tradiția lor continuându-se și în domnia primilor fanarioți și culminând cu Mănăstirea Văcărești. Toate aceste monumente au însumat în ele — sinteză în piatră și cărămidă — gândirea constructivă și aspirațiile, datinile și obiceiurile, speranțele și deznădejdiile unor secole de istorie.

Din „ordin de sus” Biserica Cotroceni (1679-1984) a fost dărâmată, după 305 ani de viață.

Ansamblul de clădiri din jur a fost însă restaurat și extins, devenind un ansamblu unitar și armonios, un exemplu de restaurare în arhitectura românească contemporană. Nu a fost omis nici cel mai mic detaliu. De la proiectare la execuție, totul respiră calitate și artă în remodelarea arhitecturală întreprinsă cu adevărat de profesioniști. Cu aceeași grijă a fost tratat și parcul în care s-au făcut masive replantări.

În partea veche, istorică a Palatului Cotroceni este astăzi „Muzeul Cotroceni”. Zona lui nouă este sediul președinției.

Strălucirea pe care și-a recăpătat-o acest ansamblu multise-
cular la sfârșitul nostru de mileniu face și mai imperioasă ne-
cesitatea reîntregirii lui cu dimensiunea înalt-spirituală: Biserica.

În acest sens, redăm cuvântul dl. arh. N. Vlădescu: „Având
datoria morală de a reîntregi ansamblul lipsit acum de compo-
nenta sa fundamentală, s-a obținut aprobarea Guvernului (în
1990) de reconstruire a bisericii, folosind toate piesele care au
fost salvate”.

Aceste piese au și fost adunate în incinta Cotrocenilor, ex-
puse în vechile pivnițe boltite sau sub portice în parc, iar funda-
țiile bisericii — ascunse în 1984 — au fost dezvelite, astfel încât,
începând cu anul 1992, monumentul a redevenit „prezent”, fie
și numai prin conturul său și prin macheta expusă în muzeu.

Efortul financiar și constructiv de reclădire a unei biserici
de secol XVII se justifică pe deplin în „renașterea” spirituală că-
tre care năzuim. Această „inimă” a Cotrocenilor ce a participat
atât de intim la evenimentele importante din ultimele patru
secole era o mândrie a arhitecturii acelor vremuri, ce ne amin-
tește formularea atât de superb-laconică dată de pr. prof. dr.
Dumitru Stăniloae, ortodoxiei românești: „măreție și intimitate”
— formulare atât de potrivită bisericilor noastre ortodoxe.

Împlinirea acestei datorii ce o avem cu toții ar putea fi o
rană vindecată din istoria și cultura națională.

CARTIERUL CRÂNGAȘI-CIUREL

Este situat la limita de N-V a orașului și, împreună cu cartierul Giulești, formează un triunghi limitat de mănunchiul de linii de cale ferată ce pătrunde în oraș spre Gările Basarab — Gara de Nord și de Calea Crângași — Șoseaua Ciurel. Cartier modest, format din gospodării cu case parter, cu nelipsite acareturi pentru creșterea animalelor mici de pe lângă casă, a fost transformat abrupt prin „sistemizare” într-o aglomerare de blocuri multietajate, lipsit de spații verzi și de dotările culturale și sociale corespunzătoare numărului de locuitori ce-l populează (ca de altfel și celelalte cartiere noi ale orașului).

Concomitent cu dărâmarea cartierului Izvor și cu munca uriașă de înlăturare a Dealului Mihai-Vodă cu ansamblul său, se desfășurau și lucrările de modernizare a cursului Dâmboviței. Splaiurile râului, pline de iarbă, cu sălcii și tufişuri, și-au pierdut de atunci pana de verdeață care traversa orașul. Apele uzate au fost introduse într-un canal închis, iar deasupra, peste un planșeu de beton armat, a rămas o pânză de apă (relativ curată).

Lucrările din lungul Dâmboviței, desfășurate în paralel cu cele ale liniei I a metroului, au inclus și realizarea unui lac de acumulare în amonte, la vest de Șos. Ciurel.

Acest lac, cu o suprafață de peste 100 ha, a înghițit porțiunea de sud a vechiului cartier Crângași-Ciurel, dar și Moara Ciurel (Șos. Ciurel nr. 102), inclusă pe lista monumentelor istorice, precum și bătrâna Biserică Sf. Nicolae-Crângași cu cimitirul alăturat, din str. Cpt. Grozeanu.

Pe planșetele proiectanților, lacul Dâmbovița (denumit inițial lacul Morii sau lacul Ciurel) a avut cele mai diverse forme și mărimi. Majoritatea variantelor propuse spre avizare ocoleau Biserica Sf. Nicolae și cimitirul său, ele rămânând la limita estică a lacului.

Dacă ar fi existat preocupare și la nivelul factorilor de decizie ai vremii sau măcar respectul pentru acele locuri purtătoare de cruce și pentru odihna morților în cimitire, lacul Dâmbovița ar fi avut o altă formă, fără îndoială mai interesantă, iar biserica și cimitirul ar fi rămas la locul lor și ar fi fost înlăturat procedeul barbar (ba chiar macabru) în care s-au petrecut deshumările (cu multe morminte de dată recentă). Toate acestea s-au făcut cu „ordin de sus” și de la o zi la alta, în primăvara lui 1986. S-au întâmplat lucruri de nepovestit!

Biserica Sf. Nicolae-Crângași, după tradiție și inscripția din pronaos, menționând zidirea „pe la anul 1564”, era biserica unei mănăstiri, ascunsă cândva printre zăvoaiele locului, adăpost la primejdie, inaccesibil turcilor. Acest refugiu a fost folosit, se pare, și de domnitorul Mircea Ciobanul.

Vechimea sa era incontestabilă și, chiar în haina modificată și modestă în care ne parvenise, rămânea un jalon al istoriei locului.

Altarul de secol XVI al acestei biserici zace acum împreună cu morții cimitirului ce au trebuit să fie abandonați pe fundul lacului.

La ridicarea noilor blocuri a mai fost demolată și o capelă din strada Popa Radu 29, ce fusese ridicată de locuitorii cartierului în 1943, cu hramul Izvorul Tămăduirii.

BISERICA SF. IERARH NICOLAE (CRÂNGAȘI I)

Până în anul 1986 când a fost demolată, biserica Sf. Ierarh Nicolae sau Crângași I s-a aflat în incinta cimitirului Crângași. Pe locul acesteia se află astăzi lacul Ciurel — Dâmbovița, „operă grandioasă” a regimului apus, al cărui volum de apă depășește de opt ori volumul lacului Herăstrău, constituind o amenințare — spun locuitorii din zonă, neîncrezători în soliditatea lucrărilor de taluzare ce s-au făcut.

Situată în partea de N-V a Capitalei, pe unul din malurile care zăgăzuiau revărsările de ape ale râului Dâmbovița, înconjurată de crângurile de pădure formate din sălcii și ploi ce creșteau pe marginea bălților rămase după retragerea apelor, biserica a fost multă vreme metoh singuratic de mănăstire.

Fără să fie monumentală, a predominat împrejurimile de pe dealul unde era așezată. Nu a avut o pisanie, dar se vedea cu claritate că în desfășurarea timpului, biserica — având planul în formă de cruce — a suferit mari modificări prin mărirea pronaosului și adăugarea pridvorului. Totuși, în spatele scării ce urca din cafas în turla bisericii era ascunsă o inscripție ce ținea loc de pisanie, având următorul conținut:

„Această sfântă biserică, după tradiție, s-a zidit de la anul 1564 de ctitorii Dumitru, Maria și fiii lor Dumitru și Maria, Lupan Sincaru preot, soția sa Maria, cu fiica sa Maria, Gheorghe Braidea, soția sa Ecaterina”.

Fațada principală

încât nu se putea ajunge la el decât printr-un singur loc, cu un pod mobil ce se trăgea la nevoie. Retragerea domnului în desișul zăvoaielor și pădurilor înconjurată de bălți inaccesibile armatelor turcești, atunci când acestea, la denunțurile făcute de boieri, veneau să-l prindă și să-l detroneze și faptul că chipul domnitorului se afla pictat pe zidul ctitorilor, după mărturia sus-amintită, ne sugerează posibilitatea ctitoriei domnului după urmărire, când viața, care-i fusese pusă în primejdie, i-a fost salvată.

După alte informații însă, culese din Anuarul administrației casei bisericii, editat pe la anul 1909, rezultă că Biserica Crângași (prima sa construcție) ar data din jurul anului 1700, iar la data apariției acestui anuar, biserica apare prezentată astfel: „Biserica — filială a Sf. Nicolae din Cătunul Crângași, comuna Roșu — este de zid, s-a clădit cam pe la 1700 și este în stare rea”.

Informația aceasta, în deplină neconcordanță cu prima, confirmă totuși vechimea de necontestat a bisericii. Atestă de asemenea faptul că pustietatea locurilor, puțină utilitate economico-politică și chiar religioasă a așezământului i-au adus paragina, ruinarea și situația grea în care s-a găsit în curgerea vremii.

Prin lucrările făcute pentru biserică în timpul parohiatului preotului Constantin Bălțeanu a fost prelungit pronaosul, care a primit și o nouă pictură în ulei, executată de pictorul Potlovski între 1914-1919, acoperind vechea pictură în tehnica frescă. Prin anii 1934 se continuă extinderea bisericii prin adăugarea unui pridvor cu două camere laterale, cafas și o turlă mare deasupra. Pictura acestora a fost opera zugravului bisericesc Prișcariu, care execută și chipul preotului Bălțeanu și inscripția ce ținea loc de pisanie de pe peretele de nord al cafasului.

Drept recunoștință, credincioșii îi pun o placă de marmură pe frontispiciul bisericii și-i ridică o cruce pe mormântul din cimitirul înconjurător, numindu-l restauratorul bisericii.

La cutremurul mare din 1940 biserica a avut foarte mult de suferit, turla centrală și catapeteasma căzând la pământ. În 1963 este reparată în întregime; în 1964 este repictată în tehnica frescă, fiind terminată în 1968. Pictura a fost executată de pictorul Precup Veniamin.

Biserica a deținut obiecte de valoare istorică, de mare vechime, așa cum erau „Apostolul” de la 1683, Carte de cult și Mineiurile dintre anii 1776-1831 și Cazania din 1834, toate acestea din timpul Mitropolitului Kir Teodosie, tipărite în tipografia Episcopului Kesarie din Râmnic, a domnitorului Nicolae Constantin Ca-

ragea sau a Domnitorului Nicolae Pavlovici și a Mitropolitului Kir Veniamin, tipărituri făcute la Mănăstirea Neamțului.

Construirea lacului Ciurel a făcut să dispară cu totul și biserica și cimitirul și o parte a cartierului vechi Crângași.

Mai întâi a venit rândul cimitirului: prim-vicepreședintele Primăriei Capitalei, tov. Dumitru Necșoiu, îl convoacă pe preotul paroh Boierescu, la sfârșitul lui ianuarie 1986, fiind de față și procuratura, și i se comunică: „S-a luat hotărârea ca cimitirul Crângași să fie mutat pentru a se începe lucrările de construire a unui lac de acumulare”. Tânărul delegat din partea procuraturii a întrebat pe vicepreședinte dacă există un decret în acest sens. Răspunsul a fost: „O să fie!”. „Dacă nu este decret, eu nu iau parte”, a declarat tânărul și a părăsit sala. Drept pentru care ședința s-a amânat. Venea primăvara, deshumările nu mai puteau fi făcute după sfârșitul lui martie, procuratura nu mai voia să apară la ședințele următoare, așa încât se decide unilateral de către președinte mutarea cimitirului. Decretul de demolare a fost semnat abia după un an.

Familia Teodorescu Constantin, fostă proprietară de casă în cartier și de loc de veci în cimitir, ne povestește: „După ce că ne părăseam casa, lăsând cheia în poartă și sărutând poarta la plecare, acum trebuia să stricăm și odihna strămoșilor noștri, pentru a-i muta lângă groapa de gunoi din Giulești-Sârbi, unde ne dăduseră noile locuri de veci. Asta pentru cei care mai aveau familii, căci ceilalți și-au găsit locul într-o groapă comună, acoperită cu beton, sub cota fundului lacului, fără o slujbă de pomenire. Dar și aceia de care mai aveau grijă familiile lor, în graba mare, s-au amestecat mătuși cu părinți, cu veri, cu vecinii de alee și tot așa...”.

Erau și morți de dată mai recentă; se lucra cu măști cu spirt aplicate pe față. Dezhumările s-au făcut cu ajutorul țăganilor de la Cooperativa „Prestarea”. Ca să reziste mirosului, care era de nesuportat, beau vodcă adusă special în lăzi și se spălau pe mâini cu alcool. Aleile cimitirului erau stropite cu clorură de var pentru dezinfectare. În jurul mormintelor proaspăt desfăcute și pe alei erau grupuri de oameni care plângeau sau îl înjurau pe Ceaușescu; pretutindeni se vocifera: „Nici pe morți nu ni-i lasă în pace!”.

Un buldozerist pe nume Bia, care avea pe propria-i fiică înmormântată acolo într-un

Fațada laterală

Vedere dinspre cimitir

cavou, a refuzat să lucreze la nivelarea terenului. Inginerul-șef al I.L.U.T. (Întreprinderea locală de utilaj terasier), Boureanu Nicolae, a dispus transportarea cavoului pe trailer până la noul cimitir situat la cca. 5 km distanță. Dar, stupoare!... Preotul de aici a refuzat să primească acest cavou.

Zilnic, drumul între noul și vechiul cimitir era parcurs de camioane care transportau cruci și sicrie urmate de microbuze negre cu familiile celor dezumați. Aspectul sinistru al coloanelor de mașini era amplificat de o vreme mohorâtă, cețoasă, de sfârșit de iarnă. La încărcarea în camioane se rupeau bucăți de coșciuge, iar pământul amestecat cu oseminte cădea pe străzi în timpul transportului rapid cu basculantele.

De ziua Sf. Împărați Constantin și Elena — 21 mai 1986 — a venit și rândul bisericii. Nu se respectaseră cele 6 zile de preavizare pentru demolare, nici promisiunea tov. Lăuneanu, prim-vicepreședinte la sectorul 6, pentru cele 6 camioane necesare transportului; a doua zi a sosit însă unicul camion trimis pentru a transporta ceea ce se mai putea salva la Biserica Belvedere și la Biserica Sf. Ilie-Grant. Bineînțeles, doar un singur transport a fost gratuit, pentru celelalte șoferul pretinzând să fie plătit.

S-a trecut la dărâmarea bisericii sub privirile disperate ale enoriașilor și a mai multor bucureșteni care se urcaseră pe terasele întreprinderii I.C.E.M. pentru a putea urmări ce se întâmplă, fiind apoi îndepărtați de miliție din preajma locașului bisericii.

Locuitorii cartierului au îndurat demolarea propriilor gospodării fără să ceară, dar când a venit rândul cimitirului și al bisericii au încercat în naivitatea lor, prin multe scrisori și contestații la nivelurile superioare ale puterii, să le salveze.

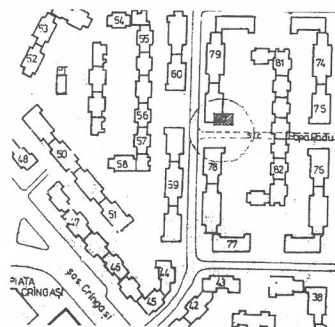
CAPELA IZVORUL TĂMĂDUIRII (CRÂNGAȘI II)

În vederea construirii noului cartier Crângași, în anul 1982 a căzut sub loviturile târnăcoapelor și Capela Izvorul Tămăduirii, zisă și Crângași II. Aceasta fusese construită în anul 1943 prin dania credincioșilor și a preotului paroh Marin Rădulescu, pe un loc viran donat de dreptcredincioasa Rada M. Ilie în fosta stradă Popa Radu nr. 29.

Ca și locuințele mărginașe din acest cartier, situat între Calea Crângași și Giulești, construcția capelei era modestă, din lemn, de formă dreptunghiulară, de dimensiuni reduse atât în plan cât și în înălțime (12x6 m; h=5 m). A fost pictată în anul 1944, în stil bizantin, de pictorul bănățean Veniamin Precup.

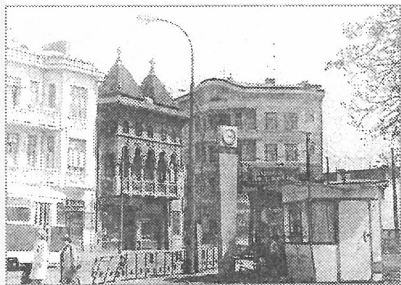
Deși fusese sfințită în ziua de 21 noiembrie 1943, biserica nu a fost complet terminată datorită conjuncturii anului 1944. Ca lucrări mai valoroase aparținând acestei capele erau ușile împărătești ale catapetesmei, sculptate în lemn de stejar. Nu au existat alte obiecte cu valoare deosebită. Fiind construită în mare parte din lemn, de dată relativ recentă, și nefiind din categoria monumentelor istorice, nu s-a salvat nimic spre păstrare și amintire.

Pe locul ei s-a construit un bloc din prefabricate cu 8 etaje, în actuala stradă Furnirului nr. 12, blocul 79 din cartierul Crângași.

Plan inițial
(str. Popa Radu 29)

CARTIERELE DUDEȘTI-VĂCĂREȘTI THEODOR SPERANȚIA

*Calea Văcărești colț cu
str. Căuzași*

*Str. Splaiului colț cu
str. Răscruții
(casă în stil neoclasic)*

Distrugerile din cartierul Izvor avansau incredibil în măsura în care și imensitatea șantierului Casei Poporului — special îngrădit, păzit, finanțat — începea să iasă din subterane deasupra terenului. În același timp cresc și planurile nebunești ale Ceaușeștilor. Ideea „grandiosului” centru politico-administrativ capătă o și mai absurdă amploare. Artera mediană numită „Calea Victoria Socialismului” trebuia prelungită spre est, până la Piața Muncii (Bariera Vergului).

Ordinul de extindere a „sistemalizărilor” trece ca un iureș de la CC-PCR pe planșetele proiectanților. Alte documentații peste noapte și planșe interminabile care să acopere cei peste trei kilometri de „socialism victorios”!

Dezastrul demolărilor se revarsă dincolo de Piața Unirii, întinzându-se ca o maree neagră de pe malul drept al Dâmboviței și pe cel stâng, peste cartierele Dudești-Văcărești — Theodor Speranția.

Cartiere vechi, de o mare diversitate, cu un amalgam de construcții din toate epocile, toate stilurile și stadiile de uzură, au fost de asemenea neglijate în ultimele decenii. Dar ochiul avizat putea descoperi numeroase clădiri care, sub un aspect părăginit (ocupate de locatari care nu le-au purtat de grijă), trădau înflorirea de odinioară și arhitectura de bună calitate.

Începuturile, predominant comerciale și meșteșugărești, își imprimaseră caracteristicile lor arhitectonice. Apoi, conglomeratul etnic al neguțătorilor, felurimea prăvăliașilor și a meseriașilor i-au dat o coloratură pestriță și specifică.

În lungul Căii Văcărești, de exemplu, se înșirau „casele cu prăvălie” de la finele secolului XIX, în stare mai bună sau mai rea, iar în capătul spre Calea Călărașilor domina (împreună cu Biserica Sf. Vinerei) clădirea fostului Sector II Negru (tribunal până la demolare) cu arhitectura de factură clasicizantă de la începutul secolului XX.

Spre Splaiul Unirii (Bd. Coșbuc, str. Negru-Vodă, Banu Mărăcine, Căuzași) erau clădiri cu magazine la parter și două-trei etaje de locuit. Unii bucureșteni își mai amintesc poate una dintre acestea, situată pe colțul între Bd. Coșbuc și str. Sf. Ioan Nou, în care a funcționat ani îndelungați un „Ferometal”.

Strada Sf. Ioan Nou își avea individualitatea ei prin regimul unitar de construcție (parter înalt cu pivniță sau parter-etaj) și casele „înstărite”, multe deosebit de valoroase figurând în acea listă a monumentelor de arhitectură atât de restrânsă: numerele 1, 7, 11, 29, 31, 33 (Casa Mavros). Mai erau incluse ca monumente: frontul de clădiri din str. Nicolae Jitnița nr. 6-8 (cu pivnițe de secol XVII), str. Negru-Vodă 17 (casă de secol XIX cu pivniță anterioară), Calea Călărașilor nr. 11, 16, 83, 155.

Construcții interesante se găseau pe strada și intrarea Mămulari, pe străzile Rovine, Brumărel, Pitagora, Bravilor etc., cu arhitectură de la mijlocul secolului XX. Străzile Clucurul Udricani, Clucureasa Maria, Haiducu Bujor, Olteni, Cantemir, Bradului, Florilor aveau case parter, modeste în majoritate, dar fiecare cu grădina și copacii săi.

Cam de același tip, dar cu un fond construit de bună calitate, fiind o parcelare mai nouă, erau casele din jurul Str. Th. Speranția, cu grupări de case tipizate (un experiment al anilor 1936-1942).

O caracteristică a zonei este și numărul mare de sinagogi, dintre care unele au fost demolate (str. Bravilor 4, Banu Mărăcine 39, Mămulari 8, intr. Mămulari 7), altele izolate în spatele blocurilor (str. V. Adamachi, str. Mămulari).

Printre valorile distruse, un adevărat sacrilegiu este dărâmarea Institutului Medico-Legal „Prof. Mina Minovici”, situat între Splaiul Unirii—str. Căuzași—str. Rovine.

Era una din realizările aceluia extraordinar mecenat modern pe care l-au reprezentat frații Mina, Ștefan și Nicolae Minovici. Un triplu mecenat, ba chiar cvadruplu, împreună cu nepotul Dimitrie Minovici și Muzeul său de Artă Feudală. O bravă familie românească.

Printr-o muncă fără preget și o totală dăruire, frații Minovici s-au ridicat pe tărâmul științei la cotele înalte ale unor savanți cu opere de referință: Mina și Nicolae Minovici în medicina legală, iar Ștefan Minovici în chimie și farmacie.

În același timp au fost personalități ale învățământului universitar cu inițiative în educație, învățământ și opere sociale, ce au constituit pionierat în România.

Institutul Medico-Legal era o premieră mondială. Înfiiințarea lui a uimit și a constituit un exemplu pentru țări europene cu tradiție și prestigiu. A fost opera prof. dr. Mina Minovici, dar cum frații Minovici au colaborat și s-au potențat reciproc și prof. dr. Nicolae Minovici și-a adus contribuția la continua lui

*Calea Văcărești
(casă în stil neoromânesc)*

*Str. Pitagora
(casă în stil neoclasic)*

modernizare, extindere, perfecționare. Datorită unor colaboratori și continuatori de prestigiu, acest institut și-a păstrat înțietatea în lume, până după al doilea război mondial.

O cartare casă cu casă și pe baza unor criterii clare, elaborarea unor studii amănunțite (inclusiv arheologice) ar fi permis efectuarea restaurărilor, demolărilor și completărilor la nivelul cartierelor actuale. Toate acestea ar fi redat orașului cartierele Dudești-Văcărești - Th. Speranția într-o formă nouă, salubră și interesantă.

În locul acestei soluții înțelepte s-a aplicat metoda barbară a demolărilor fără discernământ. Au fost dărâmate astfel șase biserici și o capelă, iar o altă biserică a fost translată.

a) Biserici dărâmate

CAPELA SFÂNTUL MINA era una din dimensiunile spirituale ale Institutului Medico-Legal, alături de o vastă bibliotecă de specialitate și un muzeu cunoscut în lume. A fost realizată de asemenea după planurile prof. M. Minovici și în viziunea creștină ce i-a animat viața.

A fost demolată o dată cu ansamblul de clădiri al Institutului în 1985.

BISERICA SF. NICOLAE SÂRBI — biserică-monument istoric de secol XVII, închinată „Sfântului Ierarh și de minuni făcător Nicolae de la Miralichia”, cum glăsuia pisană.

A stat aproape 300 de ani așezată pe un fel de promontoriu de pe malul stâng al Dâmboviței, între Calea Văcărești și str. Pitagora, aproape de intersecția cu Bd. Mărășești.

Atestată documentar la începutul secolului XVII ca biserică din lemn, este zidită în cărămidă în 1692 de o familie de negustori ai „mahalalei Sârbi”, cum se numea cartierul. La stabilirea perimetrului orașului din timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu, această biserică marca limita sa de răsărit.

A fost dărâmată în 1985.

BISERICA SF. NICOLAE JITNIȚA (sau JIGNIȚA) privea cu altarul spre Calea Văcărești din apropierea intersecției cu str. Căuzași, încă din „1590 iunie 19”, dată ce apare într-un document ce o numește „biserica de lângă jitnița domnească” (magazia de grâne). Alte documente au numit-o „Biserica Protopopului” sau din „mahalaua Popescului”.

A fost dărâmată în 1986, după aproape 400 de ani de viață (1590-1986).

BISERICA SFÂNTA VINERI HERASCA de la răscrucea Căii Călărășilor cu str. Sfânta Vineri, se bucura de o popularitate specială printre bucureșteni. Poate icoana făcătoare de minuni a Sfintei Parascheva îi aduna pe credincioși, poate și așezarea într-un „loc cu vad”.

De aceea a și stârnit o reacție mai neobișnuită la dărâmare, o reacție de masă putem spune, cu lumânări aprinse pe ruine, fotografierea „pe furate” (cu aparatele foto ascunse sub haine), în timp ce milițienii ce înconjuraseră locul alungau lumea adunată cu brutalitatea bine cunoscută.

Dărâmarea clădirilor din jur și lărgirea Căii Călărășilor spre piață îi creaseră deodată o imagine nouă, deschisă de jos din-spre Piața Unirii. Această perspectivă de invidiat a dus-o la pierzanie. A fost dărâmată în 1987.

BISERICA BRADU STAICU din str. Bradului apărea în zilele noastre înconjurată de 15 brazi argintii, dar venea de departe, din jurul anului 1740, cum putem deduce de pe piatra de mormânt a ctitorului. Jupan Staicu era cârciumar și închinase biserica „Intrării în Biserică a Maicii Domnului” să-i fie hram, iar breslei cârciumarilor să le fie praznic.

În 1809, când se reface din zidărie, alte două bresle își aduc obolul: băcanii cu hramul „Duminica tuturor sfinților” și brutarii cu hramul „Sfinții Apostoli Petru și Pavel”

A fost dărâmată în 1987, când împlinise în jur de 250 ani.

BISERICA OLTENI din strada cu același nume, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”, era atestată documentar din 1696.

Această biserică nu a fost numai un refugiu individual pentru momentele grele ale vieții, ci și un loc de refugiu colectiv la răscrucele istoriei. În 1821, o trupă de arnăuți se refugiase în Biserica Olteni, hotărâtă de a rezista hoardei urmăritoare de turci și zaporojeni. Pentru a-i înfrânge, turcii dau foc mahalalei și pun bombardele pe biserică.

În 1941, în timpul rebeliunii legionare, podul și tainele bisericii au servit de ascunzătoare și salvatoare de vieți, sub aripa ocrotitoare a preotului.

Restaurarea din secolul XIX i-a înnobilat trecutul istoric cu pictura interioară executată de pictorul Gh. Tattarescu și cu vitraliile lucrate de meșteri din Paris.

Cu aprobarea lui N. Ceaușescu este restaurată în 1986 (cheltuindu-se milioane), pentru ca în anul următor să fie dărâmată din ordinul aceluiași!

BISERICA SFÂNTA TREIME DUDEȘTI de la vechea Barieră a Dudeștilor, în apropierea intersecției Calea Dudești — Calea Vitan — str. Th. Speranția.

Ridicată la începutul secolului XIX de acei meseriași și negustori mai cu stare și dare de mână ai cartierului, era mândria acestor ctitori colectivi și, împreună cu școala ridicată alături, polariza viața de zi cu zi a locuitorilor. Viața patriarhală cu ecouri în literatură și Biserica „Sfânta Troiță”, cum s-a mai numit, le regăsim „povestite” cu atmosfera „târgului” și secolului de către Barbu Ștefănescu Delavrancea, în nuvela Hagi Tudose.

A fost demolată în 1987.

b) Biserici translate

BISERICA SFÂNTUL IOAN NOU nu a fost dărâmată, a fost surghiunită prin translare într-un spațiu atât de meschin încât soarele nu o mai poate vedea din 1986 încoace.

Era așezată din secolul XVII pe latura de nord-est a Pieței Unirii (piața-pietelor vechiului Târg al Dâmboviței) și închinată „Slăvitului prooroc Înaintemergătorului și Botezătorului Ioan”.

Întâiul ctitor cunoscut era staroste de boiangii, ajutat de breslașii cococari, dar lista donatorilor s-a tot înmulțit și biserica a dăinuit.

A fost pomenită în vreme sub mai multe nume: „Sfântul Ioan cel Nou din Podul Beilicului”, „Sf. Ioan al Pârgoreanului”, dar cel de „Sf. Ioan din Gura Pieții” ne pare cel mai „grăitor”.

Era chiar în gura pieței și-n drumul lumii. În deceniile '70-'80 ale secolului nostru a „căzut” în drumul lui Ceaușescu. Când cortegiul lui blindat se pornea spre sud, înțepenind ca de obicei cu mult timp înainte circulația orașului, Biserica Sf. Ioan Nou era degrabă evacuată și închisă.

A fost mutată pentru a nu mai sta în drumul „prezidențial”, iar pe altarul ei s-a ridicat un bloc.

c) Biserici agresate

Pe teritoriul devastat al fostelor cartiere Dudești-Văcărești—Th. Speranția au scăpat nedărâmate, netranslate dar grav agresate Bisericile Dobroteasa, Apostoli și Delea Nouă—Calist.

Ele au supraviețuit dramatic și trunchiat, cu grădinile, casele parohiale și clopotnițele dărâmate, cu întregul cadru arhitectural distrus.

Așa cum arată astăzi locul — cu imensele blocuri cazone care au crescut peste tot, câteva locuite (după rufele peștrițe arborate), altele arătându-și scheletele structurilor de rezistență

sau numai gropile fundațiilor pline de gunoaie—, este o zonă dezolantă, de reflexii pesimiste.

În acest peisaj „creat” în timp de pace, siluetele bisericilor supraviețuitoare sunt apariții înstrăinate și stinghere, într-o lume care le-a fost ostilă.

BISERICA DOBROTEASA (Calea Văcărești nr. 101)

Pisania menționează zidirea din anul 1736, de către Constantin Năsturel și soția sa Ancuța, pe locul unei biserici mai vechi, din lemn, „făcută de setea unui Dobrotă” (după părerea lui Nicolae Iorga) și refăcută în 1847.

Actuala înfățișare este cea din anii 1887-1892, realizată de arh. P. Petricu, cu pictura interioară a lui Gh. Ioanide.

Este o biserică impozantă, cu trei turle, a cărei plastică arhitecturală amintește tradiția vechilor biserici muntești.

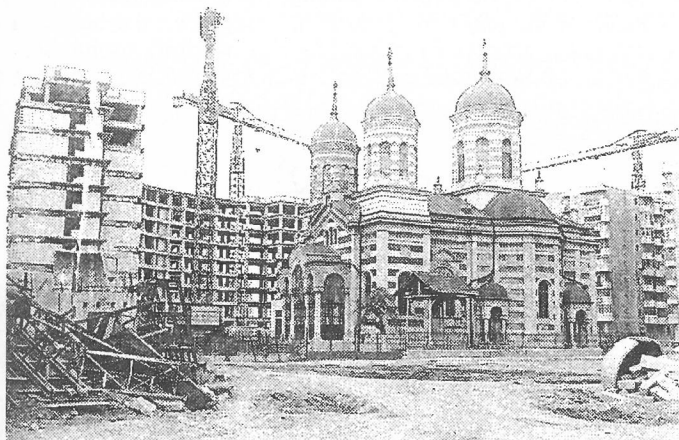
I-a fost distrusă grădina și cele șase case care aparțineau parohiei și este mascată — dinspre nord — de imensul bloc curb de la intersecția Bd. Mărășești cu artera nouă denumită Mircea cel Mare (în versiunea ceașistă, adică Mircea cel Bătrân).

Blocul, aflat la faza de structură, se apropie mult de colțul de N-V al bisericii, iar în față, la cca 3 m, se cascadează groapa cu subsolul unui tronson de bloc, ce urma să încarcereze complet monumentul.

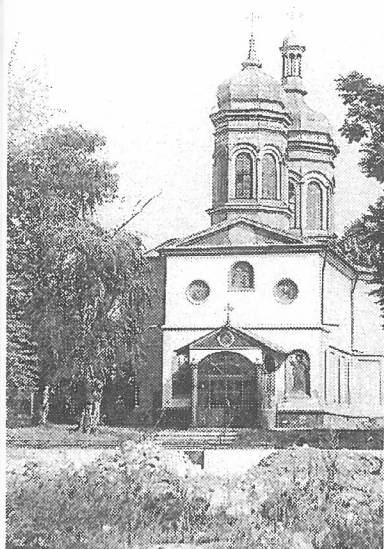
BISERICA APOSTOL (Calea Văcărești nr. 143), situată și ea de câteva sute de ani la confluența Căii Văcărești cu str. Nerva Traian, a fost zidită în vremea lui Constantin Mavrocordat și a fost precedată de un schit din lemn.

Biserica Dobroteasa

Biserica Dobroteasa între blocuri

Biserica Apostol

*Mănăstirea Radu-Vodă și
Biserica Bucur
(gravură de epocă)*

Așezată pe un umăr înalt al terenului, în secolul XVIII era înconjurată de zăvoaie, de băile de apă minerală feruginoasă vestite în acea vreme, de morile de apă de pe Dâmbovița ce aparțineau Mănăstirii Radu-Vodă. Singurul acces era pe la nord, pe partea mai înaltă a dealului.

A rezistat miraculos vremii pe acest promontoriu, cu zidurile sale din cărămidă subțire și mortar cu var hidraulic. Dar turlele sale au căzut la cutremurele repetate și au fost refăcute din tablă. Așa cum poate fi văzută acum, într-o stare de adâncă bătrânețe, cu terenul escavat pe trei laturi (E-S-V), pare un decor dintr-un film de război. Urma să fie complet încercuită. La răsărit, la numai cca 2 m distanță de absida altarului, se cascadează la picioare groapa din care răsar stâlpi și armături de la blocul început spre str. Nerva Traian. Blocul de pe latura de vest (spre artera nouă care își are traseul aproximativ pe Calea Văcărești) se oprește la oarecare distanță, în faza în care l-a surprins „evenimentul” anului 1989.

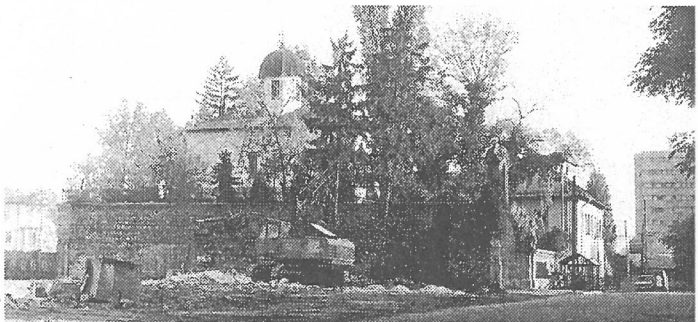
Alături de Biserica Apostol, o casă pitică, rămasă dintr-un alt secol, continuă să fie folosită drept casă parohială.

BISERICA BUCUR, aflată pe malul drept al Dâmboviței (str. Radu-Vodă), această bisericuță-chivot ce a dat numele orașului a fost și ea înghesuită și scoasă din scară de blocurile ce au încercuit-o dinspre nord și sud.

BISERICA DELEA NOUĂ — CALIST (str. Delea Nouă nr.1)

În apropierea întâlnirii fostelor străzi Th. Speranția cu Calea Călărașilor și str. Delea Nouă a fost ridicată în sec. XVIII o biserică din lemn, după o menționare a Banului Mihai Cantacuzino.

Refăcută în zidărie în 1790-1798, întregea un patruleter cu construcții și grădină care cuprindea și un cămin pentru bătrâni. Deosebit de interesantă ca volumetrie era casa parohială

Biserica Bucur

*Pavilionul de intrare și
clopotnița Bisericii Delea Nouă
înainte de demolare*

cu parter și etaj, cu o arhitectură neoclasică de secol XIX, care îngloba în mijloc și simetric turla clopotniță. Era o enclavă a fostului cartier.

Toate construcțiile din jur au fost dărâmate, au fost doborâți și cei trei nuci seculari și au apărut împrejur blocurile cu zece etaje care strivesc biserica cu masivitatea lor.

Din fericire, un alt bloc trasat foarte aproape în fața bisericii și care ar fi strivit-o definitiv nu a mai apucat să fie început. Astfel a rămas să fie văzută către str. Popa Nan.

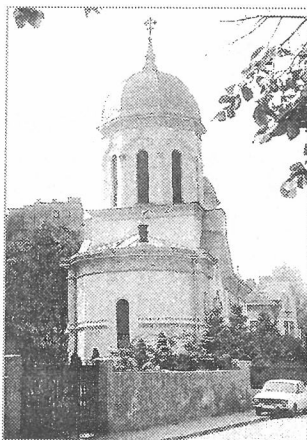
Preotul paroh și enoriașii au reușit să recâștige un mic spațiu în jurul bisericii, pe care l-au delimitat cu un gard față de circulația intensă din jur.

Amintim și BISERICA SF. MINA, situată la marginea de nord a zonei dezastrului, în str. C.F. Robescu, în apropierea intersec-

Biserica Delea Nouă astăzi

Biserica Sfântul Mina

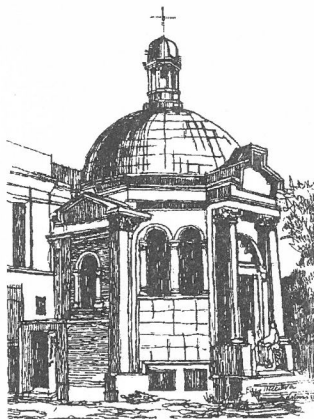

ției cu Calea Călărașilor. A scăpat nevătămată, în grădina sa de liniște și pace, împreună cu întregul cadru arhitectural al vechii străzi Robescu. Dar pe latura spre Calea Călărașilor urma să fie obturată de un bloc din care s-au turnat doar fundațiile. Este o biserică zidită la 1725, refăcută în 1874 și rezidită în forma actuală la 1900.

Față de pierderile mari suferite de patrimoniul arhitectural în aceste cartiere, ne întrebăm dacă nu ar fi binevenită deschiderea către cartier, spre Calea Călărașilor, a acestei biserici, acum când secolul XX dă să se sfârșească, după războaie de tot felul!

Același lucru se impune în special pentru Biserica Dobroteasa și Apostol. Ar trebui rapid elaborat un studiu local pentru restaurarea lor, pe de o parte, și, pe de altă parte, pentru analizarea posibilităților de ameliorare a cadrului arhitectural, în vederea punerii lor în valoare. În loc să fie încercuite de pereți de beton, spațiile lor de respirație trebuie sporite, ca adevărate oaze de verdeată și spiritualitate.

CAPELA INSTITUTULUI MEDICO-LEGAL

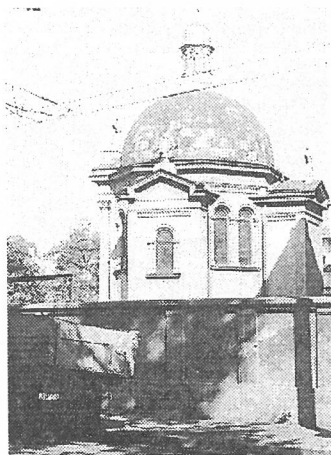
Capela, cu hramul Sfântul Mina, era o componentă a Institutului Medico-Legal din București, conceput și realizat de prof. dr. Mina Minovici și inaugurat la data de 20 decembrie 1892.

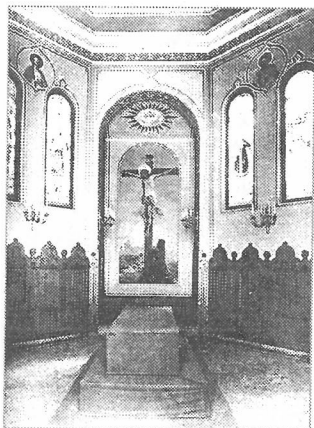
Cu o viziune ce depășea epoca, acest institut apărut în Bucureștiul sfârșitului de secol XIX a constituit o noutate nu numai în viața orașului, ci și în lumea medicinei legale internaționale, stârnind uimirea și admirația unor capitale europene cu vechime și prestigiu, așa cum erau Parisul și Roma ce au și folosit din plin acest experiment reușit în reorganizarea propriilor instituții. A fost adoptat, și astfel chiar internaționalizat și numele instituției, așa cum a fost el propus de savantul român. Nume și concepție, ele au fost preluate curând de țări europene ca Germania, Italia, Turcia și s-au răspândit apoi pe întregul glob.

Autoritate recunoscută în domeniu, cu lucrări de referință și publicații răspândite în toată lumea, savantul român Mina Minovici a condus Institutul Medico-Legal din București timp de 41 de ani, completând și modernizând permanent ansamblul de construcții din perimetrul institutului ce încheia cca. 3000 mp. Timp de multe decenii, chiar după moartea inițiatorului, institutul și-a păstrat înțaietatea în lume până după al doilea război mondial, datorită colaboratorilor și continuatorilor de valoare.

Profesorul Mina Minovici a dus în paralel o uriașă muncă pe planul educație-învățământ. Profesor universitar timp de 35 de ani, el a reprezentat România la toate congresele și conferințele internaționale de medicină legală, criminologie, antropologie preistorică și, începând cu anul 1897 (când avea 39 de

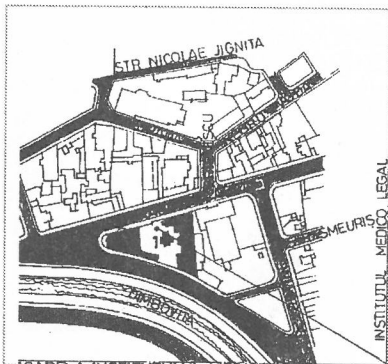
Capela Sf. Mina

Interior din capelă

*Plan inițial
(Splaiul Unirii 57-59)*

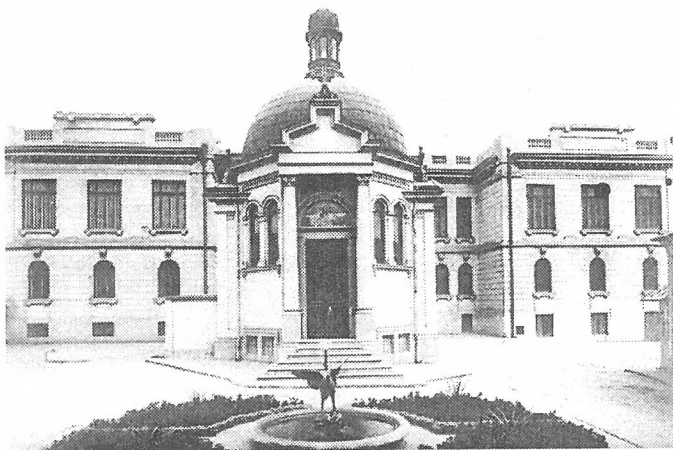
ani) și până spre sfârșitul vieții (a murit la 75 de ani), a fost prezent pe plan social cu aceeași dăruire. În afara faptului că s-a înrolat voluntar, la numai 19 ani, în războiul din 1877, în anul 1913, prof. Mina Minovici, în calitatea sa de director general al serviciului sanitar, a fost în primele rânduri ale campaniei din Bulgaria, ca medic maior, luptând împotriva epidemiei de holeră, alături de fratele său, dr. Nicolae Minovici. În 1916, în timpul retragerii la Iași, primește misiunea de a rămâne la București. Sub ocupația străină își dovedește încă o dată talentul de organizator, reușind să rezolve serviciul sanitar în condiții de război, cu mijloace precare și imense greutate.

Membru corespondent al Academiei Franceze, prof. Mina Minovici primește în anul 1923 și Legiunea de onoare, cu gradul de comandor.

Dar prof. Mina Minovici s-a preocupat și de alte probleme, cum ar fi lupta împotriva alcoolismului și pentru îmbunătățirea condițiilor din învățământ, a căminelor și a cantinelor pentru studenți.

Am încercat un succint portret al ctitorului modern al institutului și capelei sale din acea perioadă a istoriei românești ce abundă în nume de primă mărime în cele mai diverse domenii. Dar ceea ce particularizează cazul este colaborarea strânsă a prof. Mina Minovici cu ceilalți doi frați mai tineri ai săi: Ștefan și Nicolae Minovici. Și aceștia, cu studii și doctorate la universități europene, și-au adus contribuția din plin pe tărâmul științei, educației și învățământului: Ștefan Minovici în domeniul chimiei și farmaciei, iar Nicolae Minovici, în medicina legală, ca și fratele său mai mare.

Prof. Nicolae Minovici l-a secondat pe Mina Minovici la conducerea Institutului Medico-Legal, apoi a preluat conducerea acestuia până în anul 1938, când se va retrage pentru că se dedică în exclusivitate Stației de Salvare înființate de el în Splaiul Independenței, împreună cu Spitalul de Urgență și Școala Samariteană alăturate. Pentru a întregi și imaginea prof. Nicolae Minovici — foarte activ la vremea sa pe multe planuri ale vieții sociale — trebuie amintită și marea sa pasiune pentru arta populară românească, ce l-a condus și la construirea vilei cu clopoței de la Băneasa, realizată în stil românesc de arhitectul Cristofi Cerchez. Această casă a adăpostit colecția sa ce a fost donată Academiei Române în 1935. Pe frontispiciul ei și-a înscris și crezul vieții sale, un vers din Vergiliu: "Labor omnia vincit improvus" (munca stăruitoare învinge totul). Vila de la Băneasa a fost întregită de către ing. Dumitru

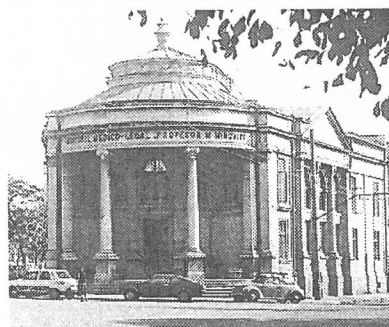
Minovici (nepot și continuator al acestei nobile tradiții de familie) cu Muzeul de Artă Feudală, alăturat.

Nicolae Minovici a fost și unicul savant-primar ce l-a avut Bucureștiul (primar al sectorului albastru), dar și un inițiator al luptei pentru combaterea cerșetoriei și vagabondajului.

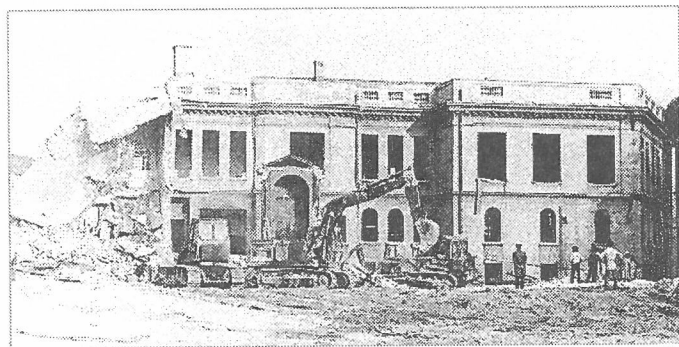
Se poate deci vorbi de un triplu mecenat modern al fraților Minovici.

Dărâmarea Stației de Salvare, dar mai ales a Institutului Medico-Legal a fost o aberație, pierderile fiind incalculabile.

Capela Institutului Medico-Legal, împreună cu vasta bibliotecă de specialitate (la care și-a adus contribuția și dr. Nicolae Stoenescu, colaborator timp de aproape 40 de ani al lui Mina

*Institutul Medico-Legal
Prof. Dr. Mina Minovici*

În timpul demolării

Minovici), și muzeul — bine cunoscut specialiștilor din lume — au reprezentat dimensiunea culturală și spirituală a instituției.

Concepția capelei — planul în cruce greacă și o arhitectură de factură clasică — aparținea tot prof. Mina Minovici. În spiritul umanist ce l-a animat, capela a fost gândită astfel încât să poată servi ceremoniilor religioase ale oricărei confesiuni.

La intersecția brațelor crucii se înălța o cupolă terminată cu un lanternou și o cruce metalică. Frontoanele brațelor crucii, orientate spre cele patru puncte cardinale, aveau de asemenea câte o cruce din piatră. Subsolul capelei conținea osuarul, iar un coridor lega capela de corpul B al institutului ce adăpostea partea tehnică propriu-zisă.

Lambriurile și stranele din stejar sculptat, picturile (Christ pictat în ulei în nișa altarului), elementele decorative, mozaicul de deasupra ușii de la intrare reprezentându-l pe Sf. Mina erau de ținută și rafinament artistic. Deosebit de valoroase erau cele opt vitralii cu sfinți, lucrate în Franța, la începutul secolului, ca și urna ce încununa simbolic clădirea principală a ansamblului, toate dispărând la demolare.

Așezământ temeinic implantat, acest „vast laborator de justiție socială și de pregătire a viitorilor medici experți”, cum a fost el numit de N. Ioanid și B. Angelescu, a fost distrus în vara anului 1985. S-a muncit din greu pentru a-l distruge, căci prof. Mina Minovici, ca și cei mai mulți reprezentanți ai generației sale, avea și cultul lucrului bine făcut. După 93 de ani, lemnul de stejar al șarpantei era intact.

Distrugerea acestei instituții bine puse la punct, încărcată de gloria premierei mondiale în domeniu, de tradiție și valoare, pentru a fi înlocuită cu o construcție de tip socialist a fost cel puțin o nerozie. Această distrugere este o pierdere greu de uitat dacă ne gândim la patriotismul autentic și viața dăruită a celor trei savanți — frații Minovici.

Într-o perioadă de confuzie morală, triplul mecenat și ținuta la o asemenea altitudine științifică, civică și umană apare ca un adevărat fenomen.

Pe malul stâng al Dâmboviței transformate, pe locul unde a funcționat, în dreptul Bibliotecii Naționale, un monument închinat „fenomenului” Minovici ar mai atenua ceva din rușinea epocii care le-a distrus operele.

BISERICA SFÂNTUL NICOLAE-SÂRBI

Într-una din cele mai vechi mahalale din București — mahalaua din Sârbi — care este pomenită în hrisoave încă din sec. XVI a fost construită prima biserică, probabil din lemn, la începutul sec. XVII. Ea exista în 28 mai 1639, când apare ca martor popa Stanciu de la Sârbi. Numele de „Sârbi” i s-a dat, se pare, de la locuitorii veniți de peste Dunăre în Slobozia înființată în jurul fostei pâlânci (întăritură din copaci doborâți) a lui Sinan Pașa. Drumul cel mare care ducea la Sârbi pleca de la Biserica Sf. Gheorghe Vechi (Calea Văcărești).

A doua biserică cu hramul Sf. Nicolae — hramul cel mai răspândit în București — a fost zidită de jupân Vasile Potoceanu, Sanda, soția sa, și fiul lor, Ghinea, fiind gata la 1 septembrie 1692 după cum menționează pisania:

„Această Sfântă și Dumnezeiască besearică cârția iaste bramul Sfântului Ierarh și de minuni făcător Nicolae de la Mirabilia, iaste zidită din temelii ei și împodobită cu toate celelalte trebuincioase precum se vede, de dumnealui jupân Vasiliu Potoceanu, cupeș și de jupâneasa dumnealui Sanda și de fiiul dumnealui, jupân Ghinea, prin numele Preasfințitului Mitropolit Chir Ioaniche Stavropoleos și prin puțin ajutor întru lauda și mărirea lui Dumnezeu, Celui în troița proslăvitu vecinica pomenire a dumnealor și a totu neamului dumnealor, isprăvindu-se la luna septembrie 1, la leatul 7201” (1692).

În timpul lui Constantin Brâncoveanu (1688-1714) este cuprinsă în interiorul perimetrului orașului.

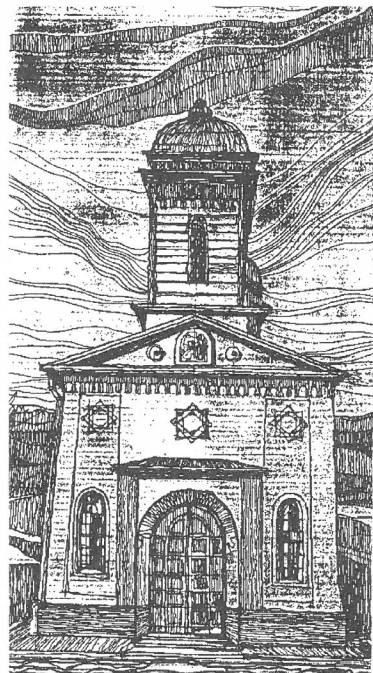
La 1744 este menționată între bisericile de zid ale orașului. Cutremurul din 1838 i-a stricat tâmpla din zid care urma să se dărâme.

A fost reparată radical în anul 1864, când a fost repictată și i s-a adăugat clopotnița. După cum rezultă dintr-o catagrafie din 6 septembrie 1799, biserica avea la acea dată 13 chilii în jur, cele mai multe învelite cu trestie.

Biserica a fost martora multor evenimente istorice petrecute în cei aproape 300 de ani de existență. Vom cita pentru exemplificare inscripția aflată pe una din cărțile rare ale fostei colecții a bisericii.

Astfel, pe o pravilă din 1652 este scris:

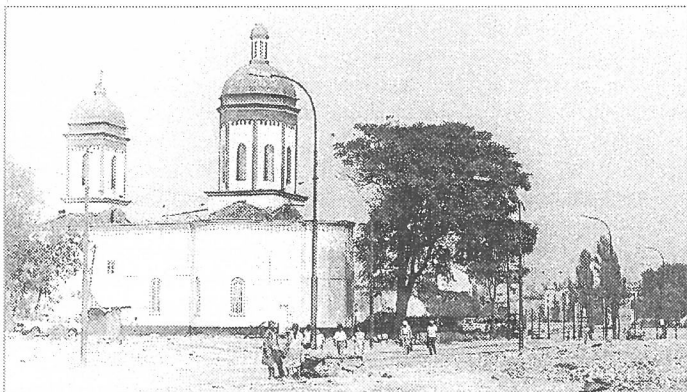
„Să s(ă) știe că această sfântă și dumnezeiască pravilă iaste a lui Radului snă Vladului Postăvariului ot mab(alaua) Tabacilor, și o am cumpăratu dreptu de la Ion legătoriu de cărți. Drept tl. 6 și i-am dat post(av) vână, coți 5, câte ban(i) 60: fac tl. 2 pl. (Cine o va fura să fie afurisit) de Patriarful și

„Biserica Sf. Nicolae Sârbi e zidită la anul 1692 de Vasile Potoceanu și Sanda, soția lui, într-una din cele mai vechi mahalale ale Bucureștilor, care este pomenită de hrisove încă din secolul XVI, de lângă Sf. Gheorghe-Vechiu pleca drumul cel mare care ducea la Serbi. Biserica de lemn trebuie se fi fost acolo si' nainte de 1692”

„Istoria Bucureștilor”, G.I. Ionescu-Gion

*Cu câteva clipe înaintea
demolării turlei (4 sept. 1985)*

de toți vlădicii și egumenii, și de marele Vasile Velicago (cel mare), și toți sf(i)nji: de o va da-o, să fie bl(a)goslovitu de toți. De la Adam pînă acuma curgerea anilor 7238 (1729-30), și cumpărîndu-o, ne-am milostivit și am dat de robul lui Dumnezeu Vladul Post(e)lnicul, Dobra, Radu, Florica. Și am zis eu, jup(ă)nul Iordache denu mah(alaua) Sărbilor, în răzmi-rișă, cîndu să batea Nemții cu Turții, și era nemții în Țara Rumânească, leat 1791, 1791 (în cifre) Maiu 1.”

Biserica era de plan treflat, compusă din pronaos, naos și altar înălțat. La pronaos s-a adăugat ulterior un vestibul.

Pe pronaos se ridica o turlă-clopotniță de plan pătrat, iar pe naos se ridica o turlă mai amplă de plan octogonal cu baza pătrată. Cupola celei de-a doua turle se termina cu un turnuleț de circa trei metri înălțime. La baza fiecărei turle se găsea în exterior o cornișă din tablă profilată. Atât cornișele turlelor cât și cornișa bisericii erau marcate la partea inferioară printr-un motiv ornamental geometric.

Înălțimea vestibulului de la intrare se afla la jumătatea corpului bisericii, iar lățimea cuprindea o treime din lățimea bisericii. Era flancat de două ferestre ale pronaosului. La partea de sus a pronaosului se aflau trei mici ferestre știlate, rezultate din suprapunerea decalată a două pătrate. Fațada de vest era terminată la partea superioară cu un fronton. Accesul la cele două clopote din turla pronaosului se făcea printr-o scară din lemn.

Pictura interioară era executată în stilul academic al școlii lui Gheorghe Ioanid (1838-1921), elev al lui Gh. Tattarescu.

Biserica era așezată pe o cornișă a malului stîng al Dâmboviței, vis-à-vis de Biserica Radu-Vodă, cu fațada vest paralelă cu râul, ceea ce îi conferea un plus de importanță. Era bine încadrată în vegetație, constituind un element de interes într-un

cartier bucureştean cu arhitectură specifică sec. XIX şi începutului sec. XX.

Faţada de est a bisericii se afla spre Calea Văcăreşti şi ar fi putut constitui încă un element specific dacă s-ar fi pus în aplicare proiectul renovării în spiritul arhitecturii acestei vechi artere, datat din anii 1970. În incintă erau cruci vechi. Pe una o inscripţie: „Ion, Paraschiva, Leana; 1840“.

Deoarece actualul amplasament al Bibliotecii Naţionale cuprindea şi fostul amplasament al Bisericii Sf. Nicolae-Sârbi, s-a hotărât demolarea acestuia. S-a comunicat verbal preotului că trebuie să evacueze obiectele din biserică până la 1 septembrie 1985.

Părintele Toma Constantin a înaintat un memoriu la Patriarhie în care expunea această situaţie. La solicitarea Patriarhiei, preotul a menţionat că această comunicare din partea DGDAL nu a fost făcută în scris.

În acelaşi an, preotul Toma Constantin s-a transferat, devenind protopop, iar la Biserica Sf. Nicolae-Sârbi a fost numit un preot suplinitor.

La o nouă comunicare verbală cu caracter ultimativ făcută către protopop – utilajele pentru demolare sosiseră –, preotul suplinitor a întocmit şi trimis la Patriarhie un nou memoriu. Pe acest memoriu patriarhul Iustin Moisesescu a pus rezoluţia că este de acord cu transferarea. La ultima întrevvedere cu părintele protopop, Patriarhul a fost cuprins de o mare mâhnire în faţa propriei neputinţe de a schimba hotărârile organelor de partid şi de stat ale vremii.

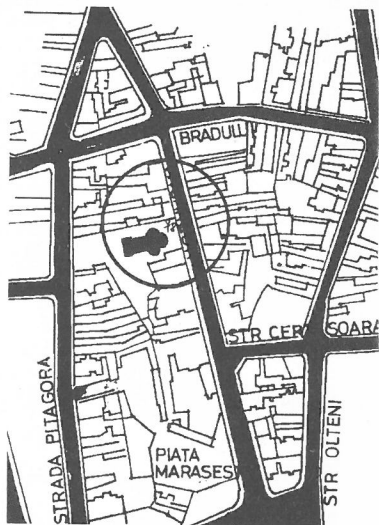
Astfel că la 4-5 septembrie 1985 utilajele au demolat încă una din bisericile-monument istoric ale vechiului Bucureşti.

Obiectele de cult ce aparţineau Bisericii Sf. Nicolae-Sârbi sunt păstrate la biserica cimitirului din parohia Fântânele, jud. Dâmboviţa. Între acestea menţionăm: candelă de argint, chivot de argint, icoane, sfeşnice, clopote, steaguri.

Marele policandru este montat la Biserica Bălăneanu din Bucureşti.

Un obiect de mare preţ – Evanghelia de la 1695 tipărită de Antim Ivireanu cu litere chirilice, ferecată în argint – se află la depozitul de carte veche de la Stavropoleos.

Data fiind situaţia actuală, nu există posibilitatea refacerii sau a marării planului bisericii demolate în teren. În amintirea Bisericii Sf. Nicolae-Sârbi s-ar putea monta pe zidul Bibliotecii Naţionale o placă ce ar cuprinde datele monumentului istoric dispărut.

Plan iniţial (str. Pitagora 11)

BISERICA SFÂNTUL NICOLAE-JITNIȚA

Așezată cu altarul spre Calea Văcărești (la nr. 46), între străduțele întortocheate și în pantă abruptă (Negru-Vodă și N. Jitnița), în apropierea intersecției cu strada Căuzași, Biserica Sfântul Nicolae-Jitnița a dăinuit aici, în vechea mahala a Popeștilor, de pe la 1590 până în 1986, când a fost dărâmată împreună cu întreg cartierul.

Mahalaua Popescului era numită astfel după vechea familie a boierilor din Popești „care se urmărește în hrisoave până la 1600”. „Din secolul XVIII sau poate mai înainte, evreii (comercianți cel mai adesea, n.n.) aici au început să se așeze mai de preferință, tot aici au avut cea mai veche lavră (mănăstire) pe care o cunoaștem din istoria Bucureștilor” (V.A. Urechia, „Istoria Românilor”; Ionescu Gion, „Istoria Bucureștilor”, p. 333).

Cartierul se afla la marginea de răsărit a Bucureștilor, „pe o colină, acum foarte tăiată”, unde „viele domnești... care le găsim în documente până... pe la 1767, când ele sunt părăginite”, după care „dai îndată de pădure” (Ionescu Gion, op. cit., p. 391).

Tradiția spune că „gârlița Bucureștioara, care pornea din balta Icoanei, trecea străvechea mahala a Săpunarilor, prin mahalaua Scaunelor vechi..., cobora spre vale dinspre strada Mircea-Vodă spre Olteni... și se vărsa în Dâmboviță, în mahalaua Popescului, mai sus de Jicnița domnească” (Ionescu Gion, p. 296, p. 550).

În această veche mahala cu tradiție comercială se afla așa-zisa jitniță (jigniță) — grâнарul domnesc (după denumirea vechi, din slavul jito=grâu, secară; jitniță=grâнар, hambar) ce mai exista încă la începutul sec. XIX.

Prima biserică cu acest nume, probabil realizată din lemn, exista la sfârșitul sec. XVI. La 19 iunie 1590, un document amintește de „biserica de lângă Jitnița domnească din București”. Cu numele de „Biserica Popescului” sau „din mahalaua Popescului” este pomenită apoi în documente la 29 aprilie 1698. În sec. XVIII și începutul sec. XIX, biserică mai e cunoscută sub numele de „Biserica Protopopului”, trecută astfel în planul din 1770, în catagrafia din 1810 și într-un document din 1813 (V.A. Urechia, Ist. Rom., p. 833). În 1821, biserică a luat foc (Hurmuzachi X., p. 124).

Biserica din sec. XVI din lemn nu a putut rezista, firește, vremii. Un vrăjmaș mai aprig — mai ales în această zonă îngrămadă clădită chiar de la începuturi — erau incendiile. Și Biserica Sf. Nicolae-Jitnița și jitnița domnească au trecut de multe

ori prin foc și astfel s-a pierdut și numele primilor săi ctitori. I-am moștenit, împreună cu biserica, pe cei trecuți în pisanie, care numește anul 1712 anul zidirii (de fapt, al rezidirii sale) din temelie:

„La leat de la zidire 7220 (1712) s-au zidit din temelie întru slava veșnicului Dumnezeu acest lăcaș cu bramul Sf. Nicolae, de dumnealui Gheorghe Căpitan de Lefegii, cu soacra dumnealui Chirița Portăreasa, cu toată cheltuiala, despre pomenirea de veci a răposatei soții sale Păuna, în zilele d. Constantin Basarab Vv. și Mitropolit Antim și la anul 1851 (fiind ruinată după cutremurul din 1838, n.n.), în zilele d. Barbu Dimitrie Știrbei Vv. și Mitropolit Nifon, s-a prenoit prin d. Matache și soția sa Elena și cu ajutorul răposatului Ghiță Chiriac și răposatului Fotie Dimitriu (și) răposatului Costache Belu și unora: Dim. Ioan Popa Ilie, Stefanidic Pantazi, d. Ioan Miteșcu, Dimitrie Theodor, Constantin Popa preot, Nicolae Chiriachi preot, Vasile Orescu, d. Țița, Zinca Pală, Ioan, Zoe, Eana, preot Hristache, Dimitrie, Constantin, Hagî Teodosie”.

(N. Iorga, "Inscripții din Bisericile României", 1907)

Biserica din urmă era construită din zidărie, pe un plan tre-flat (25 m lungime, 10 m lățime). În exterior nu avea ornamentații, doar un brâu median împărțea fațadele zugrăvite în alb. Pe pronaos și naos se înălța câte o turlă învelită în tablă. La intrare, două colonete susțineau un mic baldachin cu cupolă.

O inscripție din cafas (balconul pentru cor) arăta că biserica a fost pictată de Costache și Petre Popescu, iar catapeteasma a fost făcută și pictată de zugravul Niță Stoenescu, după focul din 1847.

Între 1933 și 1948 au fost efectuate mici reparații de scoatere a igrasiei, acoperire cu tablă și la diverse instalații, după care și-a dus mai departe viața liniștită în vechiul cartier comercial și pestriț al Bucureștiului.

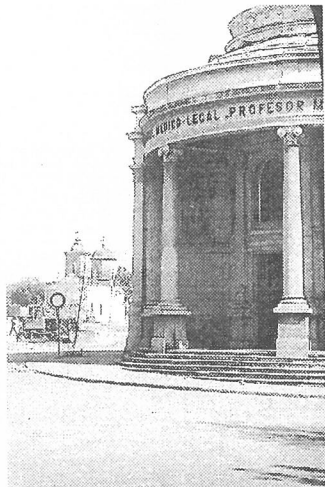
Lucrările ample de sistematizare începute după 1977 se întindeau, etapă după etapă, dinspre Casa Poporului spre Piața Unirii și apoi mai departe spre estul orașului. În 1981, proiect

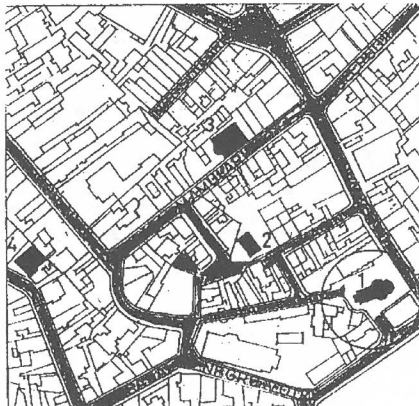
„Biserica Sf. Nicolae de la Jighita e zidită în 1722 de Gheorghe Căpitan de Lefegii și de soacră-sa, Chița Portăreasa, în vechia mahala a boierilor Popesci”

„Istoria Bucureștilor”, G.I. Ionescu-Gion

Biserica văzută dinspre Institutul Medico-Legal

tanții propuneau dictatorului soluții ce ocoleau cu grijă cele câteva biserici din zonă: Jitnița, Olteni, Bradu Staicu, Nicolae Sârbi. Soluții peste soluții nu mulțumeau pofta lui Ceaușescu de măreție și de extindere a lucrărilor. Calea Victoria Socialismului, propusă la un moment dat să se oprească în dreptul

actualei Biblioteci Naționale, într-o piață circulară, va fi extinsă spre răsărit la cca 3,5 km lungime. Decretul 260/1985 consfințește demolarea, raderea fără discernământ a întregului cartier, inclusiv a Bisericii Sf. Nicolae-Jitnița. Aceasta este doborâtă în 18-23 iulie 1986.

La data când a fost dărâmată, Biserica Sf. Nicolae-Jitnița avea 396 ani (10 iunie 1590 — 18 iulie 1986); mai avea deci puțin pentru ca în 1990 să împlinească 400 de ani!

Câteva resturi din piatră: pisania de deasupra ușii (spartă la transport), ancadrame de ferestre și uși, masa sfântă sunt duse la muzeul din curtea Bisericii

Plan inițial (Calea Văcărești 46)

Stavropoleos. Alte obiecte: catapeteasma, icoane, cărți sunt lăsate la Căldărușani sau pe la biserici mai sărace.

Altarul de patru ori centenar al Bisericii Sf. Nicolae-Jitnița a avut soarta multor alte altare de biserici dărâmate în București, Biserica Enei, Olteni, Sf. Vineri: peste altar au fost ridicate noile blocuri de locuințe.

Pe locul unde s-a aflat biserica s-a ridicat blocul A4 (la vest de magazinul Tineretului din Bulevardul Unirii).

Marcarea acestui loc sacru cu o troiță sau un element decorativ, cu un scurt istoric al locașului, ar rupe aspectul anost al spațiilor din jurul blocurilor. Cu mult mai simplă ar fi inițiativa realizării unor plantații menite să amintească fostul locaș, să-i refacă conturul. Fantezia și imaginația pot deschide o infinitate de modalități. Important este să se facă ceva!

BISERICA SFÂNTA VINERI-HERASCA

Una din cele mai cunoscute biserici din București și întreaga țară, Biserica Sf. Vineri-Herasca nu se deosebea de alte locașuri nici prin vechime, nici prin forme armonioase, ci prin înalta credință.

Aici se afla icoana Sf. Cuv. Parascheva – făcătoare de minuni, dăruită bisericii de familia Năsturel. Icoana a fost pictată la Viena în anul 1748. Acum se află la Mănăstirea Cernica.

De-a lungul timpului, credincioșii care se rugau cu adâncă evlavie pentru diverse trebuințe se întorceau să mulțumească Sfintei Parascheva pentru îndeplinirea rugilor. În biserică se făceau cele mai multe slujbe pentru aghiazmă, Sf. Liturghie, Sf. Maslu, acatist, la care veneau credincioși de peste tot, din locuri îndepărtate: Maramureș, Bistrița-Năsăud etc. Ba chiar se trimiteau scrisori din țară pentru pomenirea la slujbele Sfintei Parascheva, atunci când oamenii nu reușeau să ajungă în București.

Această trăire intensă în credință a făcut ca dărâmarea bisericii să fie mai dramatică, iar durerea să fie mai adâncă. Demolarea în acest caz a făcut cea mai mare vâlvă, protestele fiind la nivelul oamenilor simpli.

Vineri 20 iunie 1987 biserica a fost la pământ.

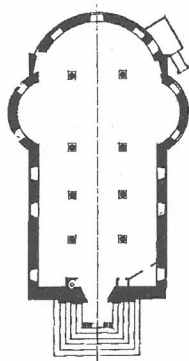
S-a constatat că pedeapsa nelegiuirilor a venit în special în zilele de vineri, ca și cum Sf. Parascheva – numită de popor și Sfânta Vineri – ar fi urmărit pe vinovați. Vineri a fost ziua când la Timișoara s-a aprins flacăra revoluției, vineri 22 decembrie 1989 Ceaușescu Nicolae și Elena au fugit din București și tot vineri au fost prinși.

Biserica cu hramul Sfânta Cuvioasă Parascheva a fost așezată la încrucișarea străzii Sf. Vineri cu Calea Călărașilor.

În acest loc se ridică acum blocul 105B, cu adresa Sf. Vineri nr. 2, pe care s-a așezat o placă de aducere-aminte: „Pe acest loc s-a aflat biserica Sf. Vineri, demolată de regimul comunist în anul 1987. Această placă a fost pusă azi 21.08.1991 pentru a cinsti memoria tuturor represiunilor comuniste din România”. Placa are și o cruce care parcă binecuvântează textul.

Schitul sau bisericuța de la început, construită în sec. XIII-XIV (?) avea hramul Cuvioasa Parascheva. Probabil aici Mircea cel Bătrân (1396-1418) a adus moaștele celor două românce din sudul Dunării (Cuvioasa Parascheva, decedată în 1050, și Sfânta Filofteia, decedată în sec. XIII) după desființarea Patriarhiei de Târnovo, în anul 1393.

În vremea lui Matei Basarab s-a ridicat un alt locaș pe vechi temelie, între anii 1641-1645, de către Nicolae Vel Aga, de

cartea neagră a neamului prin distrugerea acestui minunat locaș de trăire ortodoxă și simțire românească. Dar nimeni nu a putut opri săvârșirea sacrilegiului făcut din porunca celor doi soți, Nicolae și Elena Ceaușescu.

În ziua de 20 iunie un covor de lumânări se așternuse pe locul bisericii. Alertate, autoritățile au pus de pază milițieni și securiști care alungau oamenii când aceștia se apropiau. Vocile lor sumbre se auzeau spunând: „Circulați pe partea cealaltă” sau „Nu vă apropiați” sau „Plecați acasă, ce căsați gura” și altele.

Prin grija preotului paroh, cea mai mare parte din bunurile sacre ale bisericii au fost salvate, fiind duse în custodie la Mănăstirea Cernica și Muzeul Herăști. O dată cu demolarea s-a distrus una din cele mai reușite picturi ale lui Dumitru Belizarie.

Zeci de oameni luau bucăți de cărămidă pictată spre a păstra o amintire.

După revoluție a fost făcut un proiect de refacere a bisericii în apropiere de vechiul amplasament. A fost deschis un cont în bancă unde oamenii din toată țara au donat bani pentru reconstruire.

La data scrierii cărții (1993), Primăria Capitalei a avizat favorabil proiectul, urmând să fie rezolvate problemele de suprapunere ale edificiului peste rețelele edilitare existente din noul amplasament.

Timul va rezolva și aceste dificultăți și bucureștenii vor revedea biserica ce amintește de primul ctitor, Matei Basarab, fiind în același timp făcătoare de minuni.

În timpul demolării

Turnul clopotniță și biserica
(fotografie la sfârșitul sec. XIX)

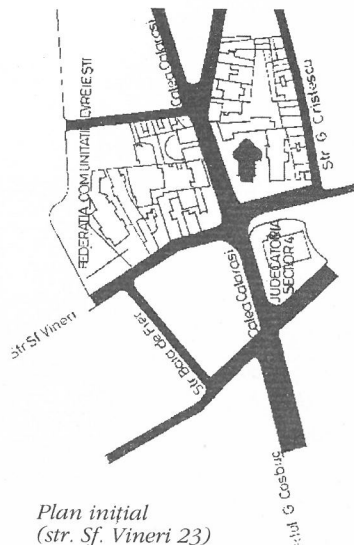

„Acestă sf(a)ntă d(u)mnezeiască biserică este zidit(ă) cu cheltuiala răposatului întru fericire arhiepiscopul Ioanichie Stratonichias, ajutând și alt proslavnic creștin(i) un bagatel, și, cand era a se săvârși de zugrăvit, la anul 1839, luna Octombrie 30, ș'au dat obștescul sfârșit, lăsând îngrijirea celor din lăintru la d(u)m(nealui) Pabarnecu Gheorghe Poenaru, episcopul Preasfinții Sale; care le-au făcut precum se vâd. A fost biserică mică zidită dă răposat pan Nicolae Vel Agă; pan Ioana, soția d(u)m(isale) i pan Călin Spătarul, fiul dumnealor, la anul 7153 (1645), cu hramul Prea cuvioasei Paraschevi, iar fericitu ctitor Ioanichie au adăugat hram Botezu Mantuitorului nostru Isus Hristos și pre marea mucenică Paraschevi. S'au sfințit în ziua Sf(î)ntilor m(ucenici) Ecaterina și Mercurie, săvârșindu-și toată lucrarea în ziua Mării Sale Alecsandru-Vodă Ghica, care în sfârșit au întărit ctitoria veche a d(umisale) Vistier Constantin Herăscu; 1839 Noemvrie 25.”

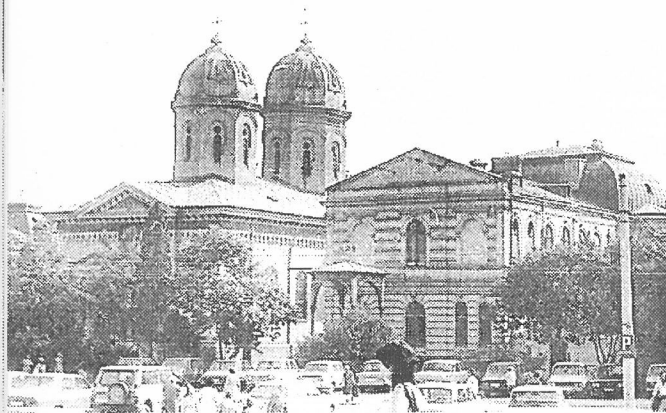
Ultimul ctitor din familia Năsturel, generalul Constantin Năsturel-Herăscu (1796-1874), a refăcut incinta cu „Marele azil”, a consolidat biserica și clopotnița, aducând osemintele strămoșilor săi ardeleni de la 1370 și până la el și depunându-le în mausoleul respectiv. Participant la revoluția din 1848 și aflat în primele rânduri ale Unirii Principatelor (1859), el a fost în mare cinste în vremea lui Alexandru Ioan Cuza și a domnitorului Carol I.

Constantin Herăscu a răposat în anul 1874 și a fost introdus în cripta familiei din biserică. Chipul său a strălucit în tabloul votiv al ctitorului, în partea dreaptă, până în ziua apocaliptică de vineri 19 iunie 1987.

În timpul războiului pentru independență (1877-1878), Biserica Sf. Vineri a ajutat răniții armatei române, iar chiliile și azilul din incintă au adăpostit pe cei în suferință și apoi vădu-

Plan inițial
(str. Sf. Vineri 23)

*Biserica și așezămintele
Herescu-Năsturel*

vele și orfanii. Pentru toate aceste acte de caritate și iubire de patrie a slujitorilor, episcopilor și enoriașilor, între 1882-1890, regele Carol I, regina Elisabeta, prințul Ferdinand, Mitropolitul primat Iosif Gheorghiu au dispus refacerea încăperilor clădirii, măbind capacitatea și amenajând cimitirul alăturat.

În anul 1896 a fost consolidată biserica prin ridicarea a șase coloane de susținere în interior. S-a construit în 1897 o clădire pentru femei sărace și complexul ajutător.

Întrucât venea multă lume din toată țara la biserică, în 1903 s-a ridicat patru clădiri și, separat, o infirmerie pentru „străini, osteniți și împovărați care au trebuință de mila și ajutorul lui Dumnezeu și mijlocirea Cuvioasei Parascheva...”.

În anii primului război mondial, complexul Bisericii Sfânta Vineri a fost pus în serviciul armatei și Crucii Roșii.

Între cele două războaie mondiale, pictorul Belizarie a zugrăvit întreaga biserică.

Cutremurul din 1940 a afectat grav biserica, iar incinta a ajuns în ruină.

Pentru a se face o stație de tramvai, a fost dărâmată clopotnița. Patriarhul Justinian a inițiat reparații capitale, dar cutremurul din 1977 a distrus începutul cel bun.

Lucrările de refacere au început în toamna aceluiași an, sfârșindu-se complet în decembrie 1985. Au fost refăcute interiorul și exteriorul bisericii, mobilierul, catapeteasma, polican-drele și candelabrele brâncovenești.

Între anii 1984-1986 au fost intenții de demolare a edificiului, dar prin bunăvoința anumitor oameni s-a amânat totul.

Calvarul începe în ziua de 14 mai, când D.G.D.A.L.-ul s-a adresat Arhiepiscopiei Bucureștilor și parohiei (adresa nr. 6046/1987) solicitând acordul pentru demolarea parțială a casei parohiale și exproprierea unei suprafețe de 439 mp. Consiliul parohial comunică D.G.D.A.L.-ului că nu este de acord.

O nouă adresă este trimisă de D.G.D.A.L.; de data aceasta se cerea și demolarea bisericii, cu adresa str. Sf. Vineri nr. 23.

Faptul că parohia – prin consiliul său – se opune, nu mai are nici un ecou. Astfel, în ziua de duminică 14 iunie avea să se slujească ultima Sfântă Liturghie.

Luni 15 iunie, în zori, atât biserica cât și casa parohială erau înconjurate de panouri, în vederea lucrărilor ce urmau să înceapă. Reprezentanții ai Consiliului Popular al Capitalei s-au prezentat la parohul bisericii, preotul Gheorghe Bogdan, susținând că au ordin să demoleze casa parohială, urmând ca biserica să fie translată. Aceștia grăbesc eliberarea casei parohiale de exponatele muzeului, întrucât au ordin ca în două zile să dărâme această construcție.

Oamenii se agită pe străzi, se adună în fața bisericii, unii chiar amenință, tuturor fiindu-le teamă să nu dispară locașul lor de întâlnire cu Dumnezeu.

Pentru a salva bunurile și averea bisericii, preotul face apel la studenții și elevii de la Teologie care muncesc zi și noapte pentru a recupera biblioteca și obiectele de cult din muzeul parohiei.

Milițienii, securiștii și militarii asigurau paza și lucrările de demolare. Lumea plângea și blestema. Unii aveau aparate de fotografiat pe sub haine și prindeau imagini. Când au observat, oamenii de ordine au confiscat aparatele. Credincioșii curajoși care protestau în gura mare erau amenințați și alungați. Pretutindeni se putea auzi din partea celor ce păzeau: „Avem ordin și nu vă interesează ce se petrece aici”.

Preotul și mulți enoriași mai sperau încă în păstrarea bisericii prin translarea ei, așa cum au mințit la început reprezentanții Consiliului Popular al Capitalei în frunte cu vicepreședintele D. Necșoiu. De luni până miercuri la prânz, cele 28 de apartamente și sala muzeală sunt transformate în ruine. Întreaga operațiune este bine păzită de securitate și miliție. Nimeni nu putea intra în curtea bisericii fără acordul „vajnicilor tovarăși” care controlau actele.

Speranța că biserica va fi păstrată se va curma miercuri 17 iunie în jurul orelor 12,30, când delegatul Primăriei Capitalei „tovarășul vicepreședinte Bârceri Ștefan” anunță pe părintele Bogdan faptul că a primit ordin de la „tovarășa Elena Ceaușescu” să demoleze și biserica. Auzind acestea, mulți muncitori precum și militari au refuzat să participe la dărâmarea bisericii, spre cinstea lor.

În cele din urmă au fost aduși pușcăriași cărora li se promisese că li se va scădea din pedeapsă dacă vor lucra repede la dărâmare.

În decursul a două zile, joi 19 și vineri 20 iunie, biserica a fost complet demolată.

Mii de credincioși prezenți în fața locului plângeau și blestemau pe cei care își scriau numele în

*Vedere dinspre Calea Călărașilor
(iunie 1987)*

cartea neagră a neamului prin distrugerea acestui minunat locaș de trăire ortodoxă și simțire românească. Dar nimeni nu a putut opri săvârșirea sacrilegiului făcut din porunca celor doi soți, Nicolae și Elena Ceaușescu.

În ziua de 20 iunie un covor de lumânări se așternuse pe locul bisericii. Alertate, autoritățile au pus de pază milițieni și securiști care alungau oamenii când aceștia se apropiau. Vocile lor sumbre se auzeau spunând: „Circulați pe partea cealaltă” sau „Nu vă apropiați” sau „Plecați acasă, ce căsați gura” și altele.

Prin grija preotului paroh, cea mai mare parte din bunurile sacre ale bisericii au fost salvate, fiind duse în custodie la Mănăstirea Cernica și Muzeul Herăști. O dată cu demolarea s-a distrus una din cele mai reușite picturi ale lui Dumitru Belizarie.

Zeci de oameni luau bucăți de cărămidă pictată spre a păstra o amintire.

După revoluție a fost făcut un proiect de refacere a bisericii în apropiere de vechiul amplasament. A fost deschis un cont în bancă unde oamenii din toată țara au donat bani pentru reconstruire.

La data scrierii cărții (1993), Primăria Capitalei a avizat favorabil proiectul, urmând să fie rezolvate problemele de suprapunere ale edificiului peste rețelele edilitare existente din noul amplasament.

Timul va rezolva și aceste dificultăți și bucureștenii vor revedea biserica ce amintește de primul ctitor, Matei Basarab, fiind în același timp făcătoare de minuni.

În timpul demolării

BISERICA BRADU STAICU

În toamna anului 1987, în luna septembrie, cel ce mergea pe lângă Dâmbovița pe partea stângă și căuta cu privirea în spatele magazinului Unirea și mai departe, putea zări un spațiu gol, distrus, fără viață.

Pe aici trecuse cu furie tăvălugul dărâmarilor care, asemeni unui uragan, culca totul la pământ. Rămăseseră în picioare câteva construcții, dar și o insulă de verdeață înaltă din care ieșeau turlle Bisericii Bradu Staicu.

Întâi terenul fusese golit de case, rămânând apoi bisericile care apoi au căzut rând pe rând. Între timp, vestea rea a demolărilor se dusese și peste alte meleaguri, toată lumea aflând de nenorocire.

S-au ridicat proteste din țară și din străinătate, ritmul demolărilor a fost încetinit oarecum și se trăia cu speranța că Biserica Bradu Staicu, șezând în verdeața răcoroasă și cu chipuri de meșteșugari zugrăviți drept ctitori în pronaos, va fi salvată.

Cu o forță barbară s-a pătruns în spațiul bisericii la 7 octombrie 1987 pentru a fi distrusă. Sosise o echipă de circa 80 de persoane de la ICRAL, în frunte cu vicepreședintele sectorului 2 al Capitalei, tovarășul Gușe.

Preotul paroh Diaconescu Constantin, îngrozit, a protestat și nu a cedat, refuzând să dea cheile. Împuterniciții de la ICRAL nu aveau nici un act legal. Preotul a plecat repede la Patriarhie unde a aflat că nu se mai poate face nimic. La întoarcere, mirosul de cetină l-a anunțat de departe că brazii fuseseră tăiați. Erau 15 brazi argintii de aproape 20 m înălțime, aduși în incinta bisericii și îngrijiți de mulți ani.

Fusese smulsă și tabla de pe acoperiș.

Distrugerea locașului a durat două zile.

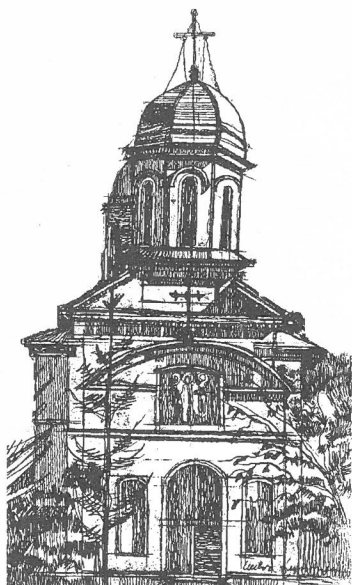
În interiorul bisericii erau patru morminte de marmură care au fost sparte fără discernământ, cu toată insistența arheologului Radu Ciuceanu.

Preotul a reușit să adune osemintele ctitorilor care au fost înhumate în terenul Bisericii Zlătari.

Pilonul Sf. Mese din altar, recunoscut de arheologi ca fiind foarte vechi, a fost smuls în iureșul grabei și, împreună cu celelalte spărturi, a fost auncat la gunoi, poate în groapa Glina.

Portalul și ancadramentele ferestrelor, după desprindere, au fost luate de ICRAL.

Turla cu cele trei clopote a fost trasă în jos cu cabluri. Clopotele au gemut înfricoșător; unii s-au închinat și au plecat.

I-a venit rândul și gardului de fier forjat care a îmbrățișat ani de-a rândul incinta; a fost doborât și acesta.

Preotul paroh C. Diaconescu gospodărise biserica și incinta acesteia timp de zece ani. Casa parohială, veche de pe la 1850, cu patru camere vagon și dependințe, a fost bine întreținută.

Dar curtea, având 2087 mp, a necesitat multe zile de trudă prestată cu perseverență și dragoste. Au fost transplantați aici brazi argintii care în scurt timp s-au înălțat datorită grijii cu care au fost udați. Au fost plantate tulpini de ienupăr care au format tufșuri frumoase. Au fost plantați trandafiri, aleile au fost acoperite cu pietriș, spațiul a fost înconjurat cu gard de fier. Incinta era încăpătoare, oamenii îi spuneau „parc”. Totul a fost distrus după ce cu puțin timp în urmă fuseseră făcute reparații ce au costat un milion de lei.

După demolare, clopotele au fost duse la biserici nevoiașе. Iconostasul, care a suferit din cauza violenței (unele arcade înflorate din registrele superioare au căzut), se află la Biserica Sf. Gheorghe Nou. O piatră funerară și o cruce de piatră cu numele ctitorilor se află la Biserica Zlătari, cu buna intenție de a fi fixate aici.

După un an, părintelui C. Diaconescu i s-a cerut să semneze actul de demolare, iar răspunsul a fost bineînțeles negativ. Dar ce era această Biserică Bradu Staicu din fosta stradă Bradului nr. 30?

Ca și în alte cazuri, a fost o biserică ce a fost rezidită, refăcută dintr-o bisericuță de lemn.

Pe o piatră de mormânt din biserică avea textul de mai jos, care ținea loc de pisanie.

„Această biserică Bradu Staicu s-a fondat la anul 1740 în construcție de lemn de brad, deci o construcție de lemn, de Jupân Staicu cârciumar care a regulat bramul. Intrarea în biserică a Maicii Domnului să se prăznuie de cârciumari. La anul 1809 ruinându-se, s-a fondat o construcție de zid de Jupân Apostol sârn Velicu Oșanu care a regulat și două praznuri bramurile Duminica toți Sfinților de către băcani și Sfinții Apostoli Petru și Pavel de către brutari.

La anul 1875 fiind mai de tot ruinată, s-a renovat cu capitalul după cum se vede, trecută în condice în zilele Mărilor lor Domnitori Carol I și Elisabeta Doamna, I.P.S. Mitropolitul Calinic, primarul Gh. Manu, prin voința lui Dumnezeu și stăruința episcopilor Alexandru Popescu fiul preotului Radu și Costache Dumitru, după instrucțiunile arhitectului Al. Freiwald.”

Cea mai veche dată documentară este din anul 1726, când ctitorul Stanciu Logofătul și soția sa Despa au răscumpărat

locul – mai înainte domnesc – de la egumenul Mănăstirii Radu-Vodă căruia îi fusese dat de Niculae Vodă Mavrocordat. Pe acest teren a fost construită prima biserică, din lemn. Nu se știe dacă a fost biserică de mir sau de schit, dar depindea direct de Mănăstirea Radu-Vodă. Când în 1940 s-au făcut aici săpături pentru un adăpost antiaerian, s-au găsit oseminte mai vechi decât ale ctitorilor cunoscuți, și anume de la începutul sec. XVIII, când toți erau înmormântați în jurul bisericii, și enoriași, și călugări.

Bradu Staicu, cârciumar, a ridicat biserica din lemn în anul 1740 pentru breaslă. Întreaga mahala cu 98 de case purta numele de mahalaua Staicului și era cuprinsă în plasa mai mare a Broștenilor.

În anul 1809, biserica era încredințată breslei băcanilor. De data aceasta, biserica era construită din zidărie și este menționată în catagrafia din anul 1810 de Apostol, cu hramul Dumnica tuturor sfinților – sărbătoare ce era patroana băcanilor.

Apostol, băcan și el ca și părintele său, aduce osemintele tatălui său Velicu Băcanu, mort în 1804, și așază o piatră – spre amintire – în pronaos dreapta: “Drept acest loc se odihnesc oasele răposatului robul lui Dumnezeu Velicu Băcanu – tatăl ctitorului spre veșnică pomenire, leat 1804.”

Probabil că după câțiva ani, biserica slujește și drept locaș de închinăciune al breslei brutarilor. Aceștia capătă partea de N stânga, unde este îngropat în naos, în anul 1816, Cristian: “Sub această piatră odihnește oasele răposatului lui Dumnezeu Cristian, sân (fiul lui) Niculae Brutaru.”

Biserica este împodobită în anul 1816, când tâmpla primește icoanele îmbrăcate în argint, conform inscripției de pe icoana de hram.

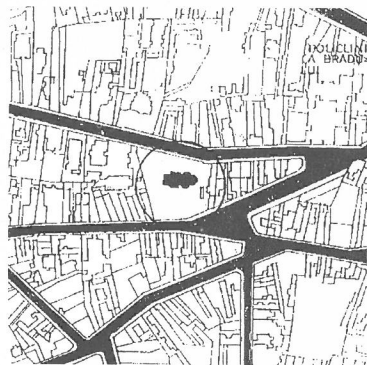
Piatra de marmură albă din pronaos stânga avea săpată o mărturie în limba greacă, despre un negustor Dinu ce căpătase titlul de Hagi întrucât fusese în pelerinaj la locul sfânt.

„Mihaile Hagî Dinu, aici odihnește în pace, care a trăit o viață regulată, a fost fruntea valahilor, negustor de seamă al orașului, luptător pentru cinste și dreptate, în al 72-lea an s-a dus la ceruri, București, iunie 1829.”

Atunci se mai adaugă hramul Sf. Apostoli Petru și Pavel.

Breslele brutarilor și băcanilor se întrec de-a lungul secolului XIX cu donații de candelabre și icoane printre care și aceea pictată de N. Grigorescu în anul 1856.

Cu timpul, biserica se ruinează și este refăcută de către enoriași în anul 1875 când, pentru pomenirea primilor ctitori Staicu, Velicu și Apostol, s-a așezat în pronaos piatra cu conținutul:

Plan inițial (str. Bradului 30)

„S-au găsit o piatră de mormânt în care se odihnesc oasele răposaților robii lui Dumnezeu Staicu ctitorul mort la anul 1785, Velicu la anul 1804, și Apostol ctitor al doilea la anul 1811 Oct. 25 pentru onoarea și vecinica lor pomenire s-a așezat această piatră în anul 1875 când s-a reînnoit biserica.”

Un an mai târziu, 1876, este târnosită pictura din interior.

În momentul dărâmării, biserica păstrase înfățișarea din 1875, pe plan treflat, cu absidele ușor accentuate în interior, iar în exterior zidurile rămânând netede. Pronaosul era pe plan pătrat, iar în biserică se intra printr-un pridvor închis. Construcția bisericii era din zidărie, zugrăvită în exterior, și avea două turle, pe naos și pronaos, ultima cu clopote. În interior, pictura se înnegrise cu vremea și a fost spălată în anul 1956. În pronaos, de o parte și de alta se aflau portretele ce înfățișau pe ctitorii Staicu și Apostol îmbrăcați în costume de breaslă din veacul XIX.

Pentru ce a fost dărâmată această biserică? Locul și acum este gol. În planul de sistematizare, aici era prevăzută o zonă destinată dotărilor care nu s-au mai realizat niciodată. Mai-marii timpului au dorit un teren eliberat cu mult înainte de executarea unor eventuale construcții sau mai degrabă dispariția unei construcții cu cruce ce invita la credință?

Ca generațiile ce vin să știe de nelegiuirile dărâmării bisericilor, este bine ca și aici să fie lăsată o amintire: o placă cu date ori o cruce, sau să se clădească o nouă biserică.

Biserica a fost ștearsă de pe fața pământului fără să existe vreun act legal.

Se încep lucrările de demolare

BISERICA OLTENI

Numită astfel după vechea mahala Olteni a Bucureștiului de altădată, care se afla între celelalte mahalale vecine Sârbi, Jițnița, Sf. Vineri-Herasca și altele.

Pe atunci, pădurile bucureștene se întindeau până lângă biserică, fiind rămășițe ale pădurilor seculare numite „Codrii Vlășiei”.

Scriitorul Ion Ghica, plimbându-și pașii pe urmele începuturilor Bucureștiului, ne descrie atât imaginea de început a bisericii „Olteni”, cât și întâmplări legate de istoricul acesteia:

„... mai la dreapta (de biserica Bucur, n. n.), printre crengile copacilor, în vârful unei turle de șindrilă neagră cu mușchi pe dânsa se arăta crucea bisericii Oltenilor, templu foarte modest, dar care ne aduce aminte lupta eroică a celor 24 de tovarăși ai lui Himariotu, căzând unul după altul, până la cei doi din urmă, care făcându-și drum cu iataganul printre două mii de turci, tătari și zaporojeni ai lui Tahir-aga, s-au dus să moară pentru libertatea patriei lor la Mesolonghi, lângă Byron”.

Într-adevăr, ridicată la început din lemn, încă înainte de domnia lui Constantin Brâncoveanu (fiind amintită într-un act din 8 februarie 1696), a fost rezidită în anul 1722, de Nicolae, protopopul Bucureștilor, și de Constantin Vătaful, cu ajutorul enoriașilor și mahalagiilor, „puind și cărând cărămizile la temelie, atât de bărbați cât și de jupănesele lor”.

A purtat oarecare vreme și numele de „Biserica Protopopului”, după noul ctitor.

În 16-28 mai 1821, în timpul represiunii sângeroase a eteriștilor, arnăuții lui Bimbașa Sava, urmăriți de turci, s-au retras în această biserică, care a fost incendiată și bombardată de tunurile urmăritorilor.

Este vorba de ocuparea Bucureștilor de către detașamentele otomane ce trecuseră Dunărea pe la Călărași și Giurgiu. Bimbașa Sava primise ordin să apere capitala, dar în loc de aceasta, îi trădează pe eteriști trecând de partea turcilor, colaborând cu aceștia pentru sfărâmarea Eteriei. Pentru această trădare își primește răsplata, fiind ucis la 7(19) august, la sediul comandamentului turcesc, în casele de pe Podul Mogoșoaiei care aparținuseră mai înainte lui Ienăchiță Văcărescu și unde eteriștii bucureșteni proclamaseră începutul mișcării înălțând steagul eliberării. (Astăzi, în aceste case, situate peste drum de Muzeul Național de Istorie și refăcute, se află centrala „Pronosport”).

Împreună cu Sava au fost omorâți și cei doi aghiotanți ai lui, Ghenciu și Mihali, din ordinul comandantului turc – Chehaia-bei – după care a urmat exterminarea tuturor ostașilor lui,

să fie translate; ordinele de demolare au fost aduse la cunoștință P.F. Patriarh Teoctist, convocat în acest scop la Primăria Municipiului București.

Demolarea Bisericii Olteni are loc vineri 12 iunie 1987, după care, la 19 iunie a aceluiași an a urmat demolarea bisericii Sf. Vineri.

În doar 24 de ore s-au șters peste trei secole de istorie a acestor locuri.

În preziua demolării, obiectele de valoare se încărcau în camioane spre a fi duse la Biserica Udriște și Mănăstirea Ghihiu, jud. Prahova; vitraliile, o parte din mobilier și catapeteasma — la o biserică nouă dintr-o comună suburbană a Ploieștilor, clopotele — la Mănăstirea Căldărușani, la biserica ortodoxă din Malmo — Suedia și un altul la biserica parohiei Fântânele, jud. Dâmbovița; alte obiecte au fost duse pe la diferite biserici din țară. Nu s-a putut recupera nimic din picturile zugrăvite de Gh. Tattarescu pentru că s-a refuzat să se mai acorde timpul necesar acestei operațiuni. În iureșul demolării, au dispărut și numeroase morminte de panduri ai lui Tudor.

Zidurile puternice ale bisericii s-au opus cu deznădejde demolării; încercările de a da jos turelele și stâlpii de susținere cu ajutorul cablurilor au durat 5 ore, fără vreun rezultat, după care au fost ciopliți cu pikamerul și trași de tractoare.

Pe locul fostei biserici Olteni astăzi se ridică unul din blocurile mari ce au înlocuit arhitectura pitorească a vechiului cartier — blocul E2 de pe strada Mircea-Vodă, la est de magazinul universal Unirea.

*Biserica după renovare.
Se începe demolarea cartierului.
Va urma demolarea bisericii.*

adăpostit pe mulți evrei din acest cartier în timpul rebeliunii legionare din anul 1941, ocrotiți de părintele Toma, pe atunci paroh al Bisericii Olteni.

Această firească dovadă de omenie a fost răsplătită prin donarea către biserică a unor imobile și anume: 4 corpuri de casă pe strada Avram Goldfaden și unul pe str. Olteni, devenit ulterior casă parohială.

Pe tot conturul bisericii, sub cornișă, se înșirua o profilatură dantelată, amintind ocnițele vechilor biserici.

Turla de pe naos era sprijinită pe două rânduri de baze octogonale suprapuse, având pe fiecare fațetă a octogonului ferestre cu arcadă, cu vitralii valoroase, care fuseseră comandate la Paris. Aceleași ferestre cu vitralii se regăsesc și pe fațadele laterale.

Intrarea în biserică, pe latura vestică, era marcată printr-un portal flancat de două coloane ce susțineau un fronton. Interiorul bisericii era împărțit după formula tradițională, într-un pridvor închis, un pronaos, un naos și un altar.

Istoria demolării Bisericii Olteni, după relatările părintelui Vlad, fostul paroh (actualmente paroh al Bisericii Târca de pe șoseaua Vitan), începe în anul 1985, în urma vizitei în zonă a Elenei și a lui Nicolae Ceaușescu, când li s-a vorbit de importanța istorică a bisericii, legată mai ales de revoluția din 1821 a lui Tudor Vladimirescu.

Cu viclenia ce-i era caracteristică, admite ideea ocolirii bisericii în studiile de sistematizare propuse, ba mai mult, în anul următor, 1986, aprobă personal lucrările de restaurare cu fonduri de la Arhiepiscopia Bucureștilor, lucrări care se și execută, mai puțin pictura, care deși fusese inclusă în această documentație, nu a fost executată, restaurarea picturii sau pictura nouă urmând să se facă într-o altă etapă.

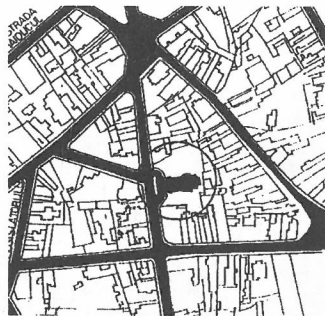
În anul 1987, studiile de sistematizare ale zonei, care s-au aprobat, au impus întocmirea unei documentații de translare a Bisericii Olteni, care s-a realizat de către Institutul Proiect București, autor fiind inginerul Eugen Iordăchescu.

Spre stupoarea generală, primarul de atunci al Capitalei, generalul Olteanu, a dispus demolarea Bisericii Olteni o dată cu a Bisericii Sf. Vineri, ambele trebuind, după decizia inițială,

Așa cum arăta biserica înainte de demolare

Plan inițial (str. Olteni 27)

să fie translate; ordinele de demolare au fost aduse la cunoștință P.F. Patriarh Teoctist, convocat în acest scop la Primăria Municipiului București.

Demolarea Bisericii Olteni are loc vineri 12 iunie 1987, după care, la 19 iunie a aceluiași an a urmat demolarea bisericii Sf. Vineri.

În doar 24 de ore s-au șters peste trei secole de istorie a acestor locuri.

În preziua demolării, obiectele de valoare se încărcau în camioane spre a fi duse la Biserica Udriște și Mănăstirea Ghihiu, jud. Prahova; vitraliile, o parte din mobilier și catapeteasma — la o biserică nouă dintr-o comună suburbană a Ploieștilor, clopotele — la Mănăstirea Căldărușani, la biserica ortodoxă din Malmo — Suedia și un altul la biserica parohiei Fântânele, jud. Dâmbovița; alte obiecte au fost duse pe la diferite biserici din țară. Nu s-a putut recupera nimic din picturile zugrăvite de Gh. Tattarescu pentru că s-a refuzat să se mai acorde timpul necesar acestei operațiuni. În iureșul demolării, au dispărut și numeroase morminte de panduri ai lui Tudor.

Zidurile puternice ale bisericii s-au opus cu deznădejde demolării; încercările de a da jos turlile și stâlpii de susținere cu ajutorul cablurilor au durat 5 ore, fără vreun rezultat, după care au fost ciopliți cu pikamerul și trași de tractoare.

Pe locul fostei biserici Olteni astăzi se ridică unul din blocurile mari ce au înlocuit arhitectura pitorească a vechiului cartier — blocul E2 de pe strada Mircea-Vodă, la est de magazinul universal Unirea.

*Biserica după renovare.
Se începe demolarea cartierului.
Va urma demolarea bisericii.*

BISERICA SFÂNTA TREIME (CRUCEA DE PIATRĂ)

„Dincolo de Crucea de piatră, la stânga șoselei Vitanului, se ridică biserica «Sfânta Troiță». Mândrețe de biserică. Ce zugrăveli, pe dinăuntru și pe dinafară, cum arar se mai pomenea numai la bisericile din vechime. Dar de ascultă la troițeni, mai cu seamă la cei bătrâni, te apucă ametelele când încep ei să-și ridice biserica în slava cerului. Mă rog, nu au atâtea degete la amândouă mânele câte minuni se află la sfântul locaș. (...) De cumva nu ești din partea locului, trei-patru bătrâni — cari de obicei ascultă, cu gurile căscate și cu șepcile pe ceafă, la cântecele copiilor din școala vestitului dascăl Nicuță — cum te-or zări, te simt, ca niște copoi, că ești străin, că n-ai mai văzut biserica lor. Își freacă mâinile; tușesc; își dreg glasul; apoi, rara-rara, cu niște pași lungi și semeți, îți ies înainte, îți caută prilej de vorbă, toți cu aceleași cuvinte, cu aceeași târăgănare de glas și cu capul dat pe spate:

— Ei, flăcăule, de pe unde? Ce vânturi? Pe la noi... ai? Și de ce? Ce zici de biserica noastră?... Nu, mă rog, ce crezi d-ta, că n-o să-ți tăiem capul...

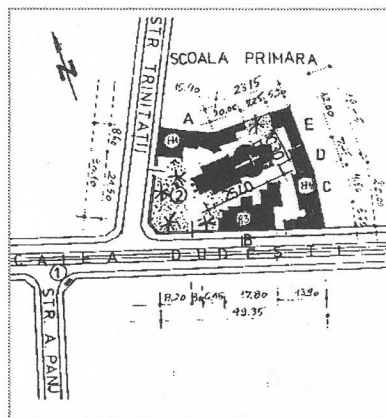
De te împinge păcatul să scapi ceva de sfinții uscați și drepti — unii cu suliți, alții cu paloșe, unii călări, alții pe jos și cu mânele așa de încrucișate pe piept, că palmele le ies afară din trup — pe loc bătrânii își ridică pulpanele giubelelor în cingătoare de plisă roșie și-ți suflă cuvântul din vârful limbii:

— Ei, puișorule, mai sunt zugrăvi, grozavi de tot... Am văzut și noi... am prea văzut cum o dau în păgânește și-ți toarnă la sfinți cu ochi de om, cu mâini și picioare ca ale noastre... Da de, vezi d-ta, sfinții ăștia, așa cum i-am apucat noi, de când am deschis ochii, sunt adevărați sfinți. Voi, tinerii de astăzi, la legi umblați cu șoalda, la scris cu șoalda și la sfinți tot cu șoalda...”

Cu aceste rânduri își începea Barbu Ștefănescu-Delavrancea nuvela Hagi Tudose, ilustrând vremurile în care biserica era mândria cartierului și, împreună cu școala — de care era adesea mai mult decât legată —, era polul de gravitație al acestor mici colectivități urbane.

Biserica cu hramul Sf. Treime (Troiță) se afla în partea de sud-est a orașului București, între Calea Văcărești și Poșta Vitan, pe Calea Dudești la nr. 81-83, nu departe de vechea barieră Dudești.

Era unul din locașurile de cult ridicate de orășeni în epoca fanariotă. Deși această epocă a fost nefastă pentru Principate din punct de vedere economic, în București și împrejurimi s-au

Plan inițial (Calea Dudești 81)

ridicat circa șaptezeci de biserici noi, „din pajiște” cum se spunea pe atunci, și s-au înlocuit cele vechi din lemn sau „de piatră” dărăpănate. Multe din ele, prin pisanile lor, ne ajută să precizăm cronologia creșterii treptate a orașului. Paleta largă a ctitorilor cuprindea toate categoriile sociale, de la domni — care urmăreau dobândirea unui prestigiu, o credibilitate internă și o „autohtonizare” — până la negustorii priciposiți sau meșteșugari, așa cum este cazul la Biserica Sf. Troiță.

A fost zidită în anul 1804, 30 septembrie fiind data sfințirii de către jupânul Păun Plugarul cu frații săi Petcu, Hristea, Miu și Ene.

Într-o pisanie pusă la restaurarea bisericii, în anul 1887 se spune lămurit, probabil după pisania cea veche sau după pomelnic:

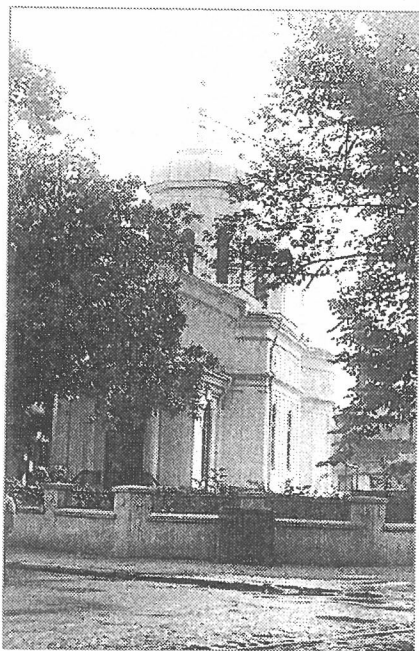
„În numele Sf. Treimi s-a zidit în anul 1804 cu cheltuiala lui Păun Plugaru (I), s-a restaurat în anul 1887 cu capitalul bisericii agonisit de epitropie, cu ajutorul binevoitorilor creștini și al enoriașilor. În zilele M.M.L.L. Regele Carol I și Regina Elisabeta, I.P.S.S. Mitropolitul primat al României Iosif Gheorghian. Fiind primar al Capitalei Ioan Cămpeneanu și epitropii bisericii C. Zamfirescu, Z. Negreanu și Gh. Mibăilescu. Stăruitor Al. Popescu. Arhitect diriginte P. Petricu”

O catagrafie din 19 ianuarie 1808 amintește ca ctitori ai bisericii pe Cristea bogasierul (negustor de mărunțișuri) și Manul cavaful (cizmar). O altă catagrafie din 5 februarie 1808 arată că breasla șalvaragiilor era ctitora bisericii (Acad. Rom. ms. rom. 661). În catagrafia din 1810 — care precizează că biserica exista în 1803 — i se spune „biserica nouă”. Cu numele de Biserica Sf. Troiță este menționată și de Dimitrie Fotino în Istoria Daciei, vol. 3, pag. 166.

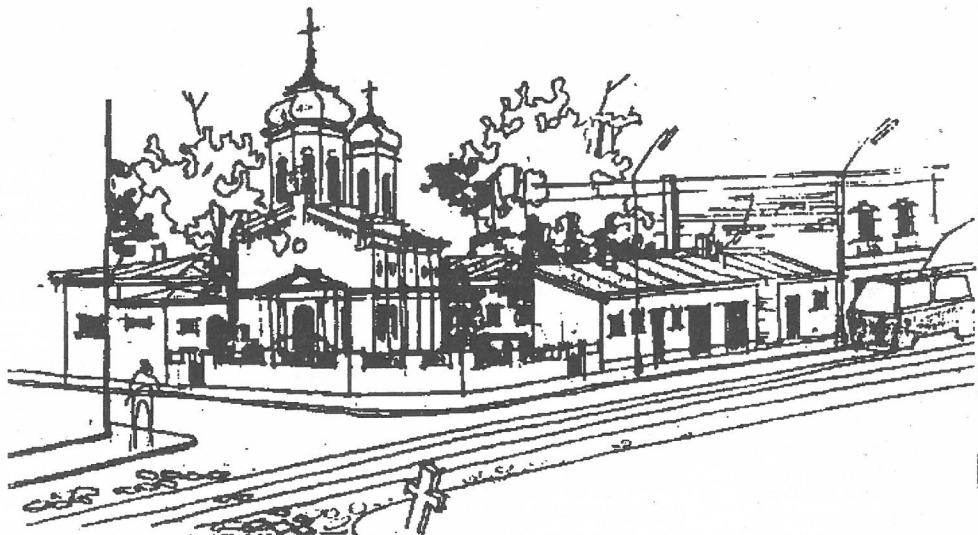
Inițial biserica a avut numai altar și naos, despărțite fiind printr-o catapeteasmă de zid, cu pictură în stil bizantin. În anul 1887 a fost restaurată, înlocuindu-se catapeteasma din zid cu una de lemn, și s-a zugrăvit în ulei atât interiorul cât și exteriorul, dărâmandu-se cei doi stâlpi care susțineau bolta și construindu-se cafasul pentru cor.

La începutul secolului XX s-a adăugat vestibulul și au fost mărite ferestrele bisericii.

Între anii 1933-1936 s-au executat lucrări de subzidire pentru scoaterea igrasiei și s-a consolidat sistemul de susținere a turelor. Tot în acești ani s-a refăcut pictura din interior și s-a realizat catapeteasma în stilul academic al școlii lui Gh. Tatta-

Înainte de demolare

rescu, de către pictorul Vasile Georgescu. În exterior au fost decapate tencuielile vechi, s-au reparat fisurile și s-au executat ușile ornamentale.

După război (1950), acest sfânt locaș s-a renovat capital prin refacerea acoperișului și repararea zidului exterior, iar în interior pictura a fost spălată și renovată păstrându-se același stil. Pictura s-a curățat și renovat de către pictorii Traian Biliu-Dâncuși, prof. Nicoleta și Traian Popleanu.

Preoții slujitori, cu concursul organelor parohiale, cu ajutorul bănesc primit de la credincioși și de la Patriarhie, au procedat la reparația radicală a bisericii între anii 1962-1963, retencuindu-se zidul în exterior, săpându-se în jurul bisericii un șanț de aerisire cu grilaje montate din loc în loc, iar în interior s-au practicat guri de aerisire în zid. Și incinta bisericii — care a beneficiat la începuturi de un teren mai mare — suferă o serie de transformări în decursul timpului. Pe la sfârșitul secolului trecut se construiește în curtea bisericii o școală primară. În schimbul acestui teren cedat, primăria construiește în 1899 casa parohială.

Tot în curtea bisericii, în anul 1913 epitropii ridică un imobil cu trei prăvălii, în suprafață de 175 mp. În același an, zestre bisericii este sporită, prin donație testamentară de la văduva Tinca Costache, cu un corp de case (în suprafață de 117 mp) construite în 1891 pe terenul bisericii.

Așa cum am cunoscut-o, cu toate adăugirile și modificările ulterioare, Biserica Sfânta Troiță era construită din cărămidă, de plan treflat, compus din pronaos supralărgit, naos și altar.

Biserica cu incinta inițială

***„În criza de creștere a
României, în orbirea ideii de
progres, în graba aceia de a
uita un trecut care într-o zi
n-o să mai apară așa de
negru cum s-ar fi crezut mai
înțiu, febra occidentalizării
și infecția mitocănimii a
încercat să treacă fără milă
tăvălugul nepriceperii sau
indiferenței peste fragilele
mărturii ale trecutului
nostru“***

arb. G.M. Cantacuzino

Absidele erau semicirculare în interior și cu câte 5 laturi în exterior.

La pronaos s-a adăugat în anul 1900 un vestibul cu intrarea flancată de două coloane clasice.

Pe pronaos se ridica o turlă-clopotniță, iar pe naos era așezată o altă turlă mai amplă, ambele de plan octogonal pe bază pătrată. Turla naosului rezema pe arcuiri în console spre altar și absidele laterale. Fiecare latură a turelor avea o fereastră alungită.

Fațada era împărțită în două registre inegale, cu panouri, registrul inferior fiind terminat printr-un brâu robust, iar cel superior printr-o cornișă clasică. Fațada vest era terminată printr-un fronton, având la partea superioară crucea așezată pe un soclu.

Intrarea preotului în altar se făcea pe fațada sudică, fiind flancată de două coloane clasice, cu un fronton asemănător celui de la fațada vest, dar de dimensiuni mai mici.

Toate ferestrele bisericii, inclusiv cele de la turla, aveau partea superioară semicirculară, cu ancadrame simple.

Aspectul exterior al bisericii se apropia de stilul neoclasic propriu începutului de sec. XIX, cu unele elemente baroc adăugate ulterior, posibil la restaurările din 1887 și 1900.

Terenul pavat din jurul bisericii, cu prelungire până la poarta principală, era înconjurat cu un gard de cărămidă și fier forjat.

Vis-à-vis de biserică, pe partea dreaptă a Căii Dudești, se afla celebra Cruce de piatră, una din numeroasele troițe remarcate de călătorii străini ce au trecut prin București (episcopul catolic Baksici, 1646; Luigi Mayer, 1793; Jackson, 1797).

Biserica Sf. Troiță și Crucea de Piatră marcau hotarul de miazăzi al moșiei Pantelimon, conform planului întocmit în 1847 de ing. Pleșoianu și Apostol Dimitrescu, pe baza testamentului din iulie 1752 al voievodului Grigore Ghica. Crucea de piatră marca de asemenea și importanta intersecție a ulițelor Dudești, Vitan, Theodor Speranția (fostă Ulița dintre vii și, din 1871, Raionului). În epoca mai nouă, denumirea Crucea de piatră era atribuită și cunoscutului cartier rău famat, dar pitoresc, situat în această zonă a Bucureștiului.

O dată cu dispariția bisericii, crucea a dispărut și ea, fiind — după unele relatări — valorificată în interes personal în epoca demolărilor de țigani rătăcitori prin zonă.

La 9 octombrie 1987 ora 6 a.m. parohul Bisericii Sf. Troiță a fost anunțat telefonic de reprezentanții Primăriei sectorului 3 că biserica se va demola, deși anterior asiguraseră că aceasta

nu se va întâmpla. Era un joc perfid destinat să evite eventuale proteste.

Imediat parohul bisericii s-a prezentat la cabinetul Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist pentru a-i prezenta situația. Prea Fericitul, surprins de această informare, a solicitat telefonic bunăvoința oficialităților Primăriei Capitalei pentru ca preotul paroh să fie primit în audiență pentru clarificarea situației.

Prezentându-se la Primăria Capitalei, a luat legătura mai întâi cu Secretariatul, apoi – fără rezultat – cu prim-vicepreședintele Dumitru Necșoiu. Apoi, în aceeași zi, preotul paroh s-a întors la cabinetul Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist unde prim-vicepreședintele Primăriei Capitalei, care era de față, a confirmat hotărârea de demolare a bisericii spre surpinderea generală.

Iminența demolării a stârnit proteste atât din partea preotului paroh cât și din partea enoriașilor. Preotul paroh a fost adus de acasă și silit să predea cheia bisericii a cărei demolare a început în noaptea de 9 spre 10 octombrie 1987, ora 23. La această acțiune nefastă au participat circa 100 muncitori de la fostul ICRA „Vitan” cu 30 basculante. În iureșul general a dispărut cea mai mare parte a obiectelor de cult, mobilier sau cărți bisericești. O mică parte a fost transportată și depozitată în turnul-clopotniță a Bisericii Târca din Calea Vitan nr. 142, unde se află și astăzi, în condiții improprii.

Catapeteasma din lemn sculptat având 28 de icoane și Crucea Răstignirii se află la biserica cimitirului parohiei Fântânele, județul Dâmbovița. La partea superioară sunt icoanele pictate în ulei, încadrate cu flori sculptate în lemn, pe care sunt aplicate foițe de aur.

În anul 1969, o dată cu spălarea și refacerea picturii de pe tămplă, pictorița Virginia Vidra a aplicat pe jumătate din icoanele tămplei foiță de aur, înlocuind bronzul.

În decursul celor 183 de ani de existență (1804-1987), Biserica Sf. Troiță a primit numeroase donații de la credincioși în semn de credință și respect.

Dintr-un inventar întocmit la 1 noiembrie 1969 vom enumera doar câteva din acestea:

1) Salbă din icoșari otomani din aur superior, emiși în anii 1835-1839 de Mahomed II.

2) Salbă din jumătăți de icoșari din aur, emiși în anul 1810 de Mahomed II.

3) Rubiele (4) otomane (monedă turcească, a patra parte dintr-un irmilic) din aur superior provenite din diferite emi-

siuni: 1808-1839 – Mahomed II, 1839-1861 – Abdul Medgid I, 1789-1807 – Selim III.

4) Salbă din 28 monede de argint de 5 crăițari, emiși în anii 1834-1848 de Ferdinand I al Austriei.

5) Salbă din 10 monede antice dintre care patru de argint: una romană, două bizantine (cu efigia împăratului Valens), una grecească (cu efigia zeiței Atena).

6) Numeroase icoane donate în anii 1875, 1886, 1934, dintre care 9 dăruite de Roman și Zugrăvina în ziua de 1 aug. 1892 cu inscripția semnificativă, împlinită ulterior: „Să nu-l ierte Isus Hristos pe acela care va îndrăzni să ia acest dar, nici viu nici mort”.

7) Potir din argint, dăruit în 1869, iunie 29, lucrat de D.M. Caropati.

Expansiunea rapturilor și apoi a ruinelor în această zonă istorică a Bucureștilor a început încă din anul 1981 când s-au „predat” obiectele din metale prețioase către Banca Națională a RSR. Pentru exemplificare, reluăm mai jos actul prin care se certifică predarea acestor obiecte:

„Prea cucernice Părinte Protoiereu,

Prin prezenta, respectuos înaintăm, în dublu exemplar, inventarul de predare-primire a obiectelor din metale prețioase care nu au destinație cultică, pe care le-am predat la BN RSR Sucursala Municipiului București sub nr. de înregistrare 22 din 18 martie 1981.

Totodată menționăm că, cu raportul nostru nr. 15 din 19 martie 1981, am cerut Protoieriei III scoaterea din inventar a acestor obiecte. N-am primit răspuns.”

(ss) Paroh Pr. I. Antonescu

Numeroase obiecte de cult, mobilier sculptat și cărți bisericești achizionate prin contribuția enoriașilor au dispărut în proporție de 80% în timpul demolării intempestive din 9 octombrie 1987. Menționăm câteva mai importante: trei clopote de alamă și bronz, icoane împărătești de argint, icoane praznicale de lemn, candelargintate, policandre de alamă sau cristal, Sf. Potir din metal argintat și aurit, sfeșnice mari de alamă, vitrouri, cărți de ritual și cărți rare (de ex. Antologhion, 1786, editat de Episcopul de Râmnic – Filaret, Sf. Evanghelie legată în argint).

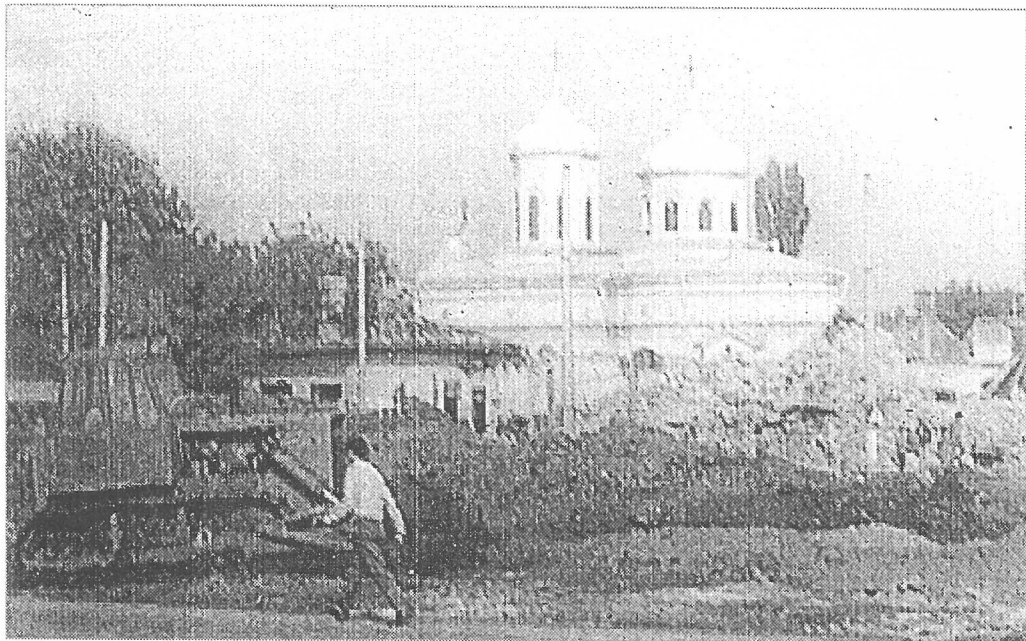
Trebuie să amintim – nu în ultimul rând – că și grădina cu flori, iarbă și arbori situată în stânga porții mari de la intrarea în incintă era o donație.

Valoarea bunurilor enumerate mai sus se ridică, după un inventar întocmit în 29 ianuarie 1949, la o sumă de circa 13.000.000 de lei, din care valoarea bisericii era de 6.000.000 de lei, nepunând la socoteală valoarea ei istorică sau afectivă care nu poate fi estimată.

Dispariția neașteptată a bisericii a provocat multă amărăciune în rândul enoriașilor, precum și pierderea unui valoros monument al istoriei Bucureștilor. Ar fi necesară montarea unei plăci memoriale pe blocul M 108 care ocupă locul fostei ctitorii și reamplasarea Crucii de piatră, dacă cercetările pentru regăsirea acesteia vor da roade.

Data fiind importanța istorică și de suflet a Bisericii Sf. Troiță, propunem într-o a doua etapă refacerea bisericii în forma inițială pe un nou amplasament. Din relatările fostului preot paroh al Bisericii Sf. Troiță, Constantin Dăscălescu, există depusă la Patriarhie documentația necesară, precum și dovada suportului financiar.

Se dărâmă biserica

*Piața Unirii
cu vedere spre biserică*

BISERICA SFÂNTUL IOAN NOU

Pe axa trasată mai târziu de la nord la sud prin centrul Bucureștiului (actualul Bd. I.C. Brătianu), acolo unde o întretaie începutul Bd. G. Coșbuc, în dreptul Pieței Mari (Piața Unirii), a existat încă din sec. XVIII o biserică cu hramul Sf. Ioan Botezătorul.

Prima înfățișare a acestui locaș era simplă, fără turlă. Abia mai târziu, așa cum ne spune cronicarul logofăt Greceanu, Constantin Brâncoveanu i-a făcut o turlă și o tindă, zugrăvind biserica.

Avea să poarte numele de „Biserica dinspre Doamna”, apoi „Biserica de Sus” (spre deosebire de Biserica de jos cu hramul Buna Vestire — pomenită la Curtea Veche). A mai purtat denumirea de „Sf. Ioan cel Nou din Podul Beilicului”, „Sf. Ioan al Pârgoreanului”, iar în cele din urmă și „Sf. Ioan Gura Pietii”.

Ionescu Gion în „Istoria Bucureștilor” (pag. 392) precizează că „actuala biserică a fost clădită de Ioniță Croitorul — staroste de boiangii, împreună cu breslașii cojocari și boiangii, la anul 1766, cu învoirea Mitropolitei”. În pisană dăltuită în piatră cu litere chirilice și așezată după prima restaurare din 1818 în pridvor, este trecut numele ctitorilor vechi și mai noi, începând cu Ioanichie Ieromonah și terminând cu Zmaranda. O altă inscripție — în metal — așezată tot în pridvor, în 1847, după incendiul cel mare, ne arată că biserica „s-au reînnoit cu toate îmbunătățirile ce se văd încă de la Hristos 1847 luna august, în zilele Domnului: Iordache staroste de boiangii, fiind dinainte epitrop la această sf. biserică așezat în numitul an pă vremea

oblăduirii prea înălțatului domn Gh. Bibescu și în anii arhiepiscopiei Preasfințitului Arhiepiscop D. D. Neofit, însă prin călduroasa evlavie ce au avut-o kir Iordache, a cărei vrednic de laudă sa strălucită faptă pentru sfântul locaș cu hramul Sf. Slăvitului prooroc Înaintemergătorului și Botezătorului Ioan, de care nu puțin au îndemnat și pe iubitorii de Hs. cât se văd aici scris de au ajutat acest sf. lăcaș: Maria Gheorghe, Elena, Nicolae...”

Biserica are o formă dreptunghiulară, cu o singură absidă la altar, cu un pridvor deschis cu trei arcade în plin cintru spre fațada de apus, sprijinite de stâlpi cu capitele florale. Două turle, sprijinite pe câte o bază cubică, se descarcă în interior pe 4 arce susținute de 4 stâlpi în naos și 2 stâlpi în pronaos. În exterior are o ornamentație simplă, cu două registre de firdie, cel superior mai mic, separate de un brâu. Nu a fost inclusă pe lista monumentelor istorice.

A fost restaurată complet în 1930-1940, în timpul Patriarhului Miron Cristea, continuată apoi sub Nicodim Munteanu, după planurile arhitectului S. Bereu. Pictura în frescă a fost reînnoită de către pictorul L. Keher.

Din 1964 a venit paroh pr. Paul Munteanu, care până astăzi s-a îngrijit și a urmărit permanent păstrarea, restaurarea și înzestrarea bisericii.

În 1968 s-au executat 5 vitralii la ferestrele de pe fața sudică (pictor Traian Pîrvu).

În 1970 a fost spălată pictura de către Olga Greceanu, a fost realizat pe frontispiciu mozaicul „Botezul Domnului”, iar în 1971 s-au realizat în pridvor mozaicurile Sf. Ap. Petru și Pavel de către pictorul Iosif Wass, cu o ramă de sculptorul Francisc Heteni.

În 1977, cutremurul din 4 martie a afectat grav biserica, în special turlele. Consolidările s-au făcut în scurt timp, din fondurile parohiei, din inițiativa și sub îndrumarea pr. paroh Paul Munteanu. Au fost consolidate turlele prin realizarea unei centuri de bază și a unor stâlpișori în zona interioară a golurilor a 6 ferestre (din 12), astfel încât aceștia nu se percep din exterior, dar modifică aspectul interior.

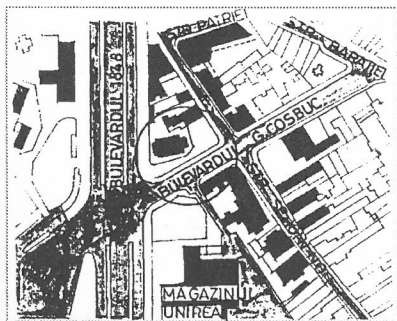
Dar această biserică — așezată pe o arteră de mare circulație a Capitalei, pe care conducerea totalitară circula între Piața Victoriei și Dealul Patriarhiei (al fostei M.A.N.) — trebuia adeseori să-și închidă porțile înaintea trecerii convoiurilor anunțate din timp de oamenii de ordine! Până la urmă, biserica a trebuit să fie retrasă de sub privirile directe ale trecătorilor. Ca să nu fie distrusă, s-a adoptat și aici soluția translării acesteia, operație efectuată în anul 1986. La 30 mai 1986 s-a efectuat translația pe

Biserica în decembrie 1984

*Starea actuală a bisericii
îngrămădită între blocuri*

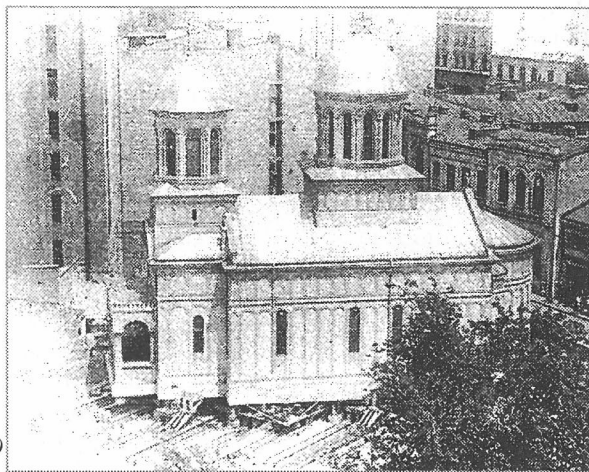

*Plan inițial
(B-dul 1848 nr. 41)*

o distanță de 23 m, sub un unghi de 37°, pe o cale în pantă de 2,8°, soluție proiectată și executată de echipa condusă de ing. Eugen Iordăchescu. La decopertarea fundațiilor în vederea translării, s-au găsit câțiva pileți de lemn de stejar, scurți, cu vârf ascuțit, ce au servit pentru fondarea primelor biserici, probabil pe terenul slab al unei foste albiei a unui afluent al Dâmboviței. S-au mai descoperit fragmente de frescă, datând de la prima biserică. Au fost găsite în interior cca 10 morminte. Unele oseminte, precum și pietre de mormânt, au fost amestecate cu moloz și transportate la groapă. S-a salvat o mică cruce de piatră, care a fost montată în pronaosul bisericii, acolo unde au fost depuse osemintele rămase.

Pe timpul translării, obiectele și icoanele de valoare (Sf. Antonie cel Mare, 1895, pictor G. Ioanid, ulei 120x100; Încoronarea Maicii Domnului, 1800; Icoană pictată ambele fețe, 1823, Sf. Parascheva și Sf. Pantelimon; 15 icoane praznicare pictate ambele fețe, 1843 etc.) au fost puse într-o tainiță din corpul bisericii, știută numai de cei 2 preoți ai bisericii: pr. paroh P. Munteanu și pr. Eugen Marina. Cu ocazia translăției, a fost salvată și consolidată frumoasa catapeteasmă lucrată în stejar traforat, datând din 1911.

Lucrările de restaurare după translație (refacerea pardoselii, a mobilierului, încălzire centrală, împrejmui) s-au făcut apoi în scurt timp de către parohie, fără ajutor din afară, printr-o deosebită străduință a preotului paroh. Biserica a fost redată cultului, ascunsă acum de noul bloc ce o înconjoară, în intersecția Bd. Coșbuc cu Bd. I.C. Brătianu.

În timpul translării (mai 1986)

CARTIERUL PANTELIMON

„Cartierul Pantelimon” s-a dezvoltat în principal de-a lungul Șoselei Pantelimon, bătrâna arteră de legătură a comunelor din partea de răsărit a Bucureștiului cu a doua mare piață a orașului — Oborul, și vestitul, cândva, Târg al Moșilor.

Interesul bipolar dintre piața de desfacere și comunele de aprovizionare a Capitalei a acționat permanent de-a lungul timpului, astfel încât artera s-a tot extins spre periferie, pe tot parcursul celor cca 4 km ai traseului, până spre lacurile Fundeni, Pantelimon și spre râul Colentina, care le traversează de la N-V către S-E.

Orașul s-a apropiat mult de comunele Dobroiești și Pantelimon. Opiirea expansiunii lui, prin configurația terenului și aceste limite naturale, a accentuat rolul de poartă de intrare în oraș al podului peste Colentina, zonă cu virtuți peisagistice remarcabile ce pot fi mult valorificate.

Această intrare în oraș beneficiază pe o parte de o amplă deschidere — cu oglinda lacului Pantelimon, cu malurile sale împădurite și insula ce a purtat, până nu de mult, un ansamblu mănăstiresc-spitalicesc de secol XVIII, iar, pe cealaltă parte a drumului, de malul ridicat pe care este așezată comuna Pantelimon.

Și insula și comuna își anunțau prezența prin silueta și verticalitatea unei biserici.

Biserica ansamblului Pantelimon, monument cu valoare arhitecturală și ambientală, zidită de Grigore-Vodă Ghica, a fost însă dărâmată după 251 ani de viață. Actualul ansamblu hotelier „Lebăda” a fost sărăcit de această dimensiune spiritual-artistică.

A rămas doar biserica din comună să străjuiască locul de pe dâmbul cel mai înalt al terenului, la inflexiunea șoselei, punct de perspectivă pentru ieșirea din oraș.

Și astăzi drumul unduiește între comună și lacuri, dar lipsește dialogul dintre trecut și prezent, dintre biserica-monument istoric și biserica comunală.

Actuala Șosea Pantelimon, lărgită și modernizată, continuă să lege, ca în vechime, poarta de răsărit a orașului cu „Gura Oborului”, dar este un culoar între blocuri înalte, în multe porțiuni un ecran ce ascunde locuințele mizere din spate, cu care ar fi trebuit de fapt să înceapă „sistematizările” (așa-zisele locuințe de pe insula Lacului Fundeni au rămas adevărata față a „gândirii” în politica de construcții a regimului ceaușist).

Sporirea numărului locuințelor prin blocuri înalte — indiscutabil necesară — nu obliga la sacrificarea unor parametri urbanistici calitativi și nici la dărâmarea monumentelor istorice.

a) Biserici dărâmate

Am amintit BISERICA MĂNĂSTIRII PANTELIMON (1745-1986), sufletul aceluia ansamblu ctitorit de Grigore-Vodă Ghica pe insula Lacului Pantelimon, ce alături mănăstirii un spital pentru săraci. A fost dărâmată în 1986.

BISERICA GHERGHICEANU era așezată pe strada ce a purtat același nume (acum str. Apahida), în apropierea intersecției Șos. Pantelimon cu actuala Șos. Socului. Prin strădania preoților și enoriașilor, fosta amenajare a unui atelier de tâmplărie căpătase înfățișarea unei biserici, completată și de o turlă clopotniță. A fost dărâmată în 1984.

b) Biserici translate

BISERICA SF. GHEORGHE CAPRA, situată pe Șos. Pantelimon, la întâlnirea cu str. Fântânică, se bucura de o mare grădină și avea propriul cimitir în spate.

Amenințată de demolare pentru lărgirea șoselei, prin străduința preotului și enoriașilor se reușește obținerea aprobării de translate.

Trasă în spate, cu o mare parte din teren ocupat de blocuri, urma să fie complet ascunsă vederii de un alt bloc care nu s-a mai construit.

c) Biserici agresate

Trebuie să amintim existența trunchiată a Bisericii Mănăstirii Mărcuța (supraviețuitoare a vechiului ansamblu mănăstiresc de la mijlocul sec. XVI), situată între Șos. Pantelimon, Șos. Dobroiești și râul Colentina. Ea nu a fost demolată, ci lăsată să se ruineze.

Cândva, o incintă amplă cu chilii și case, completată în sec. XVIII de prăvălii și un han, a fost folosită și ca ateliere, manufactură de testemeli (năframe), ospiciu pentru alienați etc.

Construcțiile incintei s-au ruinat în cea mai mare parte (au rămas doar fragmente din zidul împrejmuitoare ce-i dădeau cândva aspectul de cetate), dar în bună tradiție mănăstirească au continuat să funcționeze în preajma fostei mănăstiri, așezămintele sociale din parcul întins până la șosea. Copacii parcului, ce creau o oază pe arida Șos. Pantelimon, au fost tăiați și înlocuiți tot cu blocuri.

Restaurat și integrat în cartierul nou, acest vestigiu istoric ar fi îmbogățit zona cu o alveolă culturală, cu un spațiu verde atât de necesar, ar fi rupt monotonia și ar fi deschis vederea către lacul Fundeni căruia blocurile paravan îi întorc spatele.

Biserica fostei Mănăstiri Mărcuța este de o valoare arhitectonică cu totul deosebită și punerea ei în valoare se impune.

MĂNĂSTIREA PANTELIMON

La ieșirea din București spre est, prin Șoseaua Pantelimon, se desfășoară un peisaj anume, plăcut ochiului, cu denivelări de teren, cu păduri albastre în depărtare și mai ales cu o mică peninsulă ca o movilă înblănită cu verdeața pomilor ce se reflectă în oglinzile apelor de jur împrejur.

Poate toate acestea l-au determinat pe Grigore Ghica Vodă II să construiască aici locaș de rugăciune și sănătate începând din anul 1735.

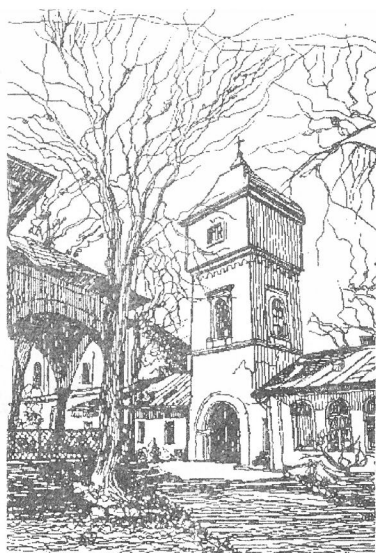
În vremurile acelea îndepărtate, aici avea loc renumitul „Alai domnesc” al Sfântului Pantelimon, prilej de rugăciune și bucurie.

În ajunul datei de 27 iulie, hramul Sf. Pantelimon, după prânz, la vremea vecerniei, Mitropolitul și Domnul Țării, cu alaiurile lor, formau un convoi în carete ce pornea de la palat, trecea pe Podul Mogoșoaiei (Calea Victoriei), pe Podul Târgului de afară (Calea Moșilor), ajungând la Streaja (barieră), apoi la Mănăstirea Pantelimon.

După săvârșirea liturghiei de către Mitropolit, se duceau cu toții pe culmea dealului la chioșcul de la cișmea. „Tradiția spune că era o frumusețe de a vedea pe Domnul și pe Mitropolit plimbându-se printre poporul care umplea tot locul și pădurea Pantelimon, șezând fiecare cu familia la masă. La apusul soarelui, se întorcea Vodă la palat.” (Col. Popescu Lumină, Bucureștii din trecut și de azi, 1935)

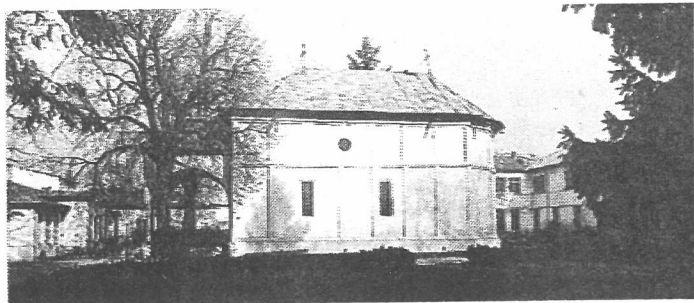
Denumirea de Pantelimon este mai recentă. În sec. XVII, comuna se numea Florești (de jos, de mijloc, de sus), așa cum este atestată documentar.

În Floreștii de sus, Pantelimonul de astăzi, și-a întemeiat așezământ Grigore Ghica Vodă II începând cu anul 1735, cu un nou program: mănăstire spital, cu hramul Sf. Pantelimon, doctorul cel fără de arginți.

„Ceiace îl va determina pe G.M. Cantacuzino să iasă din răvnita izolare de la Mogoșoaia unde în primăvara anului 1921 lucra la restaurarea palatului brâncovenesc va fi nu Bucureștiul modern ci acela de la periferie, cu pierdute și prăfuite mahalale unde presimțea că se ascund ca într-o tăcută Valea Regilor uitate și părăsite comori de artă românească. Rezultatul acestor solitare explorări se va dovedi pe măsura așteptărilor. Astfel am cunoscut Colentina Ghiculeștilor, Pantelimonul, Mănăstirea Văcărești și Plumbuita”

Adrian Anghelescu (note și biografie la „Izvoare și popasuri” de G.M. Cantacuzino)

Biserica Mănăstirii Pantelimon

Mănăstirea era ferită din drum și avea și un rând de case domnești, singur domnul putând fi găzduit în incinta ei.

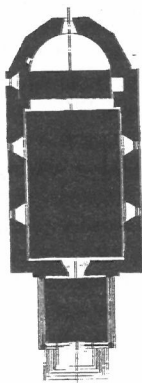
Ansamblul Pantelimon s-a ridicat în două etape, 1733-1735 și 1748-1752, în cele două domnii ale lui Grigore Ghica Vodă în Țara Românească, și cuprindea mănăstirea-spital, epitropia și casele domnești.

Pisania adună mărturiile de mai sus, astfel:

„În slava și lauda unuia în Troiță slăvit Dumnezeu și întru cinstea sfântului marelui mucenic și tămăduitor fără de argint Pantelimon ridicatu-s-au acest dumnezeesc locaș de prea luminatul și preamăritul Domn a toată Țara Românească Io Grigore Ghica vodă, într-a doua Domnie a Măriei Sale, ca să fie pentru vecinica pomenire Măriei Sale și a tot neamul Măriei Sale, ispravnic fiind Sandul Bucșănescul Vel Clucer za Acia, la leatul de la zidirea Lumii 7258, iar de la Hristhos 1750“.

Construită pe plan dreptunghiular, biserica avea un altar sub formă de absidă și un pridvor spre apus, susținut de patru coloane cu frumoase capiteli.

În interior erau două monumente de seamă: mormântul ctitorului, decorat cu sculpturi, și frumosul mausoleu funerar al lui Alexandru Ghica. Pe mormântul ctitorului, așezate în naos, erau versurile următoare: *„Datoria cea obștească/ De pe firea omenească/ Împlinind prea fericitul/ De apururea pomenitul/ Grigore cel prea înalt/ Ghica Vodă încoronat/ Domn în Țara Românească/ Și în cea moldovenească/ Care cu minte înaltă domnind/ Și cu dreptate cârmuind/ De pre vremea ce acestei țări/ Cu înțeleaptă îndreptare/ La a doaole domnie/ Dată de împărăție/ Din scaunul cel strămoșesc/ La lăcașul cel ceresc/ S-au mutat fără pribană/ Cu pace și cu pobvală/ Iar trupul său cel de om/ Cu cinste ca de un Domn/ Aicea s-au astrucat/ Și îngropării s-au dat/ La a sa domnească zidire / Spre vecinica pomenire/ August 26 a leat 7260 (1752).“*

La cutremurul din anul 1802, ansamblul suferă mari stricăciuni. Biserica este rezidită în anul 1813 și este trecută în rândurile mănăstirilor mari, domnești.

Documentele de arhivă semnalează în această zonă o a doua ctitorie a lui Grigore Ghica II, cu hramul Sf. Visarion, rezervată în exclusivitate ciumaților. Urmele acestui așezământ au fost puse în evidență de cercetări arheologice (1968-1975) făcute de arheologul Aristide Ștefănescu și cercetătorul Paul Cernovodeanu, localizate în afara peninsulei, pe un teren ce se află sub oglinda de apă a lacului Fundeni. La sfârșitul secolului XVIII se desființează spitalul de ciumați de la Sf. Visarion prin înființarea spitalului de la Dudești.

Istoria spitalului din Mănăstirea Pantelimon este mai amplă.

În hrisovul din 12 octombrie 1735, Grigore Ghica II hotărăște ridicarea spitalului de săraci. Este al doilea spital construit în București după spitalul Colței. A fost terminat în anul 1750. Mai târziu, spitalul se mărește. Un document din anul 1792 spune că „Domnul zidește case de treabă și de odihnă a bărbatilor bolnavi și a muierilor bolnave, ori de ce treaptă ar fi, cu 12 paturi”. În timpul domniei lui Alexandru Moruzi (1793-1796) s-au mai adăugat 18 paturi. Avariat de cutremurul din anul 1802, spitalul a fost refăcut, iar în sec. XIX i s-au mai adăugat alte clădiri, care au ajuns apoi în ruină.

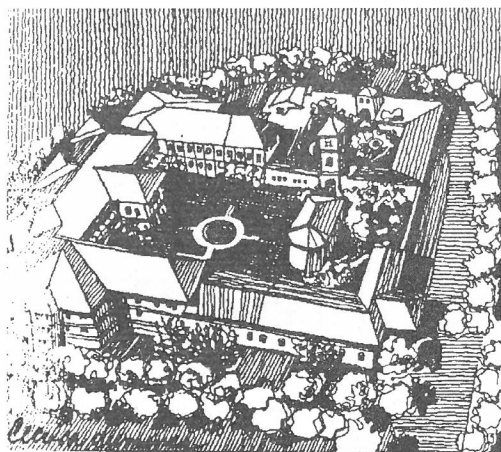
Prin Fundația Carol I și prin stăruința doctorului Carol Davila spitalul a fost dărâmat și refăcut, ocazie pentru punerea unei medalii comemorative, la 7 iulie 1868. Astfel, pe latura sud se ridică o nouă clădire ce adăpostea 80 de paturi și un orfelinat, având subsol, parter și un etaj.

Între anii 1889-1890 s-a mărit capacitatea spitalului cu încă 160 paturi, pe latura est, cu parter și un etaj. Construcțiile au funcționat ca spital până în anul 1977, cu profil boli nervoase, iar în ultima perioadă a fost sanatoriu T.B.C.

O altă construcție componentă a ansamblului Pantelimon este și „Chioșcul de la cișmea”, amintit mai sus, care a fost construit la începutul sec. XVIII. Avea un plan pătrat pentru „odihnă și taifasuri” și era dotat cu o mică fântână pe o latură, iar pe cea opusă cu o încăpere pentru păstrarea mobilierului.

Chioșcurile sau foisoarele ridicate în curți de seamă sau locuri pitorești sunt construcții de tradiție țarigrădeană.

Chioșcul era amplasat în afara incintei, pe partea stângă a intrării în mănăstire. Prin anii '60, Consiliul Popular al Capitalei a intenționat să-l repare, dar în cele din urmă a fost dărâmat. Martori ai vremii spun că se ținea pe picioare, cu toate că a fost construit din paieantă, iar acoperișul era mult degradat.

Macheta mănăstirii (desen)

În sec. XX, ansamblul Mănăstirii Pantelimon era alcătuit din două incinte. Biserica se afla în a doua incintă. Turnul-clopotniță era amplasat între cele două curți.

Puternic afectat de cutremurul din anul 1977, ansamblul de clădiri a fost abandonat, suferind degradări succesive ce conduceau inevitabil la distrugerea monumentelor.

În anul 1979, Institutul Proiect București începe studiul pentru reamenajarea și remodelarea spațiului în scopul realizării unui ansamblu turistic.

Prezentarea machetei spre avizare președintelui României, Nicolae Ceaușescu, s-a făcut în anul 1983, așa cum era stabilit protocolul. Macheta a fost aprobată, iar când s-a aflat că biserica era monument istoric, s-a făcut mențiunea „să fie recuperate piesele de valoare”, fără să se specifice cuvântul dărâmare. Așa a apărut „Nota de Cancelarie” – actul de avizare al oricărei lucrări de seamă din Republica Socialistă România.

Macheta a mai fost prezentată și cu alte ocazii, dar biserica păstrată în incintă de arhitecții proiectanți era ridicată de pe planșetă de consilierul permanent al lui Nicolae Ceaușescu, tov. Curticeanu S., astfel încât președintele nu o mai vedea.

În anul 1984 a început șantierul, biserica rămânând în picioare până în anul 1986. Primul ministru de atunci, C. Dăscălescu și prim-vicepreședintele Consiliului Popular al Capitalei, D. Necșoiu, au decis dărâmarea bisericii.

Patriarhul Iustin Moisescu a protestat la Ministerul Culturii, la președintele Departamentului Cultelor, dar fără nici un rezultat.

Biserica a fost demolată rapid, obiectele de valoare fiind duse prin mânăstiri și muzee.

Ușile sculptate și scheletul catapetesmei se află la Biserica Sf. Nicolae Pantelimon din comuna Pantelimon, în grija preotului paroh Tănăsioiu Niculae. Icoanele sunt la Mănăstirea Plumbuita.

Osemintele găsite au fost reînhumate la Biserica Doamna Ghica Tei sub o lespede modestă, într-un colț al cimitirului, cu următoarea inscripție:

„Grigore II Ghica, Domn al Țării Românești și al Moldovei (1726-1741; 1747-1752, 1695-1752) și soția sa Zoe născută Manu 1759 și Alexandru Ghica, Domn al Țării Românești (1834-1842; 1793-1862)“.

La Muzeul Militar Central se află monumentul funerar al ultimului domn și o inscripție din piatra ce se afla la „Chioșcul de la cișmea”.

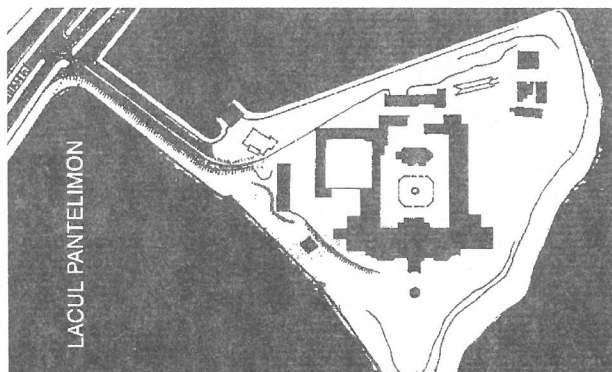
Ansamblul hotelier din incintă a fost studiat de un grup de arhitecți având ca șef de proiect pe arhitectul M. Nicolescu.

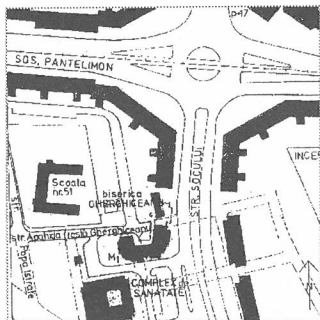
Cele două incinte au fost completate fie prin înălțarea construcțiilor vechi cu un etaj, fie cu construcții noi pe contur.

Turnul mic de la intrare a fost menținut, iar turnul mare – fosta clopotniță, singura construcție rămasă de la 1824 – a fost salvat de la dărâmare căpătând o altă funcție – de belvedere, prin înlocuirea vechii cupole cu un foisor. Este cel mai înalt element semnal al noului ansamblu.

Astăzi peninsula găzduiește un mare hotel categoria lux, „Lebăda”.

Pe locul fostei biserici nu se află nimic, aceasta putând fi refăcută. Până la eventuala rezidire este necesară marcarea locului sfânt al altarului cu o troiță spre amintire.

BISERICA GHERGHICEANU

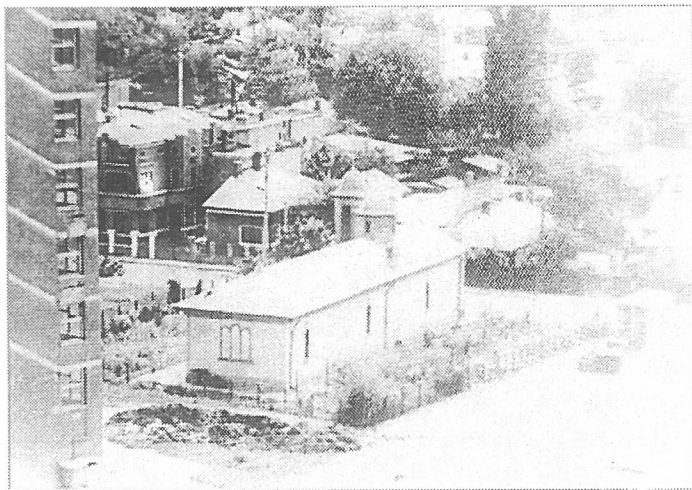
Biserica Gherghiceanu (cu hramul Sf. Treime și Sf. Mihail și Gavriil) era situată pe latura de sud a Șos. Pantelimon, în str. Apahida nr. 5 (fostă str. Gherghiceanu).

Cartierul, așa cum fusese inițial, era desprins din comuna suburbană Principele Nicolae, fiind alcătuit prin parcelarea pământului unui oarecare proprietar Gherghiceanu. Cetățenii acestui cartier, în majoritate muncitori nevoiași, au folosit prin anul 1939, pentru nevoile lor religioase, o capelă amenajată într-un fost atelier de tâmplărie, în str. Gherghiceanu nr. 5.

În anul 1943, capela a fost refăcută și completată după planurile arh. Bolesov al Municipiului București, cu concursul material al enoriașilor și strădania plină de însuflețire a preotului paroh Ioan Flueraș (1907-1983) care s-a dăruit realizării acestui locaș.

A fost construit din zidărie de cărămidă, cu o navă acoperită cu bolți din lemn, vopsite albastru deschis cu stelute, având o mică turlă pe naos cu învelitoare din tablă. Altarul, orientat spre stradă (S-SE), era despărțit de naos printr-o catapeteasmă din lemn, simplă, fără înflorituri. Pe latura mică, opusă altarului, exista un cafas pentru cor.

Pictura icoanelor mari, lucrate pe tablă și fixate în pereți, și icoanelor mai mici și a celor de pe catapeteasmă a fost făcută în stil bizantin, de pictorul Dumitru Dogărescu, în anul 1944.

*Biserica cu vechiul cartier
înaintea demolării*

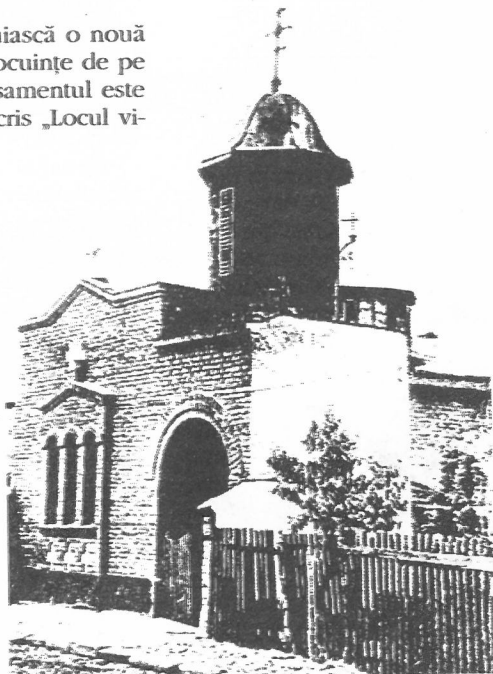
Intrarea în naos se făcea pe latura lungă a acestuia dinspre curte. Din stradă, se ajungea pe sub o clopotniță cu turlă și arcade, alipită bisericii, lateral altarului.

Biserica a fost renovată și tencuită în exterior după cutremurul din 1977. A fost dotată de către enoriași cu obiectele necesare, care însă nu prezentau o valoare istorică sau artistică deosebită.

Dar viața liniștită a bisericeții a fost curmată brusc în 1984 printr-un gest de „îndepărtare” schițat prea adesea de putere, ca urmare a unui raiduri șirului de mașini grele, raiduri din ce în ce mai dese în ultimii zece ani ai domniei absolute. Se pare că micul locaș de cult deranja în vecinătatea amplasamentului stabilit pentru un nou edificiu social – „Casa de sănătate” (baia) din str. Socului, noua arteră tăiată între Șos. Pantelimon și Bd. Muncii.

Deși în proiectele de sistematizare ale zonei arhitecții au păstrat bisericuța, mascând-o între tronsoanele blocurilor înalte, ea a trebuit să dispară fără forme legale de sub ochii stăpânirii din acele timpuri. În numai 24 de ore, la 18 noiembrie 1984 locul a fost acoperit cu iarbă și flori. Obiectele au fost duse peste noapte la mănăstirea Căldărușani.

Cetățenii cartierului intenționează să construiască o nouă biserică pe locul rămas liber între blocurile de locuințe de pe latura de vest a str. Socului, acolo unde amplasamentul este împrejmuit și marcat cu o cruce, pe care este scris „Locul viitoare biserici”.

BISERICA SF. GHEORGHE-CAPRA

*Vechea amplasare a bisericii
din Șos. Pantelimon 131*

„Fascinația, pentru mine, a început aproape din totdeauna, adică din copilărie, în comuna purtând nume de sfânt, ori de tâlhar, Pantelimon. Pe atunci, cu totul în afara orașului.

La biserica Capra, așezată mai spre oraș, se duceau Dumineca și de sărbători, aproape toți, măcar primprejur.

Ca proprietari de fabrică și la postirea preotului Mărculescu, mergeau și părinții mei. Biserica, lipsită de orice frumusețe dar încăpătoare, avea clopote cu bății prelungi, cu dangăt grav în contrast cu modicitatea locului, bătând des, insidios și nobil... Ele m-au apărut, măcar un timp, și tot ele alungau duhurile rele, grindina și fărmecele violențe.

Piatra din capul unghiului, Biserița din răzoare; de la Pantelimon până la Fundeni se întindeau grădini, crânguri, lacuri, verdeată bună de odihnă și bălării cuminți, vii micuțe și mai mult dădeai de turme decât de holde...”

Rândurile de mai sus sunt cuprinse în „Jurnalul Fericirii”, cea mai nobilă carte ce pledează pentru biserica ortodoxă.

Autorul, N. Steinhardt, născut într-o familie de evrei, ne dezvăluie lumea copilăriei lui din împrejurimile cartierului Pantelimon și ale Bisericii Capra. Poate în acest locaș al lui Dumnezeu i s-a întipărit credința ortodoxă ce l-a determinat ca în anii de detenție din timpul comunismului (1959-1964) să primească botezul creștinesc în închisoare.

Biserica Sf. Gheorghe-Capra este amplasată la intersecția Șos. Pantelimon (mare arteră de circulație spre est, spre județul Călărași) cu strada Fântânica.

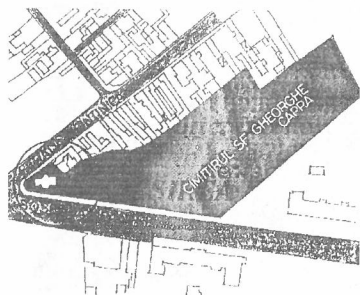
Începând din anul 1975, Șos. Pantelimon a fost supusă unor lucrări ample de sistematizare, de lărgire.

Din anul 1978 au început acțiunile nefavorabile asupra bisericii, amplasată cu fațada principală pe Șos. Pantelimon.

Pentru lărgirea mării artere și construirea blocului nr. 200, biserica a fost nevoită să cedeze o suprafață de teren de 1280 mp, rezervă pentru cimitir. Clopotnița și grădina cu trandafiri au fost jertfite în anul 1983, când a fost smuls bisericii un teren de aproximativ 600 mp pentru construcția blocului nr. 202.

În același an 1983 au început presiunile pentru demolarea bisericii.

Părintele paroh Ion Popescu a rezistat cu îndârjire tensiunii create de cei ce veneau să anunțe dărâmarea bisericii. După ce a fost prezentată posibilitatea translării, au început noi presiuni pentru dărâmare sub motivul că solul analizat nu face față translării.

Părintele Ion Popescu a rezistat în continuare ideii de distrugere, întărit și de un vis premonitor al credincioasei Ioana, o prezentă a bisericii Capra, ale cărei vise s-au adeverit în repetate rânduri. De data aceasta, Ioana visase locul bisericii după mutare (exact locul actual).

Părintele Ion Popescu nu a acceptat să golească biserica și casa parohială decât în urma unui act oficial. Acțiunea de translare a început în anul 1985, având la bază Adresa Consiliului Popular al Municipiului București nr. 3101 și 3457/1985. În luna aprilie a aceluiași an, casa parohială și biserica au fost golite.

Până în luna septembrie nu s-a întâmplat nimic, construcțiile au rămas pe loc, cheile fiind la preotul paroh care și-a făcut datoria, slujbele obișnuite având loc în biserica pregătită pentru mutare. Translarea a fost făcută în două etape, în două direcții diferite, prima la 10 septembrie, iar a doua la 22 septembrie 1985, păstrându-se orientarea altarului spre răsărit. Cea de a doua mutare a fost făcută în urma „indicațiilor” de a construi un bloc în fața bisericii, ascunzând-o.

Casa parohială conținând două apartamente de cca. 200 mp, casă dotată cu centrală de încălzire proprie cu gaze, a fost dăruită, iar un teren de 800 mp a fost luat bisericii în același an.

*Biserica în spatele blocurilor
din Șos. Pantelimon*

*Biserica așezată astăzi în
str. Fântânică*

Biserica Sf. Gheorghe-Capra, care nu a fost dărâmată ci numai translată, este un minunat exemplu de rezistență în fața furiei distrugerii.

Pisania bisericii din anul 1877, cu hramul Sfântului Marelui Mucenic Gheorghe, a fost mutilată în anii comunismului, ștergându-se numele regilor.

Placa comemorativă recentă cuprinde toată istoria, după cum urmează:

„Cu vrerea Tatălui, cu bună voința Fiului și cu lucrarea Sfântului Dub, ziditu-s-a acest sfânt lăcaș și s-a sfințit în luna Septembrie anul 1877 în vremea războiului de independență, domn al țării fiind Carol I, mitropolit primat IPMS Nifon, paroh al bisericii preot Marin Marinescu și soția sa Eftimia, prim ctilor a fost Costache Duțulescu zis Capra și soția sa Eufrosina, ajutați de 151 familii enoriași și locul zidirii a fost pe șoseaua Pantelimon nr. C 131 colț cu strada Fântânică nr.2. Bisericii i s-au făcut multe reparații, adăugiri și înzestrări în decursul anilor mai ales de preotul Istrate Stănescu, Gheorghe Crețu, Ion T. Popescu, Vasile Manea, până în 1970. La 6 Noiembrie 1977 s-a resfințit și sărbătorit centenarul ei. Între 16 Oct. 1985 – 20 Apr.1986 salvată ca prin minune de demolare, biserica a fost translată pe actualul amplasament cu 89,20 m prin tehnica și grija Dr. Ing. Eugen Iordăchescu și George Mija, paroh fiind Ion Gb. Popescu. Reparații generale după translație între anii 1986-1988.

*Slavă și mulțumire lui Dumnezeu pentru toate.
Patriarh al României PF Teoctist“.*

După Eugeniu Iordăchescu („Translația construcțiilor“), biserica a fost translată între 10-22 septembrie 1985 și nu așa cum apare, probabil dintr-o greșeală, în placa comemorativă.

MĂNĂSTIREA VĂCĂREȘTI

Întocmai ca o ființă care se prăbușește de pe culmile gloriei în prăpastia neantului, Mănăstirea Văcărești a avut un destin care a coborât-o de pe înalte trepte ale culturii până la stadiul de închisoare, fiind apoi demolată.

Construită de domnitorii din familia Mavrocordat, Nicolae-tatăl și Constantin-fiul, la început de secol XVIII, Mănăstirea Văcărești a reprezentat cea mai desăvârșită expresie a artei românești din acel veac, fiind încorporată marelui ciclu brâncovenesc.

Ținând seama de echilibrul volumelor, ansamblul amintea de o compoziție romană, de reședințele patricienilor, vibrând de o înaltă cultură și adăpostind case domnești, egumenești și militare.

Aici se afla o bibliotecă celebră chiar și în apusul Europei, ce conținea cărți rare adunate în parte de Stolnicul Constantin Cantacuzino, cât și colecția de documente a lui Nicolae Mavrocordat.

Până în anul 1848, când devine închisoarea revoluționarilor, mănăstirea adăpostește în perimetrul ei activități religioase și culturale de înalt nivel.

Declinul se accentuează după 1868, când mănăstirea devine închisoare permanentă. Timp de peste un secol — până în anul 1973 când a fost desființată închisoarea —, Mănăstirea Văcărești a lipsit total culturii românești, iar în anul 1987 a fost rasă de pe fața pământului.

Acesta a fost groaznicul sfârșit al Mănăstirii Văcărești.

Dar iată depănarea, pe îndelete, a firelor bune și rele ale destinului său.

Valurile istoriei sunt stârnite, ca întotdeauna, de complicatul joc al intereselor marilor puteri. Trecerea domnitorului Dimitrie Cantemir în Rusia îi determină pe turci să dea scaunul Moldovei și al Țării Românești unor greci pe care puteau să-i controleze. Așa începe epoca fanariotă. Cei dintâi domni fanarioți în Țara Românească sunt Nicolae Mavrocordat și apoi fiul său Constantin.

La 25 decembrie 1715 Nicolae Mavrocordat se urcă pe tronul Țării Românești venind de pe cel al Moldovei. A fost un om de mare cultură. El numește un cronicar oficial, pe Radu Popescu, care scrie despre Mănăstirea Văcărești chiar din primele luni ale domniei.

Văcărești este numele localității de lângă București, pomenită în cel mai vechi act cunoscut, din 1576, referitor la un pâr-călab Coman din Văcărești.

Între anii 1716-1724, în prima fază de construcție sunt ridicate: biserica, stăreția, casa domnească și primul zid de incintă, iar în colțurile dinspre apus: două culnii, trapeza, un corp de chilii cu portice.

În acest loc a funcționat, începând din anul 1723, o școală grecească, unde au învățat numeroși greci, printre care și Chesarie Daponte, secretarul lui Constantin Mavrocordat. Tot aici a funcționat și o tipografie.

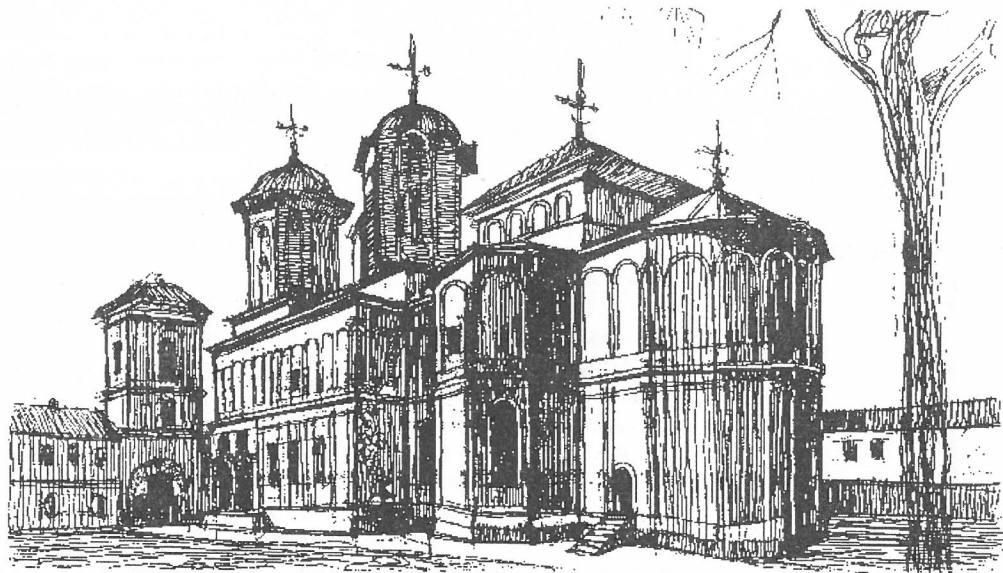
În anul 1721, când mănăstirea este aproape gata, înălțându-se falnic pe un deal, ctitorul o înzestrează și o închină Sfântului Mormânt de la Ierusalim. Zidul de incintă se termină în 1723, fapt consemnat și de Radu Popescu:

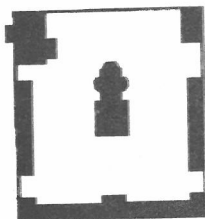
„Într-acest an s-au isprăvit și zidul mării sale de la Văcărești, de jur împrejur, precum s-au văzut și au adus măriasa, mănăstirii și această milă ca să ia în toți anii din vama târgului Bucureștilor din partea domnească din cât or ieși, al treilea ban”.

Sfîntirea mănăstirii are loc în anul 1724.

Nicolae Mavrocordat cere Patriarhului Ierusalimului să-i trimită un egumen, „dar să fie o față înaintată la treapta arhieriei”. Astfel, în anul 1730 sosește la mănăstire Mitropolitul Anania de Bethleem. Tot în același an moare de ciumă domnitorul, fiind înmormântat în biserică, sub piatra însemnată cu zimbrul Moldovei și vulturul Munteniei. Pisania dăltuită în piatră deasupra ușii de la intrarea în pronaos ne redă cele întâmplare:

„Această sfîntă și Dumnezească mănăstire întru care se preaslăvește prea sfînta de viață făcătoare și de o ființă «Troîță» ziditu-s-au din temelie ei de prea înțeleptul și Domn IO Nicolae Alexandru Mavrocordat, carele după darul Dumnezeesc, mutându-se din domnia țării Moldave în scaunul Țării Românești dintru Năstăvul Sfintei Troiți au început fiind leatu 7224, punând temeliele și zidind până la un loc; are apoi date judecățile lui Dumnezeu, cele nepricepute de oameni; fiind pe acele vremuri război între împărății și răzmeriță în țară, s-au întâmplat de l-au luat oștile împărăției nemților cu toată luminata casă a Măriei Sale și l-au dus de l-au ținut în Ardeal până ce s-au împăcat împărățiile iar după ce cu ajutorul Sfintei Troițe l-au trimis de acolo cu multă cinste, trecând și pe aici prin țară, au sosit cu pace și cinste de către

*Etapa I: 1716-1724
Nicolae Mavrocordat*

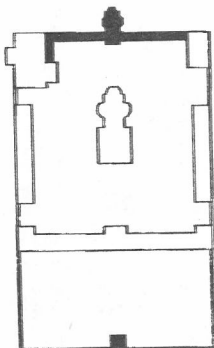
împărații luminați, acasă la Măria Sa. Si neopestindu-se multă vreme din pronia Dumnezească, l-au cinstit împărăția iar în scaunul domniei Țării Românești și ajungând aici cu pace la leatul 7227 îndată, iar s-au apucat lucrarea mănăstirii, după răvna Domniei Sale cea Dumnezească înfrumusețând-o cu toate podoabele bisericești, pe din lăuntru întru mărirea și lauda Sfintei Troițe, pentru vecinica pomenire a Măriei Sale, ispravnic mare fiind dumnealui Manolache Vel Clucer I, Matei biv. Vel căpitan și s-au isprăvit tot de lucru în luna lui septembrie fiind leatul de la zidirea lumii 7231, iar de la nașterea lui Hristos 1722”.

Fiul domnitorului Nicolae Mavrocordat, Constantin, moștenise de la tatăl său înclinare spre cultură. Învățase în școli înalte, cunoștea italiana, franceza, turca, persana, greaca modernă și clasică, ținea corespondență cu personalități de peste hotare, era deci un spirit luminat. A făcut reforme exprimate în Constituția sa din 1740; a dat libertate românilor să se răscumpe. Constantin Mavrocordat rămâne una dintre cele mai remarcabile figuri ale epocii fanariote, fiind cunoscut și în cercurile din apusul Europei.

În timpul domniei sale, el a desăvârșit ansamblul monastic de la Văcărești, construind paraclisul pe latura de răsărit (temeliile fuseseră puse sub Nicolae Mavrocordat) și cea de a doua incintă, cu al doilea turn de intrare.

Nicolae Mavrocordat domnește în Țara Românească de două ori (între anii 1715 și 1730), iar Constantin Mavrocordat de șase ori (între anii 1730 și 1763).

*Etapa II: 1732-1736
Constantin Mavrocordat*

Mănăstirea Văcărești a fost ultima ctitorie domnească — una din cele mai frumoase — ale secolului XVIII și cea mai mare mănăstire din Balcani.

Călătorul Flachet, care a văzut-o în 1740, arată că avea aerul unei cetăți, iar biserica era cea mai frumoasă din câte văzuse.

Arhitectul G.M. Cantacuzino, fermecat de ansamblul Văcărești, scrie în „Izvoare și popasuri”:

„Jocul maselor și al volumelor a fost întotdeauna subordonat unei stricte și ermetice discipline de un riguros geometrist. De aici, o mare muzicalitate de volume născute dintr-o concepție de o mare discrețiune, în care geometrismele abile și gingășiile florale alternau sau se completau. Pe intradosul acestei arhitecturi de bolți, arcade și firide, o pictură de tradiție, de

tehnică și de școală bizantină dădea un câmp larg de activitate simțului nostru cromatic și ușurinței noastre decorative”.

După cum arată și planul din 1770, mănăstirea se întindea pe 3 ha și avea două curți: în prima (construită de Constantin Mavrocordat), unde se găseau clădirile corpului de gardă, se intra printr-o poartă cu turn-clopotniță; în curtea a doua (construită de Nicolae Mavrocordat), de formă pătrată, înconjurată de ziduri foarte puternice, se găseau clădirile mănăstirii: turnul-clopotniță, în dreapta și în stânga căruia erau chiliile, cuhniile, casele domnești, toate precedate de portice cu arcade; pe latura de răsărit, un elegant portic pe două nivele, cu paraclisul la mijloc, iar în centrul curții biserica.

Casele domnești ocupau colțul de nord-est al curții mănăstirii și se compuneau din pivniță, parter și un etaj, fiind folosite ca reședință domnească. La etaj se aflau apartamentele doamnei și ale domnului, cu camere boltite, așezate de o parte și de alta a unui salon central.

La parter se găseau câteva camere, iar la subsol, pivnița mare cu un stâlp central ce o împărțea în patru compartimente, acoperite fiecare cu câte o boltă. Probabil la parter organizase Nicolae Mavrocordat celebra bibliotecă, cuprinzând numeroase rarități bibliofile, care i-au atras invidia capetelor încoronate din apus, în special a curții franceze. Biblioteca avea un număr impresionant de cărți și manuscrise achiziționate de domnitor, altele provenind din vestita bibliotecă a Stolnicului Constantin Cantacuzino de la Mărgineni.

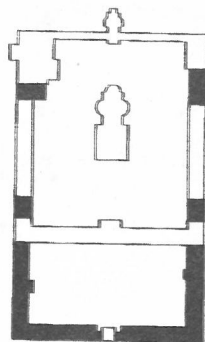
Fațada avea un mare foișor deschis la etaj ce oferea grația a șapte arcade ridicate pe coloane de piatră cu fusuri frumos sculptate.

Casele egumenești situate în colțul de sud-est, opus caselor domnești, aveau un plan simplu: un salon și două camere, cu un pridvor spre incintă.

Chiliile precedate de portice în jurul incintei mănăstirești erau boltite.

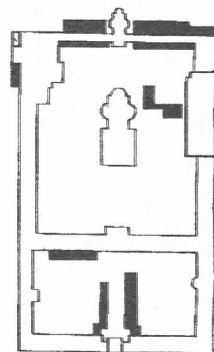
Cuhniile (bucătăriile) din colțurile de apus erau boltite cum se obișnuia, cu trei registre suprapuse de trompe conice care se strâmtau spre vârf.

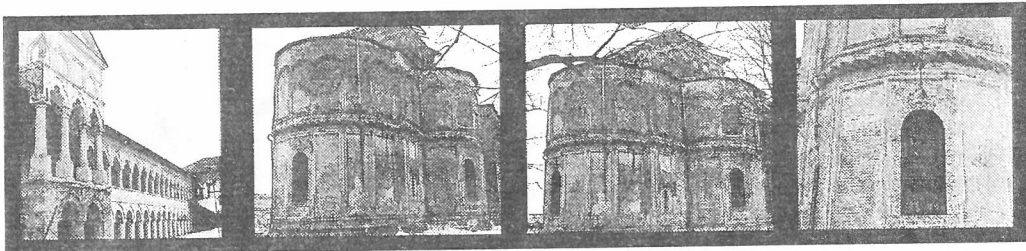
Paraclisul a fost construit de Constantin Mavrocordat pe latura de răsărit, la mijlocul zidului, cu portice pe parter și etaj, ce închidea curtea. Ispravnic i-a fost Episcopul Anania de Bethleem, egumenul mănăstirii. Construcția avea parter și etaj. La parter era o grozniță, iar la etaj, paraclisul, cu naos alungit și turlă. Foișorul din fața paraclisului era renumit prin cele șapte

*Etapa III: sec. XIX
Adăugiri și modificări făcute
o dată cu transformarea în
penitenciar, 1864*

*Etapa IV: sec. XX
Urmare a amplificării
programului de penitenciar*

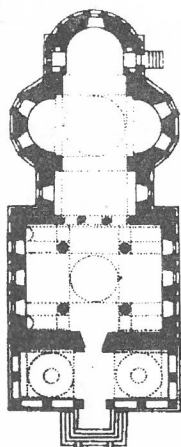

arcade trilobate ce se sprijineau pe coloane de piatră cu piedestale sculptate. Fusurile coloanelor erau de asemeni sculptate, acoperite cu solzi, cu aspect de trunchi de palmier.

Pisania de deasupra ușii de la intrare a paraclisului era scrisă în limba greacă, având următorul conținut:

*„Biserica aceasta a lui Niculae din Mira
S-a făcut strălucit cu multă cheltuială
Lui Constantin, Domnul Muntenilor
Acum fiind, iar mai înainte al Moldovei
Fiul dorit al lui Neculai prea înțeleptul
Fiu împătrit cununat al unui tată împătrit cununat
Voia s-o înalte patronului Sfânt
Ci moartea, luându-l, i-a stricat dorința
În locul cărui fiul moștenitor în scaun
Clădi din temelie, bogat împodobind-o
Făcându-i și pridvorul cel în patru colțuri
Ispravnic Anania, din Bethelem episcop,
Fiind egumen la mănăstirea aceasta*

1736 August.“

Biserica Mănăstirii Văcărești, ctitoria lui Nicolae Mavrocordat (1716-1722), era cea mai de seamă dintre bisericile asemănătoare, importantă și ca mărime și ca formă originală de arhitectură. Se înscria ca planimetrie și dispoziții generale în seria bisericilor: Episcopia Curtea de Argeș, Mitropolia București, Mănăstirea Hurezi, având dimensiuni mari (41 m lungime și 16,70 m lățime).

Pridvorul era acoperit cu două turle octogonale pe baze pătrate. Fresca din pridvor, de pe peretele din stânga intrării, reprezenta nu Judecata de Apoi, cum se obișnuia, ci Apocalipsa lui Ioan. Fresca s-a pierdut o dată cu zidurile.

În interior, biserica avea reprezentate în frescă chipuri sfinte, o impresionantă imagine a tăierii capului Sf. Ioan Botezătorul și

chipuri laice: ctitorul — domnul Nicolae Mavrocordat care ținea mâna dreaptă la brâu și în cea stângă biserica; doamna Smaranda (a treia soție) și toți copiii născuți din toate căsătoriile.

Imaginea mănăstirii suferă schimbări la începutul secolului XIX, când așezarea este ocupată pe rând de armatele țariste și de cele turcești din timpul războaielor ruso-turce.

După cutremurele din 1802 și 1838, foarte puternice, apar fisuri mari la casele domnești și la biserică.

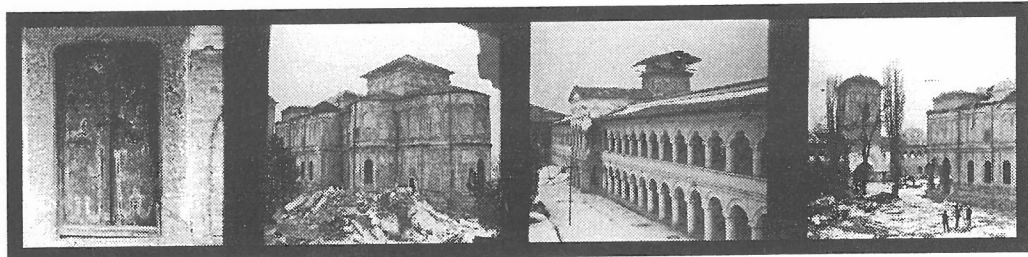
Trăirea mănăstirii este modificată după revoluția din 1848, fiind dirijată în alte scopuri. Generalul Luders, exponentul armatei ruse de ocupație, găsind că vechea închisoare de la Mănăstirea Plumbuita nu este destul de încăpătoare, decide să închidă la Mănăstirea Văcărești pe capii revoluției: Eliade Rădulescu, frații Golești, Brătienii, C.A. Rosetti, Ion Ghica, Popa Șapcă, Col. Magheru, Cristian Tell, Nicolae Bălcescu și alții.

Urmează ani de declin; statutul de închisoare coboară importanța așezământului, se pierd multe odoare bisericești. După o furtună puternică, între anii 1856-1864 se înlocuiește acoperișul de olane cu unul din tablă ce defavorizează imaginea ansamblului.

Totuși mai sunt și acțiuni pozitive: biserica este repictată și primește o tămplă nouă.

Modificările negative predomină. Beciul casei domnești devine depozit de tutun al Regiei Statului, în anul 1867.

Ceea ce va altera puternic spiritul monumentului este decizia prin care Ministerul de Interne devine beneficiarul Mănăstirii Văcărești, făcând din aceasta închisoare permanentă începând cu anul 1868. Urmează o perioadă în care se adaugă construcții specifice închisorii, iar monumentele sunt părăsite; în anul 1871, paraclisul era susținut cu bârne pentru a nu se prăbuși.

După cutremurul din 1940, se prăbușește turla de pe naosul bisericii, fiind apoi complet înlăturată; se accentuează fisurile din bolți și din pereți.

În ideea recuperării monumentului pentru patrimoniul cultural, Comitetul de Stat pentru Arhitectură și Construcții are un schimb de scrisori cu Ministerul de Interne, între anii 1954-1965, dar fără rezultat.

De-abia în anul 1973 Mănăstirea Văcărești este dezafectată ca închisoare și intră în restaurare. Pentru acei ani, refacerea unui ansamblu atât de complex, în Bucureștiul ce s-a dezvoltat în dauna vechilor edificii, constituia o mare izbândă a culturii românești.

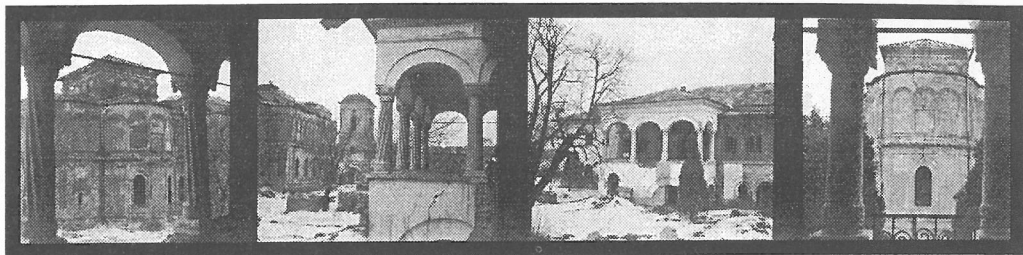
Se preconiza dezvoltarea unui mare muzeu de arhitectură și artă tradițională în incinta mare, iar în prima incintă, laboratoare de restaurare și conservare, precum și ateliere pentru reprodus opere de artă.

Încep lucrările de restaurare a paraclisului, sub îngrijirea D.M.I. și se organizează Șantierul Tineretului. Astfel, paraclisul împreună cu porticele de pe latura de est au fost complet restaurate, cheltuindu-se multe milioane.

Cutremurul din 1977 a marcat ansamblul, afectând biserica și chiliile. În același an 1977, conducerea țării hotărăște desființarea D.M.I., care se opunea dărâării bisericilor. Muzeul de artă al R.S.R. devine beneficiarul ansamblului Mănăstirii Văcărești, cu intenția de a organiza aici un Muzeu de Artă Feudală.

Între anii 1981-1984 se caută alte destinații pentru acest ansamblu: muzeu de artă bisericească, complex cultural brâncovenesc, centru ecumenic. Era epoca sărăcirii cumplete, a plătirii datoriilor externe, în care ansamblul este abandonat fără să fi fost luate cel puțin măsuri de protecție.

În anul 1984 se decide demolarea turlor fisurate de peste pridvorul bisericii, după care degradarea se accentuează. Au

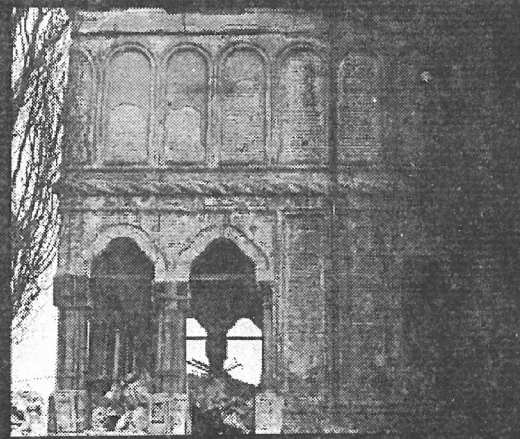
fost retrași paznicii, lăsând drum liber dezastrului prin jefuirea mănăstirii de materiale de construcții, tâmplărie etc.

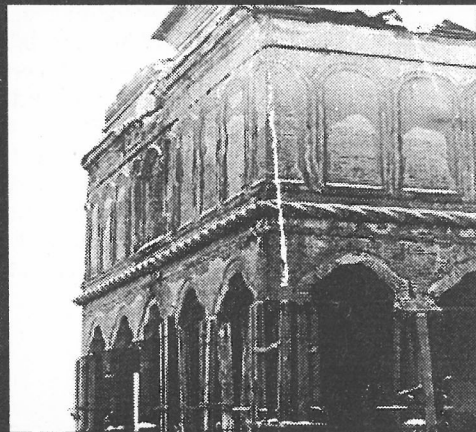
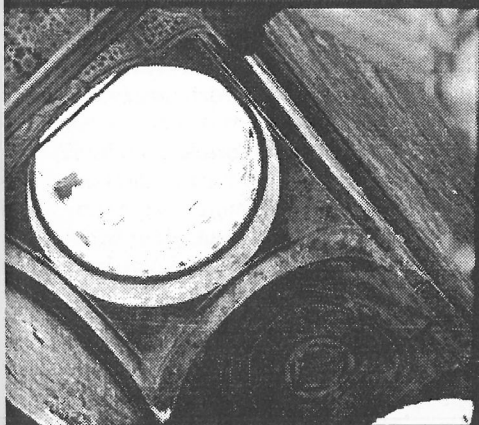
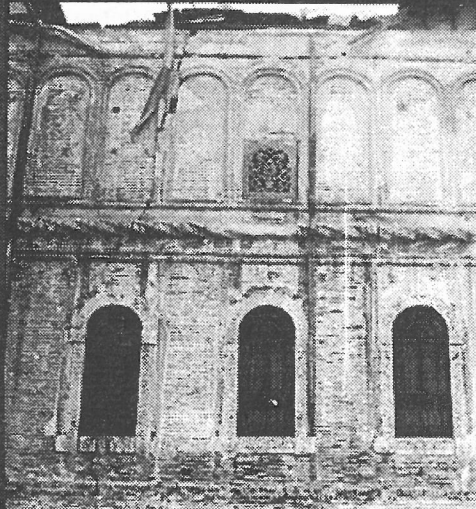
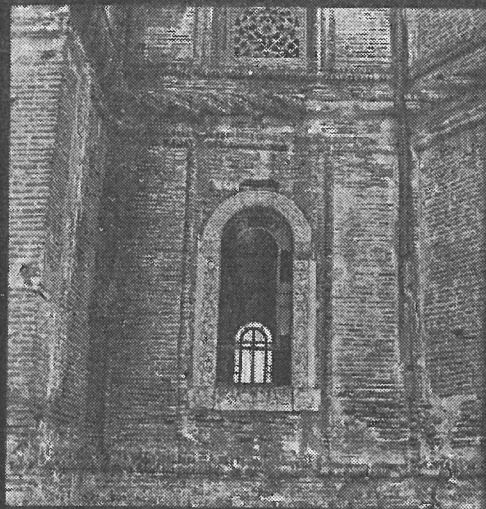
Din anul 1984 încep protestele contra dărâmării bisericilor și apar memorii ale multor oameni de cultură. O primă scrisoare este semnată de 3 cunoscuți intelectuali români și trimisă presei și secției de propagandă a CC-PCR la data de 14.XII.1984, cerând stoparea demolării Mănăstirii Văcărești. Este vorba de 3 membri ai Comisiei Naționale pentru Patrimoniul Cultural Național: prof. dr. arh. Grigore Ionescu, istoricul de artă dr. Răzvan Teodorescu și istoricul prof. Dinu C. Giurescu.

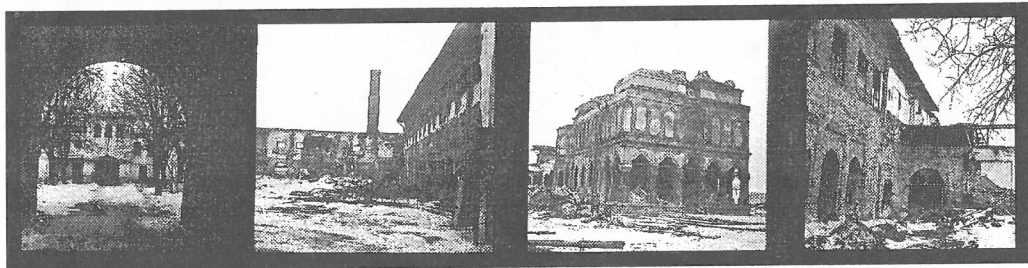
O a doua scrisoare referitoare la Mănăstirea Văcărești și Mănăstirea Mihai-Vodă, înregistrată cu nr. 377/24.I.1985 este semnată de 7 intelectuali, toți membri ai Comisiei Naționale pentru Patrimoniul Cultural Național: în afară de cei 3 care au semnat prima scrisoare, coautori mai erau prof. Dionisie M. Pippidi — arheolog și specialist în istorie veche, membru al Academiei Române, prof. dr. Vasile Drăguț — istoric de artă, dr. Radu Popa — arheolog și specialist al culturii și civilizației medievale românești și dr. arh. Aurelian Trișcu — prof. la Institutul de Arhitectură din București.

O altă scrisoare de protest, înregistrată cu nr. 6368/ 22. X. 1985 la CC-PCR, este semnată de prof. dr. arh. Grigore Ionescu, Dinu C. Giurescu, Răzvan Teodorescu, Vasile Drăguț și Virgil Căndea. De asemenea, diverse foruri internaționale au protestat în repetate rânduri împotriva demolării bisericilor din România.

Tot în acest timp, conducerea țării comandă studii de amplasare a unui nou tribunal care să folosească parțial curtea din față a Mănăstirii Văcărești, ca în final să se ceară extinderea peste întreaga suprafață a mănăstirii, cu demolarea completă. Proiectul nu s-a finalizat.

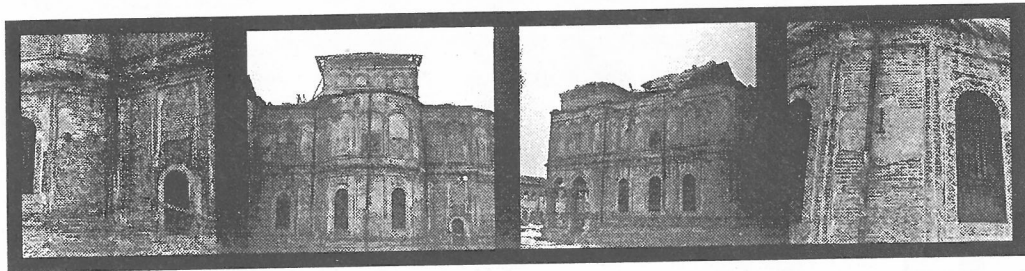
În noiembrie 1985 începe demolarea. În general, mai-marii puterii erau cei care invocau degradarea monumentului înainte de a începe dărâmarea acestuia. Deciziile erau luate prin Consiliul Popular al Municipiului București, Muzeul Orașului București, Ministerul Culturii.

Academia de artă era presată de conducerea C.P.M.B. să detașeze frescele din biserică în vederea păstrării, iar aceasta amâna în speranța că protestele contra dărâmărilor vor da roade. Profesorii Academiei au fost amenințați cu demiterea pentru a acționa imediat la scoaterea frescelor. Se pare însă că protestele nici nu au ajuns la Ceaușescu. De teama pierderii acestor fresce, specialiștii s-au hotărât să le salveze. Operația s-a făcut însă în mare grabă, cu muncitori nespecializați. Bolțile erau fisurate, era mult moloz, oamenii lucrau sub pericolul prăbușirii zidurilor. S-a salvat totuși o suprafață de 120 mp de frescă, între care și tabloul votiv al lui Nicolae Mavrocordat. Fragmentele extrase au fost mult deteriorate, așezate pe un suport greoi și frecvent transportate la diferite muzee. Suprafețele de frescă extrasă sunt dispersate în diferite depozite și locașuri de cultură: Casa Presei Libere, Casa Melik, Muzeul de Artă al Bucureștiului și la Academia de Artă pentru restaurarea lor.

În afară de fresce, s-au mai recuperat diverse elemente din piatră: coloane, capiteluri, pilaștri, parapeți, brâie, fragmente de encadrame, care și acestea sunt dispersate la Muzeul Palatului Mogoșoaia sau la Mănăstirea Brâncoveni.

Dărâmarea construcțiilor din ansamblul Mănăstirii Văcărești s-a efectuat rând pe rând, ultimele rămânând Paraclisul și biserica.

În timpul sărbătorilor de sfârșit de an 1986, razele soarelui la apus înroșeau încă paraclisul și colonada lui și o parte din biserică... În acele câteva zile libere, veneau și oameni ce-și ascundeau aparatele de fotografiat sau filmat sub haină, și, în taină, mai luau imagini. Cei care mergeau mai des, găseau din ce în ce

mai puține ziduri în picioare; biserica se reducea, arătând cerului sfâșierea grea a trupului ei, cu ziduri trainice acum rupte, cu bolți pe jumătate dărâmate, cu imagini de sfinți trunchiate.

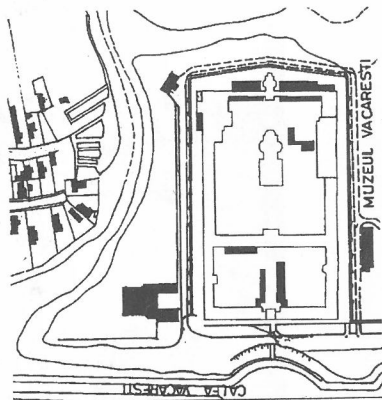
În luna ianuarie 1987 nu mai rămăsese nimic pe acel loc!

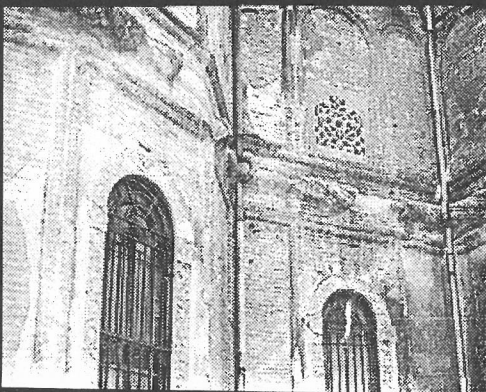
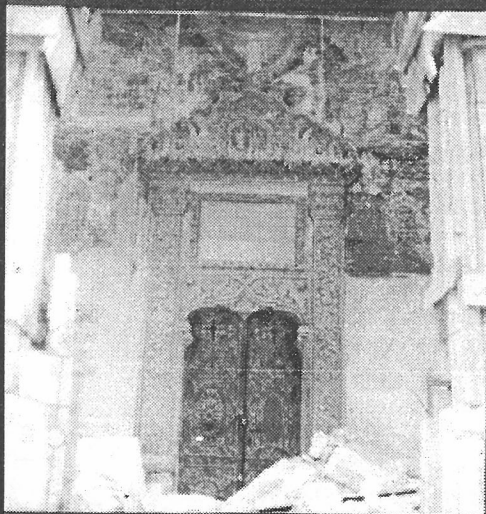
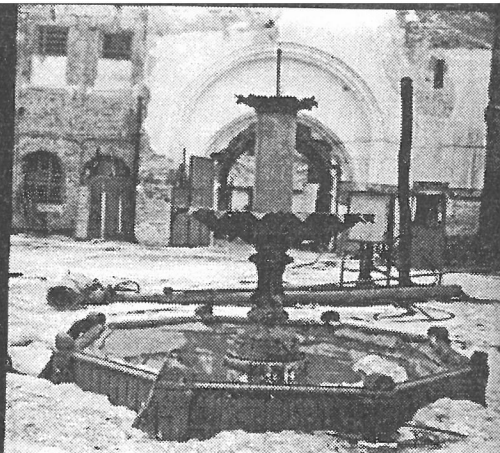
După cutremurul din 1977, Nicolae Ceaușescu și-a atribuit misiunea de a crea un mare centru civic al orașului București dominat de Casa Poporului.

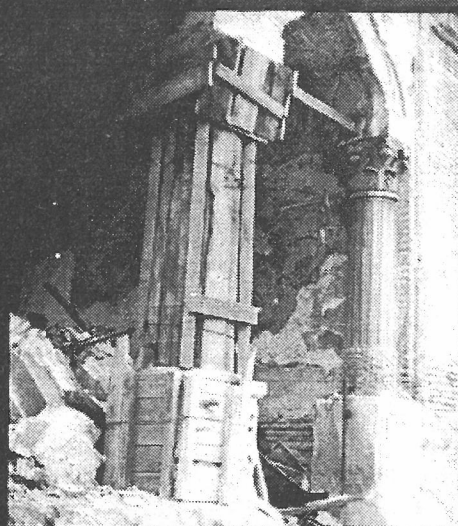
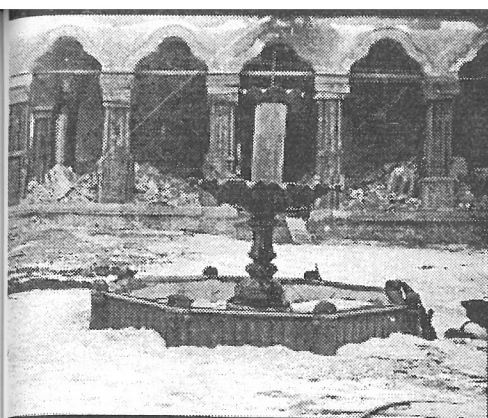
După vizita în China și Coreea de Nord, în anii '80, descoperind realizările arhitectonice gigant ale dictaturii asiatice, dictatorul și-a dorit ctitorii similare și în România. Astfel, în 1985 a fost trimisă în cele două țări o delegație de arhitecți, ingineri, artiști plastici pentru a învăța din realizările extrem-orientale. La întoarcere, arhitecților li s-a comandat amplasarea unei mari săli de sport. Au fost studiate mai multe variante, hotărându-se în final zona lacului Ciurel-Dâmbovița.

După foarte multe studii și avizări la forul cel mai înalt, „arhitectul țării” — Nicolae Ceaușescu — a hotărât renunțarea la sala de sport și realizarea unei mari săli de congrese, dar cu amplasamentul pe locul Mănăstirii Văcărești. Au urmat studii și multiple variante și redimensionări din ce în ce mai grandioase, cu repetate avizări ale studiilor și machetelor de către soții Ceaușescu. În anul 1989, proiectul acestui „mamut” al Capitalei se numea „Centrul Consiliului Național al Democrației Muncitorești”. Colosul trebuia să cuprindă o sală de congrese de mare capacitate și alte săli mai mici, însumând 50.000 locuri, săli de restaurante gigant (de câte 15.000 locuri) și diverse anexe. Suprafața desfășurată ajungea la 400.000 mp, ceva mai mare decât a Casei Poporului. Suprafața construită era de 53.000 mp, la dimensiuni în plan de cca 280 x 190 m. Înălțimea impusă la cupolă era de 80 m.

Construcția a trebuit să înceapă rapid, în paralel cu întocmirea planurilor, cei doi dictatori dorindu-se marcați în istorie și cu mare fast; cu ajutorul televiziunii, au făcut o sărbătoare

din punerea în fundații a documentului de începere a construcției. Acestea se petreceau în plină criză economică a țării, subjugată de achitarea datoriilor externe. S-au cheltuit cca 530 de milioane lei în anul 1989 numai pentru turnarea fundațiilor. Au fost executate două subsoluri într-o săpătură generală imensă care a dislocat întregul bot de deal Văcărești.

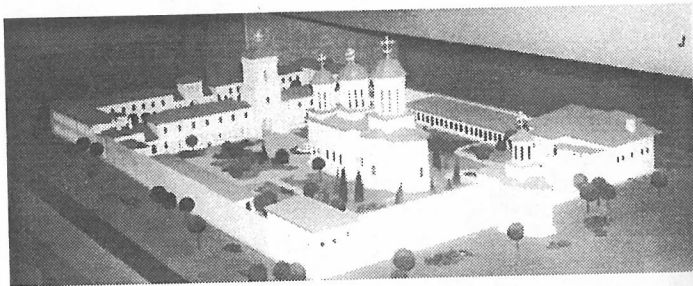
După Revoluție, lucrarea a fost oprită. Au venit investitori francezi și italieni, intenționând să realizeze o sală multifuncțională sau o sală de sport, dar au renunțat curând, costurile fiind imense.

Construcția începută a rămas părăsită, în degradare.

S-a decis studierea unui proiect de refacere a ansamblului mănăstiresc Văcărești, urmărindu-se folosirea structurilor executate. În anul 1992, Institutul de proiectare Prodomus a întocmit un proiect, în 3 variante, pentru refacerea ansamblului. Întrucât economia țării a fost complet vlăguită în acești ani de tranziție, realizarea acestui obiectiv a fost amânată.

Dar nimeni nu trebuie să uite ce a însemnat acest locaș de cultură pentru noi românii și, în speranța refacerii lui, să avem mereu în sufletele noastre ceea ce a scris arhitectul G.M. Cantacuzino în cartea sa „Izvoare și Popasuri”:

„Văcăreștii și câteva biserici vor rămâne printre zidurile moderne, ca pietrele unghiulare ale conștiinței noastre. Ele vor spune generațiilor viitoare până unde ajunseseră strămoșii”.

NORDUL ȘI SUDUL ORAȘULUI

Partea de nord a Bucureștiului, privilegiată în multe privințe, cu zone deosebit de supravegheate de Securitate (în jurul locuințelor familiei Ceaușescu și a demnitarilor săi), cu un fond construit de bună calitate, a avut de suferit mai puțin din partea intervențiilor brutale ale „sistematizărilor” care au desfigurat orașul.

Dar și în nord s-a pierdut o biserică — Doamna Oltea — situată la intersecția străzii Barbu Văcărescu cu Bd. Lacul Tei. Locaș modest ca arhitectură, ridicat cu mari dificultăți materiale după al doilea război mondial de enoriași, prelua numele vechi al locului de așezare: Doamna Oltea, mama lui Ștefan cel Mare.

Ordinul de demolare, din 1986, „scurt și îndesat”, nu a avut nici o justificare așa-zis urbanistică, dar a avut o „poveste” care a făcut ocolul orașului în șoaptă, modalitate caracteristică de „informare” în epoca de care ne ocupăm.

După anul 1989, ziarele au publicat una din numeroasele isprăvi ale fiului prezidențial, Nicu Ceaușescu: lovirea mortală în viteza mașinii și pe trecerea de pietoni a unei tinere de 17 ani. Victima, locuind în apropiere, a fost slujită de îngropăciune în Biserica Doamna Oltea. Pedepsa pentru omor prin imprudență a ispășit-o un nevinovat, preoții au fost amenințați și persecutați, iar biserica dărâmată în câteva ore.

Partea de sud a orașului, în special dincolo de inelul format de Bd. Tudor Vladimirescu — Șos. Viilor — Calea Șerban Vodă, a devenit o imensă aglomerare de blocuri cazone.

Ca și celelalte cartiere noi ale orașului, concepția urbanistică inițială a avut de suferit în urma notelor de la CC-PCR cu „indicații de sus”. Astfel s-a construit în majoritatea spațiilor rezervate dotărilor culturale și micro-centrelor de cartier, parcajelor, spațiilor verzi, locurilor de joacă pentru copii etc.

În sud-estul jumătății de sud a orașului s-a comis și cea mai „glorioasă” demolare a regimului comunist: Mănăstirea Văcărești, minunatul ansamblu numit de arhitectul G.M. Cantacuzino în 1935 „cea mai mare și mai frumoasă mănăstire din Balcanii secolului XVIII”.

În partea de sud-vest, pe o străduță (Soldat Mișcă Petre) între Calea Rahovei și str. Mărgeanului, a mai existat o modestă capelă cu hramul Bunei Vestiri, amenajată într-o fostă locuință. Aceasta a fost demolată în 1981 pentru construirea blocurilor.

BISERICA DOAMNA OLTEA

Biserica Doamna Oltea, cu hramul Sf. Cuvioasă Parascheva și Sf. Antonie cel Mare, a existat între anii 1948, când a fost construită cu posibilitățile modeste de după război, și 1986 când a fost demolată în numai câteva ore. Situată la intersecția străzii Barbu Văcărescu cu Bd. Lacul Tei purta numele parohiei și cartierul și strada din apropiere. Numele Doamnei Oltea este sfânt pentru români, întrucât l-a purtat mama domnitorului Ștefan cel Mare, soția lui Bogdan al II-lea al Moldovei.

Era construită după planurile arhitectului Ioan Paraschivescu, în formă de cruce, cu abside dreptunghiulare, cu ziduri din paiantă, cu bolți și arce din lemn ce susțineau o mică turlă peste naos, acoperită cu tablă. În interior, era pictată parțial de pictorul Toma Lăscoiu și de elevii Școlii de pictori de pe lângă Comisia de specialitate a Administrației Parohiale. Era împodobită de asemenea cu un mare număr de icoane și obiecte de cult dăruite de credincioși, dar fără o valoare deosebită.

Biserica era modestă, realizată pentru nevoile cartierului, dar era îndrăgită și frecventată de credincioși, care reușiseră să o ridice prin strădania lor de a învinge vremurile de mare restriște de după cel de-al doilea război mondial, chiar în anii comunismului. Construcția a fost considerată de la început provizorie, cu intenția de a construi o altă mai mare, corespunzătoare cartierului ce s-a dezvoltat împrejur.

În incinta bisericii a mai fost construită în anul 1958 și o casă parohială, după planurile arh. Ionescu Berechet, care a fost și ea demolată imediat după locașul sfânt.

În biserică au slujit de la început preotul paroh Ioan Gagiș și preotul Alexandru Armand Munteanu, până în ziua de 27 noiembrie 1986, când a fost dărâmată, fără motivație și fără forme legale. Fusesse de curând consolidată și văruiată, iar prin

poziția sa nu stătea în nici un fel în calea planurilor de sistematizare. De ce a trebuit atunci să dispară?

Să fie oare vinovat evenimentul petrecut la 4 mai 1972? Așa cum a vorbit lumea la timpul respectiv și cum s-a reamintit după revoluție în ziarele Adevărul, Dreptatea, România liberă și Cugetul, o tânără de 17 ani, Doina Ștefania Hâlmău, care locuia în apropiere, a fost accidentată mortal de mașina în plină viteză a lui Nicu Ceaușescu, care a dispărut în grabă. Înfirmarea tinerei a produs mare valvă, fiind slujită în Biserica Doamna Oltea, în prezența unui numeros public.

Încercările părinților victimei de a stabili adevărul au rămas fără răspuns, cu scopul de a evita un proces nedorit de putere. La timpul respectiv, pentru a se găsi un vinovat pentru accidentul produs, a fost învinuit și condamnat unul din șoferii care aduseseră odrasla dictatorului de la Universitate. Fapta, la fel ca și alte isprăvi ale lui Nicu Ceaușescu, care făcea ocolul Bucureștiului, trebuia mușamalizată! Preoții care au avut îndrăzneala să slujească acea înmormântare au fost amenințați ani în șir prin scrisori și telefoane anonime venite din partea oamenilor securității. Iar pentru ca acea întâmplare să nu mai fie reamintită, au făcut să dispară și biserica ce a adăpostit-o!

Fiind anunțată numai în ajun, demolarea s-a făcut rapid, sub ochii credincioșilor strânși la fața locului care asistau neputincioși. Opoziția slujitorilor bisericii și a credincioșilor din aceeași zi exprimată la Patriarhie și la fața locului a fost în zadar. Obiectele ce o mobilau au fost duse pe la alte mănăstiri și biserici: Căldărușani, Cernica, Biserica Sf. Treime Tei. Terenul a fost imediat nivelat și acoperit cu verdeată și plante ornamentale.

Credincioșii din cartier se pregătesc să ridice în același loc o biserică mai mare și mai trainică.

*Plan inițial
(str. Barbu Văcărescu 46)*

BISERICA BUNA VESTIRE — RAHOVA

Deși a fost o construcție foarte modestă, Biserica Buna Vestire-Rahova este o mărturie a spiritualității românești, întrucât aceasta a fost ridicată în plină perioadă comunistă, când credința în Dumnezeu era, indirect, un mijloc de acuzare a autorităților.

În anul 1946, preotul paroh Gheorghe Petculescu își construia o locuință pentru familia sa. Înalta pioșenie a preotului mai sus numit l-a determinat să accepte zidirea unei săli la intrarea principală în casa ce se ridica. Sala, având dimensiunile de 8,50 x 6,50 m, a devenit o capelă, loc de adunare al credincioșilor din cartier, 520 familii în acel an.

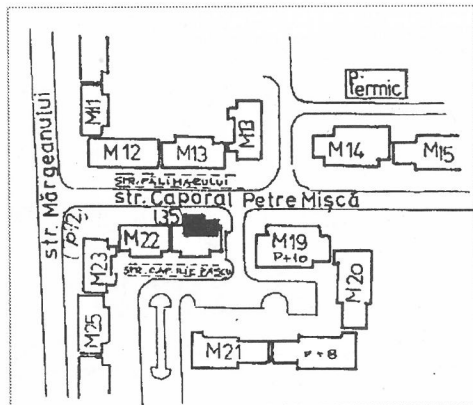
Interiorul a fost amenajat cu cele necesare desfășurării slujbelor religioase: mobilier, cărți etc.

Acest locaș situat în str. Soldat Mișcă Petre nr. 35 a viețuit în plinătatea credinței până în anul 1981, când a fost dărâmat.

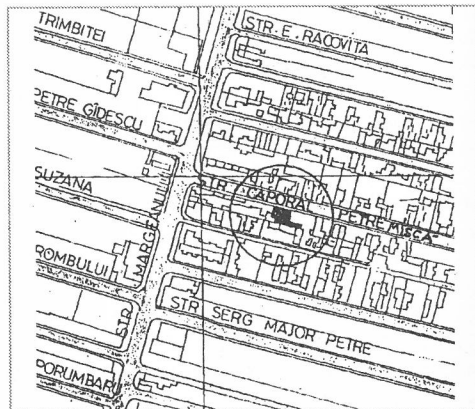
Ca și în multe alte cazuri, buldozerul a strivit casa lui Dumnezeu în lipsa oricărui act oficial.

După revoluția din decembrie 1989, credincioșii din cartier intenționează să-și ridice o altă biserică în care să se roage.

Plan actual de sistematizare

Plan inițial
(str. Caporal Petre Mișcă 35)

POSTFAȚĂ

„Când sosii în gară și ne urcarăm în trăsură, exclamai de admirație, pentru că, pe deasupra penelor care fâlfâiau la căștile soldaților, pe deasupra cailor și steagurilor, dincolo de această mare de capete omenesti, zării orașul culcat între coline și întinzându-se printre vâlcelele înverzite. Cu acoperișurile sale sclipitoare, sutele de mici biserici cu casele lor erau scăldate într-un soare strălucitor care da și lemnului scânteia zincului...”

Călătorul auzea ridicându-se în aerul curat al zilei de mai (...) sunetele clopotelor de la biserici, unele grave și triste, altele sbenguitoare și vesele îndelung răsunătoare...”

Cele de mai sus sunt impresiile Reginei Elisabeta în momentul sosirii sale la București, în anul 1869. Impresiile corespund imaginilor orașului reproduse de diverși artiști, chiar și din secolele anterioare: un târg mare, liniștit, așezat pe dealuri molcome îmblânite de o vegetație puternică, dar cu un profil sigur, cu foarte multe biserici.

Din vechi timpuri au fost ridicate biserici din lemn, iar pe spirala vremii, acestea au fost înlocuite cu altele mai mari.

Secolul în care au apărut monumentele în București a fost secolul XVI, atunci când orașul devine capitală statornică. În a doua jumătate a acestui secol se construiesc Mănăstirile Plumbuita, Mărcuța, Mibai-Vodă, Sărindar și multe biserici din lemn.

Dar împlinirile se împletesc cu nenorocirile și astfel orașul se călește în lupta contra turcilor și tătarilor, în trecerea prin pârlolul marilor incendii și refacerea după puternice cutremure.

După mazitarea lui Mircea Ciobanul (1554), Bucureștiul a suferit mult de pe urma silniciilor turcești, fiind incendiat în același an. Orașul se reface repede de fiecare dată. Iată cum este descris de diaconul Paul din Alep, care-l însoțea pe Patriarbul Macarie al Antiohiei în călătoria sa prin răsăritul Europei, în anul 1656, când vizitează și țara noastră în timpul domniei lui Constantin Șerban:

„Acest oraș București e foarte mare, se zice că are 6000 case. Are 40 biserici și mănăstiri și renumitul râu Dâmbovița, prin mijlocul său”.

Secolul XVII este mai bogat în documente. Acestea dovedesc construirea unor biserici mai mari, dar și ridicarea unor biserici mai modeste, multe din lemn; unele sunt ridicate de bresle sau grupuri de meseriași și negustori (zlătari, săpunari

boiangii, postăvari, precupeți). Tot în acest veac unele mănăstiri au fost închinat cu averi cu tot mănăstirilor de la Muntele Athos, din Constantinopol, din Ierusalim sau din alte zone ale răsăritului ortodox creștin.

Bucureștiul devine unul dintre cele mai importante centre comerciale din sud-estul Europei secolului XVIII. Se construiește mult, se înalță case, hanuri, mănăstiri, biserici mari și mici, iar sculptura în piatră ajunge la mare măiestrie (Mănăstirea Văcărești, Stavropoleos). La sfârșit de veac, Bucureștiul număra 21 mănăstiri cu hanuri, 7 mănăstiri fără hanuri, 51 biserici de zid și 15 biserici de lemn.

În același secol XVIII, multe nenorociri se abat asupra orașului. În 1718 un foc cuprinde târgul cu case boieresti și mănăstiri. În 1729, un alt pârjol arde Mănăstirea Colțea și câteva biserici. Nu după mult timp, în 1738, are loc un cutremur puternic. Capitala a avut mereu soarta de a fi scuturată de mari cutremure. Chiar construcțiile reprezentative ce marcau istoria țării erau zdruncinate, crăpate sau chiar dărâmate.

În timpul domniei lui Alexandru Ipsilanti (1774-1780), Bucureștiul este împărțit administrativ în 67 mahalale, primind fiecare un nume specific.

Secolul XIX, secol de transformare a Capitalei în plan urban, începe cu dezastre. În 11 octombrie 1802 a fost un mare cutremur, iar doi ani mai târziu cad sub flăcările unui incendiu uriaș case, prăvălii, hanuri, biserici. După această nenorocire, domnitorul a dat poruncă pentru construcțiile noi „să se facă drept în rând, să iasă ulițele drepte, nu șuvăite, și casele una mai afară și alta mai înlăuntru ca mai înainte, de se astupa una pe alta”. „Până la un an”, orașul se reface mai frumos decât fusese înainte de incendiu, cu ulițe drepte. (Dionisie Ecclesiarbul, „Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din București”, N. Stoicescu).

Două noi calamități se abat asupra orașului, distrugând mai mult sau mai puțin din ceea ce fusese clădit. Cutremurul din 11 ianuarie 1838 dărâmă case și biserici, iar marele incendiu din 23 martie 1838 pustiește centrul orașului, de la Biserica Sf. Dumitru până la Biserica Sf. Ștefan din Calea Călărași. După aceste dezastre, nenumărate case, biserici și hanuri au rămas în ruină. Unele au dispărut, iar multora din cele transformate ulterior nu li se mai poate conferi calitatea de monumente de arhitectură.

Dezvoltarea vieții social-economice a orașului București în secolul XIX este tumultuoasă ca peste tot; multe evenimente au punctat veacul, multe au avut mare influență în dezvoltarea bisericii și mănăstirilor.

Așezările mănăstirești erau bogate, posedând sate, vii, mori, bălți etc. La sfârșitul sec. XVII, Mănăstirea Mibai-Vodă avea 16 sate cu „rumâni“.

Totdeauna mănăstirile au fost izvoare de bunăstare. Acestea aveau moșii mari unde se desfășurau și multe activități cu caracter obșteșc.

Din vechi timpuri oamenii ce se așezau pe o moșie mănăstirească erau liberi să-și clădească locuințe, să-și sădească viță de vie, livezi, dar aveau și îndatoriri: ei plăteau arvună, rate, iar la hram aduceau lumânări, smirnă, tămâie. Mănăstirile aveau și robi — țigani — care erau ținuți pe hrană și îmbrăcăminte, lucrând în fierărie, ciubotărie, ca oameni de casă, în bucătărie etc.

Unele mănăstiri adăposteau spitale pentru oameni săraci (Pantelimon, Mărcuța), iar altele au fost folosite ca închisori, mai ales după 1848 (Plumbuța, Văcărești).

Scânteia tiparniței s-a aprins la Mănăstirea Mărcuța și nu numai acolo.

Când în decembrie 1863 domnitorul Al. I. Cuza și M. Kogălniceanu au făcut reforme structurale pentru consolidarea noului stat român, respectiv secularizarea averilor mănăstirești, acestea au suportat pierderi enorme. Au fost secularizate și mănăstirile închinatelor locurilor sfinte și astfel un sfert din terenul țării intră în proprietatea statului.

În planul orașului București alcătuit la 1852 figurau 116 biserici fără a fi socotite cele mărginașe.

Sfârșitul secolului XIX este marcat de transformările majore ale Capitalei. În timpul domniei Regelui Carol I (1866-1914) sunt ridicate multe edificii care vor rămâne elemente de referință în arhitectura orașului: Palatul CEC, Palatul Poștelor (Muzeul Național de Istorie), Fundația Carol I (Biblioteca Universitară), Tribunalul, Ateneul Român, Universitatea etc.

Pulsul vioi al vieții secolului XIX a adus schimbări mari în toate capitalele lumii, ca și în București. Alcătuirea unui plan de sistematizare a dus la restructurări urbanistice majore. Astfel, Biserica Caimatei a fost dărâmată, făcând loc Bulevardului Carol I, iar Biserica Măgureanu (zona Pieței Senatului) a avut aceeași soartă când a fost canalizată Dâmbovița. Alte două mănăstiri au dispărut din cauza calamităților.

Mănăstirea Sărindar a existat pe locul unde este astăzi spațiul verde din fața Cercului Militar Național. Pisania acesteia din 1652 arăta că a fost zidită de Matei Basarab pe locul unei biserici mai vechi numită a Coconilor. Era o mănăstire cu han și servea ca spital. După cutremurul din 1802 a fost

refăcută. Fiind în ruină din 1890 și prezentând un pericol a fost dărâmată în 1896.

Mănăstirea Sf. Sava se afla pe locul actual al statuilor din fața Universității. Școala înființată de Constantin Brâncoveanu la Mănăstirea Sf. Sava a luminat generații întregi de învățăcei de-a lungul sec. XVIII și XIX. În jurul anului 1870, datorită incendiilor, mănăstirea a fost înlăturată, făcând loc noii Universități.

Tot în secolul XIX, caracterul național al monumentelor de arhitectură este mai puțin marcat din cauza influențelor venite din Occident. Arhitecții germani și francezi aduc un stil străin.

Multe monumente au dispărut în urma cutremurelor sau incendiilor, multe au fost dărâmate și reclădite în a doua jumătate a sec. XIX sau în primele decenii ale sec. XX. În anul 1960 existau în capitală 59 de monumente religioase și de arhitectură (N. Stoicescu, „Repertoriul monumentelor feudale din București“).

Lucrările de modernizare ale orașului continuă în sec. XX, dar cele mai multe distrugeri de biserici au avut loc în timpul perioadei comuniste.

Conducătorii comuniști erau nu numai ateï, dar mai ales considerau că toată societatea trebuie îndepărtată de la religie, crezând că aceasta este o superstiție dăunătoare și rivalul ideologiei comuniste. A început prigoana preoților, desființarea mănăstirilor, alungarea călugărilor și călugărițelor.

Atât în timpul dictaturii comuniste de sub conducerea lui Gh. Gheorghiu-Dej, cât mai ales în timpul lui Nicolae Ceaușescu foarte multe locașuri sfinte au fost doborâte cu ură, cu silnicie.

Lucrările în zona Sălii Palatului din anii 1959-1960 au cerut de asemenea multe jertfe. În această perioadă au căzut Biserica Sf. Ionică din mahalaua Moldoveni (sau Sf. Ioan cel Mic), construită din zid înainte de 1795 de boierul Dimitrie Dărăscu și Biserica Stejarul (aflată în spatele Palatului, pe fosta alee a Palatului Republicii nr. 2). Aceasta din urmă a fost construită din zid de Tănase, căpitan, și Stanciu, vătaf de brutari, și restaurată ulterior de arb. P. Gottereau.

Cu acest prilej se preconiza și dărâmarea Bisericii Kretzulescu, care din fericire mai înobilează și azi Calea Victoriei și Piața Palatului prin armonia proporțiilor sale. Biserica a rămas la locul ei datorită strădaniilor unor arhitecți care au știut să pledeze pentru adevăr fără să-și plece capul după curentul dictaturii.

Sunt două mărturii din acei ani care, prin suprapunere, ne dezvăluie poate un adevăr complex.

Arhitectul Anghel Marcu, care a lucrat ani de-a rândul cu arhitecta Henrieta Gibory Delavrancea, mărturisește cum arhitecta (azi dispărută) a reușit să convingă autoritățile pentru păstrarea bisericii Kretzulescu. Primarul de atunci al Capitalei, tov. Diaconescu, conform „indicațiilor“, urma să înceapă acțiunea de mutare a edificiului din Calea Victoriei spre str. I. Câmpineanu. Arhitecta Henrieta Gibory Delavrancea nu s-a plecat vremii, ci cu o înaltă demnitate profesională a intervenit și a demonstrat că demolarea bisericii bucată cu bucată și reclădirea acesteia în altă parte însemna de fapt realizarea unei noi biserici.

În paralel, edilii orașului din acei ani — Horia Maicu, arhitect-șef al capitalei și arb. N. Bădescu, președinte al CSCAS — au explicat lui Gh. Gheorghiu-Dej că Biserica Kretzulescu este un monument istoric valoros care trebuie să rămână la locul său. (Relatare făcută de arb. Romeo Belea, profesor la Institutul de Arhitectură Ion Mincu București).

Tot în anii '60 au suferit și musulmanii din București, atunci când moscheea din Parcul Libertății (azi din nou Parcul Carol I) a fost mutată în str. Constantin Mănescu, lângă Piața Pieptănari. În Parcul Carol I se intenționa construirea Mausoleului eroilor clasei muncitoare, iar podul de peste lac ce conducea spre mausoleu cădea peste moschee, acesta fiind argumentul ca ea să fie mutată.

Epoca comunistă sub dictatura lui N. Ceaușescu (1965-1989) a fost pentru bisericile noastre cea mai neagră etapă a istoriei.

După cutremurul din 1977 care a zdruncinat puternic Bucureștiul, Nicolae Ceaușescu a întrezărit o nouă posibilitate de dezvoltare a propriei „personalități“, de fapt de manifestare a propriei megalomanii: aceea de a fi mare ctitor și chiar arhitect.

Dictatorii secolului nostru ca Hitler, Mussolini, Stalin au fost cu toții atrași de arhitectura de tip gigant, atât pentru a impresiona în momentul guvernării cât și pentru renumele lor în posteritate. În mod asemănător și Nicolae Ceaușescu s-a crezut un mare făuritor de ansambluri arhitectonice pe care le dirija cu convingerea că impune perfecțiunea.

Astfel a fost ridicată Casa Poporului care era după mărime și organizare politico-administrativă a doua în lume după Pentagonul din USA (așa cum a menționat arb. Ascanio Damian în conferința de la Uniunea Arhitecților din 1986).

A fost lansată ideea unui concurs de arhitectură pentru realizarea unui centru politico-administrativ, Casa Poporului de azi. S-au prezentat multe variante, au avut loc multe avizări pe machete. Variantele susținute de arhitecți experimentați au căzut una câte una, rămânând în final câștigător proiectul care în mod conștiincios a acceptat toate „indicațiile”.

Toate proiectele în această epocă se conformau unui anumit protocol, ajungând pentru avizare la conducătorul statului. Acesta dădea „indicații” care erau materializate în textele numite „Nota Cancelariei CC-PCR” ce devenea lege pentru proiectanți. Machetele — pe care șeful statului dorea să le vadă de fiecare dată — erau trimise la avizări având „cubulețele” bisericilor detașabile, pentru a putea fi îndepărtate de pe planșetă cu ușurință, chiar de către consilieri!

Momentul în care a început furia dărâmării bisericilor a fost anul 1977. Marele cutremur face să cadă multe blocuri din București, printre care și blocul având la parter restaurantul Dunărea, din vecinătatea Bisericii Enei. Lovirea „din greșală” a acestora de către mașaraia ce demola blocul afectat a constituit un pretext pentru demolarea bisericii monument.

Cu acest prilej, Direcția Patrimoniului Cultural Național a fost desființată abuziv în același an 1977, din cauza refuzului de a elibera avizul de dărâmare a bisericii.

D.C.P.N. a fost un for cultural al cărui embrion pornește încă din secolul XIX. Astfel, în anul 1859, Ministerul Cultelor din Țara Românească formează patru comisii pentru cercetarea istoriei bisericilor și mănăstirilor din țară. Dintre delegați făceau parte Alexandru Odobescu, Cezar Bolliac etc.

Mai târziu, domnitorul Al.I. Cuza aprobă un „Regulament pentru Muzeul de Antichități” care prevedea și formarea unui Comitet Arheologic care să îngrijească de starea monumentelor.

Comisia monumentelor publice a fost instituită în 1874. Aceasta a fost organizată mai întâi printr-un regulament, după care în 1892 a urmat „Legea pentru conservarea monumentelor publice”.

Pentru restaurarea monumentelor, Ministerul Cultelor și Instrucțiunilor Publice cere concursul vestitului arhitect Viollet le Duc, care încredințează execuția arhitectului Lecomte du Nouy. Exemplele negative de monumente restaurate de arb. Lecomte du Nouy (Biserica Trei Ierarhi din Craiova) duc la proteste vehemente din partea oamenilor de cultură. Aceștia (arhitecți, pictori, sculptori) determină un puternic curent de opinie pentru salvarea de la distrugere și mutilare a monumentelor. Astfel, în 1892 se înființează Comisia Monumente-

lor Istorice din care au făcut parte la început: V. A. Urechia, V. Pârvan, Gr. Tocilescu și alții. Comisia a luat ființă în scopul protejării, inventarierii, clasării și restaurării monumentelor istorice.

De la înființarea C.M.I. au trecut cca 100 ani, timp în care aceasta a suportat schimbări în fond și formă.

În 1948, C.M.I. a fost desființată, dar au continuat preocupările și metodele de lucru din perioada anterioară.

În anul 1977, Nicolae Ceaușescu desființează abuziv Direcția Patrimoniului Cultural Național, care se reînființase în 1959.

Așa cum am arătat mai sus, D.C.P.N. a fost desființată pentru că nu a eliberat avizul de demolare a monumentelor istorice la cererea forurilor superioare. Din acel moment, șantierelor de restaurări sunt închise sau abandonate, bisericile vechi rămânând fără acoperiș și deschise intemperiilor.

D.C.P.N. a fost dizolvată prin decretul nr. 442/25 noiembrie 1977 al Consiliului de stat al Republicii Socialiste România, iar la 1 decembrie în același an, toate atribuțiile D.C.P.N. trec la Consiliului Culturii și Educației Socialiste.

Comisia Centrală de Stat a Patrimoniului a devenit Comisia Centrală a Patrimoniului, pentru a i se diminua competența de decizie. Vechii membri (prof. dr. Grigore Ionescu, prof. dr. Dinu C. Giurescu) nu au mai fost convocați la ședințele comisiei întrucât au avut curajul să protesteze la acțiunea de demolare a monumentelor.

Au fost numiți membri noi, elemente ale Consiliului Național al Femeilor sau sindicatelor, indiferent de profesia lor. Noua Comisie Centrală a Patrimoniului își desfășura activitatea cu puțini membri (8 în loc de 15), iar ședințele erau foarte rare, doar trei sau șase pe an.

D.C.P.N. nu a dat niciodată un aviz de demolare pentru monumente istorice. Unele monumente au fost demolate ca urmare a excluderii acestora din lista monumentelor istorice, făcându-se din dispoziții ale forurilor superioare, din „indicații”. Alte biserici au fost rase de pe fața pământului pentru că nu au fost incluse în listele suplimentare ale monumentelor istorice.

Statul a diminuat substanțial fondurile necesare conservării patrimoniului, iar organele însărcinate cu protejarea erau total lipsite de interes. Aceasta a fost perioada dezastruoasă a demolării bisericilor și distrugerii satelor.

În 1980 s-a încercat întocmirea unor noi liste mai cuprinzătoare a monumentelor, listă care nu a fost legalizată întrucât ar fi împiedicat demolarea cu ușurință a unor case sau

biserici de certă valoare, care nu fuseseră cuprinse în listele anterioare. În 1981 fondurile necesare păstrării patrimoniului au fost sistate complet.

Deceniul nouă al secolului nostru a fost plin de proteste contra abuzurilor săvârșite prin demolarea satelor, caselor, bisericilor din porunca conducătorilor țării. Multe foruri din Europa occidentală cât și din SUA au intrat în rezonanță cu persoanele și organizațiile din țară ce protestau contra acestor nefaste acțiuni.

Între noiembrie 1984 și ianuarie 1988, aproximativ 19 articole și analize au fost întocmite și difuzate de Departamentul de Cercetări al postului de radio Europa Liberă.

La 1 martie 1985 este fondată la Paris „Association internationale pour la protection des monuments et des sites historiques en Roumanie” de arhitectul Ștefan Gane. Aceasta avea drept scop lupta contra distrugerilor din România, în primul rând prin informarea opiniilor publice, a asociațiilor guvernamentale și neguvernamentale, naționale și internaționale, apoi prin a cere sprijinul pentru apărarea monumentelor și ansamblurilor urbane și rurale din țara noastră.

Asociația a avut o susținută activitate.

Organizația UNESCO a fost informată de aceasta, iar directorul general a reacționat pozitiv adresându-se Ambasadei române din Paris (1987). A fost de asemenea informată și organizația ICOMOS (vicepreședinte arb. Șerban Cantacuzino — Marea Britanie); ICOMOS s-a interesat apoi la conducerea țării și la Consiliul Culturii din București despre soarta patrimoniului arhitectural din România. Eforturile de a salva acest patrimoniu au fost continuate de ICOMOS (Marea Britanie), de Solidaritatea creștină de la Salzburg și prin inițiative individuale.

Articole substanțiale au apărut în presa din USA („The New York Times”, „The Washington Post”, „Reader’s Digest” etc.), în Franța („Liberation”, „Le Monde”, „Le Figaro”, „L’Express” etc.), în Germania Occidentală („Frankfurter Rundschau”, „Der Spiegel” etc.), în Marea Britanie („The Times”) și multe alte publicații din Elveția, Belgia, Spania, Canada, Brazilia.

O prezență activă în cadrul protestelor a fost profesorul universitar dr. Dinu C. Giurescu, membru corespondent al Academiei Române din 1990. Până în martie 1987 prof. Dinu C. Giurescu a fost titularul cursului de istoria civilizației europene la Institutul de Arte Plastice Nicolae Grigorescu din București, exercitând în paralel funcția de membru al Comisiei Centrale de Stat a Patrimoniului Cultural Național din 1975 până în 1985.

Între 1980 și 1985 a protestat în articole și interviuri alături de alți colegi împotriva distrugerii monumentelor, cu intervenții personale la Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, la președintele țării — Nicolae Ceaușescu.

În aprilie 1988, prof. Dinu C. Giurescu împreună cu familia sunt admiși în USA ca refugiați politici.

La cererea și cu sprijinul a trei instituții din USA — Samuel H. Kress Foundation, The World Monuments Fund și US/ICOMOS (United States Committee International Council of Monuments and Sites, Washington DC) —, prof. Dinu C. Giurescu scrie volumul „The Razing of Romania's Past”.

Lucrarea, terminată în limba engleză în aprilie 1989, a fost întemeiată atât pe documentația disponibilă în USA la acea dată, cât și pe materialele autorului (note, fotografii).

Telul scrierii a fost informarea opiniei publice și a specialiștilor din USA asupra distrugerii sistematice la scara unei țări întregi a patrimoniului arhitectural al României.

În februarie 1994 apare la București în versiune română lucrarea de mai sus, cu titlul „Distrugerea trecutului României”.

Proteste au izbucnit cu vehemență și asiduitate și din interiorul țării. Intenția de demolare a Mănăstirii Văcărești și a ansamblului Mihai-Vodă a stârnit indignarea opiniei publice, iar înalți oameni de cultură ai țării au cerut prin memorii trimise la foruri interne oprirea dezastrului. Cei mai mulți dintre semnatarii erau membri ai Comisiei Centrale de Stat pentru Patrimoniul Cultural Național — prof. univ. dr. Grigore Ionescu, prof. univ. dr. Dinu C. Giurescu, dr. Răzvan Theodorescu, prof. univ. Vasile Drăguț, dr. Virgil Cândea. Ceilalți semnatari sunt: prof. Dionisie M. Pippidi, dr. Radu Popa și dr. arh. Aurelian Trișcu.

Dar puterea și-a continuat planul distrugător și malefic.

La Simpozionul Internațional al Bienalei de Arhitectură care a avut loc la Sofia în septembrie 1987, arh. Mihaela Maxim a protestat contra dărâmării bisericilor din România în general și a Mănăstirii Văcărești în special. Intervenția a fost fără ecou și în acest caz.

Bilanțul catastrofal al distrugerilor de locașuri de cult din București din perioada 1977-1989 a fost: translarea și mutarea vechilor incinte a 8 biserici, dărâmarea a 20 de biserici creștin-ortodoxe, a trei case de rugăciuni ale cultelor baptist, penticostal, adventist și a 6 sinagogi și temple de rit mozaic.

După 1989 se înființează organul de specialitate autonom, constituit pe lângă Ministerul Culturii, denumit C.N.M.A.S.I. — Comisia Națională a Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice, care coordonează activitatea specifică în domeniul

evidenței, protejării, conservării, restaurării și punerii în valoare a monumentelor istorice.

Organ operativ cu funcție de inspectorat național, având un rol de îndrumare și control științific și tehnic, este Direcția Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice — D.M.A.S.I., subordonată Ministerului Culturii. Drumul pe care-l au de parcurs aceste instituții este foarte greu, din cauza moștenirii patrimoniului național aproape în întregime distrus.

În 1994, o acțiune guvernamentală oprește acțiunile DMSI printr-o reorganizare care durează foarte mult pentru șantierele deschise. Prin ordonanța nr. 28 din 26 august 1994, DMSI își pierde personalitatea juridică devenind simplă direcție în Ministerul Culturii.

La 1 noiembrie 1994 DMSI a fost desființată, organizându-se în Ministerul Culturii, Direcția Monumentelor Istorice.

De-abia în 24 mai 1995 a fost aprobată ordonanța nr. 68 din 26 august 1994 și înființat Institutul Național al Monumentelor Istorice de pe lângă Ministerul Culturii.

Din august 1994 până în mai 1995 este o durată de nouă luni, timp în care monumentele au trecut din nou printr-o perioadă de suferință. Marea majoritate a șantiierelor și-au diminuat activitatea întrucât de-abia după nouă luni au fost semnate contractele de execuție.

Noilor instituții, fiind recent înființate, nu li se cunoaște încă eficacitatea.

Am scris această carte nu numai pentru a reaminti soarta bisericilor dăruitate sau translate în perioada 1977-1989 în București. Amintirea acestora se va destrăma ca fumul în noianul anilor ce urmează și de aceea trebuie fixate în memoria țării atât fosta lor existență, cât și ura cu care au fost distruse.

Lucrarea de față se prezintă deci ca un semnal de alarmă și ca un apel puternic, adresat atât generației actuale, cât și generațiilor viitoare.

Monumentele istorice și de arhitectură au străbătut ani grei să ajungă până în zilele noastre. Au fost supuse dezastrelor, războaielor, cutremurelor și incendiilor, prefacerilor după moda timpului. De-abia de o sută de ani ele au fost trecute sub protecția statului pentru conservare.

Au mai rămas puține monumente și acestea trebuie păstrate cu sfințenie. Cele dispărute trebuie reclădite.

În societatea noastră sunt unele persoane care cred că dărâmarea bisericilor și a altor construcții a fost necesară pentru realizarea noilor ansambluri de clădiri. Dar cum putem cataloga actele de distrugere ale unor biserici — monumente

de istorie și în majoritate de arhitectură — care s-au realizat în mod gratuit și nejustificat, fără să fie necesară eliberarea spațiului în vederea unor noi edificii? Astfel, bisericile Mănăstirii Cotroceni, Mănăstirii Pantelimon, ansamblul Mănăstirii Văcărești și multe altele au fost distruse numai pentru a răcori ura conducătorilor contra credinței, contra religiei. Locul după demolare este gol.

România a fost singura dintre țările socialiste unde conducerea țării hotărâ ascunderea sau mutarea bisericilor după ziduri și chiar dărâmarea acestora, în același timp în care proslăvea trecutul țării și vitejia voievozilor.

Refacerea monumentelor este retrăirea istorică a faptelor de credință pentru noi și urmașii noștri. Reconstruirea Bisericii Sfînta Vineri ne va aduce în spirit faptele strămoșilor noștri: Mircea cel Bătrîn care a adus aici, în prima biserică, moaștele Cuvioasei Parascheva și ale Sfintei Filofteia de la Târnovo; Matei Basarab ce a ridicat un alt locaș pe vechea temelie; arbiereul Ioanichie Stratonichias care a construit o biserică nouă în 1839 și gen. Herăscu Năsturel ce a restaurat edificiul la sfârșitul sec. XIX. Să urmărim exemplul strămoșilor noștri care venerau locașurile sfînte reconstruind altele pe altarele vechi, păstrând flacăra credinței vie.

În speranța reclădirii s-au întocmit proiecte de refacere pentru Mănăstirea Văcărești, Biserica Sf. Vineri și altele, dar lipsa fondurilor amână realizarea lor.

În ceea ce privește bisericile translate, acestea trebuiesc aduse la locul cuvenit și puse din nou în valoare. Dar cine ar mai putea reconstrui ansamblul Mănăstirii Mibai-Vodă?

Considerăm că generația noastră trebuie să facă efortul de păstrare și refacere a cadrului arhitectural al acestor monumente, întrucât, așa cum spunea G.M. Cantacuzino în cartea sa „Arcade, firide și lespezi”, „arhitectura unei țări este poate cea mai exactă expresie a istoriei sale și nimic nu ne dă o intuiție mai sigură a trecutului și o autentică cunoștință a unei civilizații”.

În încheiere, mulțumim Uniunii Arhitecților din România care ne-a oferit climatul necesar întâlnirilor, unde s-a și născut de altfel ideea acestei cărți.

Lucrarea de față este un apel la neuitare și la readucerea străvechilor altare în viața Bucureștiului. Față de acele monumente care au marcat momente importante ale istoriei și culturii avem cu toții o datorie. Datoria de a le refăce.

Autorii

BISERICI DĂRĂMATE ÎN BUCUREȘTI

între anii 1977-1989

TABEL CRONOLOGIC

Nr. crt.	Denumirea Adresa inițială	Hramul	Anul constr. Prima atestare etape de reconstr.	Ctitori
0	1	2	3	4
1	Sf. Nicolae (Crângași) cu cimitir Str. Cpt. Grozeanu 9	Sf. Nicolae	ante 1564 1700 2) 1914-19 1963-68	1) Dumitru + Maria + fiii lor 2) Pr. Ctin Bălțeanu Pr. Lupan Sincaru
2	Alba Postăvari Str. Bateriilor 41	Sf. Ierarh Nicolae 3) Sf. mucenic Gheorghe Sf. 40 mucenici	1568 încep. s. 17 3) 1857 4) 1912 1944	1) Jupâneasa Caplea Soția lui Ghiorma Stoica și div. mahalagii 3) Gh. Ion Franzelaru și alți mahalagii
3	Sf. Nicolae Jitnița Calea Văcărești nr. 46	Sf. Nicolae	1950 (lemn) 2) 1712 3) 1851	2) Gheorghe Căpitan de lefegii + soacra sa Chița Portăreasa
4	Mr. Cotroceni Șos. Cotroceni 39	1) Sf. Serghie și Vacho 2) Sf. Fecioară Maria + Adormirea Maicii Domnului	1598 (lemn) 2) 1679-82 3) 1802 1860 1903 1940 Palat - 1895	2) Șerban Cantacuzino
5	Enei (Ienii) Str. Biserica Enei 6	1) Sf. Ierarh Nicolae 2) Sf. Mucenică Varvara	1611 2) 1724 3) 1868	1) Jupâneasa Iana 2) Safta, soția lui Pană Negoescu logofăt
6	Sf. Vineri Herasca Str. Sf. Vineri 23	1) Sf. Cuvioasă Parascheva - Sf. Vineri 2) Botezul Mântuitorului	sec. XIV 2) 1645 3) 1839	2) Nicolae vel Agă 3) Arhiereu Ioanichie Stratonichias - Ctin Herescu Năsturel

Meșteri Ispravnici Arhitecți	Pictori	Demolarea Data	Ce este acum pe amplasament	Posib. refa- cere	Nr crt
5	6	7	8	9	10
	1919-Potlovschi 1934-Prisecaru 1968-Veniamin Precup	1968 21.05	Lacul Dâmbovița	Nu	1
	1889-repictată de Anton Serafim	1984 D. 18. 03	Bd. Libertății - rondul din fața Casei Poporului	Nu	2
	1857 - catapeteasma - Niță Steoenescu Costache și Petre Popescu	1986 18. 07	În spatele bl. A4 Bd. Unirii Nord	Nu	3
2) 1679 - Mihail Cantacuzino 3) egumen Visarion Palat: 1895 - arh. Gottereau arh. Gr. Cerchez arh. N. Vlădescu	fresca Pârvu Mutu	1984	fundația	Da	4
Ispravnic Mihai- logofăt	fresca sec. 18 1870 - repictată Gh. Tătărescu	1977 20. 04	Blocul „Dunărea“	Nu	5
	D. Belzarie	1987 V. 20. 06	Blocul 105C Călărași-Olteni	Da	6

0	1	2	3	4
7	Sf. Nicolae Sârbi Str. Pitagora 11 (C. Văcărești)	Sf. Nicolae de la Miralichia	Încep. sec. XVII (lemn) 2) 1692 3) 1864	2) Vasile Potoceanu - cupet + soția sa Sanda + fiul Ghinea
8	Olteni Str. Olteni 27	Adormirea Maicii Domnului	1696 2) 1722 3) 1822 4) 1865 5) 1986	3) Mihail Logofăt 4) Nicolae Protopopul Buc. + Ctin Vătaf
9	Mr. Văcărești C. Văcărești 391	Sf. Troiță	1722 1736 - paraclis 1974	Nicolae Mavrocordat Ctin Mavrocordat
10	Bradul Staicu Str. Bradului 30	1) Intrarea în Biserica a Maicii Domnului 2) Toți Sfinții Sf. Petru și Pavel	1726 1740 1809 4) 1875	1) Jupân Staicu - cârciumar 2) Jupânul Apostol sîn Velicu 3) 4) Alex. Popescu
11	Sf. Spiridon Vechi Piața Națiunilor Unite	Sf. Spiridon	sec XVII (lemn) 2) 1747	1) Boierii Florești (?) 2) Ctin Mavrocordat + Patriarhul Silvestru al Antiohiei
12	Mr. Pantelimon (Spital-peninsulă)	Sf. Pantelimon	1750	Grigore Ghica II
13	Spirea Veche Str. Uranus 27	Sf. Petru și Pavel	1) ante 1765 2) 1915	1) Doftorul Spirea (Spiridon Cristofi) 2) Arh. Ioan Troianescu
14	Izvorul Tămăduirii Str. Puțu cu apă rece 27 (Ceres 9)	Izvorul Tămăduirii	1785 (lemn) 1838 1861 1909 1969	Gheorghe - lumânar Miu - abagiu, Petco - croitor, Stroe - dulgher, Ctin Ciolac - cărămidar
15	Sf. Treime (Troița) C. Dudești 81	Sf. Treime Sf. Troiță	1) 1804 2) 1887 3) 1936 1950 1963	1) Jupân Păun Plugarul + frații Cristea Bogasierul Manu Cavaful
16	Capela Sf. Mina Inst. Medico- Legal Str. Căuzași - Spl. Unirii 57-59	Sf. Mina	1892 1915	Prof. Mina Minovici

5	6	7	8	9	10
	Gh. Ioanid	1985 4. 09.	La S-E de Biblioteca Națională	Da	7
	Gh. Tătărescu	1987 12. 06.	Blocul E4 Str. Mircea cel Mare	Da	8
Manolache vel Clucer Matei vel Căpitan D.M.I.		12. 1986 01. 1987	Fundații părăsite sală congrese	Da	9
3) Arh. Al. Freiwald	o icoană de N. Grigorescu (1856)	1987 7. 10.	Zonă rezervată dotare	Da	10
	sec. XIX	1987 27. 08.	Biserica s-a reconstruit	Da	11
Ispravnic Sandi Buc- sănescul vel clucer		1986	Curtea hotelului „Lebăda“	Nu	12
		1984 27. 04	Lângă colțul de S-V al Casei Poporului	Nu	13
		1984 08	Zona N-V a Casei Poporului Str. Izvor	Nu	14
2) Arh. P. Petricu 3) Vasile Georgescu		1987 10. 10.	Bloc M108 Ans. Unirii sud	Nu	15
		1985 08	Mal stâng Biblioteca Națională	Nu	16

0	1	2	3	4
17	Gherghiceanu Str. Apahida 5 (fost Gherghiceanu)	Sf. Treime din Durostor	1939 1943 08. 12	Enoriași + preot Ioan Flueraș
18	Capela Izvorul Tămăduirii (Crângași) Str. Popa Radu 29	Izvorul Tămăduirii	1943 21. 11.	Enoriași + preot Marin Rădulescu
19	Capela Buna Vestire Str. Cap. Mișcă Petre	Buna Vestire	1946 1947	Preot paroh G. Petculescu
20	Doamna Oltea Str. Barbu Văcărescu 46	Sf. Parascheva	1947	Enoriași + preoții I. Gagi și Al. A. Munteanu

BISERICI TRANSALATE ÎN BUCUREȘTI între anii 1977-1989

TABEL CRONOLOGIC

Nr. crt.	Denumirea Adresa inițială	Hramul	Anul constr. Prima atestare etape de reconstr.	Ctitori
0	1	2	3	4
1	Mihail Vodă (Mr., Arhivele St. demolate) Str. Arhivelor 2-6	Sf. Nicolae	1) 1589 2) 1838 3) 1911-24 1928-35 1940-43 1954-56	Mihai - banul Craiovei
2	Sf. Ilie - Rahova Calea Rahovei	Sf. Ilie Sf. Treime	1) 1706 2) 1738 3) 1838 4) 1874	Safta Brâncoveanu Isaiea Novăceanu - monah Fotache Știrbei + Ralița Ghica + Apostol Grăjdănescu

5	6	7	8	9	10
1944 - Dumitru Drăgoescu		1984 18. 11.	liber	Da	17
		1982	Bloc 79 - Ans. Crângași ICEM	Nu	18
		1981	Bloc M22 Ans. Mărgeanului Bârcă	Nu	19
Arh. I. Paraschivescu	Elevi Șc. pictură Toma Lăscoiu	1986 27. 11.	liber	Da	20

Meșteri Ispravnici Arhitecți	Pictori	Data translării	Distanță translare	Noua adresă	Nr. crt.
5	6	7	8	9	10
3) Arh. P. Antonescu Arh. Gr. Cerchez Arh. N. Gabrielescu Arh. Al Băicoianu 4) Arh. E. Costescu		10. 1984 - 03. 1985	289m, coborâtă 6,2m	Str. Sapienței	1
	4) 1874 Gh. Tătărescu	19. 06. 1984	49m	Str. Sf. Apostoli	2

0	1	2	3	4
3	Schitul Maicilor Str. Schitul Maicilor 23	Buna Vestire Fecioara Maria	1) 1726 2) 1896 3) 1955-58	Hagi Dina (Kiriaki Simonakia)
4	Olari Calea Moșilor Str. Olari	Adormirea Maicii Domnului Sf. Ierarh Nicolae din Miralichia	încep. sec. XVIII (lemn) 2) 1758 1836 1863 1943	Dumitrașcu Racoviță vel vistier + Mihai Băcanu + Iancu Căpitanu
5	Sf. Ioan Nou Piață Bd. 1848 nr. 41	Tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul	1) sec. XVIII 2) 1766 3) 1818 4) 1847 1930-40 1968	2) Ioniță Croitoru - staroste de boiangii 4) Mihai Băcanu + Iancu Căpitanu
6	Cuibu cu Barza Str. Știrbei Vodă nr. 95	Primul mucenic și arhidiacon Ștefan	ante 1760 2) 1760 1853 1888 1984	2) Clucerul Dona + soția Zamfira
7	Sf. Gheorghe Capra Șos. Pantelimon 131 colț Fântânică	Sf. Gheorghe	1877	Costache Duțulescu (zis Capra) + soția Eufrosina
8	Sf. Sinod de la Mr. Antim Str. Mitrop. Antim Ivireanu		1910-12 (biserica la 1713)	(Spiru Haret)

5	6	7	8	9	10
1) Ispravnic Pashali 3) Arh. Richard Lieblich Ionescu-Berechet	3) Gh. Stoenescu	06. 1982	245m	Str. Mitrop. Antim Ivireanu 49	3
1943 - Com. Mon. Ist.	1836 - Eustațiu Stoenescu 1869 - Școala Tătărescu	22. 05. 1986 21. 11. 1986	58m + 22,35m	în spatele bloc 4 Calea Moșilor str. Olari	4
1930 - Arh. S. Bercu	1935 - I. Keber L. Wass - 1971 1968 - Tr. Pârvu	30. 05. 1986	23m	În spatele bloc Bd. I. C. Brătianu 41	5
1898 - Arh. T. Dobrescu 1984-Arh. G. Naumescu	1898 - V. Damian 1984 - Virginia Videa	22. 02. 1988	12m	În spatele bloc 25 C Știrbei Vodă	6
		22. 09. 1985	89,20m	Str. Fântânică	7
Arh. N. C. Mihăescu	- Olga Greceanu - George Rusu Mazilescu	21. 02. 1985	20,35m	aceeași	8

BIBLIOGRAFIE

- ARICESCU, C.D., Istoria revoluției române la 1821,
Craiova 1874
- BALINT, DANA, „Tăcere impusă; Un proces care poate fi
reluat“, ziarul România liberă 27.08.1993
- BILCIURESCU, LIANA, Cercetarea și punerea
în valoare a monumentului — Mănăstirea Văcărești,
Rev. Muzeelor și Monumentelor nr. 2/1979
- BILCIURESCU, ST., Mănăstirile și bisericile din România cu
mici notițe și gravuri, 1890; Ghidul Bucureștilor și
împrejurimile, 1897
- CANTACUZINO, G.M., Izvoare și Popasuri, 1977
- CANTEA, GH., Bucureștii de odinioară — Cercetări
arheologice pe Dealul Mihai-Vodă și împrejurimi,
1952; Istoria orașului București, 1954
- CURINSCHI-VORONA, GH., Istoria arhitecturii
în România, 1981
- DUMITRESCU, MARIN, Istoricul a 40 de biserici din
România, 1902
- ENĂCEANU, GHENADIE, Testamentul Mitropolitului
Antim Ivireanu, Cernăuți, 1886
- FLORESCU, G.D., Vechi proprietăți din vechiul București
- GÂRBOVICEANU, PETRE, Septe biserici cu averea
lor proprie, 1904
- GHICA-BUDEȘTI, N., Evoluția arhitecturii în Muntenia și
Oltenia, B.C.M.I. XXIX, 1927-1936;
L'ancienne architecture, B.C.M.I. XXXV, 1942
- GIURESCU, C. CONST., Amintiri, vol.I, 1976;
Istoria Bucureștilor, 1966
- GIURESCU, C. DINU, The razing of Romania's Past
- GEORGESCU, FL., CERNOVODEANU P., CEBUC AL., Ghid,
București, 1966
- IOANID, N., ANGHELESCU, B., Frații Minovici
- IONESCU-GION, G.I., Istoria Bucurescilor, 1899
- IONESCU, GR., Arhitectura pe teritoriul României, 1981;
București — orașul și monumentele sale, 1956;
Istoria arhitecturii românești, 1981;

- București — ghid istoric și artistic, 1938;
 Relatare asupra istoriei arhitecturii românești din
 cele mai vechi timpuri până în ziua de azi, 1954
- IORDĂCHESCU, Eugeniu, Translația construcțiilor,
 Ed. Tehnică, 1986
- IORGA, N., Inscriptii din bisericile României, adunate,
 adnotate și publicate, 1905;
 Conducător istoric la bisericile din București și
 împrejurimile imediate, 1936
- LAPEDATU, AL., Catagrafia bisericilor bucureștene la 1810,
 publicată la 1908
- MESTUGEAN, V., Regina noastră (note biografice), 1914
- MITRU, AL., Bucureștii în legende și povestiri, 1975
- MOGA, I., Un plan inedit de la 1847 al unui sector din
 orașul București, BCMI XXX, nr. 94, dec. 1937
- MUNTEANU, AL., „Ce ascunde istoria bisericii demolate“;
 ziarul Adevărul 15.02.1990
- NICULESCU, MIHAI, Complex hotelier „Lebăda” în
 insula Pantelimon — proiect 1985
- ONCIUL, DIMITRIE, Regele Carol I — întemeietorul,
 BCMI 1914
- POPESCU-LUMINĂ, Bucureștii din trecut și de astăzi, 1935
- POPA, IOAN, Robi pe Uranus, Ed. Humanitas, 1992
- ROTMAN, LIVIU, Mănăstirea Văcărești — note istorice;
 Rev. Muzeelor și Monumentelor nr. 2/1979
- SACERDOTEANU, AURELIAN, Discurs la 80 de ani a
 Comisiei Monumentelor Istorice
- SAUCA, AL., „Din crimele prinișorului“;
 ziarul Dreptatea 6.02.1990
- STEINHARDT, N., Jurnalul fericirii, Ed. Dacia, 1992
- STOICESCU, NICOLAE, Repertoriul bibliografic al
 monumentelor feudale din București,
 Ed. Acad., 1961
- TATARAM, MIHAI, La margine de București,
 Ed. Sport Turism, 1983
- TEODORU, H., Amestec de stiluri, BCMI XXXVII, 1944
- TEODORESCU, VIRGILIU, Ansamblul monumental istoric
 și de arhitectură Mihai-Vodă; Rev. Arhivelor 1/1990

- TUNUSLI frații, Istoria politică și geografică a Terei
Romanesci, până la 1774, dată în limba grecească
la anul 1806, tradusă de G. Sion, 1863
- VATAMANU, NICOLAE, Istoria Bucureștiului, 1970
- VLADESCU, NICOLAE, Ansamblul Cotroceni;
Rev. Arhitectura nr. 1-6/1990
- VLĂDESCU, TIBERIU, „Biserica Doamna Oltea. Răzbunarea
diavolului“; ziarul Cuget, aug.-sept. 1993
- Academia RPR, Manuscrise românești, 661, f.17.v.,
Dicționarul român I
- Arhivele Statului, București, Ministerul Instrucțiunii,
dosar 596/1838
- Patriarhia Română, Buletinul oficial, martie-aprilie 1963
- Direcția Monumentelor Istorice, Buletinul Comisiei 1908(I),
1909, 1911, 1914, 1919, 1926, 1933, 1942, 1944
(XXXVII)
- Ed. Științifică și Enciclopedică, Mic dicționar enciclopedic,
București, 1978
- Institutul Biblic și de Misiune Ortodoxă, Biserica Ortodoxă
Română, București, 1967

CONSULTANȚI

Au fost consultați pentru:

Biserica ALBA POSTĂVARI:

Pr. paroh prof. Nicolae Șerbănescu

Mănăstirea ANTIM: Arhimandrit Sofian Boghiu

Biserica BRADU STAIKU: Protoieria III

Capela BUNA VESTIRE-RAHOVA: Protoieria I

Ansamblul Mănăstirii COTROCENI:

Dr. arh. Nicolae Vlădescu

Biserica CUIBU CU BARZĂ: Preot paroh Vasile Axinia

Biserica ENEI : D-na preoteasă Victoria Dimancea

Biserica Sf. GHEORGHE CAPRA: Preot paroh Ion Popescu

Biserica GHERGHICEANU: D-na preoteasă Elena Flueraș

Biserica Sf. ILIE-RAHOVA: Preot paroh Mircea Gorețchi și
preot paroh Mihai Hau

Biserica Sf. IOAN NOU: Preot paroh Paul Munteanu

Biserica IZVORUL TĂMĂDUIRII (Str. Puțu cu apă rece):

Preot paroh Silviu Șerbănescu

Capela IZVORUL TĂMĂDUIRII (Str. Popa Radu-
Crângași II): Protoieria I

Biserica Sf. NICOLAE (Str. Cpt. Grozeanu-Crângași I):

Preot Stelian Marinescu; preot paroh Vasile Boerescu

Biserica Sf. NICOLAE JITNIȚA: Preot paroh Pavel Mărăcine

Biserica Sf. NICOLAE SÂRBI: Preot Constantin Toma

Ansamblul Mănăstirii MIHAI-VODĂ:

Prof. Virgiliu Z. Teodorescu (dir. adj. Arh. Statului);

Capela Sf. MINA: Dr. Florin Stănescu (medic legist),
Institutul Medico-Legal; Paul Filip

Biserica OLTENI : Protoieria III

Biserica DOAMNA OLTEA:

Preot paroh Alexandru Armand Munteanu

Biserica OLARI: Preot paroh Ioan Nicolau; arh. Petre Iliescu

Mănăstirea PANTELIMON: Preot paroh Nicolae Tănăsioiu,
inspector eparhial la Patriarhia Română;
arh. Mihai Nicolescu (SC Proiect București SA)

Biserica SAPIENȚEI: Preot paroh Constantin Voicescu
Ansamblul SCHITUL MAICILOR: Preot paroh Mihai Ionescu

Biserica SPIREA VECHIE: Protoieria I

Biserica Sf. SPIRIDON VECHI: Arh. Sorin Gabrea;
preot paroh Al. Zaharescu

Biserica Sf. TROIȚĂ DUDEȘTI: Preot C. Dăscălescu;
arhiva depozitată la Biserica Târca

Mănăstirea VĂCĂREȘTI: Arh. Gheorghe Dorin
(SC Prodomus); arh. Gh. Leahu;
arh. Liana Bilciurescu (DMAS);
prof. Dan Mohanu (Institutul Arte Plastice București)

Biserica Sf. VINERI HERASCA: Preot paroh Gh. Bogdan

Postfață: Ing. S. Abduraim; arh. R. Belea;
arh. Anghel Marcu; arh. Gh. Sion

Au fost extrase date din „Istoricul bisericilor”, aflat în „Inventarele bisericilor” întocmite în anul 1969, la Protoieriile I, II, III din Capitală.

Pentru toate bisericile translate a fost consultat:
dr. ing. Eugeniu Iordăchescu.

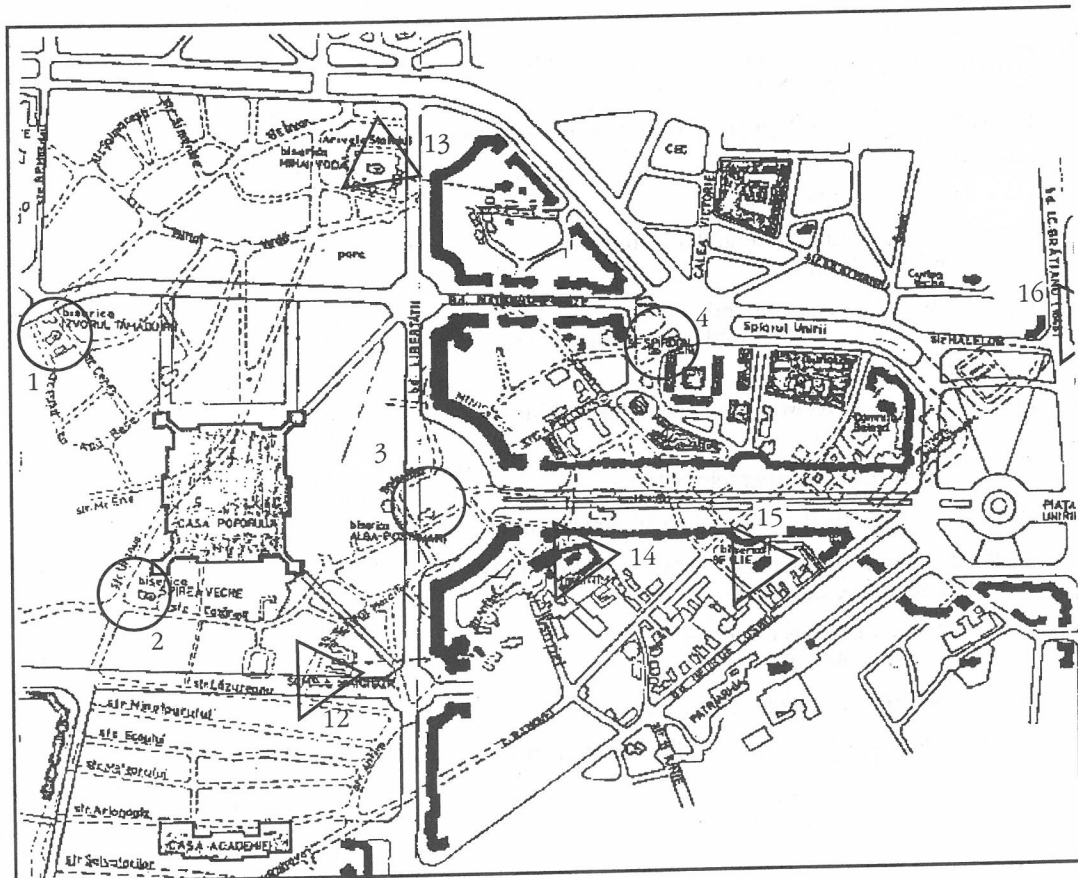
S-au folosit fotografii puse la dispoziție de:

- fondul Direcției Patrimoniului Cultural Național
(pentru ansamblul Cotroceni)

- arhiva Revistei Secolul 20 (pentru ansamblul Văcărești).

LISTA DE ABREVIERI

- C.N.M.A.S.I. — Comisia Națională a Monumentelor,
Ansamblurilor și Siturilor Istorice
- C.P.M.B. — Consiliul Popular al Municipiului București
- C.S.C.A.S. — Comitetul de Stat pentru Construcții,
Arhitectură și Sistematizare
- C.C.-P.C.R. — Comitetul Central al Partidului
Comunist Român
- D.G.D.A.L. — Direcția Generală pentru Dezvoltarea
construcțiilor de locuințe, social-culturale și
Administrație Locativă
- D.M.A.S.I. — Direcția Monumentelor, Ansamblurilor și
Siturilor Istorice
- D.M.I. — Direcția Monumentelor Istorice
- D.P.C.N. — Direcția Patrimoniului Cultural Național
- I.C.R.A.L. — Întreprinderea de Construcții, Reparații și
Administrație Locativă
- I.P.B. — Institutul Proiect București
(apoi SC Proiect București)
- R.S.R. — Republica Socialistă România
- U.A. (U.A.R.) — Uniunea Arhitecților din România

Legendă

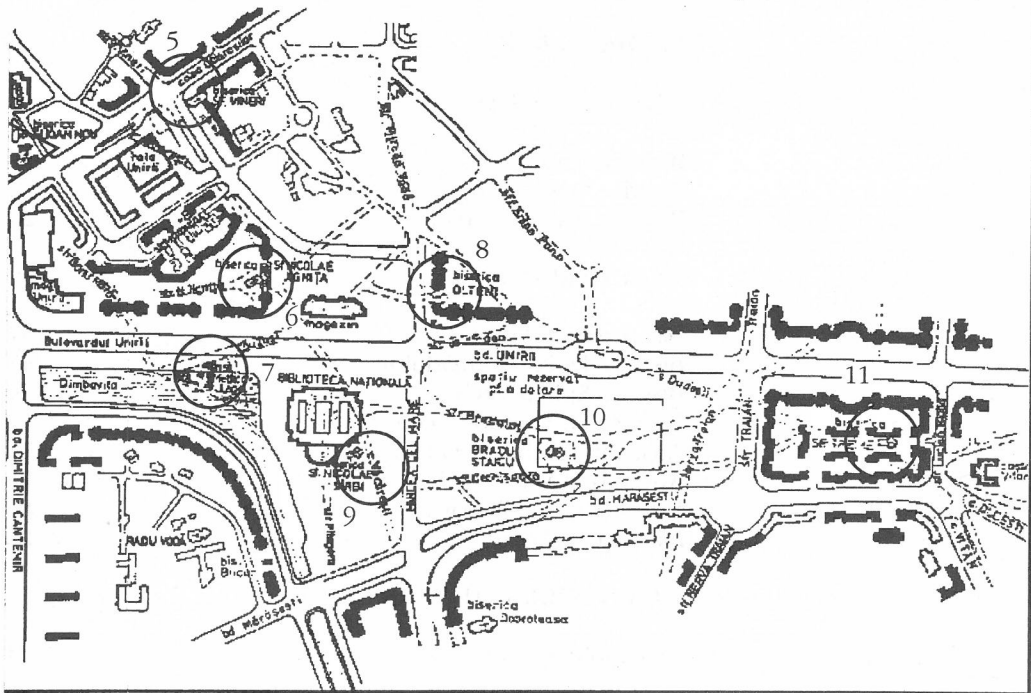
Biserici demolate: 1) Izvorul Tămăduirii; 2) Spirea Veche; 3) Alba Postăvari; 4) Sf. Spiridon Vechi; 5) Sf. Vineri Herasca; 6) Sf. Nicolae Jitnița; 7) Sf. Mina (I.M.L.); 8) Olteni; 9) Sf. Nicolae Sârbi; 10) Bradu Staicu; 11) Sf. Treime Ducești.

Biserici translate: 12) Schitul Maicilor; 13) Miha-Vodă; 14) Sf. Sinod Mănăstirea Antim; 15) Sf. Ilie Rahova; 16) Sf. Ioan Nou

Schiță

Amplasamentul bisericilor demolate și translate
în zona Bdul Unirii, București, între 1977-1989

CUPRINS

Cuvânt înainte	7
CENTRUL ORAȘULUI	11
Biserica Enei	13
Biserica Olari	22
Biserica „Cuiibu cu barză“	26
CARTIERUL IZVOR	28
Biserica Alba Postăvari	41
Biserica Izvorul Tămăduirii	47
Biserica Spirea Veche	49
Biserica Sf. Spiridon Vechi	52
Ansamblul Schitul Maicilor	56
Ansamblul Mihai-Vodă	65
Biserica Sf. Ilie-Rahova	80
Mănăstirea Antim	86
CARTIERUL COTROCENI	90
Ansamblul Cotroceni	91
CARTIERUL CRÂNGAȘI-CIUREL	109
Biserica Sf. Ierarh Nicolae (Crângași I)	110
Capela Izvorul Tămăduirii (Crângași II)	115
CARTIERELE DUDEȘTI-VĂCĂREȘTI THEODOR SPERANȚIA	116
Capela Institutului Medico-Legal	125
Biserica Sf. Nicolae-Sârbi	129

Biserica Sf. Nicolae-Jitnița	132
Biserica Sf. Vineri-Herasca	135
Biserica Bradu Staicu	141
Biserica Olteni	145
Biserica Sfânta Treime (Crucea de Piatră)	149
Biserica Sf. Ioan Nou	156
 CARTIERUL PANTELIMON	 159
Mănăstirea Pantelimon	161
Biserica Gherghiceanu	166
Biserica Sf. Gheorghe-Capra	168
 MĂNĂSTIREA VĂCĂREȘTI	 171
 NORDUL ȘI SUDUL ORAȘULUI	 187
Biserica Doamna Oltea	188
Biserica Buna Vestire-Rahova	190
 Postfață	 191
Tabel cronologic al bisericilor dărâmate și translate	202
Bibliografie	211
Consultanți	215
Listă abrevieri	217
Schița amplasamentului bisericilor demolate și translate în zona Bdul Unirii	218